

О ДЕМОКРАТИЈИ У АМЕРИЦИ

Садржај

1. Неколико речи од преводника
2. Увод
3. Глава I. Облик Северне Америке
4. Глава II. О почетку народа и његовој важности за будућност Англо-Американаца
5. Узроци неких чудноватости енглескоамериканских закона и обичаја
6. Глава III. Друштвено стање Англо-Американаца
7. Друштвено је стање Англо-Американаца есенцијално (суштаствено) демократско
8. Политичке последице друштвенога стања Англо-Американаца
9. Глава IV. О начелу народнога суверенства у Америци
10. Глава V. Пре него што се почне говорити о влади Савеза, мора се проучити шта се догађа у појединим државама
11. О општинском систему у Америци
12. Границе општине
13. Општинске власти у Новој Енглеској
14. О општинском суштаствовању
15. О општинском духу у Новој Енглеској
16. О срезовима у Новој Енглеској
17. О администрацији у Новој Енглеској
18. Опште идеје о администрацији у Савезним државама
19. О држави

20. Законодавна власт државе
21. О извршној власти државе
22. О политичким дејствима управне децентрализације у Савезним државама
23. Глава VI. О судској власти у Савезним Државама и њезином дејствовању на политичко друштво
24. Друге власти дате американским судовима
25. Глава VII. О политичком суђењу у Савезним државама
26. Глава VIII. О савезном уставу
27. Историја Савезнога устава
28. Кратки преглед Савезнога устава
29. Права савезне владе
30. Савезне власти
31. Друга разлика међу Сенатом и представничким домом
32. О извршној власти
33. У чему се разликује положај председника Савезних Држава од положаја уставнога краља у Француској
34. Случајни узроци који могу увећати уплив извршне власти
35. Зашто председнику Савезних Држава није потребна већина у домовима за руковање с пословима
36. О избору председника
37. Начин избора
38. Изборна криза
39. О другом председниковом избору
40. О савезним судовима
41. Како се одређује надлежност савезних судова
42. Разни правосудни случајеви

43. Поступак савезних судова
44. Узвишено место које највећи суд заузима међу великим државним властима
45. У чему је савезни устав бољи од устава појединих држава
46. Шта разликује федерални устав Савезних Американских Држава од свију других савезних устава
47. О користима савезнога система у опште, и о његовој шпецијалној ползи за Америку
48. Шта је узрок што савезни систем не могу да усвоје сви народи, и шта је дозволило Англо-Американцима да га усвоје
49. Примедбе
50. Устав Савезних Држава и устав државе Њујорка

ДАВЕЗНО ИЗВРШНО ВЕДЕ
СЕРТИФИКАТ

О ДЕМОКРАТИЈИ

У АМЕРИЦИ.

ОД

А. ТОКВИЉА.

С ФРАНЦУСКОГ ПРЕВОД

Настас Петровић.

СВЕСКА ПРВА.

Ово је дело награђено из књижевног конкурса. Најбоље Колирије.

У БЕГОРАДУ,

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1872.

342(7)
III - 70 - 9
1

Inv. br. 37170

Где је што.

	СТРАНА.
Неколико речи од преводника	I
Увод	1
Глава I. Облик Северне Америке	19
Глава II. О почетку народа и његовој важности за бу- дућност Англо-Американаца	30
Узроци неких чудновости енглескоамериканских за- кона и обичаја	53
Глава III. Друштвено стање Англо-Американаца	55
Друштвено је стање Англо-Американаца есенцијално (суштствено) демократско	56
Политичке последице друштвенога стања Англо-Амери- канаца	65
Глава IV. О начелу народнога суверенитета у Америци	67
Глава V. Пре него што се почне говорити о влади Са- веза, мора се проучити шта се догађа у појединим државама	70
О општинском систему у Америци	72
Границе општине	74
Општинске власти у Новој Енглеској	74
О општинском суштаствовану	78
О општинском духу у Новој Енглеској	81
О срезовима у Новој Енглеској	85
О администрацији у Новој Енглеској	86
Опште идеје о администрацији у Савезним државама	101
О држави	107
Законодавна власт државе	108

	СТРАНА.
О извршној власти државе	110
О политичким дејствима управне децентрализације у Савезним Државама	111
Глава VI. О судској власти у Савезним Државама и њезном дејствовању на политичко друштво	128
Друге власти дате америкавским судовима	135
Глава VII. О политичком суђењу у Савезним државама	137
Глава VIII. О савезном уставу	144
Историја Савезнога устава	145
Кратки преглед Савезнога устава	148
Права савезне владе	150
Савезне власти	152
Друга разлика међу Сенатом и представничким домом	156
О извршној власти	157
У чему се разликује положај председника Савезних Држава од положаја уставнога краља у Француској	160
Случајни узроци који могу увећати улоге извршне власти	164
Зашто председнику Савезних Држава није потребна везна у домовима за руковање с пословима	165
О избору председника	167
Начин избора	172
Изборна криза	176
О другом председничком избору	178
О савезним судовима	182
Како се одређује надлежност савезних судова	187
Разни правосудни случајеви	189
Поступак савезних судова	195
Узвишено место које највећи суд заузима међу великим државним властима	198
У чему је савезни устав бољи од устава појединих држава	201
Шта разликује федерални устав Савезних Америкавских Држава од свију других савезних устава	207

	СТРАНА.
О користима савезнога система у опште, и о његовој специјалној ползи за Америку	211
Шта је узрок што савезни систем не могу да усвоје сви народи, и шта је дозволило Англо-Американима да га усвоје	218
Примедбе	228
Устав Савезних Држава и устав државе Њујорка	257

Неколико речи од преводника.

Две речи употребљавају се у овој књизи које треба објаснити. Прва је *Демократија*, а друга *Самоуправа*.

Демократија је реч грчка и значи *влада народа*.

Самоуправа (selfgovernment) реч је препуна значаја, но која, међу тим, у нас не изражава ништа, јер нема ствари коју би требала да изражава. Али има један народ у кога та реч није измишљена, него је, тако рећи, изникла из ствари коју изражава. То је народ Савезних Држава у Америци. Тај народ управља собом онако као што пунолетне особе управљају собом. Он сам собом врши своје послове у општини, срезу, школи, цркви, и држави. Он је дакле свој госа. Његови се чланови ослањају само на се, и не очекују ништа озго. Они су, тако рећи, заљубљени у своја права и своје слободе, и не уступају вршење својих права другом ма да их то стаје труда и муке, јер би се та уступка могла учинити само на уштрб њихове слободе, коју сматрају за најнеповреднију сопственост, и у којој виде извор свога напретка и благостања, своје среће и своје силе. По томе, Американци су удаљенији од нас по установама и наравима него по простору. Упознати наш читалачки свет с њиховим друштвеним и по-

литичким стањем, била је главна побуда која ме је покренула да преведем ово дело које најживљим бојама нацртава американску демократију, које јасно представља њезине добре и рђаве стране, које показује да је немогућно задржати ток демократије, да ће она, поред свију сметња које јој се стављају на пут, постати политичко начело свију народа, и по томе да је не треба задржавати у своје ходу, него да је само треба руководити да не би свратила с правог пута.

Други узрок превођења овога дела јесте моја воља да бар колико год принесем политичком изражењу нашега народа. Наш народ није политички изражен, чему се, у осталом, није ни чудити; јер се друштвено и политичко изражење добија дуготренином употребом друштвених и политичких права и слобода, а потпомаже и ускорава школом и књигом. Међу тим, грозно је и помислити за колико је времена бедни српски народ био лишен не само политичких него и човечјих права и слобода, на колико је сметња наилазио и наилази на политичком земљишту у оним крајевима где је више или мање повратио давно изгубљену слободу, и колико је мало имао и има ваљавих школа, искрених учитеља, и добрих књига! А, докле год друштвено и политичко изражење не продере у масу народа, дотле народ не може да буде потпуно слободан и самосталан, и његова ће унутарња слобода бити непрестано изложена да постане жртва појединих самољубља и државничких вештина и лукавастава, јер он дотле неће имати духа слободе, без

кога је друштвена и политичка слобода подобна лађи без крме.

Толико о узроцима због којих преводим Токвиљево дело: а што се тиче његове важности, држим да је изминно да говорим о њој, једно за то што ће сад и сами читаоци моћи да изреку свој суд о томе, а друго за то што је дело издржало најжешћу и најнеумитвију критику: критику времена. Но не треба да пропустим да кажем читаоцима, да је дело писано још 1835 год., и да то треба да имају на уму читајући га, јер иначе многа места неће моћи да разумеју.

На стр. 137 у четвртом реду при дну стоји реч слабости место блакости, молим читаоце да то изводе поправити.

У Београду 5. Јула
1872 год.

Настас Петровић.

У В О Д.

Од нових предмета који су за време мога бављења у Савезним Државама привукли на се моју пажњу, највише ми је пала у очи једнакост стања. Ја лако увидех грдно унливисање те прве чињенице на ток друштва: она даје јавном духу и законима извештај правд, управницима нова начела, а управљанима особите обичаје.

Ја на скоро приметих да та иста чињеница распростира своје унливисање много даље од политичких нарави и закона, и да над грађанским друштвом добија толико исто власти колико и над владом: она ствара мишња, порађа осећања, улива обичаје и преображава све што не ствара.

Тако дакле, што више проучавах американско друштво, то све више и више у виђах у једнакости стања производну чињеницу од које се чињаше да провлада свака особена чињеница, и непрестано је налазах пред собом као средредну тачку где се стицаху сва моја посматрања.

За тим обратих поглед на онај део света у коме ми живимо, и учини ми се да у њему нађох нешто подобно ономе што видех у новом свету. Видех једнакост стања која се сваки дан приближаваше своме савршенству, и ако не беше потпуна као у Савезним Државама: а она иста демократија која владаше американским друштвима, учини ми се да у Европи нагло иде к власти.

Од тога тренутка дођох на мисао да напишем ову књигу.

Међу нама се збива велика демократска револуција; ми је сви видимо, али сви не судимо једнако о њој; једни је сматрају за нешто ново, и, држећи је за случај, надају се да је још могу задржати; други је на против сматрају за неоспорну, јер им се појављује као најнепрекидније, најстарије и најстаљније дело које познајемо у историји.

Да замислим за један тренутак Француску онакву каква је била пре седам стотина година: ја је налазим подељену међу малим бројем фамилија које притежавају земљу и управљају њеним обитаоцима; право господарења предази с наслеђем с вољена на колена; људи имају само једно средство да утичу један на другог, и то је сила; власти излазимо само један једини извор, и то је непокретна сопственост.

Али свештенство у једанпут доби политичку власт, и та се власт наскоро рашири. Оно отвори своје редове свима, сиромашку и богаташу, простаку и властелну; једнакост поче продирати средством цркве у владу, и онај који би као роб животњески проводио живот у вечном ropству, заузео место као свештеник међу блаарородницима, а често се узвишавао и над краљевама.

Кад друштво с временом поста цивилизованије и стаљвије, разни одношаји међу људма постадоше заплетенији и многобројнији. Потреба грађанских закона живо се осети. Тада постадоше закопозналци; они изиђоше из мрачних судских зидина и забачених прањљивих писарница, и заузеше места у двору владоца, поред феудалних барона покривених ермелином и оклопима.

Краљеви се упронашћаваху у великим предузећима; благородници се исприљаваху у приватним ратовима;

простаки се обогаћавашу трговином. Уплив новца на државне послове поче се опајати. Трговина постаде нов извор власти, и финансијашки постадоше политичка власт која се презираше а којој се ласкаше.

Мало по мало просвета се распростре; укус за књижевност и вештинама разбуди се; оштроумље постаде елемент успеха, наука средство да се дође до владе, интеллигентост друштвена сила; државни послови дођоше у руке научених људи.

Међутим тим, у колико се отвараху нови путеви да се дође до власти, у толико опадаше важност рођења. У једанаестом веку благородство беше од неопенине вредности; у тринаестом га купују; прво се облагорођење догоди 1270 год., и једнакост се на послетку уведе у владу самом аристократијом.

За потоњих седам стотина година, благородници су по кадито давали народу политичку власт, да би могли војевати против краљевске власти или отети власт својим противницима.

Још су чешије краљеви уводили у државну управу ниже сталеже, да би понизили благородство.

У Француској, краљеви су били најраднији и најпостојанији изједначитељи стања. Кад су били славољубиви и силни, они су радни да изравне народ с благородницима; а кад су били умерени и слаби, дозвољавали су народу да се узвиси и над самима њима. Једни су помагали демократију својим даровима, други својим породима. Лудвик XI и Лудвик XIV изједначили су све сталеже, а Лудвик XV сишао је на послетку и сам са својим двором у прањину.

Чим грађани почеше притежавати земљу и на други начин осем феудалнога система, и чим покретна сопственост, позната будући, поче упливисати и давати власт, сваки провалазао у вештинама, свако усавршење трговине и индустрије, ствараше нове елементе јед-

накosti међу људма. Од тога тренутка, сви методи који се откриваху, све потребе које се порађаху, све жеље које захтеваху да се задовоље, беху кораци и општем изједначењу. Укус за луксус, љубав к рату, паровање моде, најповршиније као и најдубље страсти срца људскога, све то заједнички рађаше да богаташи осиромаше, а сиромаси да се обогате.

Од кад умни радови постадохе извори силе и богатства, од тада се сваки развитак науке, свако ново знање, свака нова идеја, мораде сматрати за клицу силе, стављене на домашај народа: Појезија, красноречност, памћење, дражести духа, жар у ображења, дубина мисли, сви ти дарови које небо дели људма по случају, користиле демократији; износили на видик природну способност човека, они јој служяху баш и онда кад беху у притежању њезиних противника; њезина се дакле освојења распростреше с освојењима цивилизације и просвете, и књижевност постаде арсенал отворен свима, где се слаби и сиромашни сваки дан снабдеваху оружјем.

Наша (Француска) историја последњих седам стотина година показује нам да су сви велики догађаји припомогли да се сталежи изједначе.

Крстоносне војне и ратови Енглеза десетковаше благороднике и распарчаше њихове земље; установљење општина уведе демократску слободу у феудалну монархију; проналазак ватреног оружја изједначи на бојном пољу простака и племића; печатња постаде опште добро свију талената без разлике; пошта увосе просвету у колебу сиромаша онако исто као и у палате богаташа; протестантизам прогласи да су сви људи, један ко други, у стању да вађу пут који води небесном царству. Откриће Америке отвори имовини хиљаде нових путова и даде авантуристи (протуви) висога рода богатства и власт.

Ако, почевши од једанаестог века па на овамо, испитате шта се догађало у Француској сваки педесет година, приметите да се после сваког тог периода учинила двогуба револуција у друштвеном стању. Племић се спустио у друштвеним степенима, простак се пак узвисио; један силази, други се пење. Сваки их полувек зближава, и они ће се кроз кратко време саставити.

И то није случај само у Француској. Куд год погледамо по Хришћанском свету, свуда видимо ту револуцију.

Свуда су разни догађаји народнога живота користили демократији; сви су јој људи помагали својим трудovima: они који смераху да припомогну њен успех, и они који никако не мишљаху да јој служе; они који су се борили за њу, а и сами они који су се прогласили за њене непријатеље; сви су без реда пошли једним истим путем, и сви су радили заједнички, једни против самих себе, други у незнању, сви беху слепи оруђа у рукама Бога.

Постепени развитак једнакости стања јесте дакле дело провиђења. Он садржи све његове главне црте: он је општи, он је трајашан, он се сваки дан отрза људској сили. Сви догађаји, као и сви људи, потпомажу развитак једнакости стања.

Би ли било наметно мислити да ће се друштвени покрет који долази из толике даљине моћи зауставити усљезавањима једнога нараштаја? Мисли ли се да ће демократија уступити пред буржоазијом и богаташима, пошто је срушила феудални систем и победила краљеве? Хоће ли се она зауставити сад кад је постада тако силна, а њени противници тако слаби?

Куда дакле ми идемо? Нико то не може казати, је нам изрази за упоређивање већ недостају; у наше доба стања су међу хришћанима изједначена више него што су била ма у које време и ма у којој земљи; и тако

величина онога што је већ учињено спречава нас да предвидимо шта се још може учинити.

Књига коју ће читаоци скоро имати пред очима написана је под утиском неког религијозног страха произведеног у души писца угледом те неоспорне револуције која од толико векова напредује кроз све смеће, и коју и данас видимо да напредује усред развалина које је починила.

Да би смо у видели извесне знаке воље боље, није нужно да сам Бог говори; довољно је да испитамо какав је обичај тог природе и куда догађаји непрекидно теже; ја знам, без да Творац подигне глас, да се звезде крећу у бескрајном простору по кривим линијама које је његов прст обележио.

Кад би дуга посматрања и искрена развишљавања навела људе нашега доба да признаду да је постепено и напредно развијање једнакости у исто време прошлост и будућност њихове историје, тај би једини проналазак дао томе развијању свети карактер воље сувереног господара. Хтети задржати демократију, чинило би се тада као да се војује против самог Бога, и народима не би остало ништа друго него да се прилагоде друштвеном стању које им провиђење прописује.

Хришћански народи нашега доба чини ми се да дају свету страховито позорје; покрет у коме се налазе већ је тако јак да га није могућно задржати, али још није тако брз да треба да очајавамо да се с њим може управљати: њихова је дакле судба у њиховим рукама; али ће ми се скоро из встих измаћи.

Просветити демократију, оживети ако је могућно њену веру, очистити њене нарави, уредити њене покрете, заменити мало по мало њено неукство с познавањем ствари, њене слепе нагоне с познавањем њених правих интереса; уредити њену управу према временима и местима; преиначити је према околностима и

људма: то је у наше доба прва дужност оних који управљају друштвом.

Новом свету потребна је нова политичка наука.

Али ми на то мало познато: находећи се у средини бујне реке, ми упорно управљамо погледе к неколиким развалинама које се још виде на обали, а међу тим бујица нас заноси и гура нас натрашке к пропасти.

Нема народа у Јевропи у којих је велика друштвена револуција коју описих брже напредовала него у нас (Француза); али она је увек случајем управљана.

Државне старешине нису никад мислиле да штогод у напред спреме за њу; она је извршена против њихове воље или у њиховом незнању. Најсилнији, најизображенији и најморалнији стадежи народа нису никако тражили да њом овладају, те да би је могли управљати по својој вољи. Демократија је дакле била остављена својим дивљим нагонима; она је одрасла као она деца која се, лишена родитељске неге, гаје сама по улицама наших вароша, и која не познају од друштва ништа друго осем његових порока и његових беда. До оног тренутка кад је она изненадно зграбила власт, још се чинише као да се и не зна да постоји. А тада се сваки ројски подчинио њеним и најмањим жељама; сваки ју је обожавоо као идола силе. Кад се затим ослабила својим сопственим претераностима, законодавци непаметно намислише да је униште, место да се старају да је обавесте и поправе. Не хотећи је учити да влада, они само мишљаху како да је изгурају из владе.

Отуда је следовало да је демократска револуција учињена у материјалној страни друштва; а да у законима, идејама, обичајима и наравима није учињена промена која би била нужна да ту револуцију учини полезном. И тако ми имамо демократију без онога што треба да ублажава њене пороке и износи на видик ње-

зине природне користи. Ми већ видимо зла која она носи са собом, а још не познајемо добра која може дати.

Кад краљевска власт, потпомогнута аристократијом, мирно управљаше јевропским народима, друштво уживаше, усред својих беда, разноврсне среће, које је данас тешко схватити и оценити.

Сила неколико поданика подизаше непреступне међе владаоачевој тиранији; а краљеви, који у очима гомили беху божанственог карактера, прилажу вољу за праведну употребу своје власти у самом поштовању које порађаху.

Међутим племићи, који својим положајем беху тако јако удаљени од народа, брињаху се о његовој судби онако као што се пастир брине о своме стаду; и, ма да у сиромашу не гледаху себи равнага, опет се за то стараху о његовој судби као о аманету предатом му самим провиђењем.

Немајући појма о другом каквом друштвеном стању осем свога, не уображавајући да би се икада могао изједначити са својим господарима, народ примаше њихова добротинства и не оспораваше њихова права. Он их љубљаше кад бејаху милостиви и праведни, и потчињаваше се добровољно и без понижења њиховим строгостима, као неизбежним злима које му божја рука шиљаше. Обичаји и нарави беху у осталом поставили границе тиранији, и основали неки род права и у самој сили.

Почем племић и не мишљаше да ко хтеде да му одузме повластице које он држаше за законите; почем роб сматраше своју потчињеност за дејство непроменивога закона природе, то се појми да се могло увести неко узајамно добро расположење међу тим двома тако различитим сталежима. Тада се виђаху у друштву неједнакости, невоље, али душе не беху понижене.

Људе не понижава употреба власти или обичај по-

боравања, него употреба оне власти коју они сматрају за незакону, и покораване оној сили која им се појављује као насилничка и угњетачка.

На једној страни беху добра, сила, разхатак, а с њима и наклоност луксузу, префињени укус, душевна задовољства, обделавање вештина; на другој рад, грубост и незнање.

Али у тој незнајућој и грубој гомили налажаху се енергичне страсти, великодушна чувства, јака вера и природне добродетељи.

Тако образовано друштво могаше бити стално, силно а нарочито поштовано.

Али својим се сталски мешају; границе подигнуте међу људма падају; миљкови се распарчавају, власт се раздељује, просвета се распростире, умне се способности изједначавају; друштвено стање постаје демократско, и на послетку влада демократије мирно се утврђује у установама и наравима.

Кад све то буде свршено, онда ћемо добити друштво у коме ће сви љубити закон и покоравати му се драговољно, сматрајући га за своје дело; у коме љубав према државном старешини неће бити страст, него тихо и на разуму основано чувство, за то што ће се власт коју влада има сматрати за нужну а не божанствену. Кад сваки буде имао права и буде осигуран да их сачува, онда ће се међу свима сталежима утврдити неко мушко поверење, и неки род узајамног снисхођена, које ће бити толико исто далеко од гордости колико од нискости.

Обавештен о својим правим интересима, народ ће разумети да треба да се потчини теретима друштва, ако хоће да се користи његовим добрима. Слободно удружење грађана замениће тада индивидуалну силу племића, а држава ће бити заштићена од тираније и злоупотребе слободе.

Ja pojmim da u tako ustrojenoj demokratској држави друштво неће бити непомично, али ће се његови покрети моћи уредити и бити напредни; ако се у њој налази мање сјајности него у аристократији, наћи ће се исто тако мање беда и невоља; уживања ће бити умеренија, а благостање општије; знања мања, а незнање ређе; чувства мање енергична, а обичаји блажији; у њој ће се опажати више порока а мање злочинства.

У недостатку одушевљења и ревности за веру, просвета и искуство одважиће по кадито грађане на велике жртве; сваки човек будући једнако слаб, осетиће једнаку потребу својих подобних; и знајући да њихову помоћ може добити само под условом ако и он њима притиче у помоћ, лако ће увидети да је интерес појединих скончан с општим интересом.

Могућно је да тада народ, као државно тело, неће бити ни тако сјајан, ни тако славан, а ни тако јак; али већина грађана биће срећнија, и народ ће бити миран, не за то што не би веровао да ће му у будуће бити боље, него за то што зна да му је добро.

Ако у такој државној организацији не би баш све било добро и полезно, друштво би бар присвојило све оно што је у њој добро и полезно; и људи би, одбаив за свагда друштвене користи које аристократија може дати, узели из демократије сва добра која им она може дати.

Али шта смо ми узели на место друштвенога стања наших праотаца које смо оставили, на место њихових установа, идеја и нарави које смо одбацили?

Описана краљевске власти исчезла је, а није замењена величанственошћу закона. У наше време, народ презире власт, али је се боји, и страх отрза од њега више него што негда даваху поштовање и љубав.

Ја видим да смо поништили индивидуална бића која могаху засебно да се боре против тираније; али влада је сама наследила све повластице отете фамили-

јама, друштвима или људма; слабост свију заступила је дакле силу малог броја грађана која кадкад беше утњетачка, али често предохрањујућа.

Подела имовине смањила је одстојање које раздвајаше сиромаша од богаташа; али зближивши се, они као да су нашли нове узроке да се мрзе, и бацајући један на другога погледе pune ужаса и зависти, они један другога истискују из власти; идеја права не постоји ни за једнога ни за другога, и сила им се обојници појављује као једино право садашњости и једина гаранција будућности.

Сиромаш је задржао већину предрасуда својих оцева, без њихове вере; њихово незнање, без њихових добродјетели. Он је усвојио за основу својих поступака начело интереса, а не познаје свој прави интерес, и његово је самољубље сад онако исто бесвесно као што негда беше његова оданост.

Друштво је мирно не за то што је свесно своје силе и свога благостања, већ напротив за то што мисли да је слабо и немоћно; оно се боји да не умре ако напрегне своје силе; сваки осећа зло, али нико нема нужну храброст и енергију да тражи боље; људи имају жеље, сажалена, туге и радости које не производе ништа видљиво ни трајашно, подобно старачким страстима које не могу ништа да ураде.

Тако, ми смо одбацили оно што пређашње стање могахе дати доброга, а нисмо усвојили оно што би садање стање могло дати полезнога; ми смо уништили аристократско друштво, и зауставили смо се у развалинама старог здања с таквом вољом, као да би смо хтели у њима вечно да останемо.

Тако је исто за оплакивање и оно што се догађа у умном свету.

Сметена у своме ходу, или остављена без помоћи својим необузданим страстима, демократија је у Фран-

цуској срушила све што се нашло на њезином путу, а што није уништила, то је поколебала. Она није мало по мало завлађивала друштвом, да би у њему мирно утврдила своју власт; она се није заустављала ни у самим нередима и потресу борбе. Распаљен жестином борбе, нагнат мњењима и претераностима својих противника да прекорачи природне границе свога мишљења, сваки губљаше из вида предмет за којим тежаше, и говораше противно својим правим осећањима и својим тајним нагонима.

Отуда та чудновата збрка коју ми сада видимо.

Ја не могу да се опоменем ничега, нити могу да нађем нешто што би могло да породи више туге и сажаљења од онога што се збива пред нашим очима. Природна свеза која веже мњења с укусима и дела с убеђењима, чини се да је у наше време раскинута; симпатија која је од вајкада опажана међу чувствама и идејама људи, чини се да је уништена, и рекао би човек да су сва закони моралне подобности (аналогije) укинута.

Међу нама се још налази ревних хришћана којих религиозна душа води да се храни истинама другог живота; они ће се без сумње одушевљавати за људску слободу, извор сваке моралне величине. Хришћанство које је изједначило све људе пред Богом, неће бити противно да види све грађане равне пред законом. Али стипцијем чудноватих догађаја, вера се за сада налази међу силама које демократија руши; она често одбацује једнакост коју љуби, и проклиње слободу као противника; а међу тим, кад би јој дала руку, могла би осигурати успех демократији.

Поред тих религиозних људи, ја налазим друге којих су погледи више управљени к земљи него к небу; приврженици слободе, не само за то што у њој виде извор најплеменитијих добродјетељи, него нарочито за

то што је сматрају за извор највећих добара, они искрено желе да обезбеде њену владу и учине да људи уживају њезине благодети. Ти ће људи похитати да позову веру у помоћ, јер они морају знати да се влада слободе не може увести без владе нарави, нити се нарави могу образовати без вере; али они су видели веру у редовима својих противника, и то је довољно за њих: једни је нападају, а други се не усуђују да је бране.

У прошлим вековима виске и продајне душе хваљашу ропство, док се независни духови и великодушна срца без надежде бораху за спасење човечанске слободе. Али у наше доба често се налази природно племенитих и поносних људи којих су мњења противна укусима, и који хвале ропство и душевну високост, које они никад нису лично познали. На против има других који тако говоре о слободи као кад би били прокинути њезином светлошћу и узвишеношћу, и који с хуком захтевају за људство права која су им увек била непозната.

Ја видим добродетељне и мирне људе који се својим чистим наравима, благим обичајима, благостањем и изображеношћу сасвим природно стављају на чело становништва које их окружава. Пуни искрене љубави к отаџбини, они су готови да учине за њу велике жртве; међу тим цивилизација налази често у њима противнике; они мешају њезине злоупотребе с њезиним благодетима, и у њиховом духу идеја зла нераздвајно је сједињена с идејом новог.

Поред тих видим друге који се, у име напретка, усилжавају да материјализирају човека и хоћеју да дођу до полезнога без призрења на праведно; да распростру науку без вере, и да уведу благостање без добродетељи: ти су се људи назвали борцима садашње цивилизације, и бесрамно се стављају на њено чело,

заузимајући насљаничево место које им се оставља а за које нису достојни.

Где смо ми дакле?

Религиозни људи устају против слободе, а пријатељи слободе нападају веру; племенити и великодушни духови хвале ropство, а ниске и ropске душе кују у звезде независност; поштени и просвећени грађани непријатељи су свакога напретка, а непатриотични и неморални људи праве се апостолима цивилизације и просвете!

Јесу ли дакле сви векови вазвчили на наш? Је ли човек увек имао пред очима, као у наше доба, свет где се ништа не веже једно с другим, где је добродјетел без талента, и таленат без части; где се љубав к реду меша с укусом тирана и свето обожавање слободе с презрењем закона; где свест баца само неку сумњиву светлост на дела људска; где се више ништа не чини да је забрањено, ни дозвољено, ни поштено ни срамно, ни истинито ни лажно?

Да а да мислим да је Творац саздао човека за то да се бесконачно копрца у умним слабостима које нас окружавају? Ја то не могу да верујем: Бог спрема јевропским друштвима сталнију и тишују будућност. Ја не познајем његове намере, али ћу непрестано веровати у њих ма да не могу да их увидим, и радије ћу сумњати о мојој способности него ли о његовој правди.

Има једна земља у свету где се чини да је друштвена револуција, о којој говорим, готово достигла своје природне границе. Она се у њој извршила просто и лако, или боље може се рећи да је та земља без револуције добила резултате демократске револуције која се абива у нас.

Исељеници који се у почетку седамнаестог века настанише у Америци одвојише демократско начело до свију оних начела против којих оно мораде да се

бори у старим друштвима Јевропе, и пренеше га само на обале новог света. Оно тамо могаше расти у слободи, и заједно с наравима развијати се мирно у законима.

Мени се чини да је несумњиво да ћемо пре или после и ми (Французи) као Американци, доћи готово до потпуне једнакости стања. Но ја при свем том не закључујем отуда да ћемо ми једном морати да изведемо, из таквога друштвенога стања, оне политичке последице које су Американци из њега извели. Ја сам врло далеко од тога да верујем да су они пронашли једину форму владе коју демократија може себи дати; али довољно је да је у обема земљама стварајући узрок закона и нарави један исти, те да имамо грдан интерес знати шта је он произвео у свакој од њих.

Ја дакле нисам испитивао Америку само за то да задовољим љубозитство, што би у осталом било праведно, ја сам хтео да у њој нађем поуке којима би смо се могли користити. Грдња би била превара мислити да сам само хтео да напишем похвалну беседу Американцима и њиховим установама. Ко год буде читао ову књигу увериће се да то није била моја намера. Исто тако моја цел није била да извесну државну форму у опште хвалим и преуносиm; јер сам ја из броја оних који мисле да готово нивад нема апсолутне добротe у законима. Ја шта више нисам намеравао ни да изричем свој суд о томе да ли је друштвена револуција, које ми се ток чини неоспоран, била корисна или убитачна по људство. Ја сам ту револуцију узео као дело свршено или готово да се сврши, и тражио сам у народа у којих се она извршила, овај народ у кога се она најмирније и најпотпуније развила, а то за то да бих јасно разнознао њезине природне последице, и, ако је могућно пронашао средства да је учиним људма корисном. Ја признајем да сам у Америци видео нешто више од

Америке. Ја сам у њој тражио слику саме демократије, њезиних наклоности, њезиног карактера, њезиних предрасуда и њезиних страсти. Хтео сам да је познам ако ни зашта друго, а оно бар да знамо чему бисмо се требали надати или чега бисмо се требали бојати од ње.

Ја сам дакле у првој части овога дела покушао да покажем правац који демократија, предана у Америци својим склоностима и остављена готово без икаквих сметња сајим нагонима, природно даваше законима и влади, и у опште власт коју она задобиваше над управом. Хтео сам да дознам каква је добра и зла произвела. Истраживао сам које су мере употребљавали Американци да би могли њоме управљати, а које су промашили; и напоследку сам тражио да разпознам узроке који јој дозвољавају управљати државом.

Моја намера беше да у другом делу представим утисак који у Америци чини једнакост стања и влада демократије на грађанско друштво, обичаје, идеје и нарави; али се за завршење те намере почињем осећати хладнији. Други ће неко ¹ скоро показати читаоцима главне црте американскога карактера, и, скривајући под лаким покривалом озбиљност слика, дати истини дражи којима ја не бих је могао украсити.

Ја не знам да ли сам успео да представим и покажем читаоцима оно што сам видео у Америци; али сам убеђен да сам то искрено желео, и да сам само у незнању представљао дела по својим идејама, у место да их покажем онака кака су, и да своје идеје потци-ним делима.

Кад се како дело могло доказати писменим доку-ментима, увек сам се постарао да се послужим ори-

¹ Gustave de Beaumont, Marie ou l'Esclavage aux Etats — Unis.

џиналним текстовима, најверодостојнијим и најваже-нијим делима. У прибелешкама сам означао моје изворе, и сваки ће се моћи уверити о њиховој истинитости. Кад је био говор о мњењима, политичким обичајима и по-сматрању нарави, увек сам се саветовао с најпросве-ћенијим људма. Ако је ствар била особито важна или сумњива, ја се нисам задовољавао једним сведоком него сам се одважно тек кад су се много њих о истој са-гласали.

Али овде мора читалац веровати мојој речи. Ја сам често могао навести у помоћ онога што тврдим важ-ност имена која су му позната, или бар која заслужују да му буду позната; али то нисам чинио. Стрaвац сазнаје често у кући свога домаћина важне истине, које му се можда као пријатељу поверавају; он олакшава домаћину тегобу неизбежног ћутања; он се у њега на-лази узгред, и за то му се поверава много којешта без зебње да ће он то другима казати. Сваку тако пове-рену ми тајну одма сам забележио у моју књижицу, од куда неће никад изаћи. Ја више волим да шкoдим успеху мојих приповедака него да моје име придружим именима оних путника који лутњама и забунама пла-ћају великодушно гостопримство које им је учињено.

Ја знам да, поред свију мојих трудова, ништа неће бити лакше него критиковати ову књигу, або ико икад помисли да је критикује.

Ја држим да ће они који буду хтели изближе по-њу загледати наћи, у целом делу, једну општу мисао која, тако рећи, скончаваше све његове делове. Али ја сам говорио о врло разним предметима, и онај који буде хтео да противположи једно усамљено дело скупу дела које ја наводим, једну засебну идеју скупу идеја, без муке ће успети у своме предузећу. Ја бих дакле желео да ми се учини та милост да се моје дело чита у овом истом духу који је владао при моме раду, а да се књига

оцењује по општем утиску који она чини, јер је ја ни сам написао из једног извесног узрока, него из многих.

Не треба такође ни то заборавити да је писац, који хоће да се разуме, принуђен да сваку своју идеју излаже у свима теоричним последицама, и да често долази до граница нејавног и неизвршљивог: јер ако је по надшито нужно удаљити се од логичних правила у делима, у списима се не може тако поступати, и човеку је готово исто толико тешко да буде неследствен у својим речма колико му је обично тешко да буде следствен у својим делима.

Ја завршујем обраћајући пажњу на оно што ће велики број читалаца сматрати за главни недостатак дела. Ова се књига не поводи баш ни за ким; принуђен је, ни сам имао намеру ни да служим некој партији ни да је нападам. Ја сам се старао да бацам поглед даље но што допире поглед партија, а не да ствари видим друкчије но што их ове виде; оне се занимају садашњошћу, а ја сам више обраћао пажњу на будућност.

О ДЕМОКРАТИЈИ

У АМЕРИЦИ.

ДЕО ПРВИ.

ГЛАВА ПРВА.

Обли Северне Америке.

Северна Америка подељена на два пространа предела од којих један силази к полу а други к равнотељу. — Мисисипска долина. — Трагови који се у њој онајају од преврата који су се догађали на земној кугли. — Обала Атлантског Океана на којој су се основале енглеске насељине. — Различан изглед Северне и Јужне Америке у време њихова открића. — Шуме Северне Америке. — Ливаде. — Скитајућа племена урођеника. — Њихова спољашност, њихове нарави, њихови језици. — Трагови неког неознатог народа.

Северну Америку лако је познати на први поглед, по општим цртама њезинога облика.

Земља и воде, брегови и долине, у њој су врло тачно и правилно одвојени једно од другога. Неки прост али величанствен распоред онаја се у њој усред збрке предмета, и у најразличнијим сликама.

Она је раздељена на два пространа скоро подједнака предела.

Један граничи од севера северним полом, од истога и запада двома великим Океанима. За тим се спушта к југу и образује триугао кога се неправилно означене стране стичу испод великих језера у Канади.

Други почиње онде где се први свршава, и распростира се на целу остау суву земљу.

Један је лако нагнут к полу, други к равнотељу.

Земље које се налазе у првом делу силазе на север тако неприметним нагибом, да би се готово могло рећи да образују висораван. У унутрашњости ове гдно велике земље, нема ни високих брегова ни дубоких долина.

Ту воде вијугају без икаква правца; реке се једна с другом мешају, састављају, раздвајају, на ново се састају, губе се у хиљадама баретина, ишчежавају сваког тренутка у влажном лабиринту који су саме начиниле, и тек после безбројних околиша сливају се у поларна мора. Велика језера која завршују први предео, нису стиснута међу брдима и стенама као што је већина језера старог света. Њихове су обале равне и подижу се над водом само неколико стопа. Свако дакле од њих образује као једну велику купу напуњену до самога врха: најмање измене у кроју земне кугле учиниле би те би се вода из њих стропоштала к полу или тропском мору.

Други је део брдовитији и удеснији да постане стално обиталиште човека. Два дугачка брежна ланца пресецају га с једног краја на други: један, под именом Алеханис, пружа се низ обале Атлантскога Океана; други силази паралелно у јужно море.

Простор који се налази између та два ланца брегова износи 228843 четвороугаоне миље.¹ Он је дакле већи од прилике шест пута од Француске.²

¹ Једна миља има 2000 хвати.

² Француска има 35181 четвороугаону миљу.

Међутим та велика просторија образује само једну долину која се, силазећи са заокруженог врха брегова Алеханис, пење без икаквих сметња до врхова камених брегова (*montagnes Rocheuses*).

По дну долине тече једна гдна река у коју се сливају са свију страна воде које силазе с брегова.

Французи су је негда називали реком Светог Лудвика, за успомену отаџбине од које су били удаљени; а Индијанци су је прозвали оцем река, или Мисисипи.

Мисисипи извире на врху висоравна који раздваја она два велика предела о којима сам мало пре говорио.

Близу њега извире једна друга река¹ која утиче у поларна мора. И сам Мисисипи чини се као да за неко време незна којим правцем да пође: више пута повраћа се на место с кога је пошао, и тек пошто му брзина тока изгуби силу протичући кроз језера и баретине, он се на послетку одвајава и постепено се упућује к југу.

Час тих и миран углиновитом кориту које му је природа ископала, час валовит од бурних кина, Мисисипи наводњава више од хиљаду Француских миља у дужину.²

На шест стотина миља³ више ушћа, река је та дубока у средњу руку 15 стопа, и бродови од 300 боради плове уз њу скоро за две стотине миља.

У њу се сливају десет и седам великих бродовних река. Међу рекама које утичу у Мисисипи рачуна се једна од 1300 миља дужине,⁴ једна од

¹ Црвена река,

² Voyez Description des Etats-Unis, par Warden, vol. I. p. 166

³ Voyez id. vol. I. p. 169.

⁴ Мисурн. V. id. vol. I. p. 132.

900¹ једна од 600,² једна од 500,³ четири од 200;⁴ осем тога његова се вода умножава безбројном множином потока који се са свију страна у њега сливају.

Долина коју Мисисипи наводњава чини се као да је за њега самога направљена; он у њој по својој вољи дели добро и зло, он је као њен Бог. У околинама реке, природа развија неиспрљиву плодност. Што се човек више удаљује од њених обала, то све већа биљне силе ишчезавају, земља постаје мршавија, све чамци или изумире. Велики преврати који су се у земљи догађали нигде нису оставили видљивије трагове него у мисисипској долини. Цео изглед тога предела показује рад вода. Његова бесплодност као и његова обилатост, њихово је дело. Таласи првобитног Океана нагомилали су на дно долине огромне слојеве производне земље које су с временом уравнили. На десној обали реке налазе се грдно велике равнице које су равне као каква њива преко које би земљорадник прешао са својом дрљачом или ваљком. На против, што се човек више приближује бреговима, земљиште постаје све неравније и бесплодније. Ту је земља избушена на небројним местима, и првобитне се стене помаљају овде онде као кости скелета пошто је време потрошило месо и жила које су их покривале. Гранитски песак и неправилно исечено камење покривају површину земље. По гдекоје само биљке избијају с великом муком кроз те сметње. Цела земља изгледа као каква плодна њива покривена развалинама неког здања. Анализирајући то камење и и тај песак, лако је, за иста, увидети савршену подобност између њихових саставних делова и честица из

¹ Аркансас V. id. vol. I. p. 188.

² Црвена река, V. id. vol. I. p. 190.

³ Охво. Voyez id. v. I. p. 188.

⁴ Илиноа, Св. Петар, св. Франц. Моангона.

којих се састоје бесплодни и изврхани врхови Камених брегова. Пошто су воде сурвале земљу на дно долине, оне су без сумње свалале за собом и један део самих стена које су скотрљале на најобилније стране или косе; и, пошто су их смрвиле једне о друге, покриве су подножје брегова с окрљцима које су истргле с њихових врхова. (А).

Уопште узевши, мисисипска је долина најкраснија од свију које је Бог спремио за човечије обиталиште; а међутим може се рећи да она још није ништа друго него једна пространа нустара.

На источној страни брегова Алехавис, између подножја тих брегова и Атлантског Океана, протеже се један дугачак низ стена и песка који као да је море заборавило пошто се одатле повукао. То је земљиште у средњу руку широко само 48 миља, али је дугачко 390. Земља се, у овоме делу америкашког континента (кошна), може само с великом муком обдељавати. Биље је у њему мршаво и једнолично.

На том негостопримном прибрежју почела се најпре развијати људска радност. На том језичку перодне земље зачеле су се и порасле енглеске насеобине од којих су доцније остале Савезне Америкашке Државе. Ту се још и данас налази огњаште силе, док се на задњој страни скупљају готово у тајности прави елементи великога народа коме без сумње припада будућност кошна.

Кад Јевропци ступише на обале Антила, и доцније у приморје јужне Америке, мислише да су се преселили у оне баснословне пределе које појете опеваху. Море бавсташе од тронске ватре; изванредна провидност његове воде дозволи први пут оку морепловца да загледа у дубину бездана.¹ Овде онде показиваху се ми-

¹ Воде су тако провидне у Антилском мору, вели Малтебрун, св. III. стр. 726, да човек може да распозна

рисни ostrvačići koji izgledahu kao kotariciće pčeva koje se talasahu po тихој површини Океана. Све што у тим чаробним местима излажаше пред очи, чињаше се да је спремно за потребе човека, или намењено његовим задовољствима. Већи део дрвета беше обасут хранљивим плодовима; а она која су човеку од мање ползе, очараваху његове погледе сјајношћу и различношћу својих боја. У шуми од мирисних лимунова, дивљих маслинава, мирта с округлим лишћем, багремова и ружичастих лаворика, мноштво тига непознатих у Јевропи прхутаху и показиваху своја сјајно црвена и плаваста крила, и мешаху своје песме с хармонијама природе пуне покрета и живота. (Б).

Под тим сјајним огртачем беше сакривена смрт; али је човек тада не опажахе. У ваздуху тога поднебија налажаше се некакав ослабљивајући уплив који привезивахе човека за садашњост и чињаше га немарљивим за будућност.

Северна се Америка појави у са свим другом виду: у њој све беше озбиљно, достојанствено и свечано. Рекао би човек да је она створена за обитаиште разума, као што је јужна за станиште чуства.

Један буран и магловит океан обавијаше њена прибрежја; гранитске стене или пешчано камење служаху јој место појаса. Шуме које покриваху њене обале беху заогрнуте тавним и меланхоличним лишћем. У њима ништа друго не рађаше осем јеле, бора, зеленога раста, дивље маслике и лаворике.

корале и рибе у дубини од 60 рестелјаја. Лађа се чини да влови по ваздуху; нека несвестица обузма путника кога око допире кроз кристалну течност до подморских вртова где се школке и златне рибе блистају међу прамљем фикиса (неко морско биље) и црвенима морских алга.

После те прве оgrade улажаше се у хладове централне шуме; ту се налажаху помешана највећа дрва која расту на двема земним полу-куглама. Платан, каталпа, шећерни јавор и виржинска топола укрштаху своје гране с гранама раста, букве и лине.

Дрва ту непрестано изумираху као год и у шумама које су под човечијом влашћу; али нико не углављаше њихове остатке. Они се дакле нагомилаваху један на другога: време не беше довољно да их доста брзо претвори у прашину и да спреми нова места. Али и у сред тих нагомиланих остатака, препорођавање се продужаваше без престанка. Пузеће биљке и траве свакога рода избијаху кроз све те сметње које им стајаху на путу; оне се пужаху дуж сваљених дрва, увлачашу се у њихову прашину, подизаху и разламаху иструледу кору која их још покриваше, и крчашу пут њиховим младим изданцима. Ту дакле смрт на неки начин потпомагаше живот. Обоје беху заједно, и као да жељаху да помешају и споје своја дела.

У тим шумама цароваше велика и дубока мрачност; хиљадама потока, којих току људска рука још не беше обележила правац, одржаваху у њима вечну влагу. Ту једва човек могахе видети по неки цветић, по неки дивљи плод и по неку тиду.

Мир и тишину природе нарушаваше ту само над каквог престарелог дрвета, водопад казве реке, рикање бивола и живидање ветрова.

На источној отрани велике реке, шуме поступно ишчезаваху, а место њих протезаху се безгранична поља и ливаде. Да ли је природа, у својој бескрајној различности, одрекла семе дрвета овим плодним пољима; или боље, да ли је људска рука негда истребила шуму која их покриваше? То се није могло дознати ни средством предања ни средством научних истраживања.

Међутим те грдне пустиње не беху са свим лишене

присуства човековог; неки народићи блуђаху од толико векова по хладовима шуме или тумараху по широким пољским попашама. Од ушћа св. Лорана до Мисисиповог делта, од Атланског океана до јужнога мора, ти дивљаци налажаху у нечему један на другога, што показиваше њихово опште порекло. Али, у осталом, они се разликоваху од свију познатих раса:¹ они не беху нити бели као Јевропци, нити жути као већина Азијата, нити црни као Арани. Кожа им беше првенкаста, косе дугачке и сјајне, усне танке а јагодице на образима врло испупчене. Језици којима говораху дивљи америкашки народићи разликоваху се у речима, али сви беху подчињени једним истим граматичким правилима. Та се правила у многоте удаљаваху од оних за која се до тада мислило да су владала при образовању говора међу људма.

Наречије становника Америке чинише се да је производ нових комбинација; оно показиваше да његови изналазачи беху интелигентнији него што су данашњи Индијанци (В).

Друштвено стање тих народа такође се разликоваше у многим одношјима од друштвенога стања ста-

¹ Доцније су откривене неке сличности између физичког строја, језика и обичаја Индијанаца Северне Америке с физичким стројем, језиком и обичајима Тунгуза, Манџуха, Монгола, Татара и других ски-тајућих се азијских племена. Ова последња станују близу Беринговог мореуза, из чега се може извести претпоставка да су у старо време могли доћи и населити пусто америкашко земљиште. Али наука још није начисто с тим. — Види о томе Malte-Brun vol. V; les ouvrages de M. de Humboldt; Fischer, Conjectures sur l'origine des Américains; Adair, History of the American Indians.

рога света. Могло би се рећи да су се они мирно размножили у недрима својих пустара, без додира с образованијим расама од њихове. Они дакле немађаху оне сумњиве и растројене појмове о добру и злу; у њих не беше оне дубоке покварености која се обично меша с незнањем и суровошћу нарави у образованих народа који су наново постали варвари. Индијанац је за све имао благодарити самом себи; његове добродетељи, његови пороци, његове предрасуде беху његово сопствено дело; он је одрастао у дивљој независности природе.

У образованим земљама, грубост људи нижега реда не долази само отуда што су незналице и сиромаси, већ отуда што су, као такви, у непрестаном додиру с просвећеним и богатим људма.

Свагдашње гледање противности њихове несреће и слабости са срећом и силом неколицине њима подобних, узбуђује у њиховом срцу љутину и страх; чувство њихове нискости и зависности распаљује их и понижавља. То унутрашње стање њихове душе огледа се у варавима и говору: они су у једно безобразни и подли.

Истина тога лако се доказује посматрањем. У аристократским земљама народ је грубији него игде, а у богатим варошима много више него по селима.

У тим местима, где се налазе тако силни и тако богати људи, слаби и сиромашни осећају се поражени чувством своје нискости. Неимајући надежде да ће икад доћи до једнакости; они долазе у очајање и надају испод људског достојанства.

То се рђаво дејство противности стања не налази у дивљачком животу. Индијанци су сви незналице и сиромаси, али су у исто време сви једнаки и слободни.

У време доласка Јевропаца у Америку, урођеник Северне Америке још не знађаше да цени богатства, и показиваше се равнодушан према благостању до кога

образован човек dolazi pomoću njih. Međutim u njemu se ne opažalo ništa grobijsko; na protiv, u njegovom načinu delaња vladalo neka običajna uzdržljivost i neki rod aristokratske učtivosti.

Blag i gostoljubiv miru, neumoljiv i sviren preko svake mere u ratu, Indijana se izlagao opasnosti da umre od gladi samo da spase stranca koji bi zakucao u vrata njegove kolibe, a svojim sopstvenim rukama raspidalo drvuće udove svoга zarobljenika. Najslavnije republike staroga sveta nikad videle postojaniju hrabrost, gordeljivije duše i vatreniju ljubav k nezavisnosti, nego što tada sakrivaху u sebi divlje шуме novoga sveta. Došав u primorja северне Америке, Јеропци учинише врло мали упечаток; њихово присуство не породи ни зајист ни страх. Какав утицај могаху они учинити на такве људе? Индијанац знађаше живети без потреба, трпети а да се не жаља, и умрети невајући. Као год и сви остали чланови велике људске фамилије, тако и ови дивљаци вероваху у осталом да постоји неки бољи свет, и обожаваху под разним именима Бога створитеља васног света. Њихови појмови о великим умним истинама уопште беху прости и философски. (Г).

Ма како да се чини да је народ кога карактер овде скицамо првобитан, опет се за то не може посумњати да је у истим пределима био пре њега неки други, образованији и у свему од њега напреднији народ.

Из једног тавног и нејасног, али код већине индијских племена на прибрежјама Атланског мора распрострањеног предања увиђамо да су негда ти исти народићи обитавали на западу реке Мисисипи. Дуж обала реке Охио и у целој централној долини, налазе се још и сада сваки дан брежуљци начињени људском руком. Говори се да се у тим споменицима, кад се ископају до средине, налазе људске кости, нека чудно-

вата оруђа, оружје, и свакојако метално посуђе кога је употреба непозната данашњим расама.

Садашњи Индијанци не могу ништа да нам кажу о историји тога непознатог народа. Они који су живели пре триста година, дакле у време открића Америке, нису такође ништа казали из чега би се могла извести ма и једна претпоставка. Предана, ти пронађивши и престано обновљавајући се споменици прастарога света, не дају нам о томе никаквога објашњења. Међу тим, нема сумње да су ту живеле хиљаде људи. Кад су они ту дошли, кога су били порекла, каква је била њихова судбина, њихова историја? Кад су и како су пропали? Нико то не може казати.

Чудновата ствар! има народа који су тако ишчезли с лица земље да се и сама успомена њиховога имена избрисала; њихови су језици изгубљени, њихова је слава изветрила као глас без одзива; али ја не знам да ли има један једини од њих који није оставио бар један гроб за успомену свога проласка. Дакле, од свију човекових дела, најстрашније је оно које најбоље подсећа на његову ништавост и његове беде.

Ма да су у пространој земљи коју описасмо обитавала многобројна урођеничка племена, опет се за то може с правом рећи да она у време свога открића не беше ништа друго него пустиња. Индијанци становаху у њој, али је не притежаваху. Човек присваја земљу земљоделством, а први обитаоци Северне Америке живљаху од лова. Њихове нестишљиве предрасуде, њихове необуздане страсти, њихови пороци, а можда још и више њихове дивље добродетељи, беху узрок њиховога неизбежног уништења. Ти су народи почели пропати од онога дана кад су Јеропци ступили на њихове обале; од тога доба непрестано су се губили и сад су на прагу коначне пропасте. Уведавши их у богатства новог света, провиђење им је дало иста на

уживање само за kratko vreme; они се ту, тако рећи, само узгред налажаху. Та прибрежја, тако лепо при уготовљена за трговину и радност, те тако дубоке реке, та неисцрпљива мисисипска долина, та цела земља изгледаше тада као још празна колевка некога великога народа.

То место беше намењено да у њему цивилизовани људи покушају да оснују друштво на новом темељу, и да, применив први пут теорије дотле непознате или проглашене за неприменливе, даду свету ново поворје за које га историја прошлости не беше спремила.

ГЛАВА ДРУГА.

О почетку народа и његовој важности за будућност Англо-Американаца.

Да би се друштвено стање и закони народа могли разумети треба познавати њихов почетак. — Америка је једина земља где се јасно могао видети почетак једног великог народа. — У чему су ваљки један на другог сви људи који населише енглеску Америку. — У чему се разликују. — Примедба односећа се на све Јевропце који населише прибрежја новог света. — Насељење Вирџиније. — Насељење Нове — Енглеске. — Орџинални карактер првих обитаоца Нове Енглеске. — Њихов долазак. — Њихови први закони. — Друштвени уговор. — Кривични закон узајмљени из мојсеовог верозакона. — Верозакон ревност. — Републикански дух. — Тесни савез духа вере и духа слободе.

Човек се роди; његове прве године прођу мрачно у задовољствима и детињским радовима. Он расти; мушкост настаје; на послетку врата света отварају се да га приме, и он ступа у додир са себи подобнима.

Тада га људи тек први пут почну проучавати, и држе да гледају како се у њему заводева клица порока и добродетељи његових зрелих година.

То је, ако се не варама, врло погрешно.

Вратитите се натраг; испитајте дете док је још у наручју своје мајке; погледајте први одблесак спољашњег света у још мрачном огледалу његовога ума; посмотрите прве примере који му падају у очи; саслушајте прве речи које разбуђују у њему успаване свле мисли; на послетку, будите при првим борбама које оно има да издржи; и онда ћете тек моћи разумети од куда долазе предрасуде, навике и страсти које ће господарити његовим животом. Какав ће човек бити, може се познати док је још у повоју своје колевке.

Нешто томе подобно догађа се и у народа. Они увек носе трагове свога порекла. Околности које су пратиле њихово рођење и служиле њиховом развићу упливилу на цео њихов остали живот.

Кад би нам било могућно допрети до самих елемената друштава и испитати прве споменике њихове историје, ја не сумњам да би смо у њима могли пронаћи првобитни узрок предрасуда, навика, владајућих страсти, на послетку, свега онога што сачињава то што се зове народни карактер; у њима би смо нашли изјашњење оних обичаја који се сад чине да су противни владајућим наравима; оних закона који се чине да противрече приватим начелима; и оних раштрканих мњења која се излазе овде онде по друштву, као они одломци раскинутих ланаца који се још по бад што виђају да висе по сводовима неких старих здања, но који више ништа не подржавају. Тако би се протумачила судба извесних народа које као да нека непозната сила привлачи к цели коју и они сами не познају. Али таквом су изучавању до данас недостајала дата; дух анализирања почео је задахљивати народе тек када су

почели старети, и кад су на посветку доšli на мисао да посматрају своју колевку, време ју је већ било обмотало облаком, незнање и гордост били су је окружили баснама, иза којих се скриваше истина.

Америка је једина земља где су се могла очима пратити природна и мирна развијања друштва, где је било могуће тачно определити утицај који је почетак држава чинио на њихову будућност.

У време кад се јевропски народи искрцаше на прибрежја новог света, црте њихова карактера беху већ јасно означене. Сваки од њих имао је засебну физиономију; и будући су већ били дошли до онога ступња образованости који побуђује људе на изучавање себе самих, то су нам они предали верну слику њихових мњења, нарави и закона. Људи петнаестог века познати су нам готово тако исто као и нашега. Америка нам дакле показује у свој сјајности оно што нам је незнање или варварство првих времена отргло испред очију.

Доста близу времена кад се американска друштва основаше, да би могли подробно познати њихове елементе, доста удаљени од тога времена да би већ могли судити о ономе што су те кланце произвеле, наши савременици као да су намењени да дубље загледају у људске догађаје него њихови преходници. Провиђење нас је снабдело књигом која оскудеваше нашим оцевима, и дозволило нам да распознамо, у судбини народа, првобитне узроке које мрачност прошлости сакриваше од њих.

Кад пажљиво проучимо американску историју и кад по том брижљиво испитамо њено политичко и друштвено стање, онда се осећамо потпуно убеђени о истини: да нема ни једног мњења, ни једног обичаја, ни једног закона, могао бих рећи ни једног догађаја, који се не објашњава почетком образовања американског народа. Они који буду читали ову књигу ваћи ће дакле у овој глави

клицу свега онога што ће следовати и кључ готово целога дела.

Исељеници који, у разним епохама, заузеше земљиште које данас обухвата американски савез, разликоваху се у многострујаности један од другог. Они немаху једну исту цел, и управљаху се по разним начелима.

Међутим ти људи имаху црта које беху свима опште, и сви се налажаху у подобном положају

Језик је можда најјача и најтрајашнија свеза међу људма. Сви исељеници говораху једним истим језиком; они сви беху деца једног истог народа. Рођени у земљи коју партијска борба потресаше већ од неколико векова и у којој је час једна час друга партија бивала принуђена да се ставља под заштиту закона, они се беху политички изобразили у тој строгој школи: међу њима беше распрострањено више појмова о праву и више начела о правој слободи него у већини јевропских народа. У време првих исељења, општинска управа, та плодна клица слободних установа, већ се беше дубоко укоренила у енглеским обичајима, а с њом и начело народног суверенитета беше ушло у срце монахије Тудор-а.

Верозаконе расире потресаху баш у то доба цес хришћански свет. Енглеска се беше упустила у њих с јарости. Карактер њезиних обитаона, који је увек био озбиљан и разборит, беше постао строг и непријатан. За време тих умних бораба, просвета се беше умножила и дух постао много обделанији. Док се о вери говорило, нарави су се очистиле. Све те опште црте народа налажаху се више или мање у физиономији оних њених синова који беху дошли да потраже нову будућност на противноложеним обалама Океана.

У осталом, једна примедба, о којој ћемо и доцније имати прилику да говоримо, потпуно се примењује не само на Енглеze, него и на Француze, Шпањолце, и све Јевропце који су се једно за другим стављивали на при-

брежјама новог света. Све нове јевропске насеобине, ако и не беху савршене демократије, садржаваху у себи елициу потпуне демократије. То беше последица двају узрока: у опште се може рећи да исељеници у време свога доласка из отаџбине немаху ни помисла ма о каквој надмоћју или узвишености једних над другима. Срећни и богати обично се не исељавају, а сиротиња и несрећа најбољи су јемци једнакости које познајемо међу људма. Међутим догађало се више пута да велика властела прелажаше у Америку услед политичких или верозаконских распри. Издадохе се тамо закони којима се иђаше на то да се оснује хијераркија редова: али на скоро се примети да американска земља са свим одбаца наше територијално племство. Увиде се да за искрчене те упорне земље беху нужна постојава и синтересом скопчана усилјавања самога сопственика. Кад земља би при-
готовљена за рад, увиде се да њени производи не бејашу довољно велики да обогате и господара и закупца. Земљиште се по томе природно раскомада на мале мљивове које сами сопственици обделаваху. А племство вата корен само у земљи. Он се на њу ослања и за њу се привезује. Оно се не уводи самим повластицама и не оснива рођењем него наследном непокретном сопственошћу. Један народ може имати грдна богатства и велике сиротиње, али ако та богатства нису територијална, у њему се виде сиромаш и богаташи, а племства, управо рећи, нема.

Све дакле енглеске насеобине у време свога постанка, веома наликаху на фамилије. Све се, још од почетка, чиняху да су намењене да развију слободу, али не аристократску слободу своје старе отаџбине него грађанску и демократску, које се потпуно образац још не налажаше у историји света.

Међутим у тој општој боји опажаху се врло јака преливања које је нужно да покажемо.

У великој енглеско-американској фамилији могу се разавковати две главне гране које се до сад нису са свим срасле, и од који је једна на југу а друга на северу.

Вирџинија прими прву насеобину. Исељеници дођоше у њу 1607 године. У то време у Јевропи се још мисљаше да мајдани злата и сребра сачињавају богатства народа: жалосна идеја која је више оспромашила јевропске народе који су јој се предавали, и упропастила више људи у Америци него рат и сви рђави закони. У Вирџинију дакле бише послани тражиони злата,¹ људи без помоћних средстава и рђавог владања, којих немирни и бунтовнички дух смете насеобину још у зачетку² и доведе њен останац у опасност.

За тим дођоше земљорадници и руводелци, сталек моралнији и мирнији али који се готово ни учему не узвишаваше над површином нижих енглеских стадежа.³ Никаква благородна мисао, никаква нематеријална ком-

¹ Устав који је енглеска круна дала американским насељеницима 1609 год. гласи, између осталог, да ће бити дужни давати круни пету део производа златних и сребрних мајдана. Види. *Vie de Washington par Marshal*, vol. I. p. 18--66.

² Велики део нових насељеника, вели Stith (*History of Virginia*) беху раскалашни младићи које родитељи укрдаше за то да би их сачували од срамне судбе; остатак се састојаше из бивших слугу, лажних банкрота, распикућа и других лица овога рода која беху способнија да олђачкају и оборе него да утврде насеобину. Бунтовничким вођама лако беше да ту томилу науку на свакојаке крајности.

³ Тек доцније дошао је извештај број богатих енглеских сопственика и настанио се у насеобини.

бинација не владаше при оснивању тих нових постојбина. Тек што насеобина беше основана, поче се у њој увести ропство;¹ то беше главна членица која доднје страшно много уљивисаше на карактер, законе и целу будућност Југа.

Ропство, као што ћемо доднје објаснити, обезчашћава рад; оно уводи беспослицтење у друштво, а с њим незнање и гордост, сиротињу и раскоштво. Оно раслабљава силе ума и успављује људску делатност. Увидев ропства и енглески карактер објашњавају нарави и друштвено стање јужне Америке.

У државама на северу, стање ствари беше са свим друкчије. О њима ћу мало опширније говорити.

Неколике главне идеје на којима почива данашње друштвено стање Савезних Држава постале су у северним енглеским насеобинама, које су познатије под именом држава Нове Енглеске.²

Начела Нове Енглеске распростреме се најпре по суседним државама; доднје се мало по мало раширише и по најудаљенијим, и на послетку *продремс*, ако се могу тако изразити, у цео савез. Она сада уљивину и изван његових граница на цео америкашки свет. Цивилизација Нове Енглеске подобна је на бреговима западној страни која, пошто загреје своју околину, осветљава својом сјајношћу и најудаљеније крајеве хоризонта.

Основање Нове Енглеске дало је свету ново позорје: у њој све беше чудновато и оригинално.

¹ Ропство је заведено око 1620 год. Једна холандска лађа пскрца у то време 20 прица на обале реке Жамес-а. Види Chalmers.

² Државе Нове Енглеске оне су које се налазе на источној страни Худсона; сада их има шест: 1. Конектикут; 2. Родесланд; 3. Масачусетс; 4. Вермонт; 5. Њу-Хамшир; 6. Мен.

Први обитаоци готово свију насеобина беху сиромашни и невоспитани људи које сиротиња и рђаво владање нагнаше да оставе земљу у којој су се родили, или беху лакоми шпекулант и дупежи. Има насеобина које нису ни таквог порекла: Сент-Домин су основали разбојници, а Аустралију насељавају у наше доба осуђеници енглеских судова.

Исељеници који се настанише на прибрежјама Нове Енглеске припадаху сви имућним класама старе отаџбине. Њихов састанак на америкашском земљишту даде, у почетну, чудноват појав друштва у коме се не налажаше ни великих властела, ни пуког народа, а готово ни сиромаша ни богаташа.

Међу тим људма беше, сразмерно, распрострањено више просвете него ма у ком јевропском народу нашега доба. Сви, готово без икаквог изузетка, беху добро васпитани, а више њих беху познати у Јевропи због својих дарова и своје научности. Друге су насеобине основале протуве без фамилија. Насељеници нове Енглеске пошашу са собом дивне елементе реда и моралности: они иђашу у пустињу враћени својим женама и својом децом. Али што их нарочито одликоваше од свију других, то беше сама цел њиховога предузећа. Њи не говаше нужда да оставе своју земљу; они у њој остављаху друштвени положај за којим се жали и осигурана средства за живот. Они тако исто не прелажаху у нови свет да направе своје стање или да умноже своја богатства. Они се одрицаху сладости отаџбине само да задовоље чисто моралну потребу, и изложише се неизбежним бедама изгнанства, само да остваре *известну идеју*.

Исељеници, или, као што се они сами називаху, хаџије (*pèlerins*), припадаху оној секти у Енглеској која је због строгости својих начела била прозвана пиританском. Пиританизам не беше само верозакон наука; он се такође у многоме слагаше с најисодутивјим де-

мократским и републиканским теоријама. Отуда је он добио своје најопасније непријатеље. Гоњени владом своје отаџбине, вређани у строгости својих начела свагдашњим током друштва у коме живљаху, пританци потражише земљу тако варварску и тако пуну да би још било дозвољено живети у њој по своје нахођењу и молити се Богу у слободи.

Следећи наводи боље ће представити дух тих побожних путника него све што би ми сами могли о томе казати.

Натанијел Мортон, историјонасац првих година Нове Енглеске, овако почиње: ¹ „Ја сам увек држао, вели он, да за нас, којих су оцеви примили тако многобројна и намтења достојна јемства божанствене доброту при оснивању ове насеобине, беше света дужност да усмену те доброту на писмено сачувамо и тако је овековечимо. Што смо ми видели и што су нам наши оцеви приповедали, то треба да покажемо нашој деци, да би будући нараштаји научили квалити и славити господу, да би потомство његовога слуге Аврахама, и синови његовога изабраника Јакова вечно сачували спомен чудесних божјих дела (Псалм 105. књ. 5 и 6). Они ваља да знаду како је господ довео своју лозу у пустињу; како ју је посадио и удалио од ње идолопоклонике; како јој је спремно место, удубио у земљу њезине жиде и за тим је оставио да се распростире и покрива земљу на далеко (Псалм 8, књ. 13 и 15); и не само то, него још и како је он довео свој народ стоме светом храму, и настанио га на брегу свога наслеђа (Екзод. XV, 13). Та дела треба да се знаду, да би се Богу одала почаст која му се због њих дугује, и да би неки зраци његове славе могли пасти на пош-

¹ New — England's Memorial, стр. 14; Boston, 1826.
Види такође I. Histoire de Hutchinson, en. II, стр. 440.

товања достојна имена светаца који су му служили као оруђа.“

Немогућно је да човек прочита тај увод а да не осети неки религиозни и свечани упечаток: он задахњава дахом старог света и неким родом библијскога мириса.

Убеђење које одушевљава писца уздише његов говор. Он, као и читаоци овога дела, не види у исељеницима гомву протува која прелази море да тамо тражи срећу, него семе једнога великога народа које је сам Бог посадио у обећану земљу.

Писац даље овако описује позазак првих исељеника. ¹

„Тако, вели он, оставише ту варош (Delft-Haleft) која је за њих била место одмора; међу тим они беху спокојни; они знадоше да беху хације и странци овде на земљи. Они не обраћаху пажњу на земне ствари, него подизаху очи к небу, њиховој милој отаџбини, где Бог беше спремно за њи своју свету варош. На последку стигоше до пристаништа где их лађа чекаше. Многобројни пријатељи који не могоше поћи с њима, хтедоше бар да их дотле испрате. Ноћ прође без сна; она се проведе у изливима пријатељства, у побожним беседама и наразима праве хришћанске љубави. Сутрадан они уђоше у лађу; њихови пријатељи хтедоше и тамо да их прате; тада се чуше дубоки уздицаји, видеше се потони суза које течаху из свију очију, чуше се дуги пољубци и ватрене молитве које тронуше и саме странце. Кад знак подаска би дат, они сви надоше на колена, и њихов пола, подвигући очи к небу, препоручи их божјем милосрђу. На последку се опростише и рекоше један другом с богом, што за многе од њих беше последњи пут.“

¹ New England's Memorial, стр. 22.

Исељеника беше око сто педесет, узевши скупа људе, жене и децу. Њихова намера беше да оснују насеобину на обалама Худзона; али, пошто су дуго лутали по океану, бише на послетку принуђени да ступе на бесплодна прибрежја Нове Енглеске, место где је данас варош Плимут. Још и сад се показује стена на коју се извезоше хаџије.¹

„Али пре него што прођемо даље, вели историјописац, посмотримо за један тренутак садање стање тога спромашног народа, и удивимо се доброту Бога који га је спасао.

„Они бежу прешли велики океан и већ се налажаху на мети свога путовања, али не могаху угледати ни пријатеља који би их дочекали, ни обиталишта у која би се склонили; то беше баш у половини зиме, и они који познају нашу климу знаду како су зиме јаке, и какви бесни урагани опустошавају наше морске обале за време њихова трајања. У то доба године, тешко је путовати кроз позната места, а још теже настанити се на новим прибрежјама. Око њих се не виђаше ништа друго осем једне страшне и жалосне пустиње, пуне зверова и дивљих људи којих број и степен свирепости не бежу им познати. Земља беше смрзнута и њена површина покривена шумама и цбуновима. Све имађаше

¹ Та је стена постала предмет обожавања у Савезним Државама. Ја сам видео њене одломке брижљиво сачуване у многим савезним варошима. Није ли то јасан доказ да је сва сила и величина човекова у његовој души? Ноге неколико бедника додирнуше камен, и тај камен постаде славан: он привлачи погледе једнога великога народа; његови се остаци обожавају; око поделе његове прашице грабе се људи у далеким крајевима. Шта је било с праговима толиких палата? Ко се о њима брине?

варварски изглед. Иза њих се² не виђаше ништа друго осем грдног океана који их раздвајаше од изобразенога света. Да би се мало смирили и обнадеживали, они само могаху управити погледе к небу.*

Не треба мвевити да је побожност пиританаца била само спекулативна, нити да се показала противна току људских ствари. Пиританизам, као што сам на пред рекао, беше готово толико исто политичка теорија колико и религиозна наука. Прва дужност исељеника, чим се искрпаше на то негостопримно прибрежје које нам Натаниел Мортон описа, беше да се организују у друштво. Они дакле одма закључише уговор који овако гласи:

„Ми долепотисати који смо, у славу Бога, зарад развића хришћанске вере и части наше отачбине, предузели да оспујемо прву насеобину на овим удаљеним морским обалама, уговарамо узајамним и свечаним сагласијем и пред Богом да се организујемо у политичко тело у цели да сами собом управљамо и да радимо на испуњењу наших намера; и по сили овога уговора ми се саглашавамо да издајемо законе, варадбе, решења, и да по потреби постављамо судије којима обећавамо потчињеност и покорност.*

То се догоди 1620 године. Од тога доба исељавање се продужаваше без престанка. Верозаконе и политичке страсти, које раздираху британско царство за време целе владе Карла I, отериваху сваке године нове ројеве сектара на американске обале. Огњините пиританизма у Енглеској беше увек у средњим класама, из којих излажаше већина исељеника. Људство Нове Енглеске нагло се умножаваше, и док хијераркија редова у старој отачбини још деспотски раздељиваше људе на класе, насеобина даваше све више и више ново позорје једвообразног друштва у свима својим деловима. Демократија, какву стари свет није смео ни усну да за-

мисли, излажаше велике и са свим спремна из средине старог феудалног друштва.

Енглеска влада жељаше да удали од себе семе смутња и елементе нових револуција, па за то и гледаше са задовољством то многобројно насељавње. Она га шта више потпомагаше свом својом снагом и врло се мало бринуше о судби оних који прелазаше на американску земљу да траже прибежиште против строгости њених закона. Могло би се рећи да она сматраше Нову Енглеску за предео одаи сањаријама уображења, и који требаше да се остави слободним покушајима новџака.

Енглеске су насеобине увек имале више унутрашње слободе и политичке независности него насеобине других народа, и то би један од главних узрока њиховог напредовања; али то начело слободе нигде не би потпуније усвојено него у државама Нове Енглеске.

Тада беше признато као опште правило да земље новог света припадаху оном јевропском народу који их је први пронашао и заузео.

На тај начин готово цело приморје Северне Америке постаде енглеско притежање на свршетку шеснаестог века. Средства која британска влада употребљаваше да насели та нова притежања беху разне природе: извесним случајевима, краљ потчињаваше један део новог света упратитељу кога он сам бираше, и који управљаше у његово име и по његовим непосредним налозима.¹ То је колонијални (насеобински) систем осталих јевропских држава. У другим случајевима, он уступаше неком поједином човеку или неком друштву извесне делове земље као сопственост.² Тада се све грађанске

¹ То је био случај с Њујорком.

² То се десило с Марилендом, Каролинама, Пенсилванијом и Њујерсејом. Види Pisknik's History, vol. I. p. 11—31.

и политичке власти налажаху усредсређене у рукама једне или више особа које, под надзором и контролом круне, продаваху земље и управљашу становницима. На послетку трећи се систем састојаше у томе да се извесном броју насељеника да право да образују политичко друштво, под заштитом старе отаџбине, и да управљају сами собом у свему што не беше противно њеним законима.

Овај начин насељавња, који је тако повољан слободи, примењен је само у Новој Енглеској.¹

Карло I дао је, Јуну 1628 год. такав устав насељеницима који основаше насеобину Масахусет.

Али, у опште, насеобине Нове Енглеске не добиваху уставе од круне одмах чим се беху устројиле, него тек доцније. Плимут, Провиданс, Њухавен, Конектикут

¹ Види у делу названом: Historical collection of state papers and other authentic documents intended as materials for an history of the United States of America. by Ebeneser Hazard, printed at Philadelphia M D C C X C II, велики број докумената, драгоцених како по садржају тако и по достоверности, и који се односе на прво доба насеобина. Између осталих докумената, ту се налазе разни уставни које је енглеска круна дала насеобинама, а тако исто и прва дела њихових влада.

Види такође тумачење тих устава од г. Story, судије највишег суда у Савезним Државама, у уводу његовог коментара устава Савезних Држава.

Из свију тих докумената следује да су начела представничке владе и спољашње форме политичке слободе били уведени у свима насеобинама готово од самога њиховог постанка. Та су се начела била више развила на Северу него на Југу, али су свуда постојала.

и Родисланд постали су без суделања и готово без звања старе отаџбине. Нови становници не приљаху власти из ње, ма да јој не одрицаху старешинство; они се сами организоваше, и тек после тридесет или четрдесет година добише устав од Карла II.

И за иста често је тешко, проучавајући прве историјске и законодавне споменике Нове Енглеске, наћи свезу која веже насељенике за земљу својих праотана. Сваког тренутка их човек види да врше суверена дела; они наименовавају званичнике, воде рат, закључују мир, издају полицијске наредбе, праве законе, једном речи, они раде тако као да не би зависили ни од кога другог осем Бога.¹

Ништа није чудноватије, а у исто време ни поучљивије од законодавства тага доба; у њему се нарочито издваја кључ велике друштвене загометке коју Савезне државе дају данашњем свету.

Међу тим споменицима најкарактеристичнији је законик Конектикута од 1650 године.²

Законодавци Конектикута³ почели су најпре радити на кривичним законима, па да би их саставили дошли су на чудновату мисао да узму из Библије ово:

¹ У грађанским и кривичним поступцима и у организовању судова, становници Масачусетса били су одустали од обичаја који у том обзиру владаше у Енглеској: 1650 године, краљеве се име још не виђаше на судским мандатима.

² Законик од 1650 год. стр. 28 (Hartford 1830)

³ Види такође у историји од Hutchison-a; св. I. стр. 435 — 456, тумачење казног закона који је 1648 усвојила насеобина масачусетца; тај је закон основан на начелима подобним онима на којима је основан закон Конектикута.

„Сваки који буде обожавао другог Бога осем Господа, веле они у почетку, казниће се смрћу.“

За тим следећу десет или дванаест наредба исте природе, које су од речи до речи узете из Детеронома, Екзода и Левитика.

Клеветање Бога, врачање, прељуба и силовање,⁴ казне се смрћу; груба увреда родитеља од стране деце казни се истом казном. Тако се пренашаше законодавство једног суровог и подобразованог народа у друштво просвећеног духа и благих нарави; и за то смртна казна нигде не беше мање примењивана него у Конектикуту, ма да његови закони садржаваху више случајева те казне него икоји други.

У том кривичном закону, законодавци се поглавито старају да одрже морални ред и добре нарави у друштву. Они, по томе, непрестано прелазе на земљиште савести, и готово нема ни једног греха који не потчињавају цензури званичника. Читалац ће приметити с каком строгишћу ти закони казне прељубу и силовање. У њима се строго казни и сам невини саобраћај међу неочењеним и неударним особама. У подобном случају судија је овлашћен да казни кривце или

⁴ Прељуба је тако исто кажњена смрћу масачусетским законом, и Hutchison вели, у св. I. стар. 441. да су више особа за иста претрпеле смртну казну за то злочинство. Он наводи о томе једну занимљиву анекдоту која се односи на 1663 годину. Нека удата жена била је у љубавним одношајима с неким младићем; после навесног времена она остане удовица и уда се зањ; пошто прође неколико година публика пошумња о интимности у којој су негда били муж и жена, и тако они буду предати кривичном суду. Чим су оптужени одмах су били уапшени и у мало што обоје нису били, осуђени на смрт.

повчано, или батинама, или принудом да се узму;¹ и ако се може веровати записницима старих судова Њухавен-а, спорови те природе не беху ретки. У једном судском решењу од 1660 год. изриче се повчана казна и укор против неке девојке која је била оптужена за то што је изрекла неколико скаредних речи и што се дала пољубити. Закон од 1650 год. пун је предупредујућих мера. Он строго казни лењост и нијанство. Гостионичарима и механицијама забрањено је давати трошачима више од једне извесне количине вина. Повчаном казном и батинама казни се проста лаж, кад може ишкочити. У другим местима, законодавац са свим заборавља велика начела слободе вере која је он сам захтевао у Јевропи, и прописује повчану казну за оне који не иду у Цркву. Он у том смотрењу иде толико далеко, да казни врло строго,² а кадшто и самом смрћу, Хриш-

¹ Законик од 1650 год.

По кадшто се догађало да су судије изрицале увукино те разне казнити, као што се то види из једног решења од 1643 год. (стр. 114. *New Haven antiquities*) које гласи: да се Маргерита Бедфорт, која је признала да се упуштала у казнива дела, осуђује на батине и да ће се принудити да ступи у брак с Николом Жемисом, својим саучесником.

² То није био случај само у Канектикуту. Види између осталих закон од 13 Септембра 1644 год. у Масачусету који осуђује Авабангисте на прогнанство. — *Historical collection of state papers*, св. I. стр. 538. Види такође закон обнародован 14 Октобра 1656 против Квакера: „будући, вели закон, да се појавила једна проклета секта Јеретика који се зову Квакери...“ За тим следују наредбе које осуђују на врло велику повчану казну капетане лађи које би донеле Квакере у земљу. Квакери који би ушли у државу казне се

ђаве који би обожавали Бога у другој некој форми а не оној коју он прописује.¹

По кадшто га ревност за уређивањем толико заноси да се бави стварима недостојним законодавца. Тако се у истом закону налази једна наредба којом се забрањује употреба дувана. Уосталом, не треба губити из вида да ти чудновати и тирански закони нису наметнути; да су издани слободним суделањем свију интересованих, и да су наравно биле строжије и шиританскије него закони. Године 1649, образовано је у Бостону једно свечано друштво у цели да спречи светски луксуз дугачке косе.² (Д).

Таква удаљавања од правца без сумње су срамна за људски дух; она показују слабост наше природе која је често сведена само на избор једне од двеју крајности, за то што је неспособна да добро оцени оно што је истинито и право.

Поред тога кривичног законодавства, које је тако јако задахнуто скученим духом секта и свију верозаконих страсти које гоњење беше узбудило и које још вреху у дубини душа, налазе се политички закони од којих је дух слободе нашега века још много изостао, ма да су издани пре двеста година.

Општа начела на којима почивају модерни (садашњи) уставни, начела која већина Јевропаца седамнаестог века једва разумеваше и која тада не владаху

батинама и затвором у коме морају радити. Они који би бранили њихова мњења, казне се најпре повчано, за тим затвором и изгнан стгом из провинције. — Иста збирка, св. I стр. 630.

¹ Масачусетски кривични закон казни смрћу католичког пона који би ушао у насеобину пошто је једном из ње истеран

² *New-England's Memorial*, 316.

потпуно у Енглеској, призната су и утврђена законима Нове Енглеске: учествовање народа у јавним пословима, одобравање данка, одговорност чиновника, лична слобода и поротско суђење, усвојени су у њој без дебате и без икаква ограничења.

Та су се начела у Новој Енглеској тако развила како у Јевропи још ни једна држава није смела доводити.

У Конектику су још од почетка сви грађани имали право бирања, и то је лако разумети.¹ Чланови тога новопоставшег народа беху тада скоро са свим једнако богати, а још више једнако изображени.²

У Конектикуту је у то доба народ бирао све чиновнике извршне власти па и самог државног старешину (гувернера).³

Сви грађани од шеснаест година беху обавезани носити оружје; они образоваху народну војску која сама себи бираше официре и која мораде у свако доба бити спремна за одбрану земље.⁴

У већине јевропских народа, политички је живот започет у вишим круговима друштва, па се после мало по мало, и то увек несавршеним начином, распростирио по разним деловима друштвенога тела.

У Америци, на против, општина је постада пре среза, срез пре државе, а држава пре савеза.

Год. 1650, општина је у Новој Енглеској била пот-

¹ Устав од 1638 год. стр. 17.

² Год. 1641, општа скупштина Род-исланда једногласно прогласи да је државна влада демократска, и да се власт оснива на скупи слободних људи који једини имају право издавати законе и старати се о њиховом извршењу. Закон од 1650, стр. 70.

³ Pitking's History, стр. 47.

⁴ Устав од 1638, стр. 12.

пуно и коначно устројена. Око општинске индивидуалности групирају се интереси, страсти, дужности и права. Политички је живот општине са свим демократски и републикански. Насеобине још признају старешинство своје старе отаџбине; држава је по закону монархија, али република већ живи у општини.

Општина поставља све своје званичнике, удара таксе, и разрезаје данак.¹ У општини Нове Енглеске није дозвољена представнички систем. О пословима који засепају у опште интересе, договарају се и решавају, као год и у Атини, сви грађани скупили на јавном месту.

Управна мудрост и усавршене теорије законодавца падају јако у очи кад се пажљиво проучавају закони обнародовани у прво време американских република.

Очевидно је да американски законодавац имао је у то доба узвишенију и потпунију идеју него тадашњи јевропски владоци о дужностима државе према својим члановима, и да он наметаше држави обавезности на које се у другим местима још и не мишљаше. Стање сиромаша обезбеђено је у државама Нове Енглеске још од самога њиховога почетка;² за одржање путова у добром стању употребљене су строге мере, за њихово надзиравање бирају се званичници; општине имају јавне записнике у које се уписују резултати општих саветовања и закључења, смрти, венчања и рађања грађана;³ за водење тих записника постављени су писари; за управу наследства којих је наследник непознат постављени су чиновници, а тако исто и за надзиравање међу разних сопствености; многим је главна задаћа да одржавају јавни мир у општини.

¹ Закон од 1650 стр. 80.

² Закон од 1650, стр. 70.

³ Види историју Hutchinson-a, св. I, стр. 455.

Закон одређује начин како да се подмири читава гомила друштвених потреба које се у Француској још и данас не познају.

Али оригинални карактер америчанске цивилизације показује се у потпуној својој светлости нарочито у наредбама које се односе на јавно васпитање.

Будући, вели се у закону, да ђаво, који је непријатељ рода човечијег, налази у незнању људи своје најужасније оружје, и да не треба да знање које су ваши оцеви донели остане сахрањено у њихову гробу: — будући да је васпитање деце један од првих интереса државе, то помоћу Бога . . .^{1*} За тим долазе наредбе којима се установљавају школе у свима општинама и њиховим становницима намеће дужност да сами разрезују данак за издржавање истих. За противни случај прописују се велике новчане казне. На тај исти начин основане су и више школе у насељенијим крајевима. Општински су званични дужни назвати да родитељи шаљу своју децу у школу; они су овлашћени да осуђују на новчане казне оне који то не би чинили; а ако би се противљење од стране родитеља продужило, онда друштво заузима место фамилије, оно узме дете, и одузима оцевима права која им је природа дала, али која су они злоупотребили. Читаоцу ће без сумње пасти у очи увод ових наредба: у Америци вера води просвети. Човек долази до слободе вршећи божји закон.

Кад тако укратко прегледамо америчанско друштво од 1650 год., и кад за тим испитамо стање Јевропе, а нарочито њезинога копна тога доба, онда се морамо удивити: у почетку седамнаестог века владала на целом јевропском копну апсолутна краљевска власт на развалинама олигархијске и феудалне слободе средњег века. У тој блистајућој се и книжевној Јевропи,

¹ Закон од 1650. стр. 90.

идеја о праву није можда никад била непознатија; народи нису никад имали мање политичкога живота; појмови праве слободе никад нису мање занимали умове; и у то су време та начела, која јевропски народи или не познаваху или презираху, била проглашена у пустињама новог света и постала будући символ једнога великога народа. Најдрскије теорије духа човечијег остварише се у томе друштву које изгледаше тако смерно и о коме без сумње ни један ондашњи јевропски државник не би нашао за достојно да се заузима: предано оригиналности своје природе, уображење човеково ствараше у њему на брзу руку законодавство какво историја још не познаваше. У тој тамној демократији која не беше прѣвзвела ни ђенерале, ни философе, ни велике писце, један човек беше у стању да устане и да, пред једним слободним народом, на задовољство свију овако лено определи слободу:

„Не варајмо се о томе шта треба да разумемо под нашом независношћу. Има до уста неки род покварене слободе којом се животиње служе онако исто као и човек, и која се састоји у чињењу свега онога што се допада. Та је слобода непријатељца сваке власти; она не трпи никакве законе ни правила; ми с њом постајемо виши од самих себе; она је непријатељца истине и мира; и Бог је држао да мора устати против ње! Али има једна грађанска и морална слобода која налази своју силу у удружењу, и рад чије заштите постоји и сама влас: то је слобода чинити без страховања све што је право и добро. Ми треба да бранимо ту свету слободу у свима опасним случајевима, а ако је потребно, да јој жртвујемо и сам живот.“

То што сам казао већ је довољно да јасно представи карактер енглеско-америчанске цивилизације. Она је производ (и то треба увек имати на уму) двају са свим разних елемената који су у другим местима

често долазили у судар, али који су у Америци за чудо добро спарени и готово спојени један с другим. Та два елемента јесу *дух вере* и *дух слободе*.

Основачи Нове Енглеске беху у исто време и жестоки приврженици секта и одушевљени новаци. У поведану вере и верозаконим убеђењима постављаху они себи најтешње границе, али од политичких предрасуда беху са свим слободни.

Отуда две разне тежње, али које нису противне једна другој. Њихови се трагови онајају свуда, како у правима тако и у законима.

Ти људи жртвују верозаконном мњењу своје пријатеље, своју фамилију и своју отаџбину; рекао би човек да су са свим предани тражењу тога душевнога добра које су дошли да купе по тако скупу цену. Међутим видимо их да готово с једнаком ревношћу траже материјална богатства и морална укинања, nebo у другоме свету а благостање и слободу у овоме.

Политичка начела, закони и људске установе изгледају под њиховом руком као ковне и растегливе ствари, које се могу по вољи окретати и удешавати.

Пред њима надају препреке које држаху у затвору друштво у коме су рођени. Стара мњења која од толико векова владаху светом ишчезавају, а открива се скоро безгранично поприште и бескрајно поље. Дух човечи улеће у те грдне просторије и прелази их у накрст; али дошао на границе политичкога света задржава се. Он стрепећи престаје употребљавати своја најужаснија својства, одбацује сумњу, одриче се потребе новачења, уздржава се да подигне завесу светлишта и с поштовањем се поклања истинама које одобрава без претходног испитивања.

Дакле, у моралном свету све је подељено на класе, уређено, предвиђено, у напред решено. У политичком пак свету све се претреса, све се оспорава, све је не-

извесно. У једном пасивна али вољна покорност; у другом независност, презрење искуства и суревњивост према сваком ауторитету.

Те две тежње, које су по изгледу једна другој противне, не само да не шкоде једна другој, него се слажу и узајамно потпомажу.

Вера види у грађанској слободи племениту употребу својстава човекових, а у политичком свету поље које је творац одредио за умне борбе. Слободна и силна у своје кругу, задовољна местом које јој је дато, она зна да је њено царство у толико темељније што она влада само својим сопственим силама и без помоћи господари срцима.

Слобода види у вери другарицу својих бораба и својих победа, колевку свога детињства и божавствени извор својих права. Она сматра веру за чуварку правни; нарави за гаранцију закона и јемство свога сопственог трајања (Е).

Узроци неких чудноватости енглеско-американских закона и обичаја.

Неки остаци аристократских устамова усред најпотпуније демократије. — Зашто? — Треба добро разликовати оно што је порекла британског од онога што је енглеског порекла.

Читалац не треба да изводи са свим опште и са свим апсолутне последице из онога што је на пред речено. Друштвено стање, вера и нарави првих насељеника без сумње су чинили грдан утицај на судбу њихове нове отаџбине. При свем том није зависило од њих да оснују државу—које би се почетак налазио у њима самимма. Нико не може са свим да раскрети с прошлосту. Они су смешали, било вољно, било по незнању, идеје и обичаје који им беху својствени с другим идејама и обичајима који произлажаху од њиховога васпитања или из народних предања њихове земље.

Ко хоће да позна и оцени давашње Англо-Американице, мора брижљиво да разликује шта је британског а шта енглеског порекла.

У Савезаним Државама често налазимо законе или обичаје који су противни свему ономе што их окружава. Ти закони изгледају да су начињени у духу противном владајућем духу американског законодавства; те наравн изгледају противне целини друштвенога стања. Да су енглеске насеобине биле основане у неком непросвећеном веку, или даје њихово порекло већ изгубљено у тамн времена, онда би то било са свим необјаснимо.

Да би ме читаоци могли разумети, навешћу само један пример.

Грађанско и кривично законодавство Америганаца има само два средства за рад: *затвор* и *кауцију*. Прво дело судскога поступка састоји се у томе да се од оптуженога добије кауција, или ако одрече исту дати, да се уапси; за тим се истражује правна важност потраживања или важност терећења и кривљења.

Очевидно је да је такво законодавство управљено против сиромаха, и да је корисно само богаташу.

Сиромах не може увек да да кауцију ни у самим грађанским споровима; и ако је принуђен да у затвору чека судску изреку, онда га нерад за кратко време доведе до невоље.

Богаташ, ва против, увек избегне затвор у грађанским процесима; он се, шта више, лако ослободи заслужене казне баш и онда кад је учинио какво злочино дело: пошто је дао кауцију или јемство, не ставе га. Може се дакле рећи да се односно њега све казне, воје закон прописује, свде на новчине.¹ Шта би могло бити аристократичније од таквога законодавства?

¹ Без сумње има злочинастава за које се не прима кауција, али њихов је број врло мали.

А међу тим, у Америци сиромаси издају законе, и они обично задржавају за се највеће друштвене користи.

Објашњење тога појава треба тражити у Енглеској: закони о којима говорим енглески су.¹ Американци их нису изменили, ма да су противни целокупности њиховога законодавства и маси њихових идеја.

Што народ најмање мења после својих обичаја, то је грађанско законодавство. Грађанским су законима вични само законознаци, т. ј. они који су интересирани да их одрже такве какви су, добри или хрђави, из узрока тога што их знаду. Маса народа једва их познаје; она види њихово дејствовање само у особитим случајевима, схвата врло тешко њихову тежњу, и потчињава им се и не мислећи о томе.

Јасам навео један пример, а могао бих показати много других.

Слика американскога друштва јесте, ако се могу тако изразити, покривена једним демократским слојем, испод кога пробијају кад и кад старе аристократске боје.

ГЛАВА ТРЕЋА.

Друштвено стање Англо-Американаца.

Друштвено је стање по правилу производ некога дела, по кадшто закона, најчешће пак и једнога и другога узрока; али кад оно једног већ постоји, онда се може сматрати за први узрок већине закона, обичаја и идеја које регулишу поступке народа; што оно не производи, то преиначави.

Да би се познало законодавство и наравн некога народа мора се дакле изучити његово друштвено стање.

¹ Види Blackstone et Delolme, liv. I. chap. X

Друштвено је стање Англо-Американаца есенцијално
(суштаствено) демократско.

Први досељеници Нове Енглеске. — Равни међу собом. — Благороднички закони уведени на југу. — Време револуције. — Измена закона о наслеђству. — Дејство произведено том изменом. — Једнакост дотерана до крајних граница у новим државама на западу. — Једнакост у изражењу.

О друштвеном стању Англо-Американаца могло би се учинити више важних примедба, али има једна која је важнија од свију других.

Друштвено је стање Американаца у највећем ступњу демократско. Оно је имало тај карактер од постанка насеобина, а да нас га има још више.

У предидућој глави казао сам да међу насељеницима који се населише на обалама Нове Енглеске владаше врло велика једнакост. У тај део Савеза никад не би бачено ни само семе плећства. Ту се никак не моглоше увести други какви утицаји осем умних. Народ се навиче да поштује и уважава извесна имена, као обрасце изражености и добродетељи. Глас неких грађана доби над њим власт која би се можда с правом назвала племићском, да се могла без промене преносити с оца на сина.

То се збиваше на истоку Худзона; али на југозападу, и на ниже до Флорида, беше другачије.

У већини држава на југозападу Худзона, беху се настанили велики енглески сопственици који уведоше благородничка начела, а с њима и енглеске законе о наслеђству. Ја сам показао узроке који спречаваху да се у Америци уведе јако благородство. Ти узроци беху слабији на југозападу Худзона него на истоку. Један једини човек могаше на југу обделавати, помоћу робова, грдан простор земље. У том дакле делу копча беше бо-

гаташа с великим непокретним сопственостима; али њихово упливсање управо не беше благородничко, као што се то разуме у Јевропи, будући да они немађаху никаквих привилегија (повластица) и да због обделавања земље робовима немађаху закупаца, па потоме ни патронства. При свем том велики сопственици на југу Худзона образоваху виши staleж, који имађаше своје засебне идеје и укусе, и који у опште вршаше политичке послове. То беше неки род плећства које се мало одликоваше од масе народа чије страсти и интересе лако примаше и не узбуђиваше ни љубав ни мрзост; у кратко рећи оно беше слабо и готово без живости. Тај се staleж стави на чело побуне на југу; њему се има благодарити за све велике људе американске револуције.

У то доба, цело друштво би потресено: народ, у чије се име борило, и који поста сила, захеле да ради сам собом; демократски се нагони пробудише; јарам старе отаџбине једном сврхан, доби се воља за сваку независност: индивидуална (лична) упливсања престадоше мало по мало осећати се; обичаји и закони почеше да иду истој мети.

Али закон о наслеђству би узрок те једнакост учини свој последњи корак.

Мени је за чудо да старе и нове публицисте нису приписале законима о наслеђству¹ већи уплив на ток људских послова. Ти закони истина припадају грађанском реду, али би их требало ставити на чело свију политичких устанаова, јер они невероватно упливишу на друштвено стање народа кога су политички закони само

¹ Под именом закона о наслеђству, ја разумем све законе којима је главна цел да одреде шта ће бити с имовином после смрти имаоца. У број тих закона свада и закон о сукституцијама (поднаслеђство); истина је да и он забрањује сопственику располагати својим

израз. Они осем тога имају један извештај и равнообразан начин којим утичу на друштва; они тако рећи овладају нараштајима пре него што дођу на свет. Они дају човеку готово боговску власт над будућношћу својих подобних. Законодавац уреди једанпут наследство грађана па је миран за читаве векове: давши једном покрет своје делу, он може дићи руке од њега; машина после ради својим сопственим силама, и иде као сама од себе цели у напред означеној. Склопљена на извештајан начин, она скупља, концентрише, гомила око неке главе имовину, а на скоро затим и власт: она тако рећи подиже племство из земље. Руковођена по другим начелима и управљења на другу страну, она ради још брже: она распарчава, дели, растура имања и власт. У том случају догађа се по вађито да се људи поплаше брзине њезинога хода, па не надајући се да је могу зауставити, покушавају бар да јој ставе на пут сметње и тегобе. Они хоћеју да оспоре њезино дејство другим противним; али је то старање узалудно. Она мрви, али разноси у ваздух све што пађе на своје путу, она се подиже у висину и брзо се спушта на земљу све докле док је не претвори у покретну и неопипљиву прашину на коју демократија седа.

Кад закон о наследству дозвољава, а још више кад налаже једнаку поделу очевог имања међу свом децом, онда он производи двојака дејства, која се морају разликовати једна од других, ма да теже једној истој цели.

По закону о наследству, смрт сваког сопственика причинљава револуцију у сопственици; добра мењају не

добрима пре смрти; али он га обвезује да их сачува само за то да би их недирута предао свом наследнику. Главна је дакле цел закону о субституцијама да одреди шта ће бити с добрима после смрти сопственикове. Остало је само средство којим се он служи.

само газде, него, тако рећи, и природу; она се непрестано цепају на све мање и мање делиће.

То је непосредно и, на неки начин, материјално следство закона. У земљама где законодавство наређује да се очевина подједнако дели међу децом, ту имања, а нарочито територијална, морају дакле непрестано тежити к смањивању. Међутим последице тога законодавства осетиле би се тек после дугога времена, ако би се закон оставио својим сопственим силама; јер, ако се само фамилија не састоји из више од два детета (а каже се да је *три* средњи број чланова фамилије у земљи која је насељена као Француска), та деца, пошто поделе имање свога оца и своје мајке, неће бити сиромашнија него што су они свики за се.

Али закон о једнакој подели не упливише само на судбу добара; он дејствује на душу сопственика, и позива у помоћ њихове страсти. Његови посредни утицаји уништавају нагло велике имовине, а нарочито велике домене.

У народа у којих је закон о наследству основан на праву првородства, територијалне домене прелазе по праву деде с колена на колена. Отуда излази да се дух фамилије тако рећи материјализира у земљи. Фамилија представља земљу, земља представља фамилију и овековечана јој име, порекло, славу и добродетељи. Она је непронадљив сведок прошлости, и драгоценост живота будућег живота.

Кад закон о наследству одређује једнаку поделу, он уништава присну везу која постоји међу духом фамилије и одржањем земље; земља престаје представљати фамилију, јер како није могућно да остане неподељена после једног или два нараштаја, то је очевидно да се мора непрестано смањивати, и да ће је на послетку са свим нестати. Синови једнога великикога газде пољских добара, ако нису многобројни, или ако имају среће,

могу се надати да неће бити сиромашнији од свога оца, али не да ће притежавати ова иста добра која он притежава; њихово богатство мора ће се састојати из других елемената, а не оних који састављају његово.

А, чим се имаоцима непокретних добара одузме велики интерес усмене, гордости, чувства и честољубља за одржањем земље, можете бити уверени да ће је они пре или после продати из великог новчаног интереса, почем се покретни капитал рентирају много боље него други, и почем су удеснији за задовољење магновених страсти.

Кад се велика непокретна имања једном разделе, она се више не сједињавају; јер мали газда има сразмерно више прихода од своје земље¹ него велики од своје, и по томе продаје је скупље. И тако они исти економни рачуни који су навели богаташа да прода своје велике баштине, стајаће му на путу да купи мале те да он њих састави велике.

Оно што називају дух фамилије, често је основано на обмани личнога самољубља. Човек тражи да се овековечи и, на неки начин, обесмрти у својим праунуцима. Где дух фамилије престаје, ту ступа на његово место лично самољубље са својим наклоностима. Будући се фамилија тада представља духу само као нешто нејасно, то сваки мисли само на магновену угодност; брига се води о првом нараштају, а о удаљенијима се и не мисли.

Не тражи се дакле да се своја фамилија овековечи, или се бар за то траже друга средства, а не непокретна сопственост.

По томе, закон о наследству не само да смета за-

¹ Ја не велим да мали газда боље ради, али он ради с више ревности и брижљивости, и добија радом оно што што му не достаје у вештини.

милијама да одрже исте баштине неповређене, него им још одузима и вољу да то покушавају, и готово их навлачи да с њим суделују на својој сопственој пропасти.

Закон о једнакој подели имовине дејствује на два начина: кроз ствари на људе, а кроз људе на ствари. Он на оба та начина жестоко напада непокретну сопственост и нагло уништава фамилије и имања.¹

Ако ико, то без сумње ми Французи деветнаестог века, који смо свагдашњи сведоци политичких и друштвених промена којима је узрок закон о наследству, не треба да сумњамо о његовој сили. Ми га сваки дан видимо да непрестано иде по нашој земљи, рушећи на своме путу зидове наших обиталишта, и обарајући ограде наших њива. Но и ако је закон о наследству учинио већ много међу нама, опет му за то остаје још много да учини. Наше услове, наша мњења и наши обичаји веома му сметају.

¹ За то што је земља најсталија сопственост, налази се кад и кад богатих људи која су склони да учине велике жртве за набавку такве сопствености, и који радо губе знатан део свога прихода само да би сачували остатак. Али то су случајеви. Љубав к непокретној сопствености сад се обично налази само у сиромаша. Мали газда непокретног добра, који је мање избразисл, који има мање фантазије и страсти него велики, у оште се брине само о томе како ће да умножи своју имовину, и често се догађа да помоћу наследства, брака и трговине у томе и успева.

Поред тежње која нагони људе да распарчавају земљу, има дакле једна друга која их наводи да је нагомиланавају. Та тежња која је довољна да стане на пут да се имовине не разделе до бенковатности, није доста јака да створи велике територијалне имовине, а још мање да их одржи у истим фамилијама.

У Савезним Државама, његов је посао рушења готово довршен. У њима се могу изучавати његови главни резултати.

Енглеско законодавство о преносу добара обори се у време револуције готово у свима државама.

Закон о субституцијама (поднаследству) измени се тако да неприметно смета слободној циркулацији добара (Ж).

Пошта прође први нараштај који издаде закон о једнакој подобијања се почеше распарчавати и то распарчаванье постепено с временом све брже и брже. Данас се друштвени изглед већ не познаје, ма да је од тога доба једва шест година претекло.¹

Фамилије притежаоца великих непокретних добара готово су се све изгубиле у општој маси. У Њујорку (држави), где их беше врло много, једва две лебде над провалом у коју тек што се нису отисле. Синови тих имућних грађана доктори, адворати, лекари. За већину њих не зна се ни да су живи. Последњи траг редова и наследних одличја уништен је; закон о наследству све је изједначио.

У Савезним Државама има богаташа као и по другим местима; ја шта више не познајем ни једну земљу где човек више воли новац, а где се теорија сталне једнакости добара већма презире. Али у њима имање прелази из руке у руку необичном брзином, и искуство учи да је ретко видети да се њим користе два нараштаја.

Овај опис, ма како јасан да се замисли, даје само непотпуну идеју о ономе што се збива у новим државама на западу и југозападу.

На измаку последњег века, дрске авантуристе (протурве) почеше продирати у мисисипске долине. То

¹ Сад има 97 год. од тога доба (прев.)

би као неко ново откриће Америке. На скоро за тим нагрнуше тамо исељеници, и непозната друштва изишкосе у једанпут из пустиње. Државе за које се пре неколико година и не знађаше, ступише у ред држава америкаскога Савеза. На западу се може видети најпотпунија демократија. У тим државама, које је тако рећи срећа на брзу руку склонила, становници су са свим скорашњи на земљишту које заузимају. Они једва познају један другог, и ни један не зна историју свога најближега комшије. У том делу америкаскога копна, народ не само да није изложен утицају великих имени и великих богатстава, него ни онога природнога благородства које произилази из научности и добродетељи. Ту нико нема оне поштовања достојне власти коју људи дају за успомену живота који се проводи у чињењу добра пред њиховим очима. Нове државе на западу имају већ становника; али уређено друштво у њима још не постоји.

У Америци нису само имовине једнаке; једнакост се распростире до извесног степена и на саме умне способности.

Ја не верујем да има земље у свету у којој се, при једнаком броју становника, налази тако мало незналица и мање научењака него у Америци.

У њој сваки има основно знање, али велико знање нема готово нико.

То се лако разуме, и тако рећи пужни је резултат онога што смо напред рекли.

Сви готово Американци имају толико да могу угодно да живе; они дакле могу лако да набаве прве елементе људских знања.

У Америци има мало богаташа. Због тога скоро сви Американци имају дакле потребу да знаду какав му драго занат, а сваки занат захтева изучавање. Американци могу дакле да посвете само прве године живота

општем обделавању разума: они у петнаестој години предузимљу оно занимање на које намисле да се одаду. По томе њихово се успитавање већином свршава онда кад се наше започиње. Ако га по том и даље продуже, они га управљају само на нешто специјално што ће доцније моћи да донеси новаца. Они изучавају науку као занат, и занимају се само с применом оних знања која су призната за полезна.

У Америци, већина богаташа били су сиромаси. Готово сви они који доцније седе беспослени у младости су врло много радили, од куда следује да онда кад би се могло имати поље за науку, нема се времена за то, а кад се добије време, онда се више нема воље.

У Америци дакле нема staleжа у коме се наклоност к умним задовољствима наслеђује с наследним богатством и рахатлуком, и који сматра за част занимати се умним пословима.

За те послове нема се воље онако исто као што се нема ни моћи.

У Америци се образовао у људским знањима неко средње стање коме су се сви духови приближили, једни подижући се а други спуштајући се.

По томе, у њој се налази грдна множина особа које имају од прилике једнака знања у верозакону, историји, науци, политичној економији, законодавству и управи.

Умна неједнакост долази непосредно од Бога, и човек није у стању да учини да је нема.

Али, из онога што смо назвали следује да умне способности, при свем том што по вољи Творца остају неједнаке, налазе једнака средства за примену.

Тако дакле, племићски елеменат, који је у Америци био слаб од свога постанка, у наше је доба ако не са свим уништен, а оно бар тако ослабљен да му се не може приписати ма какав утицај на ток послова.

На против, време, догађаји и закони учинили су да

је демократски елеменат не само постао претежнији, него да је тако рећи остао сам. Никакав фамилијарни или корпорациони утицај не да се приметити; шта више често нема ни индивидуалног (личног) трајашног утиска.

Америка нам дакле показује, у своје друштвеном стању, најчудноватији појав. Имање и умна способност живе у њој људе равнијим, или, другим речма, равније јаким, него што су ма у којој земљи у свету, и него што су били ма у коме веку који историја памти.

Политичке последице друштвеног стања Англо-Американаца.

Политичке последице таког друштвеног стања лако је извести.

Не може се замислити да једнакост неће на пометку продрети и у политички свет, као што је продрла у остало. Људи се не могу замислити вечно неједнаки међу собом у једном само, а равни у осталоме; они ће дакле, у извесно време, постати равни у свему.

А, ја познајем само два начина на који се једнакост може увести у политички свет: треба дати права сваком грађанину, или не дати ни једном.

За народе који су дошли до онаког друштвеног стања као што је стање Англо-Американаца, врло је дакле тешко наћи границу између суверенства свију и апсолутне власти једнога.

Не треба крити да се друштвено стање које описује подaje скоро тако исто једној као другој од тих двеју последица.

Има за иста једна мушка и праведна страст за једнакост која пробуђује у људима жељу да буду јаки и пошто-

вани. Та страст тежи да подигне мале у ред великих; али има тако исто у срду људском неки покварени укус за једнакост, који порађа у слабима жељу да привуку јаке на онај исти висораван на коме се они налазе, и који доводи људе до тога да претпоставе једнакост у ројству неједнакости у слободи. Народи у којих је друштвено стање демократско не презиру по својој природи слободу; они на против имају нагонски укус за њу. Али слобода није главни и непрестани предмет њихове жеље; што они љубе вечном љубављу, то је једнакост; они се нагло и изненадно устреме к слободи, па ако промаше циљ, они се предају судби; али без једнакости ништа их не може задовољити, и они би волели изгинути него ли њу изгубити.

С друге олет стране, кад су грађани од прилике сви једнаки, тешко им је бранити своју независност против напада власти. Будући да у том случају ни један од њих није доста јак да се може с успехом сам борити, то се слобода може ујамчити само удружењем сила свију. А, такво се удружење не налази увек.

Народи дакле могу извести две велике политичке последице из једног истог друштвеног стања: те се последице страшно разликују једна од друге, али оне излазе из једнога истог дела.

Англо-Американци су били први који су имали да учине тај страховити избор, али су били доста срећни те су избегли апсолутну власт. Околности, порекло, просвета, а особито нарави, дозволили су им да оснују и одрже народно суверенство.

ГЛАВА ЧЕТВРТА.

О начелу народнога суверенства у Америци.

Оно влада целим американским друштвом. — Примена тога начела у Американаца још пре њихове револуције. — Његов развитак револуцијом. — Поступно и неоспорно оваљање данка који се захтева као услов права бирачкога.

Кад хоћемо да говоримо о политичким законима Савезних Држава, треба увек да почнемо с начелом народнога суверенства.

Начело народнога суверенства, које се увек налази више или мање у основи скоро свију људских установа, обично је као сахрањено у њима. Људи му се покоравају а неће да га признаду, и кад се по кадишто деси да га за који тренутак изнесу на видело, одмах похитају да га на ново загњуре у таму светилишта.

Народна је воља она реч коју су интриганти свију времена и деспоти свију векова највише злоупотребљавали. Једни су видели њезин израз у купљеним гласовима неколико владиних агената; други у гласовима интересоване или страшљиве мањине; има их шта више и таквих који су је налазили са свим јасну у ћутању народа, и који су мислили да се *из ћутања порађа* за *них право заповедања*.

У Америци, начело народног суверенства није сакривено или бесплодно као у извесних народа; оно је признато наравима, обнародовано законима. Оно се слободно шири, и достиже без сметња своје крајње последице.

Ако има у свету земље где се човек може надати да одени праву вредност начела народнога суверенства, да га проучи у својој примени на друштвене послове, и изрече суд о његовим користима и опасностима, та је земља без сумње Америка.

Ја сам напред казао да је начело народнога суверенства било у почетку начело које је служило за основу већини енглеских насеобина у Америци.

Међу тим оно онда не владаше управом друштва као што је то сада случај.

Две сметње, једна спољна, а друга унутрашња, задржаваху његов поплављавајући ток.

Оно немогаше јавно да се покаже у законима за то што се насеобине још морадоше покоравати својој старој отаџбини; оно је дакле морало да се крије по провинцијалним скупштинама, а нарочито по општинама где се у тајности рашириваше.

Ондашње америкашко друштво још не беше спремно да га усвоји са свима његовим последицама. Просвета у Новој Енглеској, богатства на југу Худзона, чињаху за дуго, као што сам у предидућој глави показао, неки благороднички уплив који тежаше да у мало руку скупи друштвене власти. Државни чиновници још немаху сви право да буду изабрани, нити сви грађани право бирања. Изборно право беше свуда сведено у извесне границе и потчињено плаћању извеснога данка. Тај данак беше врло мали на северу а на југу већи.

Кад америкашка револуција плану, начело народнога суверенства изиђе из општине и овлада управом. Сви се сталези изјаснише и одважише за њега; бореше се и победише у његово име. Оно постаде закон закона.

Скоро тако исто брза промена учини се у унутрашњости друштва. Закон о наследству укиде са свим месне утицаје.

У време кад то дејство закона и револуције поче бивати видно свима очима, демократија већ беше победитељка. Власт већ беше стварно у њезиним рукама. Више не беше слободно ни борити се против ње. Виши сталези потчињеше се без гуињања и без борбе злу које

за у будуће беше постало неизбежно. Догоди им се оно што се обично догађа силама које падају: лично самољубље овлада њиховим члановима. Почем се више сила не могаше истргнути из руку народа, и почем множина простотога народа не беше толико мрска да би је требало презрети, то се више не мниљаше ни на шта друго него да се пошто по то добије њена наклоност. Најдемократскији закони усвету бише дакле такмично премљени од људи чије интересе они највише вређаху. На тај начин, виши сталези не узбудеше против себе страсти простотога народа; него сами ускорише победу новог реда. Тако дакле, ствар веома чудновата? демократски полет беше најбржи и најнеоспорнији у државама где благородство беше највише заватило корена.

Држава Мариланд, коју су основале велике власти, прва прогласи опште право гласања¹ и уведе у своју управу најдемократскије форме.

Кад неки народ почне мењати данак којим је условљено изборно право, може се предвидети да ће пре или после доћи до тога да га са свим укине. То је једно од најнепроменљивијих правила која владају друштвима. што се више шири граница изборних права, тим се све већа потреба онажа да се иста још више рашири; јер се силе демократије после сваке нове уступке умножавају, и њезина захтевања расту с њезином новом влашћу. Честољубље оних који не плаћају данак од кога зависи изборно право распаљује се у толико више што је већи број оних који га плаћају. На послетку, изузетак постаје правило; уступке се чине непрекидно док се год не дође до општег права гласања.

У Наше доба, начело народнога суверенства развило се у Савезним Државама у свима практичним видовима који се могу замислити. Оно се ослободило свију

¹ Измене учињене у Мариландском уставу 1801 и 1809.

оних измишљотина којима су га у другим државама окружили, и, по потреби, појављује се у свима формама. Час цео народ непосредно издаје законе као у Атини; час га посланици, избрани општим гласањем, представљају и раде у његово име под његовим скоро непосредним надзором.

Има земаља где нека тако рећи спољашња власт друштвенога тела утиче на њ, и принуђава га да иде извесним правцем.

Има опет других у којима је сила раздељена, тако да се половина исте налази у друштву а половина ван њега. У Савезним Државама не види се ништа томе подобно; у њима друштво ради само од себе и утиче на само себе. Власти нема ван њега; шта више готово и нема никог кој би смео замислити, а још мање изразити мисао да исту тражи на другом ком месту. Народ учествује у прављењу закона избором законодаваца, а у њиховој примени избором носиоца извршне власти. Администрацији је остављен тако слаб и ограничен део власти, она носи на себи тако јаке трагове свога народнога порекла и толико се покорава сили од које произлази, да се може рећи да народ сам влада. Народ влада политичким американским светом онако као што Бог влада васионим светом. Он је узрок и крај свега; од њега све произлази, и у њему се све губи (3)

ГЛАВА ПЕТА.

Пре него што се почне говорити о влади Савеза, мора се проучити шта се догађа у појединим државама.

У овој ћу глави да испитам форму владе која је, у Америци, основана на начеду народнога суверенства, средства која она употребљује за рад, њене сметње, користи и опасности.

Прва је тегоба у овоме: Савезне државе имају сложен устав; у њима се виде два разна друштва која су тако рећи углављена једно у Друго; у њима су две владе једна од друге са свим одвојене и готово независне. Једна, обична и без одређених граница, која одговара свагдашњим потребама друштва; друга, изузетна и ограничена, која се занима само извесним општим интересима. Једном речи двадесет и четири мала суверена народа образују велико тело Савеза.

Испитивати Савез пре него што се проучи држава, значило би поћи путем непрокрћеним и пуним сметња. Форма федералне владе у Савезним Државама последња се појавила; она је само предругојачење републике, извод политичких начела која су била распрострајена по целом друштву пре ње и у њему независно од ње постајала. У осталом, савезна је влада, као што рекох, изузетак; влада држава јесте опште правило. Писац који би хтео да представи целину једне такве слике пре него што је показао њезине подробности, наишао би неизбежно на нејасности и сваки би час повторавао оно што је већ једном казао.

Велика политичка начела која данас владају американским друштвом постала су и развила се у Држави; о томе се не може сумњати. Да би смо дакле имали кључ од свега осталог, треба да познамо државу.

Државе које у наше доба сачињавају американски Савез имају, што се тиче спољашњег изгледа установа, једну исту форму. У њима је политички или административни живот усредсређен у три радна огњишта, која би се могла упоредити с разним нервозним средштима што покрећу човечије тело.

Ни првом се ступњу налази *општина*, више ње *срез* (*comté*), и на послетку *држава*.

О општинском систему у Америци.

За што писац почиње испитивање политичких установа с општином. — Општина се налази у свију народа. — Тегоба да се општинска слобода утврди и одржи. — Њезина важност. — За што је писац изабрао организацију општине Нове Енглеске за главни предмет свога испитивања.

Ја с намером испитујем најпре општину.

Општина је друштво које је тако природно да где год има скупљених људи ту она сама од себе постаје.

Општинско друштво постоји дакле у свију народа, ма какви били њихови обичаји и њихови закони. Човек прави краљевства и ствара републике; али општина се чини да излази непосредно из божјих руку. Но и ако општина постоји од кад има људи, општинска је слобода при свем том ретка и кратка ствар. Народ може увек установити велике политичке скупштине, јер се у његовој средини обично налази известан број људи у којих знање замењује до извесног ступња познавање јавних послова. Општина је састављена из грубих елемената који често противстају законодавчевом делању. Тегоба да се уведе општинска независност, у место да се смањује у оној истој мери у којој се народи изображавају, увеличава се с њиховим изображењем. Врло изображено друштво нерадо трпи покушаје општинске слободе. Оно се узбуњује кад види њезине многобројне погрешке, и очајава о успеху пре него што је дошло до последњег резултата искуства.

Између свију слобода, општинска слобода, која се тако тешко уводи, највише је изложена поглавама власти. Остављене саме себе, општине не могу да се боре против предузимачке и јаке владе; да би се с успехом браниле, требало би да су општинске установе са свим развијене и да су ушле у народне обичаје и идеје. По

томе, докле год општинска слобода не уђе у нарави догле ју је лако уништити, а она може прећи у нарави тек пошто је дуго постајала у законима.

Општинска дакле слобода не зависи од људских усиљавања. Она се ретко ствара; она на неки начин постаје сама од себе. Она се готово тајно развија у друштву пола варварском. Она се утврђује само продуженим дејством закона и нарави, околности, и нарочито времена. Од свију народа јевропскога копна, може се рећи да ни један једини не познаје општинску слободу.

Међутим сила је слободних народа у општини. Општине су слободи оно што су основне школе науци. У њима народ учи познавати слободу, ценити њезину вредност, уживати њезину мирну употребу и служити њом. Без општинских установа, народ може себи дати слободну владу, али он нема духа слободе. Пролазне страсти, магновени интереси, случајне околности, могу му дати спољашње форме независности; али у унутрашњости друштвенога тела сакривени деспотизам изиђе пре или после на површину.

Да бих разговетно и разумљиво представио читаоцу општа начела на којима почива политичко устројство општине и среза у Савезним Државама, држао сам да је полезно да узмем за образац једну засебну државу, да испитам потанко све што се у њој догађа, и да бацам по том кратак поглед на остаду земљу.

За тај посао изабрао сам једну државу Нове Енглеске.

Општина и срез нису једнако устројени у свима деловима Савеза. Међутим лако је познати да су скоро једна иста начела владала у целом Савезу при њиховом образовању.

Но, мени се учинило да су се та начела у Новој Енглеској више развила, и постигла удаљеније последице него игде на другом месту. Она се у њој јасније показују и стравац их може лако посматрати.

Општинске установе Нове Енглеске сачињавају једну потпуну и правилну целину. Оне су старе; њихова је сила у законима, а још више у наравима; оне чине грдно велики утицај на цело друштво.

У свима тим смотрењима, оне заслужују да обратимо на њих гажњу.

Границе општине.

Општина Нове Енглеске заузима средину између кантона и општине у Француској. Она у опште броји две до три хиљаде становника.¹ Она дакле није сувише пространа те да сви њени становници немају скоро једне исте интересе; а, с друге стране, она је доста насељена да је човек увек сигуран да у њој нађе саставне делове добре управе.

Општинске власти у Новој Енглеској.

Народ је извор свију власти у општини као и свуда ван ње. — Он у њој врши сам собом главне послове. — Општинског савета нема. — Највећи део општинске власти налази се у рукама *select-men-a* (одборника). — Како *select-men-и* (одборници) раде. — Збор или општа скупштина становника општине (*Town-Meeting*). — Побројавање свију општинских званичника. — Њихове обавезне и награђене дужности.

Народ је у општини, као и свуда ван ње, извор друштвених власти, али он нигде не врши своју власт

¹ У Масачусету је било 1830 године 303 општине и 610,014 становника, што износи од приближе 2000 становника на једну општину.

непосредније него у општини. Америкавски је народ господар коме се морало угађати колико је год било могућно више.

У Новој Енглеској, већина ради кроз представнике кад треба да се врше општи државни послови, јер је нужно да тако буде; али у општини где су законодавна и управна власт ближе владаних, представнички закон није дозвољен. Тако исто нема ни општинског савета. Кад бирачи изберу своје судске и административне званичнике, они их сами собом руководе у свему што није чисто и просто извршење државних закона.¹

Ово је тако противно нашим (Француским) идејама, и тако противположено нашим обичајима, да је нужно да наведем неколико примера те да би се могло добро разумети.

Јавне дужности у општини врло су многобројне и врло подељене, као што ћемо то мало ниже видети. Међу тим највећи део административних власти налази се у рукама малог броја особа које се бирају сваке године и које зову *select — men*² (одборници).

¹ Та правила не важе за велике општине. Оне у опште имају једнога мѣра и један општински савет раздељен на две гране. Али то је изузетак који треба да се одобри законом. Види закон од 29 Фебруара 1822 који уређује власт вароши Бостона. *Laws of Massachusetts*, св. II, стр. 588. Но често се догађа да су и мале вароши потчињене особеној администрацији. У држави Њујорку било је 1832 године 104 општине које су тим начином управљане. (*William's — Register*).

² У најмањим општинама бирају три, у највећим девет. Види *The Town officer*, стр. 186. Види такође главне законе Масачусета који се односе на *select — men*:

Општи државни закон наметуо је *select — men* — има (одборницима) извесне дужности. За вршење тих дужности, одборници не потребују овлашћење оних којима управљају, а за неизвршење истих лично су одговорни. Државни им закон на прилику налаже да у својој општини праве изборне спискове; ако то не учине, окривљују се као преступници. Али у свима стварима које су остављене руковању општинске власти, одборници су извршиоци народне воље онако као што је у нас (Француза) мер извршилац одлука општинскога савета. Они већином раде на своју приватну одговорност и у пракци се управљају по начелима која је већина у напред поставила. Али ако хоће да учине неку промену у постојећем реду, или ако желе да предузму нешто ново, онда морају да се обрате избору своје власти. На прилику ако треба да се отвори једна школа, онда они сазову једног извесног дана, у напред означено место, све бираче; ту им изложе потребу која се осећа, покажу им нужна средства да се иста намири, кажу им колико се мора потрошити новца и које место треба да се избере. Скупштина питана о свему томе, усвоји начело, одреди место, одобри данак, и преда извршење своје воље одборницима.

Само одборници имају право сазивати општински збор (*town-meeting*); али се на то могу и изазвати. Ако десет сопственика смисле неко ново предузеће и захтеде да га општина одобри, они захтеду да се сазову сви становници. Одборници морају да пристану на то, и само задржавају право председавања на скупштини.

Закон од 20 Фебруара 1786; од 24 Фебруара 1796, св. I, стр. 488; од — 7 Марта 1801 св. II, стр. 45; од 16 Јула 1795, св. I, стр. 475; — од 12 Марта 1808, св. II, стр. 186; од — 28 Фебруара 1795, св. I, стр. 302; од 22 Јуна 1797, св. I, стр. 539.

Те политичке нарави, ти друштвени обичаји без сумње су врло далеко од нас (Француза). Ја за сад немам вољу да изричем суд о њима нити да покажем сакривене узроке који их производе и оживотворавају, и ограничавам се само на то да их изнесем на видик.

Одборници се бирају сваке године у месецу Априлу или Мају. Збор бира у исто време гомилу других општинских званичника, за вршење извесних важних административних стварица. Једни под именом помоћника (*assesseurs*), треба да разрезају данак; други, под именом купцоца, да га купе. Један званичник, кога зову констабл (поллицај), има за задаћу да врши полицијске послове, да pazi на јавна места и да материјално извршује законе. Други један, под именом општинскога писара, уводи у записник сва саветовања и одлуке, и бележи све што се тиче грађанскога стања (рођење, венчање, смрт). Један благајник чува општинске новце. Додајте тима званичницима једнога старатеља сирмаха кога се дужност, врло тешка за вршење, састоји у томе да извршује законе о сиротињи; школске комисаре, који рукују јавном наставом; надзорнике путова, који воде бригу о великим и малим путовима, на ње имати списак главних чинилаца општинске управе. Али подела дужности не свршава се ту: међу општинске званичке¹ још спадају црквени комисари, који одређују трошкове богослужења. За тим разни позорници, једни да наређују шта да раде грађани у случају пожара; други, да мотре на усеве; ови, да отклањају

¹ Сви ти званичници до иста постоје у пракци.

Подробености о дужностима свију ових општинских званичника могу се видети у књизи названој: *Town officer, by Isaac Goodwin; Worcester, 1827* и у збирци општинских закона Масачусета у 3. св. Бостон, 1825.

привремено тегобе које би се могле породити односно загада; они, да мотре на тачно мерење дрва, или да надзиравају мере и тежине.

У општини се рачунају деветнаест главних дужности. Сваки је становник обавезан примити те разне дужности, и ако то одрече, казни се повчано. Али већина њих награђују се, да би их сиромашни грађани могли вршити без штете. У осталом, по американском систему званичницима се не даје стална плата. У опште, свако дело које спада у њихове званичне дужности има своју цену, и они су плаћени само за оно што ураде.

О општинском суштаствовану.

Сваки је најбољи судија онога што се тиче самога њега. — Последница начела народнога суверенитета. — Примена те науке у американских општина. — Општина Нове Енглеске, суверена у свему ономе што се односи само на њу, потчињена у свему осталом. — Обавезност општине према држави. — У Француској, влада даје своје званичне општине. — У Америци, општина даје своје влади.

Ја сам на пред казао да начело народнога суверенитета влада у целом политичком систему Агло-Американаца. Свака страна ове књиге показује по неколико нових примера те науке.

У народа у којих влада начело народнога суверенитета, свака особа сачињава раван део суверена, и подједнако учествује у државној влади.

Свака се дакле особа сматра за онако изображену, онако добродетељну, онако јаку као што је свака друга њој подобна.

Али за што се она покорава друштву, и где су природне границе те покорности?

Она се покорава друштву, не за то што је нижа од оних који њим управљају, или што би била мање способна него други који човек да управља сама собом; него му се покорава за то што јој се савез са себи подобним чини користан, и што зна да тај савез не може постојати без једне руководеће и уређујуће власти.

У свему ономе што се тиче међусобних дужности грађана, она је дакле потчињена. У свему пак ономе што се тиче саме ње, она је остала господар: она је слободна, и не даје рачуна о својим делима ником другом осем Бога. Отуда начело, да је особа најбољи и једини судија свога приватнога интереса, и да друштво има право да управља њезиним делима само онда кад се осећа повређено оних што она чини, или кад има потребу да захтева њезино судељање.

Та је наука у опште примљена у Савезним Државама. На другом њу месту испитати какав општи утицај она чини и на саме обичне радове у животу; али сад говорим само о општинама.

Општина, узета као једно цело, није ништа друго, односно централне владе, него особа као и свака друга, на коју се примењује теорија коју мало пре показах.

Општинска дакле слобода истиче, у Савезним Државама, из самог начела народнога суверенитета. Све су американске републике више или мање признале ту независност; али у народа Нове Енглеске, околности су нарочито примогле њезин развитак.

У томе делу Савеза, политички је живот изашао из самих општина. Готово би се могло већи да је у почетку свака од њих била независан народ. Кад по том енглески краљеви потражише свој део суверенитета, они се ограничише на то да узму централну власт, а општину оставише у оном стању у коме је нађоше. Сад су општине Нове Енглеске потчињене: али у почетку не беху никако, или врло мало. Оне дакле нису од

другога добиле своју власт, него су се, на против, у корист државе одрекле једнога дела своје независности. Важна разлика, — коју читалац треба увек да има на уму.

Општине су у опште потчињене држави само у ономе што се тиче интереса који љу ја назвати *друштвеним*, т. ј. који је општи интерес неколиких или свију њих.

За све што се односи само на њих, општине су остале независна тела; и мени се чини да међу становницима Нове Енглеске нема ни једнога који признаје државној влади право мешања у управу чисто општинских послова.

По томе, ми видимо да општине Нове Енглеске продају и купују, да подижу тужбе и пред судом се бране, да се задужују и одужују, а да никаква административна власт и не помислила да томе противстане¹

Што се тиче друштвених дужности, оне су обавезане да их испуњавају. Тако на прилику, ако држава потребује новца, општина не може да не да суму која на љу припада.² Ако држава хоће да направи неки пут, општина не може да јој одрече своје земљиште. Ако пада какву полицијску наредбу, општина мора да је изврши. Ако хоће да уреди наставу по једном истом плану у целој земљи, општина је обавезана да начини школе које закон захтева.³ Кад будемо говорили о администрацији Савезних Држава видећемо како и ко, у свима тим разним случајевима, приморава

¹ Види Laws of Massachusetts, закон од 23 Марта 1786. св. I. стр. 250.

² Види Laws of Massachusetts, закон од 20 Фебруара 1786, св. I. стр. 217.

³ Види исти зборник, зак. од 25. Јуна 1789 и 8. Марта 1827. св. I. стр. 367, и св. III. стр. 179.

општине да се покоравају. Овде љу само показати да обавезаност постоји. Та је обавезаност строга, али државна влада не чини ништа друго кад је намеће него само поставља начело; у смотрењу њезинога извршења, општина добија сва своја лична права. Тако на прилику, данак до иста одређује законодавна скупштина, али општина га разрезује и купи; држава налаже да се установљавају школе, али општина их сама зида, плаћа и рукује с њима.

У Француској, државни купилац купи општинске порезе; у Америци, купилац општине купи државни данак.

Тако, у нас (Француза) централна (средсредна) влада позајмљује своје чиновнике општини; у Америци, општина позајмљује своје званичнике влади. Само то показује колико се та два друштва разликују једно од другога.

О општинском духу у Новој Енглеској.

За што општина Нове Енглеске привлачи наклоности својих становника. — Тегоба на коју се налази у Јеирои да се створи општински дух. — Општинска права и дужности потпомажу у Америци да се тај дух образује. — Отаџбина има више физиономије у Савезним Државама него на другом месту. — У чему се појављује општински дух у Новој Енглеској. — Каква срећна дејства он ту производи.

У Америци има не само општинских установа, него још и општинског духа, који их подржава и оживљава.

Општина Нове Енглеске даје две користи које, свуда где се налазе, живо узбуђују интерес људи. Те су користи: независност и сила. Она, до иста, ради у кругу на којег не може да изиђе, али се у њему слободно

креће. И сама та независност дала би јој стварну важност, кад јој је њено становништво и пространство не би обезбеђавали.

Не може се не веровати да људи у опште имају наклоности само к ономе што је силно. Ми не видимо да љубав к отаџбини за дуго влада у освојеној земљи. Становник се Нове Енглеске приљубљује својој општини и воли је не толико за то што је у њој рођен, колико за то што у њој види слободно и јако друштво којег је он члан, и које је вредно оне муке коју човек има кад га управља.

У Јевропи се често догађа да и саме владе жале што нема општинскога духа, јер сваки признаје да је општински дух велики елемент поретка и јавног спокојства: али оне не знају како да га произведу. Оне се боје да не буду приморане да деле с општином државну власт и да не вложе државу анархији (безвлашћу), ако би је учиниле јаком и независном. А, кад се општини одузме сила и независност, онда у њој има људи којима се управља, али нема грађана.

Посмотрите, у осталом, једну важну чињеницу: општина је Нове Енглеске тако уређена да може служити за огњиште живих наклоности, а у исто време ништа се не налази поред ње што јако привлачи честољубиве страсти човечијег срца.

Срески се званичници не бирају и њихова је власт ограничена. И сама држава има важност тек другог реда. Безипно је суштаствовање тамно и мирно. Мало има људи који, да би добили право да управљају државом, пристају да се удале од средишта својих интереса и да узнемире свој живот.

Савезна влада даје силе и славе онима који је врше; али људи који могу да управљају на судбу Савеза врло су малобројни. Председништво је велико звање до кога се долази тек кад је човек у годинама; а кад се дође до

других великих федералних звања, то тако рећи бива случајно, и пошто се човек већ прославио у другоме чему. Честољубље не може да постави та звања за постојану цел својих усиљивања. Жеља за поштовањем, потреба стварних интереса, прохтев за власт и чувено име, усредсређују се у општини, као средсреда обичних одношаја живота. Те страсти, које тако често узнемирују друштво, мењају свој карактер кад се врше тако близу домаћег огњишта, и на неки начин у самој фамилији.

Погледајте како су Американци вештачки, ако тако смем рећи, *растурили* власт у општини, да би тим начином заинтересовали у општој ствари што већи број људи. Осем бирача који су позвани од времена на време да врше послове владе, колико има различних звања, колико разних званичника који, у кругу свога делања, представљају снажно друштво у име кога раде! Колико се људи користе општинском влашћу и налазе у њој сопствени интерес!

Као год што је општинска власт по американском систему раздвојена међу многим грађанима, тако су исто и општинске дужности умножене. У Савезним Државама с правом се мисли да је љубав к отаџбини неки род вере којој људи постају одани вршећи је и исповедајући је.

На тај начин, општински се живот даје тако рећи свакога тренутка осетити; он се показује сваки дан испуњењем неке дужности или употребом некога права. Тај политички живот непрестано покреће друштво, али мирно и без великих потреса.

Американци воде место у коме живе из узрока подобног ономе из кога брегунци воле своје брегове. У њих отаџбина има означене и карактеристичне црте; она има више спољашњег изгледа него на другом месту.

Општине Нове Енглеске у опште су врло срећне.

Њихова је управа по њиховом укусу и производ њихова избора. У дубоком миру и материјалном благостању који владају у Америци, буре општинскога живота малобројне су. Управа општинских послова лака је. Даље, политичко васпитање народа већ је одавно свршено, или боље, он је дошао са свим изображен на земљиште које заузима. У Новој Енглеској, више нема ни спомена о подели на редове: по томе у општини нема никакoga стадежа који би тежио да угњетава друге, а неправде које се чине појединима губе се у општем задовољству. Ако и управа учини каке погрешке, што за иста и бива, оне не падају у очи, почем је она стварни производ оних којима управља, и почем је довољно да само буде прилична, па да је неки род очинске гордости заштићава. У осталом они немају никаку другу управу с којом би могли своју упоредити. Енглеска је некад владала целином насеобина, али народ је увек управљао општинским пословима. Народно је дакле суверенство у општини не само старо него и првобитно стање.

Становника Нове Енглеске привлачи своја општина за то што је јака и независна. Она га се интересује, за то што он учествује у њеној управи: он је љуби, за то што у њој нема узрока да се тужи на своју судбу. Он подлаже у њу своје честољубље и своју будућност. Он учествује у свему што се догађа у општинском животу: у том ограниченом кругу проба онда да управља државом: навикава се на форме без којих слобода ради само кроз револуције, запаја се њиховим духом, добија укус за ред и поредак, схвата хармонију власти, и, на послетку, прикупља јасне и практичне идеје о природи својих дужности и о величини и пространству својих права.

О срезовима у Новој Енглеској.

Срез Нове Енглеске подобан је срезу Француском. — Он је образован чисто из административног интереса. — Он нема представништва. — Њиме управљају званичници који се не бирају.

Американски је срез у многотоме подобан француском срезу. Њему су, као и овоме последњем, постављене прогвољне границе; он сачињава једно тело кога равни делови немају међу собом нужних свеза, и с којим није склопана ни наклоност ни успомена, ни опшност живота. Он је образован само из чисто административног интереса.

Општина беше сувише мала да би се у њу могло сместити правосуђе. Срез је дакле прво судско средиште. Сваки срез има један суд,¹ једнога извршиоца судских пресуда, један затвор за кривце.

Има потреба које све општине једнога среза скоро подједнако осећају, и због тога беше природно што се постави једна централна (средсредна) власт да их подмирује. У Масачусету, та се власт налази у рукама извесног броја званичника које поставља државни старешина, по мњењу² свога савета.³

Срески административни (управни) званичници имају само ограничену и изузетну власт која се примењује само на мали број случајева у напред предвиђених. Држава и општина довољне су обичном току ствари. Ти административни званичници само спремају срески буџет, а законодавна га скупштина одобрава. Срез не представља никаква скупштина, ни посредно ни непосредно.

¹ Види закон од 14 Фебруара 1821, Laws of Massachusetts, св. I, стр. 551.

² Види закон од 20 Фебруара 1819, Laws of Massachusetts, св. II, стр. 494.

³ Савет државног старешине изборно је тело.

По томе, срез, управо рећи, нема политичко биће. У већини американских устава примећува се двојуба тежња која побуђује законодавце да разделе извршну а да концентришу (скупе) законодавну власт. Општина Нове Енглеске има, сама од себе, живот који јој се не одузима; срезу би се пак морао привидно створити живот, али за то се није осетила потреба.

Све општине скупа имају само једно представништво. Државу, средереду свију народних власти; ван општинског и народног дедања, може се рећи да постоје само силе појединих људи.

О администрацији (управи) у Новој Енглеској.

У Америци се не примећува администрација. — За што. — Јевропци мисле да се слобода оснива одузимањем неких права од друштвене власти; Американци, поделом њезинога вршења. — Готово цела права администрација ограничена је на општину и раздљена међу њезини званичницима. — Траг административне хијерархије не оважа се ни у општини ни више ње. — Зашто је то тако. — Међутим како то бива да се државом управља једнообразно. — Ко ме је стављено у дужност да мотри да се општинска и среска администрација покоравују закону. — О увођењу судске власти у администрацију. — Последница начела распростртог избора на све званичнике. — О примирителном судији у Новој Енглеској: Ко га наименовава. — Он управља срезом и осигурава општинску управу. — Срески суд. Како он ради. — Ко га сазива. — Право надзора и жалбе, расгурено као и сва управна звања. — Достављачи се побуђују поделом новчане казне.

Што највише пада у очи Јевропцу који путује кроз Савезне Државе, јесте то што нема онога што у нас зову управа или администрација. У Америци се виде писани

закони; види се њихово свагдашње вршење; све се око вас миче и покреће, а покретач се нигде не види. Рука која управља државном машином сваки час се сакрива оку.

Међутим, као год што сви народи морају, да би могли изразити своје мисли, подрђи се извесним главним граматичким формама људских језика, тако исто сва друштва, да би могла опстати, морају да се потчине извесној количини власти без које падају у анархију. Та се власт може на разне начине разделити; али увек треба да се негде налази.

Сила власти у једнога народа може се смањити двома средствима.

Прво средство састоји се у томе да се власт ослаби у самом свом извору, одузевши друштву право или својство да се брани у извесним случајевима: ослабити власт на тај начин, у Јевропи се то у опште зове основати слободу.

Друго средство којим се смањује делатност власти не састоји се у томе да се друштво ослаби или да му се одузму неколико права, него у томе, да се његове силе разделе међу више руку; да се умноже званичници и сваком од њих да сва власт која му је потребна за извршење онога за што је одређен. Има народа које та подела друштвених власти може довести до анархије; међутим она, сама по себи, није анархична. Том поделом власти, њено се делање, истина, оспорава и постаје мање опасно, али се никако не уништава.

Револуција је у Савезним Државама произведена зредим и на размишљању основаним у кусом за слободу, а не неким нејасним и неопредељеним нагоном к независности. Она се није ослањала на страст нереда; него је, на против, ишла у корак с љубављу реда и законитости. По томе у Савезним Државама није се

тврдило да човек у слободној земљи има право да чини све што му се хоће; него су му, на против, наметнули многостручније друштвене дужности него у другим државама. У њима се није ни мислило да се друштвена власт ограничава у свом извору и да јој се одузимају права, него су је само разделили у извршењу. Тим начином хтели се да власт буде велика а њен извршилац мали те даби друштво било добро управљано и остало слободно.

Нема земље под небом где је закон тако апсолутан као у Америци, и где је његова примена подељена међу толико руку.

У устројству административне или управне власти у Савезним Државама нема ничега централног ни хијерархичног, и у томе је узрок што се она не види. Власт постоји, али човек не зна где да нађе њеног представника.

Ми смо на пред видели да општине Нове Енглеске нису под туторством. Оне дакле саме воде бригу о својим приватним интересима. Исто тако општинским званичницима већином спада у дужност да мотре да се општи државни закони врше, или да их сами собом извршују.¹

Осем општинских закона, држава по кадито издаје оп-

¹ Види Town officer, нарочито речи: select-men, assessors, collectors, surveyors of highways . . . Од многих примера, наведећу само један: држава забрањује да се недељом путује без узрока. Tithingmen, општински званичници, нарочито имају дужност да мотре на извршење тога закона.

Види закон од 8 Марта 1792, Laws of Massachusetts св. I стр. 410,

ште полицијске наредбе; али обично саме општине и њихови званичници, заједно с примирителним судијама и по потреби места, уређују подробности друштвенога живота, и обнародовавају прописе који се односе на опште здравље, на добар ред и поредак, и на моралност грађана¹.

На послетку, општински званичници сами од себе, и без икаквог туђег упутства, подмирују оне непредвиђене потребе које друштва често осећају.²

Из тога што смо казали излази да се у Масачусету скоро сва административна власт види се у општини,³ али да је раздељена међу много руку.

У француској општини има, у право рећи, само један управни званичник.

У општини Нове Енглеске има их, као што смо видели, најмање деветнаест.

Одборници (Select men) — праве изборне спискове за избор гувернера, и подносе резултат избора секретару републике.

Закон од 24 Фебруара 1796. год. св. I стр. 488

¹ Н. пр. Одборници дају дозвољење да се граде проходи, одређују место за клавне и за известан род трговине која је Шкољива суседству.

Види закон од 7 Јуна 1785. св. I стр. 193

² Пример; у случају каке заразне болести, одборници се старају о одржњу здравља, и с примирителним судијама употребљују мере које су за то нужне.

Закон од 22 Јуна 1797 св. I стр. 539.

³ Ја велим скоро, јер има више ствари у општинском животу које уређују или поједине примирителне судије или сви заједно, скупљени у главном среском месту. Н. пр. права за овај или онај раа дају општинске судије. Види закон од 28 Фебруара 1787. св. I. Стр. 297.

Ови деветнаест званичника у опште не зависе један од другог. Закон је брижљиво опредељено круг дељења сваком од њих. Они су у томе кругу свемогући у вршењу својих дужности, и не зависе ни од које општинске власти.

Ако погледамо изнад општине, видимо неки врло слаб траг административне хијерархије. По кадито се догађа да срески званичници мењају решења општина или општинских званичника;¹ али у опште се може рећи да срески управни званичници немају право управљати поступцима управних званичника у општини.² Они им заповедају само у стварима које се тичу среза.

Општински и срески званичници дужни су, у врло мало предвиђених случајева, саопштавати резултат својих поступака званичницима централне, (средсредне) владе.³

¹ Пример: механичка права (licence) дају се само онима који засведоче писмом одбора да су доброг владања. Ако одбор неће да изда тако писмо, дотична се особа може тужити среском суду, састављеном из прикирпителних судија. Срески суд може, ако хоће, издати захтевано право. Види закон од 12 Марта 1808, св. II, стр. 186. Општине имају право да издају наредбе (by-laws), и да одређеном повчаном казном казне оне који им се не би покоравали; али те наредбе треба да буду одобрене среским судом. Види зак. од 23. Марта 1786, св. I, стр. 254.

² У Масачусету, срески управни званичници често су позвани да оцењују дела општинских званичника; али доцније ћемо видети да они ту оцену чине као судска, а не административна власт.

³ Пример: општински надзорници школа дужни су подносити годишње извешће о стању школа секретару републике.

Види закон од 10 Марта 1827, св. III, стр. 183.

Али централна влада није представљена човеком коме би снадало у дужност да издаје опште полицијске наредбе или уредбе за извршење закона; да редовно стоји у саобраћају са среским и општинским управним званичницима; да нази на њихово владање, да рукује њиховим делима и да их казни за учињене погрешке.

Дакле, средсреде где би се стицали зраци административне власти нема нигде.

Како се онда долази до тога да се при свем том управља друштвом по плану скоро једнообразном? Како се могу натерати срезови, општине, и њихови званичници да се покоравају закону?

У Државама Нове Енглеске, законодавна се власт распростире на више предмета него у нас (Француза). Законодавац продире, тако рећи, у само срце администрације. Закон се бави и најмањим стварицама; он прописује начела а у исто време и средства за њихову примену; на тај начин намеће управним надлежностима и њиховим званичницима мношину тачних и строго опредељених дужности.

Отуда излази да друштво ради једнообразно у свима својим деловима ако се сва извршина надлежности и сви њихови званичници управљају по закону. Али још остаје знати како се та надлежност и њихови званичници могу натерати да раде по закону.

У опште се може рећи да друштво има само два средства којима може да примора званичнике да се покоравају закону:

Оно може поверити једном од њих произвољну власт да рукује свима другима и да их у случају неповиности збацује са звања;

Или може овластити судове да преступнике казне судски.

Но није увек слободно употребити ма које ових средстава.

Право управљати чиновником претпоставља право збацили га са звања, ако се не влада по надозима који му се дају, или унапредити га, ако ревносно врши све своје дужности. А, изабран се званичник не може ни збацили ни унапредити. У природи је изборних звања да се не могу порећи док им не истече рок означен у пуномоћју. Кад су сва јавна звања изборна, онда се званичник, у ствари, има бојати само бирача и од њих све очекивати. Права хијераркија не може дакле постојати међу званичницима, почем се једном истом човеку не може дати право да заповеда и право да казни непокорност, и почем се праву заповедања не може придати право награде и казне.

Народи који бирају ниже званичнике своје управе морају дакле употребљавати многе судске казне као административно средство.

Али то се не увиђа на први поглед. Они који су на влади сматрају избор званичника за прву уступку, а потчињеност избраног званичника судској власти за другу. Они се једнако боје та два повачења; а будући им се више захтева прво него друго, то одобравају избор чиновника а остављају га независна од судије. Међу тим, једна од те две мере једина је претега која се може дати другој. Треба се добро узети у намет, изборна власт која није потчињена судској власти отрза се пре или после свакој контроли, или пропада. Између централне (средсредне) власти и изабраних административних надлежних само судови могу бити посредници. Само они могу патерати избраног званичника да се покорава, а да не повреде бирачево право.

Распрострањење судске власти у политички свет треба дакле да буде сразмерно распрострањењу изборне власти. Ако то двоје не иде једно с другим, онда држава пада у анархију или у робство.

Још се од вајкада приметило да судски обичаји и

форме судскога поступања спремају доста право људе за вршење управне власти.

Американци су узели од својих оцева, Енглеза, идеју једне установе која нема никакве подобности с оним што ми познајемо на јевронском копву, то је установе примирителних судија.

Примирителни судија заузима средину из међу простота човека и званичника у опште, административног или управног званичника и судије. Примирителни је судија просвећен грађанин, али који не мора бити зналац закона. Њему спада у дужност само да врши друштвену полицију, ствар за коју се захтева више здравог разума и правичности него науке. Кад врши административне послове, он ради јавно и по извесним формама, што га чини врло незгодним оруђем по деспотизам; али он се при том не потчињава роиски оним законим сујевељствима која чине судске званичнике скоро неспособним за управу.

Американци су усвојили енглеску установу примирителних судија, али без идемићскога карактера који је одликоваше у њиховој старој постојбини.

Гувернер Масачусета¹ поставља у свима срезовима, извештај број примирителних судија на седам година.²

Осем тога, он поставља, тројицу од тих судија за судије срескога суда (la cour des sessions).

Примирителне судије учествују индивидуално у јавној администрацији. Они час имају да врше, заједно с изборним званичницима, извесна административна

¹ Доцније ћемо видети шта је то гувернер; за сад ћу само рећи да он представља извршну власт целе државе.

² Види устав Масачусета, гл. II, одељак I, § 9; гл. III, §. 3.

дела: ¹ час образују суд коме општински званичници оптужују кратким путем непокорне грађане, или коме грађани достављају преступе званичника. Али у среском суду врше они најважније административне послове.

Срески се суд састаје два пут преко године у главном среском месту. У Масахусецу му снада у дужност да одржава у покорности ² већину ³ јавних званичника.

Треба добро назити да је срески суд у Масахусецу и административно тело у правом смислу и политички суд.

Ми смо већ казали да је срез само администра-

¹ Ево један пример: неки болестан странац дође у неку општину из земље у којој влада зараза. Две примирителне судије могу, по саслушању одбора, наложити среском шерифу да га премести у друго место и да назива на н. Зак. од 22. Јуна 1792, св. I, стр. 340.

У опште примирителне судије учествују у свима важним делима административног живота, и дају им полусудски карактер.

² Примирителне судије учествују, индивидуално, у управи општина и срезова. Најважнија дела општинскога живота у опште се врше само суделањем једнога од њих.

³ Ја велам већину, јер извесни административни преступи снадају у круг делања обичних судова. Н. пр. кад нека општина одрече нуждан новац за одржавање својих школа, онда је осуђују на врло велику повчану казну, и ту казну досуђује тако звани supreme judicial court (највиши суд), или court of common pleas.

Види закон од 10 Мрта 1827, св. III, стр. 190. То исто бива кад нека општина не набави ратну муницију. Зак. од 21. Фебруара 1822, св. II, стр. 570.

тивно устројство. ¹ Срески суд врши оне послове који се тичу неколиких или свију општина једнога среза и којих се вршење не може ставити у дужност ни једној од појединих општина.

Кад се тиче среза, дужности су дакле среског суда чисто административне; а што он често уводи у свој начин поступања судске форме, то чини само за то да боље сазна предмет о коме се ради, ² и да покаже грађанима да он жели да унапреди и осигура њихово добро и њихове интересе. Али кад треба да се осигура општинска управа, онда он ради готово увек као судско тело, и само у неким ретким случајевима као административно.

Прва тегоба састоји се у томе, да се натера и сама општина, власт скоро независна, да се покорава општим државним законима.

Ми смо видели да општине наименовавају сваке године известан број званичника који, под именом помоћника, разрезају данак. Ако нека општина покуша да избегне плаћање данка не наименовав помоћнике, онда је срески суд осуди на велику повчану казну, ³ која се удара на све њезине становнике. Пресуду пак изврши срески шериф — судски званичник. На тај начин у Савезним Државама административна власт изгледа као

¹ Предмети који се односе на срез, и о којима се стара срески суд, могу се свести на ове: 1. Прављење апела и судова; 2. пројект среског буџета (закондавна га скупштина усваја); 3. разрезивање пореза; 4. раздавање патената; 5. прављење и поправљање среских путева.

² Тако н. пр. кад се ради о неком путу, онда срески суд уклања помоћу пороте све тегобе које се односе на извршење.

³ Види закон од 20 Фебруара 1786, св. I, стр. 217.

да хоће да се сакрије од посматрача. Она се скоро увек заклања за судску власт, натерујући је да ради место ње. Но она тим начином не само не губи ништа него још постаје много јача, јер тада има за се ону скоро неодолиму силу коју људи придају законој форми судскога поступка.

Тај ток послова сваки може лако разумети. Што се од општине захтева, у опште је јасно и опредељено. То се састоји у простом, а не у заплетеном делу; у начелу, а не у подробностима.¹ Али тегоба наступа онда кад затреба да се изнуди покорност, не од општине, него од општинских званичника.

Сва казнима дела која може учинити јавни званичник спадају у једну од ових врста:

Он може вршити немарљиво и без ревности оно што му закон налаже:

Или може не чинити оно што му закон заповеда:

Или може радити оно што му закон забрањује.

Суд може казнити поступак чиновников само у последња два случаја, јер судској осуди треба да служи за основу неко позитивно и оценимо дело.

¹ Има један посредан начин којим се општина може натерати да се покорави. Општине су обавезане законом да своје путове одржавају у добром стању. Ако међу тим оне пренебрегну одлучити да се изда сума која је потребна за то, онда је општински званичник, коме је дужност да се стара о путевима, овлашћен да сам покупи нужни новац. Будући је он лично одговоран појединима за рђаво стање путова, и будући га они могу оптужити средном суду, то можемо бити уверени да ће се он против општине користити изванредним правом које му закон даје. Тако дакле, претећи чиновнику, средни суд приморава општину да се покорави. Види закон од 5. Марта 1785. св. I. стр. 505.

Тако, кад одборници не испуне формалитете које закон захтева у случају општинског избора, они могу да буду осуђени на новчану казну.¹

Али кад јавни званичник небрежљиво врши своју дужност; кад се млако и без ревности покорави прописима закона, онда се он налази са свим изван до-манаја судскога гоњења.

Срески суд не може, баш и онда кад има административну власт, да га натера у том случају да врши своје дужности потпуно. Само страх од губитка звања може га натерати да буде ревностији, и тако предупредити те *quasi-délits*, а срески суд не поставља општинске власти, па по томе не може збацивати ни чиновнике које не поставља.

У осталом да би се ко могао уверити о небрежљивости и о неревновању мањег чиновника, требао би да води непрестани надзор над њим. А, срески суд држи своје седнице само два пут преко године и не води никакав надзор него само суди казнима дела која му се доставе.

Само онај који има произвољну власт да по своме нахођењу збацује немарљиве званичнике, може од њих изнудити тај род свесне и праве покорности; али суд је за то немоћан.

У Француској се тражи јемство за ту покорност у *административној хијерархији*; у Америци га траже у *избору*.

Из досад реченога следује ово:

Ако неки јавни званичник Нове Енглеске учини *злочинство* у вршењу своје дужности, онда су увек обични судови позвани да га казне.

Али ако учини само *административну погрешку*, онда га може казнити чисто административно надлежност;

¹ Закон Масачусета, св. II. ст. 45.

а кад је ствар озбиљна или хитна, овда судија уради оно што би званичник (административни) требао да уради.¹

На послетку, ако исти званичник учини неки од оних неопиљивих преступа које људско правосуђе не може ни да определи ни да оцени, онда таким његовим поступцима стаје на пут други један суд против кога нема апелате. Тај суд, пред који он излази сваке године по једанпут, јесте општина која га бира. Она опозове пуномоћје које му је дала, и с тим он изгуби сву власт.

Тај систем за иста садржи у себи велике користи, али се при његовом извршењу налази на једну практичну тегобу коју је нужно изнети на видик.

Ја сам већ напоменуо да административни (срески) суд, који зову *la cour des sessions*, нема право надзора над општинским званичницима, и да, по једном правном изразу, може радити само кад се позове (*lorsqu'elle est saisie*) и казнити само на основу довољнога узрока. А то је деликатна страна тога система.

Американци Нове Енглеске нису установили државно заступништво у среском суду;² а може се појмити да би им то тешко и било. Да су само били поставили у главном месту свакога среза по једнога оптужног званичника, а да му нису дали агенте у општинама, онда он не би знао боље него чланови срес-

¹ Пример: ако се нека општина узјогуи на неће да наменује помоћнике, онда их срески суд наменује, и званичници изабрани тим начином имају исте власти као и да би их општина изабрала. Види зак. од 20. Фебруара 1787.

² Ја велим у среском суду, јер код обичних судова има по један званичник који врши неке дужности државног заступника.

кога суда шта се догађа у срезу. Да су му пак били дали агенте у свакој општини, онда би му с тим дали најужаснију власт, т. ј. да може управљати судски. Закони су у осталом кћери обичаја, а у енглеском законодавству не беше ничега подобног.

Американци су дакле одделили једно од другога право надзора и право жалбе као год и сва друга административна звања.

Чланови велике пороте дужни су, по закону, да извештавају суд код кога раде о свакојаким преступима који се могу учинити у њиховом срезу.¹ Али нема извесних великих административних преступа против којих обично заступништво мора по дужности да подигне тужбу.² Тужити и терати кривце обично свада у дужност оном државном чиновнику који је постављен да збира у касу новац који се добије од новчане казне. Тако је општинскога благајника дужност да тера величину административних преступа који се учине пред његовим очима.

Али американско се законодавство у гоњењу криваца поглавито ослања на приватни интерес повређених.³ У томе се састоји оно велико начело које непрестано налазимо кад изучавамо законе Савезних Држава.

Американски званичници поклањају мало поверења

¹ Н. пр. велики су поротници дужни да извештавају судове о рђавом стању путова. Закон Масачусетски, св. I. стр. 308.

² Ако н. пр. срески благајник не поднесе своје рачуне. Зак. Масачусета, св. I. стр. 406.

³ Н. пр. кад неки илومي своја кола или се рани на рђавом путу, онда он има право да се тужи среском суду и да захтева накнаду од општине или среза који је имао да води бригу о путу. Зак. Масачусета, св. I. стр. 309.

људском поштењу; али они увек претпостављају да је човек интелегентан. Они се по томе за извршење закона обично ослањају на лични интерес.

Кад је нека особа лично повређена или оштећена административним преступом, разуме се да ће је њен интерес натерати да се тузи.

Али лако је предвидети да ће се сваки устезати да подигне тужбу кад се тиче повреде каквог законог прописа који, при свем том што је користан по друштво, није од такве користи коју би нека особа лично осећала. На тај начин, и неким прећутним сагласјем, закони би пали у забравност.

Због те крајности у коју Американце доводи њихов систем, они су принуђени да траже средства којима би се изазивали тужбоци, и у тој су цели узаконили да се овима у извесним случајевима даје половина новчане казне.¹

¹ Кад н. пр. општински званичници, у случају страног напада или побуне, пренебрегну набавити народној војсци пушку опрему и муницију, онда се општина може осудити на новчану казну од 200—500 долара (1000 до 2700 франака).

Но како је лако могуће да се, у подобном случају, може десити да нико не буде интересираан ни вољан узети на се улогу тужбоца, то закон додаје: „сви грађани имају право захтевати да суд казни подобне преступе, и половина новчане казне која се отуда добије припада тужбоцу.“ Види зак. од 1810. св. II, стр. 236.

Та се наредба налази врло често у Масакусетским законима.

По казито опет закон изазива званичника да гони приватна лица због непокорности. Н. пр. неки становник одрече да изврши посао који му је одређен

То средство, којим се осигурава вршење закона извршењем нарави, опасно је.

Од среске власти нема, управо рећи, никакве веће административне власти. Над њом само стоји влада.

Опште идеје о администрацији у Савезним Државама.

Разлика административног система у појединих држава Савеза. Што се више иде к југу, општински је живот непопулијнији и све мање активан. — Званичникова власт постаје већа, а бирачева мања. — Администрација прелази из општине у срез. — Држава Њујорк, Охијо, Пенсилванија. — Административна начела која важе у целом Савезу. — Избор јавних званичника или незабављивост са звања. — Хијерархије нема. — Увод судских средстава у администрацију.

Ја сам већ казао да ћу бацити један општи поглед на остатак Савеза, пошто будем потанко испитао устројство општине и среза у Новој Енглеској.

У свакој држави има општина и општинскога живота; али ни у једној од савезних држава нема општине која би била са свим подобна општини Нове Енглеске.

Што се више силази к југу, све се мање види делатности у општинском животу. Општина има мање званичника, мање права и дужности. Становници не утичу тако непосредно на опште послове. Општинске су скупштине ређе и њихово се делање распростире на мање предмета. Власт избраног званичника сразмерно

на друму. Надзорник путова има право да га тужи за то, и ако успе те га осуде, онда он добија половину новчане казне. Види гореозначене законе, св. I, стр. 308.

је већа, а власт бирача мања: дух је општински неразбуђенији и слабији.¹

Те се разлике почињу опајати у држави Њујорку; у Пенсилванији су већ врло праметне; али даље к северозападу мање падају у очи. Већина насељеника који оснивају државе на северозападу долазе из Нове Енглеске, и преносе административне обичаје из старе постојбине у нову. Општина државе Охијо у многоме је подобна општини у Масахусецу.

Ми смо видели да се у Масахусецу начело јавне администрације налази у општини. Општина је огњиште у које се стичу интереси и наклоности људи. Али то се стаје ствари све више мења што се више силази к државама где је просвета мање распрострањена, и где по томе општина мање познаје своје правне борбени и интересе и мање има способних људи за управу. Што се дакле државе више удаљују од Нове Енглеске, то општинска управа и општински живот све више прелази

¹ За подробности види: The Revised statutes државе Њујорка, у I. делу, гл. XI. под насловом: Of the powers, duties and privileges of towns. О правима, обавезностима и привилегијама општина, св. I. стр. 336—364.

Види збирку под насловом: Digest of the laws of Pennsylvania, речи Assessors, Collectors, Constables Overseers, of the poor, Supervisor of highways. И у збирки: Acts of a general nature of the state of Ohio, закон од 25. Фебруара 1834. односно општина, стр. 412. За тим поједине наредбе односеће се на разне општинске званичнике, као: Township's clerks, Trustees, Overseers of the poor, Fence — Viewers, Appraisers of property, Township's Treasurer, Constables, Supervisors of highways.

у срез. Срез постаје велика административна средсреда и образује средњу власт између владе и простих грађана.

Ја сам казао да у Масахусецу среске послове врши срески суд. Тај се суд састоји из извесног броја званичника наименованих гувернером и његовим саветом. Срез нема представништва, и његов буџет одобрава законодавна народна скупштина.

На против у великој држави Њујорку, у држави Охијо и у Пенсилванији, становници свакога среза бирају извесан број дeпутираца којих скуп образује представничку скупштину среза.¹

Среска скупштина има право, у извесним границама, да удара данак на становнике, и у томе је односу права законодавна скупштина. Она у исто време врши среску администрацију; руководи у више случајева управу општина, и сужава границе њихових власти много више него у Масахусецу.

У томе су главне разлике устројства општине и среза у равним савезним државама. Кад бих хтео сићи до подробности извршних средстава, имао бих да означим још многе друге неподобности. Али моја цел није да излажем потпуни систем америкашког административног права.

То што сам казао, држим да је доста да се појми на којим општим начелима почива администрација у

¹ Revised statutes of the state of New — York, част I. гл. XI. св. I. стр. 340. Id. гл. XII. Id. стр. Acts of the state of Ohio. Закон од 25. Феб. 1825. односећи се на county commissioners, стр. 263.

Види: Digest of the laws of Pennsylvania, речи: County — Rates, and levies. стр. 170.

У држави Њујорку свака општина бира једнога посланика, који учествује и у среској, и у општинској администрацији.

Савезним Државама. Та се начела разио примењују; она, према месту, имају више или мање последица; али у основи су свуда једна иста. Закони се разликују, њихов се облик мења, али их један исти дух оживљава.

Општина и срез нису свуда устројени по једном истом начину; но може се рећи да њихово устројство свуда почива на идеји: да је сваки најбољи судија онога што се тиче само њега, и да је најспособнији да подмири своје приватне потребе. По томе општина и срез дужни су бринути се о својим засебним интересима. Држава влада а не управља. Од овога начела има изузетака, али нема њему противнога.

Прва последица те науке била је да се становницима да право да сами бирају среске и општинске званичнике, или бар да се исти бирају искључно међу њима.

С тога што се административни званичници свуда бирају, и што се пре рока за који су избрани не могу збацити са звања, хијерархија се нигде није могла увести, те тако има готово толико независних званичника колко и звања. Административна је власт подељена међу врло многим особама.

Због тога пак што административна хијерархија нигде не постоји, што се административни званичници бирају и што се не могу збацити пре истека рока за који су избрани, било је нужно да се више или мање уведу судови у администрацију. Отуда је опет произашао систем новчане казне којом судови приморавају мања административна тела и њихове представнике да се пошинују законима. Тај се систем налази од једнога краја Савеза до другога.

У осталом, оне судије које казне административне преступе, немају права у свима државама да лично врше административне послове.

Англо-Американци су поцрпили установу примирителних судија из једнога општег извора; она се налази

у свима државама. Али они се нису њоме увек једнако користили.

Примирителне судије учествују свуда у администрацији општина и срезова,¹ било вршећи администрацију сами собом, било казнећи извесне административне преступе; али, у већини држава, највећи од тих преступа подчињени су обичним судовима.

Тако дакле, главни знаци по којима се американска администрација распознаје од државе Мена до Флорида састоји се у томе што се административни (управни) званичници бирају, што се не могу збацити са звања, што нема административне хијерархије и што су у нижу друштвену управу уведена судска средства и судске форме.

Имају неколико држава у којима се почињу опазати трагови административне централизације. Држава Њујорк најдаље је у томе дотерала.

У држави Њујорку званичници централне (средседне) владе врше, у извесним случајевима, надзор и контролу над нижим надлежностима.² У извесним другим слу-

¹ Има шта више држава на југу у којима све административне подробности спадају у делокруг званичника из county — courts. Види the statutes of the state of Tennessee, у члану, Judiciary, Taxes...

² Тако на прилику: влада управља јавном наставом. Законодавна скупштина наименовава чланове универзитета, који се зову регенти (професори) и међу које увек спадају државни гувернер и његов заступник. (Revised statutes св. I. стр. 456.) Регенти универзитета посећавају сваке године колеже (гимназије) и академије, и дају скупштини годишње извешће о стању тих завода. Тај надзор није само формалан, и то из ових особенних узрока: да би колежа могли постати организована тела (корпорације) која би могла ку-

чајевима, они образују неки род апелационог суда за решење спорова.¹ У њој се судске казне употребљују

повати, продавати и притежавати, треба да имају устав; а законодавна скупштина даје такав устав само по саслушању мишља регента. Држава сваке године даје колежима и академијама интересе од новца једног особеног фонда образованог у цели изазивања наука. Тај новац раздају регенти. Види гл. XV. јавна настава, Revised statutes, св. I. стр. 455.

Комисари јавних школа дужни су подносити сваке године главном школском надзорнику извешће о стању школа. Id. стр. 488.

Подобно годишње извешће даје се државном старешини о броју и стању убогих. Id. стр. 631.

¹ Кад неки држи да је повређен у своме праву извесним делима школских комисара (то су општински званичници), он може апеловати на надзорника основних школа, који решава у последњем степену. Revised statutes, св. I. стр. 487.

У законима државе Њујорка налазе се овде онде наредбе подобне онима које наведох као примере. Али ти су покушаји централизације у опште слаби и готово жалови. Овлашћујући велике државне званичнике да надзиравају и управљају ниже, не дају им права да их могу награђивати или казнити. Један исти човек није готово никад овлашћен да издаје налоге и да казни за непокорност; он дакле има право да заповеда, али не да изнуђава покорност.

Године 1830, тужаше се надзорник школа, у своме годишњем извешћу законодавној скупштини, да му више школских комисара нису поднели рачуне које су му требали поднети, ма да их је он опоменуо. „Ако се то повтори, додаде он, ја ћу бити принуђен да их, по прописима закона, тужам надлежним судовима.“

мање него у другим државама као административно средство. Ту се и право гоњења административних преступа налази у мање руку.¹

Та се тежња у неколико опажа и у другим неким државама.² Али, у опште, може се рећи да је велика децентрализација главни карактер јавне администрације у Савезним Државама.

О држави.

Говорно сам о општинама и администрацији, а сад ћу да говорим о држави и влади.

О томе ћу са свим укратко говорити, али се ипак не бојим да ме читаоци неће разумети; јер све што о томе имам да кажем, налази се у писаним уставима које сваки може лако набавити.³ Ти уставни почивају на простој и разумној теорији.

Већина њих освојени су од свију уставних народа, и тако су нам постали познати.

¹ Тако на прилику средњег браниоца у сваком срезу (district-attorney) дужност је да гони све преступе који повлаче за собом новчану казну која прелази педесет долара,⁴ осем ако то право није изречно законом уступљено другом званичнику. Revised statutes, део I. гл. X. св. I. 383.

² У Масачусету има више трагова административне централизације. Пример: надзорници општинских школа дужни су подносити годишње извешће државном секретару. Laws of Massachusetts св. I. стр. 367.

³ Види на крају свеске текст устава државе Њујорка.

⁴ Један долар има 27 гроша (Превод.)

Ја ћу дакле овде само укратко да изложим ствар, а доцније ћу се постарати да изречем свој суд о овоме што ћу сад описати.

Законодавна власт државе.

Деоба законодавног тела у два дома. — Сенат. — Представнички дом. — Разна права та два тела.

Законодавна власт државе поверена је двома скупштинама. Прва се у опште зове сенат.

Сенат је по правилу законодавно тело; али по некад постаје административно и судско.

Он, према разним уставима,¹ учествује у администрацији на више начина; обично судећањем при избору званичника продире он у круг извршне власти.

У судској власти учествује изричући суд о извесним политичким преступима, а по некад решавајући и извесне грађанске ствари.²

Он увек има мало чланова.

Друга грана законодавне скупштине, коју обично зову представнички дом, нема никаквог учешћа у административној власти, а у судској учествује само оптужујући чиновнике сенату.

Чланови оба дома потчињени су скоро свуда једним истим условима изборности. И једне и друге бирају једини исти грађани и на један исти начин.

Једина разлика која постоји међу њима долази отуда

¹ У Масачусету сенат нема никакве административне власти.

² Као у држави Њујорку. Види устав на крају свеске.

што се сенаторима даје пуномоћије на дуже време него представницима. Други ретко остају у дужности више од једне године; први остају обично две или три.

Давиши сенаторима повластицу да буду изабрани на више година, и обнављајући их почесно, закон се постарао да одржи међу законодавцима језгро људи који су већ вични пословима, и који могу корисно утицати на новодошавше.

Раздељењем законодавног тела у две гране, Американци нису дакле хтели да образују једну наследну и другу изборну скупштину; они нису желели да од једне начине племићско тело, а од друге представника демократије; њихова жеља исто тако није била да прва постане потпора власти, а другој да остану интереси и страсти народа.

Једине користи које даје садашње устројство двају дома у Савезним Државама састоје се у томе што је законодавна сила подељена, и тим начином оспорен покрет политичких скупштина, и што је образован апелациони суд за преглед закона.

Време и искуство показали су Американцима да је подела законодавне власти, и с тим само користима, преко пужна. Између свију савезних република, Пенсилванија је једина која је у почетку покушала да установи само једну скупштину. И сам Фрањелин, наведен логичним последицама начела народног суверенства, помагао је ту ствар. Али на скоро за тим бише принуђени да промену закон и да установе два дома. Начело поделе законодавне власти доби тако последњи благослов; оно се дакле у будуће може сматрати за доказану истину. Та теорија, коју старе републике скоро и не познаваху, уведена у свет готово случајно, као и већина великих истина, непризната од многих садашњих народа, прешла је на послетку као начело у политичку науку нашега доба.

О извршној власти државе.

Шта је гувернер у америкавској држави. — Које место он заузима на сиром законодавне скупштине. — Која су његова права и његове дужности. — Његова зависност од народа.

Гувернер је представник извршне државне власти.

Ја писам случајно узео реч представник. Државни гувернер доиста представља извршну власт: али он има само неколико њезних права.

Највиши званичник, кога зову гувернер, постављен је поред законодавне скупштине као умеритељ и савет. Он може не потписати скупштинска решења и тиме одгодити њихово ступање у живот (одлажуће *esto*), што му дозвољава да задржи или бар да оспори по својој вољи њезине покрете. Он излаже законодавном телу земаљске потребе, и показује му средства којима се оне могу подмирити; он је природни извршилац његове воље за сва продужења која се тичу целог народа.¹ У одсуству законодавне скупштине, он мора да употребљује сва пушпа мора за заштиту државе од јакних потреса и непредвиђених опасности.

Гувернер има у својим рукама сву војну силу државе. Он је заповедник народне војске и глава оружане силе.

Кад се порече сила мњења, коју су грађани општим сагласијем признали за закон, гувернер се стави на чело војене државне силе, скрха општор и поврати обични ред.

¹ У пракци не бива увек да гувернер врши предузећа законодавне скупштине; често се догађа да она, кад прогласи неко начело, наименује у исто време и особене званичнике којима стави у дужност да мотре на извршење истога.

У осталом, гувернер се не меша у управу општина и срезова, или бар учествује у њој врло посредно наименовањем примирителних судија које после не може да збаца.¹

Гувернер је изабран званичник. Шта више, он се у опште бира само на једну или две године; те тако увек остаје у великој зависности од већине која га је изабрала.

О политичким дејствима управне децентрализације у Савезним Државама.

Разлика из међу централизације владе и управне централизације. — У Савезним Државама нема управне централизације, али влада је врло децентрализирана. — Рђаве последице прекомерне управне централизације у Савезним Државама. Садање је устројство корисно управи или администрацији. — Сила која управља друштвом неуређењима је, непросвећенија, ненаучнија, али много већа него што је у Јевропи. — Политичке користи тога реда ствари. — У Савезним Државама отрабина се свуда осећа. — Помоћ коју грађани чине влади. — Обласне су установе све пушпаје у колнио друштвено стање постаје демократскије. — За што.

Централизација је реч која се у наше доба непрестано понавља, а које смисао, у опште, нико се не стара да тачно определи.

Међутим централизације има од две врло различне струке, које треба добро познати.

Извесни интереси општи су свима деловима наро-

¹ У многим државама, примирителне судије не наименована гувернер.

да, као што је издавање општих закона и одношаји народа са странаца.

Други опет интереси специјални су извезним деловима народа, као што су н. пр. општинска предузећа.

Кад се усредсреди или централизира у једно исто место или у једну исту руку власт која управља општим интересима народа, онда се образује оно што ја зовем централизација владе.

Кад се пак на исти начин усредсреди или сједини власт која управља засебним интересима појединих делова народа, онда се образује управна или административна централизација, као што је ја називам,

Та се два рода централизације мешају у нечему један с другим. Али кад се узму у целини предмети који нарочито спадају у круг сваког рода, онда се они могу лако распознавати.

Лако је појмити да централизација владе добија гдњу силу кад се споји с административном централизацијом. Она на тај начин навикава људе да се потпуно и непрестано одричу своје воље; да се покорављају туђој вољи не један пут и у једноме, него у свему и сваки дан. Она их тада не само уврћава силом, него их још задобива и обичајима; она их најпре усамљује, па их за тим счепавља једног по једног у општој маси.

Та се два рода централизације узајамно потпомажу, они један другог привлаче; али ја не могу да верујем да су они нераздвојни.

Под Лудвиком XIV. у Француској је била највећа централизација владе која се може замислити, јер тада један исти човек издаваше опште законе и имађаше власт да их тумачи, представљаше Француску споља и рађаше у њено име. Ја сам држава, говораше он; и имао је право тако говорити.

Међу тим, под Лудвиком XIV беше много мање административне или управне централизације него данас.

У наше доба видимо једну силу, Енглеску, у којој је централизација владе дигнута на врло висок ступањ; у њој се чини да се држава покреће као један човек; она по својој вољи подиже грудне масе, скупиља и пренаша куда хоће своју силу.

Енглеска, која је за последњих педесет година учинила тако велике ствари, нема административне централизације.

Што се мене тиче, ја не могу да замислим да један народ може живети, а још мање напредовати, без јаке централизације владе.

Али ја мислим да је административна централизација удесна само за то да раслаби народе који јој се потчињавају, јер она непрестано тежи да смањи и угуши општински дух. Она истина може у даном тренутку, и извесном месту, да скупи све силе којима народ може располагати, али она шкоди препроизвођењу сила. Она чини да народ у борби побеђује, али му у дужем времену смањује силу. Она дакле може много принети магловитој величини једнога човека, али не трајашној срећи народа.

Кад год се каже да држава не може да ради за то што нема централизације, онда се готово увек говори, и ако се то не зна, о централизацији владе. Немачко царство, кажу, није се никад могло користити свима својим могућим силама. Ја се с тим слажем. Али за што? За то што у њему народна сила никад није била централизирана; што држава никад није могла изнудити покорност својим општим законима; што су раздвојени делови тога великога тела увек имали право или могућност да одреку своје суделане притежаоцима опште власти и у самим општим стварима које се тичаху свију грађана; другим речма, што влада не беше централизирана. То се исто може приметити и за средњи век све беде феудалнога друштва провизиле су отуд ошта

је не само административна власт, него и сама влада била подељена међу хиљадама руку и раскомадана на хиљаду начина. Одсуство сваке централизације владе спречавало тада јевропске народе да предузму енергично ма шта било.

Ми смо видели да у Савезним Државама нема административне централизације. У њима се једва налази траг хијерархије. Децентрализација је толико развијена да је, чини ми се, ни један јевропски народ не би могао трпети без велике незгоде, и да има рђаве последице и у самој Америци. Али централизација владе постоји у Савезним Државама у највећем степену. Лако би било доказати да је у њима народна власт више усредсређена него што је била ма у којој старој јевропској монархији. Не само да у свакој држави има само једно тело које прави законе; не само да постоји само једна једина сила која може стварати политички живот око себе; него су се, у опште, избегле многобројне средње скупштине, из страха да не би прекорачиле круг својих административних права и сметале владиној ходу. Законодавна скупштина сваке државе у Америци нема пред собом никакве власти која би јој могла противстати. Њу не може ништа да задржи на своме путу, ни привилегије, ни месна права, ни лично утицање, па ни сам ауторитет разума, јер она представља већину која се сматра за једини орган разума. Она дакле нема других граница у своме раду осем своје воље. Поред ње, и под њезином влашћу, налази се представник извршне власти, који, помоћу материјалне силе, приморава незадовољне да се поворавају.

Слабост владе показује се само у неким извесним ситуацијама.

Американске републике немају стојећу војску да држе мањине под уздом, али мањине до сад никад нису употребиле силу за остварење онога што захтевају, и

нужда војске још се није осетила. Држава обично утиче на грађане кроз општинске и средње званичнике. Тако и. пр. у Новој Енглеској, данак разрезају општински помоћник; кући га општински купилац; јавној каси шаље га општински благајник; а протесте који би се подигли односно данка, решавају обични судови. Такав је начин купљења данка спор и заплетен; он би сваки час обустављао ток владе која би имала велике новчане потребе. У опште, треба желети да влада има за све главне послове своје званичнике, које она сама бира и збацује са звања, и да своје послове може брзо вршити. Али централној власти, организованој као у Америци, увек ће бити лако да уведе, у случају потребе, енергичнија и стварнија средства за рад.

Републике новог света неће дакле пропасти за то што у Савезним Државама нема централизације, као што се то често повторава. Американске владе не само да нису мало централизоване, него су још и сувише, као што ћу то доцније доказати. Законодавне скупштине прогутавају сваки дан по неколико остатака владине власти; оне теже да их узму све себи, као што је то учинила француска Конвенција. Тако централизована друштвена власт непрестано мења руке, јер је потчињена народној власти. Њој често недостаје мудрост и предвиђавност, а то за то што јој је све могуће. У томе је опасност за њу. Она дакле може пропасти због саме своје силе, а не због слабости.

Административна децентрализација производи у Америци више разних дејстава.

Американци су, као што смо видели, готово са свим одвојили администрацију или управу од владе. У томе су, чини ми се, прешли границе здравога разума; јер ред је, и у самим омањим стварима, такође народни интерес.¹

¹ Власт која представља државу треба, баш и онда кад

Будући да влада нема својих административних званичника који би се стално вазвизли по разним местима државе и којима би ова могла давати општа упутства, то следује да она ретко покушава да издаје опште полицијске законе, који су међутим, врло потребни.

Јевропац често онажи да Американци немају добру полицију. Тај недостатак, и привидни неред који влада на површини, убеђују га, на први мах, да у друштву влада потпуна анархија; и тек пошто основно испита ствар, увиђа да је погрешно мислио.

Извесна предузећа гичу се целе државе, а међутим не могу да се изврше, јер нема народне администрације која би с њима руковила. Остављена брзи општине и срезова, предана изабраним и привременим званичницима, она не доноси никакав резултат, или не производе ништа тројашно.

Приврженици централизације у Јевропи тврде да централна власт боље управља општинама, него што би оне саме собом могле управљати. То може бити истина онда кад је централна власт просвећена а општине непросвећене, кад је власт радна а оне нерадне, кад је власт уобичајила радити а општине имају обичај само покоравати се. Исто се тако разуме да та двогуба тежња све више расти, што централизација постаје већа, и да

не врши сама собом управне послове, да има право надзора над месном управом. Да претпоставим, и. пр. да влада има у сваком срезу по једног сталног званичника који би могао достављати судској власти преступе који се чине у општинама и срезу; зар се тада ред не би боље одржавао без икакве штете за месну независност? А, у Америци нема ничега томе подобнога. Изнад средских судова нема ничега; а ти се судови баве, тако рећи, само случајно истрагом административних преступа.

способност с једне а неспособност с друге стране бива све већа и већа.

Али ја одричем да је то тако онда кад је народ просвећен, кад му је свест о својим интересима пробуђена, и кад је навикнут да мисли о њима, као што ради американски народ.

Ја сам, на против, убеђен да ће у том случају скупна сила грађана увек бити моћнија да произведе друштвено благостање него влада.

Ја признајем да је тешко означити поуздано средство да се народ који дрема разбуди и да му се даду страсти и знања која нема. Убедити људе да треба да се заузимају о својим пословима, знам да је тешко предузеће. Често би било лакше пробудити у њима интерес о ситницама церемонијала некога двора, него о поправки њихове опште куће.

Али ја тако исто мислим да се централна управа вара, или да хоће нас да вара, кад тврди да она потпуно заступа слободно суделашње оних који су први интересирани.

Централна власт, ма колико да је замислите просвећену и научену, не може сама да обухвати све ситнице живота једнога великога народа. То је немогућно за то што такав рад превазилази људске силе. Кад она хоће својим сопственим старањем да створи толке разне покретаче, и да учини да они раде, онда она мора да се задовољи с врло непотпуним резултатом, или се узалудно мучи.

Централизација, истина, лако успева да потчини спољашња делања човека извесној равнообразности, коју људи најпосле заводе ње ради, без призрења на ствари на које се она примењује, као што раде они побожници који обожавају штатују заборављајући божанство које она представља. Централизацији лако испада за руком да да правилан ток текућим пословима; да научно уч-

равања подробностима друштvene полиције; да угушује мале вереве и преступе; да одржава друштво у постојећем стању (statu quo) које управо није ни опадање ни напредак; да одржава у друштву неки род административног дремежа, који административни званичници обично зову ред и јавни мир.¹ Она је, једном речју, изредна да сиречава, а не да ради. Кад треба дубоко узбудити друштво, или му дати брзи ток, онда је силе изневеравају. Кад неistine мере захтеду и најмање суделање грађана, онда слабост те грдне машине изненади човека; она се у једанпут вађе без икакве моћи.

У том случају догађа се по кадито да централизација покуша, из очајања, да позове грађане у помоћ; али она им тада каже: ви ћете радити као што ја будем хтела, онолико колико ја будем хтела, и управо у смислу у коме ја будем хтела. Ви ћете вршити те епитице а да не тежите за управом целине; радићете не знајући зашто, а о моме делу судићете доцније по његовим последицама. Под таквим се условима не добија суделање људске воље. Она потребује слободе у своме ходу, независности у својим делима. Човек је тако створен да воли стојати непомицан него да иде без независности к непознатој цели.

¹ Хина, чини ми се, даје, најсавршенији образац благостања које може дати врло централизирана администрација народима који јој се подчињавају. Путници нам причају да Хинези имају мира без среће, радности без напретка, сталности без силе, и материјалног реда без јавне моралности. У њих друштво иде увек доста добро, али никад врло добро. Ја држим да ће Јевропци наћи у Хини, кад им се буде отворила, најленији образац административне централизације која постоји у васновом свету.

Ја не одричем да у Савезним Државама често жале што нема оних једноличних правила која се чине да непрестано бде над сваком од нас.

У њима се од времена на време виђају велики примери немарљивости и небрежења. Кад и кад се показују грубе љаге које се ни најмање не саглашавају с цивилизацијом која их окружава.

Полезна предузећа која захтевају непрестано старање и највећу тачност, ако се хоће да испадну за руком, често се пренебрегавају; јер у Америци, као и по другим местима, народ ради магновено и напрасно.

Јевропац, навикнут да има непрестано на руци по једнога званичника који се меша скоро у све, тешко се привикава на те разне машинерије општинске управе. У опште се може рећи да су у Америци пренебрегнуте оне мале подробности друштvene полиције које чине живот пријатним и угодним; али главне гаранције за човека у друштву постоје у њој онолико исто колико и у другим државама. У Америкаваца сила која управља државом много је неуређенија, непросвећенија, ненаучнија, али је сто пута већа него у Јевропи. Нема земље у свету где се људи више упињу за друштвено благостање. Ја не познајем ни један народ који је установио тако многобројне и тако успешне школе; у кога храмови више одговарају верозаконим потребама становника; у кога су општински путеви у бољем стању. У Савезним Државама не треба дакле тражити једноличност и постојајство намера, велико старање о подробностима, савршенство у административним поступцима;¹ али у њој се налази слика силе, истинна мало

¹ Један даровити писац, који је упоређењем финансије Савезних Држава с Финансијом Француске доказао да оштроумље не може увек да замени познавање ствари, пребацује с правом Америкаваца збрку која

дивље, али пуне снаге; живота, пунога догађаја, али тако исто пунога покрета и усињавања.

У осталом, ја ћу одобрити, ако се хоће, да би седа и срезони Савезних Држава имали већу корист кад би њима управљала централна власт која би била удаљена од њих и која би им остала страна, него званичници узети из њихове средине. Ја ћу признати, ако се захтева, да би у Америци било више сигурности и да би

влада у њиховим општинским буџетима, и, пошто је показао образац окружног француског буџета, додаје: „благодарећи централизацији, дивном створу једнога великога човека, у општинским буџетима, с једног краја краљевства на други, у буџетима великих варона као и најмањих општина, има толико исто реда и метода.“ Ја се за иста дивим томе резултату; али видим да је већина тих француских општина, у којих је рачуноводство тако савршено, огреана у незнању својих правих интереса, и одана тако непобедној немарности, да је у њима друштвени живот подобнији биљном него људском. С друге опет стране, ја видим у тим истим америкавским општинама, у којих буџети нису направљени по методичким плановима, а још мање по једној истој форми, просвећено, радно, предузимљиво становништво; ја у њима видим друштво увек у послу. То ме восторје удивљава; јер у мојим је очима главна циљ добре владе да произведе благостање у народу, а не да у бедн истога уведе известан поредак. Ја се дакле питам, да ли се не би могло приписати једном истом узроку благостање америкавске општине и привидан неред њезиних финансија, и бедно стање француске општине и савршенство њезинога буџета. У сваком случају, ја се бојим добра које је скончано с толиким алима, а зато се утешавам за зло које се надокнађава толиким добром.

се помоћна друштвена средства паметније и мудрије употребљавала, кад би се управа целе земље налазила само у једној руци. Али при свем том, *политичке* користи које Американци имају од система децентрализације побудиле би ме да га претпоставим противном систему.

На послетку, шта ме се тиче што има власти која је увек на опрезу и мотри да се моја задовољства не узнемире, која увек иде предајном да отблађа све опасности испред мене, тако да ја немам потребе ни да мислим на њих, ако је та власт, у исто време кад уклања с мога пута и најмање тричиће, апсолутни господар моје слободе и мога живота; ако она тако монополизира покрет и живот да треба око ње све да чамп кад она чамп, све да спава кад она спава, све да пропадне ако она умре?

Има народа у Јевропи у којих се грађанин сматра за неки род досељеника кога се ништа не тиче судба места у коме живи. У његовој се земљи догоде највеће промене без његова суделања; он и не зна управо шта се збило; он још сумња о томе; он је случајно чуо да се о томе догађају прича. Шта више, срећа његова села, полиција његове улице, судба његове цркве и куће његовог свештеника, све то њега ни најмање не интересује; он мисли да га се те ствари никако не тичу, и да оне припадају неком силном странцу кога зову влада. Што се њега тиче, он се користи тим добрима као уживалац (*usufruitier*) без духа својине и без мисли ма о каквој поправки. Та равнодушност према самоме себи иде толико далеко да он, у место да се стара да отклони опасност кад у исту дође, било он сам било његова деца, скрсти руке на чека да му цео народ дође у помоћ. У осталом, тај човек, ма да је са свим жртвовао своју слободну вољу, не воли покорност више него неки други. Он се истина потчињава ћуди званичника, али чим не стане силе, он на мах добије вољу да презре

закон као побеђеног непријатеља. За то се он непрестано колеба међу ропством и разузданошћу.

Кад народи дођу на ту тачку, они морају да измену своје законе и своје нарави, или да пропадну; јер у њих је тада извор грађанских врлина усахнуо: тада се у њих још налази поданика, али грађана више нема.

Ја велим да су такви народи готови да буду освојени. И ако не ишчезну с лица земље, то је за то што су окружени подобним или нижим од њих народима; што у њиховом срцу остаје још неки род неопредељивог нагона к отаџбини, нека несвесна гордост скопчана с њезиним именом, нека тамна успомена њихове прошле славе, која је довољна, и ако није ни с чим скопчана, да им по потреби улије чувство самоодржања.

Погрешно би било тешити се мислима што су се извесни народи прекомерно усиљавали да одбране отаџбину у којој живљаху тако рећи као странци. Кад добро размотримо ствар, увиђамо да вера тада беше скоро увек главни покретач њихова отпора.

Трајање, слава, и благостање народа беху постали за њих свете догме, и бранећи своју отаџбину, они брњаху и ту свету варош у којој сви беху грађани.

Турски народ није никад учествовао у управи друштвених послова; међутим он је извршивао огромна предузећа, док је у султанским освојењима гледао победу мухамедове вере. Данас вера све више и више губи важност; деспотизам му сам остаје: он опада.

Признавши деспотизму силу која му је својствена, Монтескије му је учинио почаст коју он не заслужује. Деспотизам сам по себи не може да одржи ништа трајашно. Кад се ствар боље расмотри, увиђа се да је узрок дугога успевања и напредовања апсолутних влада била вера а не страх.¹

¹ Монтескије вели да је начело деспотизма страх. (прев.)

Права сила људи налази се само у слободном судењању воља, и ни чему другом, на ма шта се радило; а само патриотизам (отачаствољубље), или вера, може за дуго побуђивати грађане на једну исту цел.

Закони не могу да распале и оживе веру која се гаси и опада: али могу да заинтересују људе у судбини своје земље. Они могу да разбуде и управљају онај нејасни нагон к отаџбини који никад не оставља човеково срце, и да га скопчају с мислима, страстима и свагдашњим обичајима, те да од њега начине смишљено и трајашно чувство. Нек се не каже да је доцкан то покушати; народи не старе онако као поједини људи. Сваки нараштај који у њима дође на свет јесте као неки нов народ који пружа руку законодавцу.

Ја се у Америци највише дивим *политичким* а не *административним* дејствима децентрализације. У Савезним Државама, отаџбина се свуда осећа. Она је предмет бриге и старања од села до целог Савеза. Становник се заузима за интересе своје земље онако исто као и за своје сопствене. Он се поноси славом свога народа; њему се чини да у наплетку народа види своје сопствено дело, и то га уздиже; он се радује општем благостању којим се и сам користи. Његова осећања према отаџбини подобна су онима која човек има спрећу своје фамилије, и држава га се интересира из неког самољубља.

Јевропац често не види у државном званичнику ништа друго осем силе; Американац види у њему право. Дакле може се рећи да се човек у Америци никад не покорава човеку, него правди или закону.

Американац има о себи често претерано, али скоро увек спасоносно мњење. Он се без зебње ослања на сопствене силе, које му се чине довољне за све. Неки приватан човек замисли да што год предузме; њему и не пада у намет да се обраћа јавној власти за помоћ,

на баш ако би то предузеће било и у непосредном одношају с друштвеним благостањем. Он покаже свој план, понуди се извршиоцу, позове индивидуалне силе у помоћ, и вата се у коштац са свима препонама. Он, без сумње, често мање успева него кад би држава била на његовом месту; али с временом, општи резултат свију индивидуалних предузећа превазиђе у многome оно што би влада могла урадити.

Будући да је управна власт производ воље грађана, и да их, на неки начин, представља, то она не узбуђује ни суревњивост ни мрзост. Будући су њена средства за рад ограничена, то сваки осећа да се не може само на њу ослањати. Кад се давде управна власт у Америци умеша у нешто што спада у круг њезинога делања, она није остављена сама себи као у Јевропи. У Америци се не мисли да су дужности појединаца престале, за то што је представник публице почео да ради. На против, сваки га руководи, подупире и потпомаже.

Кад се делање индивидуалних сила сајузи с делањем друштвених сила, онда се често уради оно што најконцентрисанија и најенергичнија власт не би била у стању да изврши. (И.)

За доказ тога што кажем могао бих навести много дела; али ја ћу да узем само једно за пример, и да изберем оно које најбоље познајем.

У Америци, власт има мало средстава на расположењу за истрагу злочинства и гоњење криваца.

Административна полиција не постоји; пасотим су неповнати. Судска полиција, у Савезним Државама, не може се сравнити с нашом (Француском); државних заступника има мало и они немају увек иницијативу гоњења злочинства; а кривична је истрага брза и усмена. Међутим ја сумњам да злочинство остаје, ма у којој земљи, тако ретко некажњено.

Узрок тога лежи у томе што сваки држи да је у

његовом интересу да набави доказе за злочино дело и да увати кривца.

За време мога бављења у Савезним Државама, видео сам да су становници једнога среза у коме је било учињено неко велико злочинство образовали сами од своје воље друштва у цели да пронађу кривца и да га предаду судовима.

У Јевропи, кривац је несрећник који се бори да спасе главу од агената власти; народ је тако рећи само гледалац борбе. У Америци, кривца сматрају за непријатеља људскога рода, и цело је човечанство против њега.

Ја држим да су обласне установе полезне свима народима; али чини ми се да ни један нема стварнију потребу тих установа него онај кога је друштвено стање демократско.

У држави где влада благородство, увек је сигурно да се изванредан ред може да одржи у слободи.

Исто се тако може рећи да је народ у такој држави заштићен од претераности деспотизма, јер увек има организованих сила које су готове да стану деспоту на супрот.

Демократија без обласних установа нема никакве гаранције против таквих зала.

Како се може уздржати прост народ, који није навикнут да се служи слободом у малим стварима, да исту не злоупотреби у важним стварима?

Како је могућно одупрети се тиранији у земљи где је свака особа слаба, и где особе нису везане никаквим општим интересом.

Они који се боје претеране слободе, и они који се страше апсолутне власти, треба дакле подједнако да желе постепено развијање обласних слобода.

У осталом, ја сам убеђен да нема народа који су више изложени да потпадну под јарам административне

централизације него што су они у којих је друштвено стање демократско.

Томе су узрок више ствари, али између осталих и ова је:

Ти народи непрестано теже да скупе сва права која припадају влади у руке једине власти која непосредно представља народ, јер, осем народа ништа се друго не види до једнаке особе, спојене у једну општу масу.

А, кад једна иста власт има сва владина права, врло јој је тешко уздржати се да не прекорачи у круг администрације и да се не пача у њезине свтнице, а прилика јој за то не фали. Ми Французи, о томе смо се уверили у нас самих.

У француској су револуцији била два противна покрета, које не треба помешати један с другим: један повољан слободи, други повољан деспотизму.

У старој монархији, краљ сам даваше закон. Испод суверене власти налажаху се неки останци, пола разрушени, обласних установа. Те обласне, установе беху без икакве међусобне везе, рђаво уређене и често бесмислене. У рукама благородства, оне су по гадшито биле угњетачка оруђа.

Револуција се изразила у исто време против краљевске власти и против обласних установа. Она је смешала у једну исту мрзост све што јој је претходило, апсолутну власт, и оно што могаше умерити њезине строгости; она је била у једно републиканска и централистичка.

Тај је двогуби карактер француске револуције дело које су пријатељи апсолутне власти с врло великом брљљивошћу прихватили. Кад их видите да бране административну централизацију, мислите ли да раде у корист деспотизма? Никако, они бране једно од великих освојења револуције (J). На тај начин, човек може бити популаран а у ствари непријатељ народних права; тајни слуга тираније а признати љубимац слободе.

Ја сам био у два народа који су у највишем степу развили обласне слободе и чуо сам глас партија које раздељују те народе.

У Америци сам нашао људи који тајно тежаху да повнште демократске установе своје земље. У Енглеској сам нашао других који јавно нападаху благородство; али нисам тревно ни једног јединог који не сматраше обласну слободу за велико добро.

Видео сам да се у тим двома земљама зла у држави приписују безбројној множини разних узрора, али никад општинској слободи.

Чуо сам грађане да приписују величину или цвртуће стање своје отаџбине многобројним узроцима, али сам их све чуо да обласну слободу међу у први ред и да је стављају на чело свију других користи.

Треба а да верујем да се људи, који по природи тако различно мисле да се не саглашавају ни у верозаконим наукама ни у политичким теоријама, слажу само у једноме делу, ономе о коме могу најбоље да суде, јер се збива сваки дан пред њиховим очима, а да то дело буде погрешно?

Ползу обласних установа поричу само они народи који имају мало или немају ни мало тих установа; то јест само они који не познају ствар, говоре о њој рђаво.

ГЛАВА ШЕСТА.

О судској власти у Савезним Државама и њезином дејставању на политичко друштво.

Англо-Американци су задржали судској власти све знаке који је одликују у других народа. — Међутим они су од ње начинили велику политичку власт. — Како. — У чему се судски систем Англо-Американаца разликује од свију других — Зашто американске суђаје имају право да прогласе законе за неуставне. — Како американске суђаје употребљују то право. — Мере које је законодавац употребио да би спречио злоупотребу тога права.

Држао сам да судској власти треба да посветим једну засебну главу. Њена је политичка важност тако велика да ми се учинило као да бих је смањило кад бих узгредно о њој говорио.

Савеза је било и подругим местима осем Америке; републике су постојале и изван прибрежја новог света; представнички је систем усвојен у више јевропских држава; али ја не мислим да је, до данас, икоји народ уредио судску власт по начину Американаца.

Што је странцу најтеже да разуме у Савезним Државама, то је судско уређење. Нема готово ни једног политичког догађаја у коме он не чује да се власт судије позива у помоћ; и он отуда са свим природно изводи закључак да је судија у Савезним Државама једна од првих политичких власти. Кад за тим тачно испита уређење судова, он у њих увиђа само судска права и судске обичаје. Њему се чини да се судија меша у јавне послове само случајно; али тај се случај повторава сваки дан.

Кад негдашњи париски парламенат чињаше двору против-представе и одрицаше да уведе у регистар ка-

кву суверену наредбу; кад сам позиваше на одговор чиновника који би учинио злоупотребу у дужности, тада политичко деобање судске власти беше са свим јасно. Али у Савезним Државама не види се ништа томе подобно.

Американци су задржали судској власти све карактерне знаке по којима се она обично распознаје. Они су је тачно ограничили на онај круг у коме се она обично миче.

Први знак којим се судска власт одликује, у свију народа, јесте изборно-судски карактер. Да би судови могли радити, треба да има спора. Да би имало судије, треба да има партије. Док год закон не да повода спору, дотле дакле судска власт нема прилике да се о истом заузима. Она постоји, али спор не види. Кад судија, приликом неке партије, обиђе закон који се на њу односи, онда он шири круг својих права, али не излази из њега, јер му је требало тако рећи да изрекне суд о закону те да би могао пресудити партици. Али кад он суди о важности закона без да му је к томе дао повода какав спор, онда он са свим излази из круга свога деобања и прелази у круг законодавне власти.

Други карактерни знак судске власти јесте да решава о појединим случајевима а не о општим начелима. Кад судија, решавајући неко засебно питање, поништи опште начело, и кад тако исто поступи у свима подобним случајевима, онда начело губи силу и важност али он остаје у природном кругу свога деобања. Но кад судија непосредно нападне опште начело, и поништи га не имајући у виду никакав засебни случај, онда он излази из круга који му је у свију народа обележен: он тада постаје нешто важније, а можда и полезније од суђаје, али престаје бити представник судске власти.

Трећа карактерна црта судске власти јесте да ради само кад се позове. Та црта није тако општа као она

две друге. Међутим ја држим да се, при свем том што има изузетака, и она може сматрати за суштствену. Судска је власт, по својој природи, неделателна; да би се мицала, треба је покренути. Кад јој се достави неко злочинство, она казни кривца; кад је позову да заглади учињену неправду, она је заглади; кад јој се поднесе неки акт, она га протумачи; али она из свога сопственог побуђења не гони кривце, нити истражује неправду, нити испитује дела. Судска би власт насилно променила ту своју пасивну природу кад би непозвана радила и направила се цензор закона.

Американци су задржали судској власти та три одликујућа знака. Американски суђаја може решавати само кад има спора. Он се увек само засебним случајем занима, и ради само кад се позове.

Американски је дакле судија са свим налик на суђаје других народа, међу тим он има огромну политичку власт.

Откуда то долази? Он се мице у истом кругу и служи се истим средствима којима се служе суђаје других народа. Зашто дакле он има власт коју ове последње немају?

Узрок томе лежи у овоме јединоме делу: Американци су признали судијама право да оснивају своје пресуде више на уставу него на законима. Другим речма, дозволили су им да не примењују законе који би им се учинили противни уставу.

Ја знам да су подобно право захтевали судови и других земаља; али им никад није дато. У Америци су га признале све власти; нема ни једне странке, па ни једног човека који га одриче.

Објашњење тога налази се у самоме начелу американских устава.

У Француској, устав је непроменим, или се сматра за такав. Никаква власт не може да учини у њему какву измену: така је теорија која је усвојена. (К).

У Енглеској, парламенту је признато право да чини измене у уставу. У њој се дакле устав може непрестано мењати, или боље, он никако и не постоји. Парламенат је и законодавно и уставодавно тело. (Л).

У Америци, политичке су теорије простије и разумније.

Американски се устав не сматра за непроменим, као у Француској; њега не могу да измене обичне друштвене власти, као у Енглеској. Он сачињава засебно дело, које, представљајући вољу целог народа, обвезује законодавце као и прсте грађане, али које може бити промењено вољом грађане, по одређеним формама, и у предвиђеним случајевима.

У Америци се дакле устав може мењати; али докле постоји, дотле је извор свију власти. Владајућа сила само је у њему.

Лако је увидети у чему те разлике утичу на положај и права судског тела у трима земљама које наведох.

Кад би судови у Француској могли обилазити законе, на основу тога што би налазили да су неуставни, онда би уставна власт била стварно у њиховим рукама, јер би они једини имали право тумачити устав који нико не може да промени. Они би дакле заузели место народа и владали би друштвом, бар у толико колико би им дозвољавала урођена слабост судске власти.

Ја знам да ми (Французи), одричући судијама право да проглашују законе за неуставне, дајемо посредно законодавном телу власт да мења устав, будући да оно нема више никаквих законих препрека које би га задржавале. Али, на послетку, боље је уступити власт мењања народног устава људма који непотпуно представљају народну вољу, него онима који представљају саме себе.

Још би много ненаметније било дати енглеским су-

дијама право да противстају вољи законодавног тела, почем парламенат, који даје закон, даје такође и устав, и почем се, по томе, закон не може, ни у каквом случају, назвати неуставним кад произлази од све три власти.

Али ни један од та два разлога не може се применити на Америку.

У Савезним државама, устав влада законодавцима као и простим грађанима. Он је дакле први закон, и не може се изменити никаквим законом. По томе, право је да се судови покорављају уставу, пре него сваком другом закону. То зависи од саме суштине судске власти: судијино је, тако рећи, природно право да избира међу законним наредбама оне које га најтеже вежу.

У Француској, устав је такође први закон, и суђаје имају тако исто право да га узму за основу својих пресуда: али вршећи то право, они не би могли да не повреду друго још светије од њиховога: право друштва у име кога они раде. Овде обично правило мора да уступи пред вишим државним интересом.

У Америци, где народ може увек, променив свој устав, принудити судије да се покорављају, подобне опасности не може бити. У томе се дакле политика и логика слажу, и народ и судија подједнако задржавају своја права.

Кад се ко год, пред судовима Савезних Држава, позове на закон који судија сматра за противан уставу, он га дакле може не применити. То је једина особена власт америкашкога суђаје, али она има велики политички утицај.

За уста мало има закона који су такве природе да за дуго избегну судско тумачење: јер их има врло мало који не вређају какав лични интерес, и на које се партичари не могу или не морају да позову пред судовима.

А, чим судија одрече да примени неки закон у

партици, тај закон одмах изгуби један део своје моралне силе. Они који су њиме повређени, дозвољају том приликом да има начина којим се може избећи обавезност покоравати му се: партице се умноже, и он изгуби сву силу. Тада се догађа једно од овога двога: народ измени свој устав, или законодавац укине свој закон.

Американци су дакле дали својим судовима огромну политичку власт; али обавезавши их да нападају законе само судским средствима, они су много смањили опасности те власти.

Кад би судија могао теорично и у опште нападати законе; кад би могао узимати иницијативу и цензурирати законодавца, он би свечано ступао на политичку позорницу. Постав поборник или противник једне партије, он би позвао све страсти које раздиру земљу да учествују у борби. Али кад суђаја напада закон у тајној дебати о неком засебном случају, онда он у неколико сакрива од публице важност напада. Његова је пресуда управљена само против једног личног интереса, и закон се само случајно вређа.

У осталом, та цензура не уништава закон; његова се морална сила ослабљава, али његово се материјално дејство не прекида. Он опада мало по мало, и уништава се са свим тек у след повторених удара правосудства.

Даље, лако је разумети да се законодавство неће лакоислено нападати кад се приватном интересу дозволи да изазива цензуру закона, и кад се партица подигнута против закона тесно склопча с партицом подигнутом против човека. По том систему, оно више неће бити изложено свагдашњим нападима странака. Обелодањујући погрешке законодавчеве, човек се покоравља стварној потреби: он полази од позитивног и оценоматског дела, јер оно треба да служи за основу партице.

Мени се чини да је тај начин поступања американских судова тако исто повољан слободи као што је повољан јавном реду.

Кад би судија могао нападати законодавце само отворено, има случајева у којима би се бојао да то учини; има омет других у којима би га партијички дух гонио да то чини сваки дан. И тако би закони били нападани кад би законодавна власт била слаба, а кад би била јака, онда би им се покоравали без мргођења; то јест закони би се често нападали баш онда кад би било најкорисније поштовати их, а поштовали би се кад би било лако угњетавати у њихово име.

Али американски је судија наведен на политичко земљиште против своје воље. Он изриче суд о закону само за то што мора да пресуди партици. Политичко питање које он треба да реши скопчано је с интересом партичара, и он не може одрећи да га реши а да не одрече досудити правду. Вршећи строге дужности које су скопчане са заватом судије, он врши дужност грађанина. Истина је да се, на тај начин, цензура коју судови врше над законодавством не може распрострајети на све законе без разлике, јер има их који не могу никад дати повода правој партици. А кад је така партици могућа, онда може не бити никога који би хтео подићи је и захтевати да суд донесе пресуду.

Американци су често осећали ту незгоду, али се никад нису одважили да излече зло, јер се бојаху да би лечење, у сваком случају, било опасно.

Власт дата американским судовима да решавају о неуставности закона образује, у тим границама, једну од најтврђих међа које су икад постављене тиранији политичких скупштина.

Друге власти дате американским судовима.

У савезним државама сви грађани имају право да оптужују јавне званичнике обичним судовима. — Како они врше то право. — Члан 75, француског устава од VIII. године. — Американци и Енглези не могу да разуму смисао тога члана.

Ја не знам да ли треба и да кажем да у једном слободном народу, као што су Американци, сви грађани имају право оптуживати јавне званичнике обичним судовима, и да све суђаје имају право осуђивати јавне званичнике, толико је то природна ствар.

Дозволити судовима да казне агенте извршне власти кад повреде закон, не значи дати им неку особиту повластицу. Забранити им то, значило би одузети им природно право.

Мени се није учинило да су, у Савезним Државама, владини покретачи ослабљени с тим што су сви чиновници учињени одговорним пред судовима.

На против, учинило ми се да су Американци с тим умножили поштовање које се дугује онима који владају, јер ће се они много више чувати критике.

Исто тако нисам приметно да се у Савезним Државама подижу многе политичке партице, и то ми је лако објаснити. Партици је увек, ма какве она била природе, тешко и скупо предузеће. Лако је оптужити званичника у новинама, али без важних узрока човек се не одваја позвати га на суд. Да би ко могао судски гонити чиновника, треба да има закони узрок жалбе; а чиновници се добро чувају да даду такав узрок, кад се боје да ће бити гоњени.

То не зависи од републиканске форме коју су Американци усвојили, јер се тај исти опит може учинити сваки дан у Енглеској.

Та два народа нису веровали да су осигурали своју

независност с тим што су дозволili да се главни званичници могу оптужити. Они су мислили да се слобода заштићена много више малим парницама које и најмањи грађани могу увек водити него великим којима се никад не приступа или које се сувише доцкан започињу.

У средњем веку, када беше врло тешко изваћи кривце, често се догађаше да судије, кад им неки од њих долажаше у руке, досуђиваху тим несрећницима грозне муке; али то не смањиваше број криваца. Доцније се увидело да правда постаје у толико стварнија у колико је сигурнија а блажија.

Американци и Енглези мисле да с тиранијом и самовољом треба поступати као с крађом: олакшати гоњење и ублажити казну.

У осмој години француске републике би издан устав кога 75 члан гласаше овако: „владни агенти, као и министри, могу се оптужити за дела која се односе на њихове дужности само услед решења државнога савета; у том случају гоњење бива пред обичним судовима.“

Устав од године VIII паде, али тај члан оста у сили и после њега; и још га сваки дан противстављају праведним захтевањима грађана.

Ја сам често покушавао да објасним смисао тога седамдесет петог члана Американцима или Енглезима, и увек сам врло тешко успевао.

Они одмах примећиваху да је претходно уцуђивање жалиоца на државни савет неки род тираније, за то што је државни савет у Француској један велики суд који се налази у средини државе.

Али кад ја покушавах да им докажем да државни савет није судско тело, управом смислу речи, него административно, и да његови чланови зависе од краља, тако да краљ, пошто је суверенски заповедио једноме од свијих слугу, названом начелник (prefet), да учини неку неправду, може суверенски заповедити једноме дру-

гом од својих слугу, названом државни савет, да спречи да се први не казни; кад им доказивах да би грађанин, који би био увређен по налогу владаоцем, био принуђен да ниште дозволу од самога владоца да му се досуди правда, они не могаху да верују у подобне накарале, и говораху ми да лажем и да не знам ништа.

У старој француској монархији често се догађаше да парламенат реши да се државни званичник који би учинио како злочино дело уапси, а краљевска власт уништи парламентов поступак. То беше очевидан деспотизам, и парламенат, који се побораваше, само се сили потчињаваше.

Ми смо дакле много отишли патраг од оне тачке на коју беху дошли наши оцеви; јер ми дозвољавамо да се чини под видом правде, и освећује у име закона оно што њима само насиље наметаше.

ГЛАВА СЕДМА.

О политичком суђењу у савезним државама.

Шта писац разуме под политичким суђењем. — Како се политичко суђење разумева у Француској, Енглеској, Савезним државама. — У Америци, политички се суђаја занима само јавним званичницима. — Он пре изриче одузимање звања него казне. — Политичко је суђење обично владино средство. — Политичко суђење, онако као што се појима у Савезним Државама, јесте, поред своје благодати, а можда и због своје слабости, врло јако оружје у рукама већине.

Под политичким суђењем, ја разумем пресуду коју изриче политичко тело које је магновено овлашћено да суди.

У државама где је влада неограничена изlišно је давати суђењима изванредне форме: владалац, у име кога се окривљени гони и који је господар судова онако исто као и свега осталог, нема потребе да тражи гаранцију ван идеје коју имају о његовој сили. Он се само боји да се не изгубе и саме спољашње привидности правде, и да не обешчасте његов ауторитет хотећи га утврдити.

Али, у многим слободним земљама, где већина не може никад да утиче на судове, као што би то чинио апсолутни владалац, судска је власт по кадшћо давана привремено самим друштвеним представницима. Ту се више водело мешати привремено власти, него нарушити начело нужнога јединства владе. Енглеска, Француска и Савезне Државе увеле су политичко суђење у своје законе: занимљиво је испитати корист коју су та три велика народа отуда добили.

У Енглеској и Француској, перски дом (*chambre des pairs*) образује највиши кривични народни суд.⁴ Он не суди све политичке преступе, али их може све судити.

Поред перскога дома налази се једна друга политичка власт, која има право оптуживања. Једина разлика која у томе постоји међу тим двома земљама, ова је: у Енглеској, посланици могу свакога оптужити перовима; док у Француској могу на тај начин гонити само краљеве ministre.

У осталом, перски дом има на своме расположењу, у обема тим земљама, све кривичне законе за кажњене преступника.

У Савезним Државама, као и у Јевропи, једна грана законодавне скупштине има право оптуживања, а друга

⁴ Перски суд образује у Енглеској, осем тога, последњи апелациони степен у извесним грађанским делима. Види *Blakstone*, књ. III. гл. IV.

право суђења. Представници оптужују кривца, сенат га казни.

Али сенат може судити само на позив *представника*, а представници могу њему оптуживати само *јавне званичнике*. И тако, сенат у Америци има ужи делокруг од делокруга перова у Француској, а америчански представници имају веће право оптуживања од француских посланика.

Али ево у чему је највећа разлика међу Америком и Јевропом: у Јевропи, политички судови могу примењивати све наредбе казнога закона; у Америци, пошто одузму окривљеноме јавни карактер који је дотле имао, и пошто га за у будуће прогласе недостојна свију политичких звања, њихово је право исцрпљено, и настаје посао обичних судова.

Претпоставимо да је председник Савезних Држава учинио злочинство великога степена.

Представнички га дом оптужи, сенатори реше да се лиши звања. За тим иде пред пороту, која му једина може одузети слободу или живот.

Ово живо освежљава предмет који нас занима.

Уводећи политичко суђење у своје законе, Јевропци су хтели да подвргну казни велике кривце, ма какога они били рода, ма коме реду припадали или ма какву власт имали у држави. Да би у томе успели, они су привремено дали једном великом политичком телу све судске власти.

Законодавац се тада претворио у суђају; он је могао прогласити да злочинство постоји, могао га је ставити у извесну класу и казнити га. Давши му судијска права, закон му је наметнуо и све његове дужности, и обвезао га је да врши све правосудне форме.

Кад француски или енглески политички суд има да суди неког државног званичника, и кад га осуди, он му у ствари одузме звање, и може га прогласити за не-

достојна у будуће свакога другога; али ту је лишење звања и политичка забрана истог последица пресуде а не сама пресуда.

У Јевропи је дакле политичко суђење више судско дело него административна мера.

У Савезним је Државама са свим противно, и лако је уверити се да је у њима политичко суђење много више административна мера него судско дело.

Истина је да је сенатско решење по форми судско; да би га издали, сенатори морају да га удесе по свечаним и уобичајеним формама судског поступка. Оно је још судско и по датама на којима се оснива; сенат у опште мора да узме за основу свога решења неки преступ општега права. Али по предмету је административно.

Да је главна цел американскога законодавна дошта била да наоружа политичко тело великом судском влашћу, он не би ограничио његово делање на круг државних званичника, јер најопаснији непријатељи државе могу не бити никакви званичници: то је истина нарочито у републикама, где је наклоност странака прва сила, и где је човек често тим јачи што по закону не врши никакву власт.

Да је американски законодавац хтео да да самоме друштву право да, по теорији застрашења, предупредује велика злочинства као судија, онда би он ставио на расположење политичких судова цео казни закон; али он им је дао само непотпуно оружје које не може да досегне најопасније кривце. Јер се онога који хоће да обори и саме законе мало тиче што ће му се одузети звање и што ће се за у будуће прогласити за недостојна свакога звања.

Главна цел политичкога суђења, у Савезним Државама, јесте дакле да се одузме власт ономе који је злоупотреби, и да се спречи да је тај исти грађанин

не добије у будуће. То је, као што се види, административно дело коме је дата свечаност судскога решења.

Американци су дакле у томе начинили неку смесу. Они су дали административном лишењу звања све гаранције политичкога суђења, а одузели су политичком суђењу највеће строгости.

Кад се то постави, све се друго веже једино с другим. Онда дознајемо за што американски уставни потчињавају све званичнике грађанскога реда правосуђу сената, а искључују од истога војнике, чијих се злочинаста међутим треба више плашити. У грађанским звањима, Американци немају тако рећи званичника који се могу збацити: једни су незабављиви, други су добили своја права пуномоћјем које се не може поништити. Да би им се одузела власт, треба их дакле све судити. Али војници зависе од државног старешине, који је и сам грађански чиновник. Казна која постигне државнога старешину, удар је и за све њих.¹

Сад, ако упоредимо јевропски и американски систем у дејствима која сваки производи или може да произведе, онда налазимо тако исто приметне разлике.

У Француској и Енглеској, политичко се суђење сматра за изванредно оружје, којим друштво треба да се послужи само да се спасе у тренутцима велике опасности.

Не може се одрећи да политичко суђење, као што га у Јевропи појимају, не вређа предохранско (conservateur) начело поделе власти, и да без престанка не грози слободи и животу људи.

Политичко суђење, у Савезним Државама, само по-

¹ Официру се не може да одузме чин; али може да му се одузме команда.

средно вређа начело поделе власти; оно не грози опстанку грађана; оно не лебди, као у Јевропи, над свима главама, јер постиже само оне који су у напред пристаали на његове строгасти, примив јавна звања.

Оно нит је тако страшно, нит производи тако јака дејства.

За то га американски законодавци нису ни сматрали за последњи лек великим друштвеним злума, него за обично владино средство.

У том погледу, оно можда чини више стварнога утицаја на друштво у Америци него у Јевропи. И за иста, не треба се дати преварити привидном благошћу американскога законодавства, односно политичких суђења. Пре свега, треба приметити да је у Савезним Државама суд који изриче те пресуде састављен из истих елемената и потчињен истим утицајима којима и оптужно тело, што даје скоро неодољив напон осветољубивим страстима партаја. Политичке суђење, у Савезним Државама, не могу да изрчу тако строге казне као политичке судије у Јевропи, али оптужени има мање изгледа да буде ослобођен. Осуда је блажија али извеснија.

Уводећи политичке судове, Јевропцима је била главна цељ да казне кривце; Американцима пак да им *одузму власт*. Политичко је суђење, у Савезним Државама, неки род предупређујуће мере. Због тога судија у њима и није везан за врло тачна кривична одређења.

Ништа није страшније од нејасности американских закона, кад одређују права политичка злочинства. „Злочинства због којих се председник може осудити (гласи устав Савезних Држава, одељак IV. чл. I.) јесу велеледаја (издајство према држави), примање мита, и велика злочинства и преступи.“ Већина устава појединих држава још су нејаснији.

„Државни званичници, гласи Масачусетски устав, осуђиваће се за казнимо владање и за рђаву управу.¹ Посланички дом, вели виржински устав, моћи ће оптужити све чиновнике који доведу државу у опасност рђавом управом, подмићењем, или другим преступима.“ Има устава који не помињу изречно ни једно злочинство, а то за то да би одговорност државних званичника била неограничена.¹

Али ја смем рећи да оно што, у томе предмету, чини американске законе тако страшнима, долази од саме њихове благости.

Ми смо видели да је у Јевропи одузимање звања чиновнику, и привремена забрана вршења дужности, једна од последица казне, а у Америци сама казна. Отуда долази да политички судови у Јевропи имају ужасна права која по казни незнају како да употребе; и да по некад са свим изоставе казну, бојећи се да не би сувише казнили. Али у Америци се не страше казне од које човечанство не вата гроза: осудити политичког непријатеља на смрт, да би му се одузела власт, јесте у очима свију грозно убиство; прогласити свога противника за недостојна те власти, и одузети му је, оставив му слободу и живот, може бити поштени резултат партајске борбе.

А та пресуда, коју је тако лако изрећи, јесте највећа несрећа за оне против којих се изриче. Велики ће кривци без сумње презрети њезине тамте строгасти; обични људи видеће у њој пресуду која им уништава стање, каља част, и која их осуђује на срамну беспосленост, гору од смрти.

¹ Глава I. Одељак II. §. 8.

¹ Види устав Илиноаса, Мена, Конектикута, Ђурђије (Georgie).

Политичко суђење, у Савезним државама, утиче дакле на друштвени ток у толико више што тај утицај изгледа мање страхан. Оно не утиче непосредно на грађане, али чини већину потпуним господаром оних који владају: оно не даје законодавној скупштини огромну власт, коју би она могла употребити само у тренутку кризе; оно јој дозвољава да узме умерену и правилну власт, коју може употребљавати сваки дан. Аво је сила мања, с друге опет стране њезина је употреба згоднија и злоупотреба лакша.

Спречив политичке судове да изричу судске казне, Американци су чини ми се предупредили најужасније последице законодавне тираније, али не саму тиранију. И кад се све узме у рачун, ја не знам да ли политичко суђење, такво као што га појмају у Америци, није најстраховитије оружје које је икад дато већини.

То ће се најбоље познати по томе ако се број политичких суђења буде умножио, кад се америкаanske републике буду почеле изрођавати (М).

Г Л А В А О С М А.

О савезном уставу.

До сада сам посматрао сваку државу као једно потпуно цело, и показао сам разне покретаче које народ покреће, као и радна средства којима се он служи. Али све те државе које сам сматрао као независне, морају се међутим покоравати, у извесним случајевима, некој вишој власти, а то је власт Савеза. Сад је дошло време да испитам онај део суверенства који је уступљен Савезу, и да у кратко прегледам федерални или савезни устав.¹

¹ Види на крају свеске текст савезног устава.

Историја савезног устава.

Порекло првог Савеза. — Његова слабост. — Конгрес се позива на уставну власт. — Две године које протичу између тог тренутка и времена кад је нови устав обнародован. —

Тринаест насеобина, које у једно исто време стресоме енглески јараж на крају последњег века, имађаху, као што сам већ казао, исту веру, исти језик, исте нарави, и скоро једне исте законе; оне се бораху против општег непријатеља, и по томе морађаху имати јаве узроке да се присно сједине једна с другом, и споје у један и исти народ.

Али будући да је свака од њих увек имала оделит живот и особену владу, то свака беше створила засебне интересе и обичаје и не беше наклоњена чврстом и потпуном савезу у коме би се њезина индивидуална важност изгубила у општој важности. Отуда су постале две противне тежње: једна која гоњаше Англо-Американце да се сједине, друга која их гоњаше да се разделе.

Док трајаше рат са старом отаџбином, нужда чинише те начело савеза преовлађиваше. И ма да закони који сачињаваху тај савез беху не потпуни и несавршени, општа свеза при свем том постојаше.¹

Али чим се мир закључи, недостатни законодавства изађоше на видело: држава хтеде на мах да се распадне. Свака насеобина, постав независна република, узе потпуно

¹ Види чланке првога савеза образованог 1778 год. Тај су федерални устав усвојиле све државе тек 1781 год.

Види такође како Федералист тумачи тај устав, од петнаесте до 22 нумере закључно, и г. Стори у својим коментарима устава Савезних Држава, стр. 85 — 115.

суверенство. Савезна влада, коју сам свој устав осуђиваше да буде слаба, и коју чувство опште опасности више не подупираше, мораде да гледа своју заставу изложеној увредама великих јевропских народа, и узалудно се мучаше да набави довољно нужних средстава за отпор индијским народима, и за исплату интереса на дугове учињене за време рата за независност. На прагу смрти, она сама званично обнародова своју немоћ и обрати се уставној власти.¹

Ако је Америка икад знала узвисити се за неколико тренутака на онај високи ступањ славе на коме би гордо уображење њезиних становника хтело да нам је непрестано представља, то је за иста било у ономе важном тренутку кад се народна власт тако рећи одрече владе.

Да се народ енергично бори за своју независност, то је позорје које се могло видети у свима вековима. У осталом, много су претерали усиљавања Американаца за ослобођење од енглескога јарма. Удаљене 1300 морских миља од својих непријатеља, потпомогане једним силним савезником, Савезне Државе одржаше победу много више због свога положаја него због врлине своје војске и патриотизма својих грађана. Ко би се усудио упоредити американски рат с ратовима француске револуције, и усиљавања Американаца с усиљавањима Француза, онда кад Француска, изложена нападима целе Јевропе, без новца, без кредита, без савезника, бацаше двадесети део свога људства пред своје непријатеље, угушујући једном руком пожар који јој прождираще утробу, а другом машући око себе буктињом? Али што је ново у историји друштава, то је, да један велики народ, извештен својим законодавцима да се точкови владе заустављају, лагано и без страха по-

¹ То је обнародовање учињено 21 Фебруара 1787 год.

гледа на себе, да испитује дубину својега зла, да се уздржава од свачега што би му могло шкодити за читаве две године, само да би на тепани тражио лек својем злу, и кад му је тај лек показан, да му се драговољно подвргне без да то стане човечанство једне сузе или једне капи крви.

Кад се осети недовољност првога устава, узаврење политичких страсти које беше произвела револуција беше се од чести стишало, а сви велики људи које она беше створила још постојаху. То би двогуба срећа за Америку. Малобројна скупштина,¹ која узе на се дужност да састави нов устав, садржаваше у себи најлепше духове и најблагородније карактере који су се икад појавили у новоме свету. Борђе Вашингтон беше јој председник.

Та народна комисија, после дугих и зрелих саветовања подне се на послетку народу на усвојење основни закон који још и данас влада Савезом, и који све државе усвојеше једна за другом.²

Нова федерална (савезна) влада ступи у живот 1789 године, после двогодишње међувладе. Американска се револуција дакле сврши баш у оно време кад се француска започињаше.

¹ Она се састојаше само из 55 чланова. Вашингтон, Мадисон, Хамилтон; два Мориса учествоваху у њој.

² Њега нису законодавци усвојили. Народ наименова само за то посланике. У свакој од тих скупштина, нови устав би предмет дубоких испитивања и дугих препирака.

Кратки преглед савезног устава.

Подела власти међу савезним суверенством и суверенством појединих држава. — Влада држава остаје опште право; — савезна влада, изузетак

Прва тегоба која се појави духу Американца беше у томе да се суверенство раздели тако да разне државе које образоваху Савез продуже и даље управљати саме собом у свему што се тичаше само њиховога унутрашњег благостања, а да цео народ, представљен Савезом, не престане сачињавати једно тело и подмиривати све своје опште потребе. Питање заплетено и тешко за решење.

Беше немогуће да се у на пред тачно и потпуно одреди део власти који требаше да припадне свакој од двеју влада међу којима требаше да се подели суверенство. Ко би могао предвидети све подробности живота једнога народа?

Права и дужности савезне владе беху проста и доста лако опредељиви, јер је Савез био образован у цели да одговори неким великим општим потребама. На против права и дужности владе појединих држава беху многостручни и заплетени, јер та влада продираше у све ситнице друштвенога живота.

По томе, права савезне владе брижљиво се определише, и прогласи се да све што се не садржи у томе опредељењу спада у круг права владе појединих држава. И тако влада држава оста опште право, а влада савеза поста изузетак.¹

¹ Види измену савезног устава, № 32, Story, стр. 77. Kent's commentaries, св. I. стр. 264.

Приметите и то да, кад код устав није дао конгресу искључно право да уређује извесне ствари,

Но будући се предвиђаше да би се, у пракци, могла породити питања односећа се на тачне границе те изузетне владе, и будући би било опасно оставити решење тих питања обичним судовима успостављеним у разним државама самим тим државама, то образоваше велики савезни суд,¹ једини суд, кога се једно из међу осталих права састоји у томе да одржава међу двама противничким владама поделу власти онаку како је устав учинио.²

онда то могу чинити државе. Пример: Конгрес има право да изда општи закон о банкротству, ако он то не учини, онда свака држава може издати по својој вољи такав закон.

¹ Тај суд дејствује посредно, као што ћемо то доцније видети.

² Федералист, у № 45, објашњава ту поделу суверенства међу савезом и појединим државама овако: власти које устав даје савезној влади, вели он, неопредељене су, и има их много. Прве се поглавито крие у спољашњим предметима, као што је мир, рат, уговори и трговина. Власти које поједине државе задржавају за се распироту се на све предмете који спадају о обични ток послова, који се тичу живота, слободе и благостања државе.³

Ја ћу често имати прилике да се позивам на Федералист у овоме делу. Кад законски предлог, који је за тим постао устав Савезних Држава, беше још пред народом на одобрењу, три већ славна човека, а који доцније постадоше још славнији, Џон Џеј, Хамилтон и Мадисон, удружише се у намери да представе народу користи предлога који му беше предат на одобрење. Они у тој цели издадоше, у форми новина, низ чланака којих скуп образује једно потпуно дело. Те новине назваше они Федералист.

Права савезне владе.

Власт дата савезној влади да закључује мир, да води рат, и да удара опште данке. — Предмет унутрашње политике којом се она може занимати. — Савезна је влада у нечему централизирана него што је била краљевска влада под старом француском монархијом.

Народи међу собом са свим су подобни особама. Народ треба да има само једну владу нарочито за то да би с ползом долазио у одношај са странцима.

Због тога се дакле даде Савезу искључно право да води рат и да закључује мир; да прави трговачке уговоре; да подиже војску и да спрема флоту.¹

Нужда народне владе не осећа се тако живо у управи унутрашњих друштвених послова.

При свем том има извесних општих интереса које само општа власт може корисно подмиривати.

Због тога се Савезу даде право да уређује све што се тиче вредности новца; стави му се у дужност старање о поштанској услузи; уступи му се право да отвара велика саобраћајна средства за сједињење разних делова земљишта.²

У опште, влада разних држава би сматрана за слободну у своје кругу; међу тим она могла злоупотребити ту независност, и нерасудним мерама довести у

Федералист је лепа књига коју би требали, ма да је специјална Америци, да познају државници свију земаља.

¹ Види устав, одељак VIII Федералиста № 41 и 42. Kent's commentaries, св. I, стр. 207. Story стр. 255—382; иети, стр. 409—426.

² Има још више права тога рода, као право да издаје опште законе о банкрутствима, да даје патенте за измаласке и т. д.

неприлику безбедност целог Савеза; за те ретке и предвиђене случајеве дозволи се савезној влади мешати се у унутрашње послове држава.¹ Тако, при свем том што је свакој од савезних република призната власт да измењује и промењује своје законодавство, забрани им се међу тим да издају законе с повратном силом и да уводе благородство.²

На послетку, да би савезна влада могла вршити наложене јој дужности, даде јој се неограничено право ударати порезе.

Кад се обрати пажња на поделу власти као што ју је савезни устав начинио; кад се, с једне стране, испита део суверенства, који су задржале поједине државе, а с друге онет део власти који је узео Савез, онда се лако увиђа да су савезни законодавци имали врло чисте и врло тачне идеје о ономе што сам ја назвао управна централизација.

Савезне Државе образују не само републику, него још и савез или конфедерацију. Међутим у њима је народна власт, у неким смотрењима, централизација него што је у исто време била у многим јевронским апсолутним монархијама. Ја ћу о томе навести само два примера.

Француска имађаше тринаест суверених судова који, врло често, имађаху право тумачити закон без апелате. За тим имађаше извесне области, назване државне

¹ Али она се у том случају посредно меша. Мешање Савеза бива средством својих судова као што ћемо то доцније видети.

² Савезни устав, одељ. X, чл. I.

³ Устав одељ. VIII, IX и X. Федералист. № 30—36 закључно. Id., 41, 42, 43, 44. Kent's commentaries, св. I, стр. 207 и 381. Story, id. стр. 329, 514.

земље, које могаху одрећи данак који би суверена власт, као представник народа, ударила на државу.

Американски савез има један једини суд за тумачење закона, као што има једну једину скупштину за издавање закона; данак одобрен народним представницима обвезује све грађане. Савез је дакле у тим двома суштаственим тачкама централизованiji него што беше француска монархија; међутим Савез није ништа друго него скуп савезних или конфедеративних република.

У Шпанији, извесне области имађаху власт увести засебни ђумручки систем, власт која је, по својој суштини, скончана с народним суверенством.

У Америци, само конгрес има право одређивати трговне одношаје држава међу собом. У томе је дакле влада Савезних Држава централизована од шпанскога краљевства.

Истина је да би то на послетку изашло на једно исто кад се узме у призрење да је у Француској и Шпанији краљевска власт увек била у стању да, у случају потребе, изврши силом оно што јој по државном уставу не беше слободно чинити; али ја овде говорим само о теорији.

Савезне власти.

Пошто је савезној влади тачно обележен круг делања, требаше изнаћи начин како би се она по истој могла кретати.

Законодавне власти.

Раздељење законодавног тела на две гране. — Разлике у начину образовања два дома. — Начело независности појединих држава побеђује у устројству сената. — Начело народног суверенства, у саставу представничког дома. — Чудновата дејства која излазе из тога што су уставни логични само онда кад су народи млади.

У уређивању савезних власти следова се у многоме плану који беше у на пред означен засебним уставом сваке државе.

Фердерално законодавно тело Савеза састави се из сената и представничког дома.

Дух измирења учини те се при образовању сваке од тих скупштина управљаху по разним правилима.

Ја сам на пред наговестио да у време кад се рађаше на томе да се изда савезни устав, постојаху два противна интереса. Та су два интереса породила два мњења.

Једни хтедоху да начине од Савеза лигу или конфедерацију независних држава, то јест неки род конгреса где би представници разних народа претресали извесна питања општег интереса.

Други опет хтедоху да сједине све становнике старих насеобина у један и исти народ, и да им даду владу која би, при свем том што би јој круг био ограничен, могла у томе кругу радити као једини представник народа. Практичне последице те две теорије беху врло различите.

Тако, ако би се образовала лига или савез држава а не народна влада, онда би право издавања закона припадало већини држава, а не већини становника савеза. Јер тада би свака држава, велика или мала, задржала свој карактер независне силе, и ступала би у савез на нози савршене једнакости.

На против, кад би се становници Савезних Држава сматрали за један исти народ, онда би било природно да само већина грађана савеза има право издавати законе.

Наравно да мале државе не могаху пристати на примену те науке а да се са свим не одреку свога суштаствовања односно савезнога суверенства; јер би оне у том случају од суверене силе постале незнатан део једнога великога народа. Први би им систем дао прекомерну власт; други их са свим поништаваше.

У томе стању ствари, догоди се оно што се догађа скоро увек кад су интереси противни разумним закључењима: поступи се противно правилима логике. Законодавци усвојише неку средњу меру која силом саглашаваше два система, по теорији несагласна.

Начело независности држава победи у устројству сената; начело народнога суверенства, у саставу представничког дома.

Свака држава мораде послати у конгрес два сенатора, и известан број представника, сразмерно своје људству.¹

¹ Сваки десет година конгрес на ново одређује број посланика које свака држава треба да пошаље у представнички дом. Целокупни број био је у 1789. год. 69; а у 1833 год. 240 (American almanac, 1834. стр. 194).

У уставу се каже да на тридесет хиљада особа не може бити више од једног посланика; али се не одређује најмањи број особа на које би имао доћи један представник. Конгрес није држао да број представника треба да се увећа према умножењу људства. Првим законом који се издаде по томе предмету, 14. Априла 1892 год. (види Laws of the United States by Story св. I. стр. 235), одреди се да буде један представник на 33000 становника. Последњи закон, издан

По том уређењу држава Њујорк има у конгресу четрдесет представника а само два сенатора; држава Делаваар два сенатора а само једнога представника. Дакле држава је Делаваар у сенату равна држави Њујорку која има у представничком дому четрдесет пута више уплива него прва. И тако, може се десити да мањина народа, преовладав у сенату, са свим поништи вољу већине, представљене другим домом: што је противно духу уставних влада.

Све то јасно показује како је ретко могућно и како је тешко логично и разумно везати међу собом све делове законодавства.

Време увек породи, у једнога истог народа, различите интересе и освети разна права. Кад се за тим почне радити на томе да се да један општи устав, онда сваки од тих интереса и свако од тих права сачињава као неку природну сметњу која стаје на пут да се икакво политичко начело са свим оствари. По томе, потпуна логичност у законима могућа је само у почетку друштва. Кад видите да неки народ ужива ту корист, не закључујте отуда да је мудар, него мислите да је млад.

У време кад је савезни устав начињен, у Англо-Американаца беху само два интереса са свим противна један другом: индивидуални интерес појединих држава, и савезни интерес целог народа, и требало је да се измире.

Међутим мора се признати да тај део устава до сада није произвео зла која су се могла очекивати.

Све су државе младе; оне су близу једна друге; оне имају нарави, идеје и потребе једне природе, разлика која долази од њихове величине није довољна да

1832 год. одреди једног представника на 43000 становника. Представљено људство састоји се из свију слободних људи и три петине робова.

им да vrlo protivne interese. По томе никад се није десило да се мале државе здруже, у сенату, против намера великих држава. У осталом, у законом изразу воље целог једнога народа има тако неодолима сила да кад се већина изрази средством представничкога дома, сенат се осети са свим слаб према њој.

Исто тако не треба заборавити да није зависао од американских законодаваца да од народа коме хтедохе да даду законе начине један исти народ. Циљ савезнога устава не беше да се државе униште, него само да се ограниче. Чим се дакле појединим државама остави стварна власт (а није им се могла одузети), мораде се у напред одрећи идеје да се оне силом натерују да се потчињавају вољи већине. Пошто је то учињено, уводеће њихових индивидуалних сила у савезну владу не маде више ничега изванреднога. Оно само потврђиваше једну постојећу чињеницу, а та је чињеница призната власт коју ваљаше штедети а не уништавати.

Друга разлика међу сенатом и представничким домом.

Сенаторе наименовавају обласни законодавци. — Представнике народ. — Сенатори се бирају непосредно. — Представници посредно. — Трајање разних пуномоћја. — Права.

Сенат се не разликује од другог дома само начелом представљања, него такође и начином избора, трајањем пуномоћја и различношћу права.

Представнички дом наименовава сам народ; сенат наименовавају законодавци сваке државе.

Представнички је дом производ непосредног избора; а сенат посредног или избора у два степена.

Пуномоћје представника траје само две године; пуномоћје сенатора шест.

Представнички дом има само законодавну власт. Он учествује у судској власти само оптуживањем јавних званичника. Сенат судедује при прављењу закона, и суди политичке преступе које му достави представнички дом. Он је, осем тога, велики извршни народни савет. Он одобрава уговоре које председник закључи, а тако исто и изборе званичника.¹

О извршној власти.²

Зависност председника. — Он се бира и одговоран је. —

Оно је слободар у своме кругу и сенат га надзирава а не руководи. — Плата му се одређује при ступању у дужност. — Одлажуће вето.

Американски законодавци имађаху да изврше једну тешку задаћу: они хтедохе да створе извршну власт која би зависила од већине, а која би при том била доста јака да слободно ради у своме кругу.

Одржање републиканске форме захтеваше да представник извршне власти буде потчињен народној вољи.

Председник је изабрани званичник. Његова част, његова добра, његова слобода, његов живот, непрестано одговарају народу за добру употребу власти која му је поверена. Међутим, он није са свим независан у вршењу те власти: сенат га надзирава у одношајима са страним силама, као и у давању звања. По томе он нити може да буде подмињен, нити сам може кога подмитити.

Савезни законодавци признадохе да извршна власт

¹ Види Федералист Нг. 52—66 закључно. Story, стр. 199—314. Устав, одељак II. и III.

² Федералист Нг. 67—77 закључно. Устав, чл. II. Story, стр. 315—780. Kents commentaries. стр. 255.

не би могла достојно и полезно вршити своју задаћу ако јој не би дади више сталности и силе по што су јој поједине државе дале.

Председник би наименован на четири године, а по истеку тога времена могаше бити на ново изабран. Та околност што је изабран на подуже време, дада му је храбрости да ради на општем добру, и средства да га оствари.

Председника начинише јединим представником извршне власти Савеза. Шта више, његову вољу не потчинише вољи каквога савета: опасно средство, које, ослабљавајући владино делање, смањује одговорност владајућих. Сенат има право да поништи нека председникова дела: али га не може натерати да ради, нити може делити с њим извршну власт.

Утицање законодавне скупштине на извршну власт може бити непосредно; али ми видимо да су се Американци постарали да не буде тако, и да су непосредном утицању претпоставили посредно.

Кад дозови лишавају државног званичника плате, они му одузимају један део независности; а будући да они издају законе, то се треба бојати да му мало по мало не одузму власт коју је устав хтео да му сачува.

Та зависност извршне власти природни је недостатак републиканских устава. Американци нису могли да униште навлачност која навлачи законодавне скупштине да приграбе владу, али су је учинили мање неодољивом.

Плата се председнику одређује, при ступању у дужност, за све време трајања његовог звања. Осем тога, председник је наоружан одлажућим *вето*, које му дозвољава да задржи законе који би могли поништити онај део независности који му је устав дао. Међутим, између председника и законодавне скупштине може бити само

неједвака борба, будући да је законодавна скупштина, кад остане постојана у својим намерама, увек у стању да савлада отпор који јој се чини; али одлажуће *вето* бар је приморава да се врати на оно што је једном радила: оно је обвезује да на ново расматра питање, и у том случају може га решити само с већином од две трећине гласача. *Вето* је, у осталом, неки род апеловања на народ. Извршна власт коју би без тога јемства могли тајно угњетавати, брани тада своју ствар и излаже своје узроке. Али ако законодавна скупштина остане стална у својим намерама, не може ли она свагда савладати отпор који јој се чини? На то ћу одговорити да у уставу свију народа, ма какве у осталом он био природе, има по нешто у чему законодавац мора да се ослони на здрави разум и добродетељ грађана. Та је тачка ближа и видљивија у републикама, удаљенија и брижљивије сакривена у монархијама; али се увек негде налази. Нема земље где закон може све предвидети, и где установе треба да заузимају место разума и нарави.

Извршна власт игра тако велику улогу у судбини народа, да хоћу овде мало да се задржим, те да бих боље показао које она место заузима у Американца.

У чему се разликује положај председника Савезних Држава од положаја уставнога краља у Француској.

Извршна је власт у Савезним Државама ограничена и изузетна као и суверенство у име којег ради. — Извршна власт у Француској простире се на све као и суверенство. — Краљ је један од твораца закона. — Председник је само извршилац закона. — Друге разлике које проистичу из трајања двеју власти. — Председник је скучен у кругу извршне власти. — Краљ је у њему слободан. — Поред свију тих разлика, Француска више наближила је републици него Савез на монархију. — Упоредбе броја званичника који у тим двома земљама зависе од извршне власти.

Да би се добила јасна и тачна идеја о положају председника Савезних Држава, треба га упоредити с положајем краља једне уставне монархије у Јевропи.

У том упоређивању, мало ћу се обзирати на спољашње знаке власти; они више варају око посматрача но што га руководе.

Кад се монархија мало по мало претвори у републику, извршна власт задржава у овој титуле, почасти, поштовања, па и сам новац, за дуго пошто је изгубила стварну власт. Енглези, пошто су отсекали главу једноме од својих краљева а другог збацили с престола, још падаху на колена кад говораху с њиховим наследницима.

С друге опет стране, кад републике падну под јарам једнога, власт се и даље показује проста и смерна у својим поступцима и понашањима, као да се већ не би над свима узвишавала. Кад римски царски деспотски расподагаху провинциом и животом својих саграђана, још их у говору називаху Цезарима, и они иђаху на дружевне вечере код својих пријатеља.

Не треба се дакле зауставити на по вршину него ваља продрети даље у дубину.

Суверенство је у Савезним Државама подељено међу Савезом и Државама, а у Француској је једно и чврсто; отуда долази прва и највећа разлика из међу председника Савезних Држава и краља у Француској.

У Савезним Државама, извршна је власт ограничена и изузетна, као и само суверенство у име којег она ради; у Француској се простире на све као и суверенство.

Американци имају савезну или федеративну владу; ми (Французи) имамо народну владу.

Тај први узрок није председникове власти излази из саме природе ствари, али он није једини. Други по важности јесте суверенство, т. ј. право издавати законе.

Француски је краљ за иста један део суверена, почем закони не могу да постоје ако их он не потврди; осем тога, он је извршилац закона.

Председник је такође извршилац закона, али он не суделује стварно при прављењу истога, будући његово непристајање не може спречити да закон не изиђе. Он дакле није део суверена; он је само његов агенат.

Краљ је у Француској не само део суверена, него он још учествује и у образовању законодавне скупштине, која је други део суверена. То се учествовање састоји у постављању чланова једнога дома, и у произвољном обустављању трајања пуномоћја другог дома. Президент Савезних Држава ни у чему не учествује у образовању законодавнога тела, и не може да га растури.

Краљ дели с домовима право предлагања закона. Председник нема то право.

Краља представља у домовима изванредан број званичника који излажу његове намере, потпомажу његова мишљења, и протурају његова управна начела.

Председник нема приступа у конгрес; његови су министри такође из истога искључени, и он може само

посредним путем пропустити у то велико тело свој увлић и своја мњења.

Француски краљ иде дакле у поредо са законодавном скупштином и има једнака права с њом, она не може да ради без њега, као што и он не може без ње.

Председник стоји поред законодавне скупштине као нижа и зависна власт.

Председник се Савезних Држава највише приближава француском краљу у вршењу праве извршне власти, али и у томе је у многоме од њега нижи.

Краљевска власт у француској има пре свега првенство грађања над председниковом влашћу. А, трајање је један од првих елемената силе. Људи воле само оно што је дуговечно, а тако се исто само тога и боје.

Председник је Савезних Држава изабрани званичник на четири године. Француски је краљ наследни старшина.

У вршењу извршне власти, председник је Савезних Држава непрестано потчињен неком суревљивом надзору. Он спрема уговоре, али их не прави; он означава лица за звања, али их не поставља.¹

Француски је краљ апсолутни господар у кругу извршне власти.

Председник је Савезних Држава одговоран за своја

¹ Устав је био оставио под сумњом питање о томе да ли председник мора саслушати мњење сената при збивању или наименовању некога савезног званичника. Федералист, у своме 77, Б. говораше да мора; али конгрес с потпуним правом реши 1789 год. да је немогућно принудити председника да се служи званичницима у којих он нема поверења, кад је он одговоран. Види Kents commentaries, св. I. стр. 289.

дела. Француски закон вели да је краљева особа неповредна.

Међутим, над једним као и над другим стоји руководећа власт јавнога мњења. Та је власт мање опредељена у Француској него у Савезним државама; мање призната, мање формулисана у законима; али у ствари постоји. Она се у Америци изражава у изборима и судским пресудама, а у Француској кроз револуције. И тако, Француска и Савезне Државе имају, при свем том што су им уставни различни, опште то, што у њима влада јавно мњење. Производеће је дакле начело закона једно исто у оба народа, ма да се оно у њих више или мање слободно развија, и ма да су последнице које се из њега изводе често различне. То је начело, по својој природи, суштствено републиканско. И за то ја држим да Француска, са својим краљем, више наличи на републику, него Савез, са својим председником, на монархију.

У свему што претходи, ја сам се постарао да означим само главне разлике. Да сам хтео улазити у подробности, слика коју би показао још би више надала у очи. Али ја имам сувише да кажем, и за то морам у кратко да говорим.

Ја сам увидео да се власт председника Савезних Држава врши само у кругу ограниченога суверенства, а власт францускога краља ради у кругу потпунога суверенства.

Ја бих могао доказати да управна власт францускога краља прелази своје природне границе, ма како оне биле простране, и да се на хиљаду начина меша у управу приватних интереса.

Томе утицљивом узроку, могао сам придодати и овај који долази од великога броја јавних званичника који, готово сви, имају благодарити извршној власти за звање. Тај је број у Француској прешао све познате границе;

он се подиже до 138,000¹. Свако од тих 138,000 лица треба да се сматра за један елемент силе. Председник нема апсолутно право вапменовања на државни звања, и звања мало предаје 12,000.²

Случајни узроци који могу увећати уплив извршне власти.

Спољашња сигурност коју Савез ужива. — Очекујућа политика. — Војска од 6000 војника. — Само неколико лађи. — Председник има велика права која нема прилику да употреби. — Он је слаб у ономе што има прилику да изврши.

Ако је извршна власт у Америци слабија него у Француској, узрок томе треба приписати можда више околностима него законима.

Извршна власт свакога народа налази прилику поглавито у својим одношајима са странцима да развије вештину и силу.

Кад би животу Савеза непрестано претила опас-

¹ Сума коју држава издаје тим разним званичницима износи годишње на 200,000,000 Франака.

² У Савезним Државама издаје се сваке године календар који се зове National calendar; у њему се налазе имена свију савезних званичника. У National calendar — у од 1833 год. нашао сам цифру коју овде наводим.

Из тога што претходи види се да француски краљ располаже с дванаест пута толико места колико председник Савезних Држава, ма да је људство Француске само једанпут и по веће од људства Савеза.

³ Сад у Француској има само 3,000,000 душа више него у Савезним Државама. (Преводил.)

ност, кад би се његови велики интереси налазили сваки дан помешани с интересима других силних народа, извршина би власт расла у јавноме мњењу, за то што би се од ње очекивало и што би она извршавала.

Председник Савезних држава јесте, доиста, старешина војске, али та се војска састоји из 6000 војника; он заповеда флотом, али флота броји само неколико лађи; он руководи послове Савеза са страним народима, али Савезне Државе немају суседа. Раздвојене од осталог света Океаном, још врло слабе да желе владати морем, оне немају непријатеља, и њихови се интереси ретко сударају с интересима других народа земне кугле.

То је довољан доказ да о пракцици владе не треба судити по теорији.

Председник Савезних Држава има нека претмућства која могу да се мере с краљевским, али нема прилике да се с њима служи; а права која може да употреби врло су ограничена: закони му дозвољавају да буде јак, али околности га слабе.

На против, највећа сила краљевске власти у француској долази више од околности него од закона.

У Француској, извршина се власт непрекидно бори против огромне сметње, и има на расположењу грдна средства за савлађивање истих. Она се увеличава величином ствари које извршује и важношћу догађаја којима управља, а не мора за то мењати свој устав.

Баш да су је закони начинили онако слабу и ограничену као што је у Савезу, опет би везино утицање за кратко време постало много веће.

Зашто председнику Савезних Држава није потребна већина у домовима за руковање с пословима.

У Јевропи је усвојено начело да уставни краљ не може владати кад се мњење законодавних дома не слаже с његовим.

Зна се да су више председника Савезних Држава губили помоћ већине у законодавном телу, а да омет за то нису морали оставити власт, бити да је отуда следовало по друштво какво водило зло.

Ја сам чуо да се та чињеница наводи у целих да се докаже независност и сила извршне власти у Америци. Али ако се само мало о томе размисли, видеће се да баш то доказује њезину помоћ.

Краљ у Јевропи потребује помоћ законодавног тела за испуњење задатка који му устав налаже, јер је тај задатак огроман. Уставни краљ у Јевропи није само извршилац закона: старање о његову извршењу тако му је потпуно дато, да би он могао, ако би му закон био противан, укратити његове силе. Он потребује домове за издање закона, домови потребују њега за извршење истога: то су две власти које не могу да живе једна без друге; точкови се владини зауставе чим се међу њима породи неслога.

У Америци, председник не може да спречи да се закони не начине, а обвезан је да их извршује. Његово ревностно и искрено суделање без сумње је полезно, али никако није нужно току владином. У свему суштественом што ради, он је посредно или непосредно потчињен законодавној скупштини; где је од ње са свим независан, ту не може скоро ништа. Он дакле може због своје слабости, а не због своје силе, да живи у опозицији са законодавном влашћу.

У Јевропи мора да постоји сагласност из међу краља и домова, јер међу њима може бити озбиљне борбе. У Америци та сагласност није нужна, јер борбе не може бити.

Опасност изборног система увећава се према пространству привилегија извршне власти. — Американци могу да усвоје тај систем, јер могу да буду без јаке извршне власти. — Како околности помажу увођење изборног система. — За што председников избор не прихвата промене у начелима владе. — Утицај председничког избора на судбу нижих званичника.

Примена изборног система на главу извршне власти у каквог великог народа скопчана је с опасностима које су историци и искуство довољно показали.

И за то љу ја о томе говорити само односно Америке.

Опасности којих се бојимо од изборног система бивају веће или мање, према месту које извршна власт заузима и њезиној важности у држави, према начину избора и околностима у којима се налази народ који бира.

Изборном систему, примењеном на државног старешину, с правом се пребацује да даје појединим грађанима за влашћу тако велики мамац, и да их тако јако распаљује на тражење власти, да се често не задовољавају употребом законних средстава него, у недостатку права, анелују на силу.

Јасно је да је мамац тим већи што извршна власт има већа предности; што је честољубље оних који траже да дођу на власт распаљеније, то они у толико више налазе помоћи у гомили грађанина другог реда, који се надају да деле власт пошто њихов кандидат победи.

Опасности изборног система расту дакле у непосредној сразмери с утицајем извршне власти на државне послове.

Пољске револуције не треба приписивати само изборном систему у опште, него томе што изабрани званичник беше старешина велике монархије.

Пре но што се приступи испитивању апсолутне добротe изборнога система, има дакле увек да се реши једно претходно питање, то јест да се сазна да ли географски положај, закони, обичаји, нарави и мњења народа у који хоћеју да га уведу дозвољавају да се постави слаба и зависна извршна власт; јер хтети у исто време да државни представник има велику власт и да буде биран, значи, по моме мишљењу, изразити две противне воље. Што се мене тиче, ја познајем само једно средство којим се наследна краљевска власт може предтворити у изборну власт: треба сузити круг њезнога делања, смањивати поступно њезина привилегија, и навикавати народ мало по мало да живи без њезине помоћи. Али о томе се јевропски републиканци не брину. Како многи од њих мрзе тиранију само за то што су изложени њезиним строгостима, то их величина извршне власти не вређа; они нападају само њезин извор, а не виде уску свезу која веже те две ствари.

Још се нико није нашао који би изложио своју част и свој живот да постане председник Савезних Држава, јер председник има само привремену, ограничену и зависну власт. Срећа би морала да уложи у игру прекомерну награду те да би се на боришту појавили очајнички играчи. Ни један кандидат није до сада могао да произведе у своју корист живе симпатије и опасне популарне страсти. Узрок је томе прост: дошав на чело владе, он не може да да својим пријатељима ни много богатства, ни много славе, и његово је утицање у држави сувише слабо да би странке виделе свој успех или своју пропаганду у његовом узвишењу на власт.

Наследне монархије имају једну велику превагу: будући да је приватни интерес једне фамилије непрестано и тесно везан с интересом државе, то нема ни једног тренутка у коме би овај последњи био остављен

самоме себи. Ја не знам да ли се у тим монархијама боље врше послови него у државама друге форме; али бар увек има неко ко се о њима брине, добро или рђаво, према својој способности.

На против, у изборним државама, кад се избор приближи и много пре но што наступи, управни се точкови окрећу готово сами од себе. Нема сумње да се закони могу тако удесити да се избор сврши брзо и од једанпут, и да место извршне власти не остане никад празно; али, ма шта се радило, празноћа постоји у дукховима поред свију законодавчевих усиљавања.

Кад се избор приближи, глава извршне власти мисли само о борби која се спрема; она више нема будућности; она не може ништа да предузима и продужава млако оно што ће можда неки други свршити. „Ја сам тако близу тренутка кад ћу престати да вршим дужност, писаше председник Џејферсон 21. Јануара 1809 (на шест недеља пре избора), да учествујем у пословима само изјавом свога мњења. Чини ми се да је право да оставим моме наследнику да предузме мере које ће имати да извршује и за које ће бити одговоран.“

Народ, са своје стране, упр'о је очи само на избор, и занима се само њим.

Што је пространije место које извршна власт заузима у управи државних послова, што је њезино обично делање веће и нужније, тим је тако стање ствари опасније. У народа који је навикнут да њим влада извршна власт, а још више да га она управља, избор би морао произвести велику забуну.

У Савезним Државама, делање извршне власти може се смањити без рђавих последица, јер је оно слабо и ограничено.

Кад је старешина владе изборан, онда спољна и унутарња народна политика није скоро никад стална. У томе је један од главних недостатака тога система.

Али тај се недостатак онажа више или мање према количини власти дате изабраном званичнику. У Риму, начела владе не мењаху се никад, ма да се консули мењаху сваке године, јер сенат беше управљајућа власт, а у исто време и наследно тело. У већини јевропских монархија, краљевство би мењало облик при сваком новом избору, кад би се краљ бирао.

У Америци, председник доста упливише на државне послове, али их он не руководи; главна власт налази се у целом народном представништву. Требало би дакле променити масу народа, а не само председника, па да се промену начела политике. За то, у Америци, изборни систем, примењен на старешину извршне власти, не штоди много сталности владе.

У осталом, несталност је зло које је тако јако скопчано с изборним системом, да се још врло живо осећа у председниковом кругу делања, ма колико да је ограничен.

Американци су с правом мислили да старешина извршне власти треба да буде колико је год могућно више слободан у избору и збацивању својих агената, те да би могао вршити своју дужност и спосити терет целе одговорности; јер законодавно тело више надзирава председника по што га руководи. Отуда долази да је при сваком новом избору судба свију савезних званичника у неизвесности.

У уставним јевропским монархијама жале се што судба нижих административних званичника често зависи од судбе министара. То је још много горе у државама где се старешина владе бира. Узрок је томе прост: у уставним монархијама, министри брзо долазе један на место другога; али главни представник извршне власти никад се не мења, што одржава дух новачења у извесним границама. У њима се дакле административни системи мењају у подробностима а не у начелима; они се не могу напрасно један другим заменити а да се не

произведе неки род револуције. У Америци, та се револуција чини сваке четири године у име закона.

Што се тиче индивидуалних беда које су природна последица такога законодавства, треба признати да несталност званичника не производи у Америци зла која би се отуда могла очекивати у другим земљама. У Савезним Државама, тако је лако створити себи независан живот, да кад се званичнику одузме звање, то је толико као да би му се одузеле угодности живота, а не средства да може живети.

Ја сам у почетку ове главе казао да су опасности скопчане с избором државног старешине веће или мање, према околностима у којима се налази народ који бира.

Узалудно је мучити се да се смањи улога извршне власти; има нешто на шта та власт много утиче, ма како она место заузимала по законима, то је спољашња политика: дипломатски преговор може с успехом започети и продужавати само један човек.

Што се народ више налази у неизвесном и опасном положају, и што се потреба реда и сталности више осећа у управи спољашњих послова, то и примена изборног система на државног старешину постаје опаснија.

Политика Американаца према целом свету проста је: готово би се могло рећи да њих нико не потребује, и да они никога не потребују. Њиховој независности никад не грози опасност.

У њих је дакле улога извршне власти ограничена околностима тако исто као и законима. Председник може често мењати намере а да држава с тога ништа не трни и да не пропадне.

Ма како права да има извршна власт, увек треба сматрати време које непосредно претходи избору, и оно за које се он врши, као епоху народне кризе.

Што је унутарњи положај земље тежи и заплетенији, и што су њезине спољашње опасности веће, то

је и тај тренутак кризе опаснији по њу. Међу јевропским народима, има их врло мало који се не би имали бојати освојења или анархије, кад год би постављали новог старешину.

У Америци, друштво је тако уређено да може само себе да одржава и без ичије помоћи; пољашње опасности нису у њој никад велике. Председников је избор узрок узбуђења, али не пропасти.

Начин избора.

Вештина коју су американски законодавци засведочили при бирању начина избора. — Образовање особеног изборног тела. — Оделити глас специјалних бирача. — У коме је случају представнички дом позван да бира председника. — Шта се догодило у дваест избора учинених од кад је устав у животу.

Осем опасности које леже у самој начелу, има много других које долазе од самих форми избора, и које се могу избећи трудом и обзривошћу законодавца.

Кад се народ под оружјем скупи на јавном месту да бира себи старешину, он се излаже не само опасностима изборног система по себи, него још и свима опасностима грађанског рата које се порађају из погодног изборног начина.

Кад пољски закони прописиваху да краљев избор зависи од *сво* само једног човека, они позиваху на убиство тога човека, или приуговљавашу анархију.

Што више проучавамо установе Савезних Држава и што најљивије посматрамо политичко и друштвено стање те земље, то све већма опажамо чудновати склад међу срећом и човековим усиљавањима. Америка беше нов предео; међутим народ који га обитаваше већ

је дуго уживао слободу на другом месту: два велика узрока унутарњег реда. Осем тога, Америка се не бојаше освојења. Американски законодавци, користећи се тим повољним околностима, немадоше муге ад установе слабу и зависну извршну власт; створив је таку, могоше је без опасности учинити изборном.

Још им само остајаше да изберу из међу разних изборних система онај који беше најмање опасан; правила која подложеше у томе смотрењу дивно допуњавају гаранције које физички и политички склоп земље већ даваше.

Задатак који требаше решити састојаше се у томе да се нађе начин избора који би, поред тога што би изражавао стварне воље народа, мало распаљивао његове страсти и колико је могуће мање га држао у неизвесности. Најире се усвоји да *проста* већина прави закон. Али добити и ту већину, без зебње од протезања која су се пре свега хтела избећи, беше врло тешко.

Ретко је, за иста, видети да човек добије у један пут већину гласова у неком великом народу. То још ређе и теже бива у републици савезних држава, где су месна утисања много развијенија и много јача.

Та друга сметња могоше се отклонити само тако, ако се изборна власт народа преда неком телу које би га представљало.

По том начину избора већина је вероватнија; јер, што је мање бирача, то им је лакше споразумети се. Он тако исто даје веће јемство за добар избор.

Али требаше ли поверити право бирања самом законодавном телу, обичном народном представнику, или, на против, требаше ли образовати једну изборну скупштину које би једини предмет био наименовање председника?

Американици претпоставише овај последњи начин. Они мислише да би обични законодавци неоптучно

представљали вољу народа односно избора његовога првога званичника. У осталом, избрани будући за више од једне године, могли би представљати већ промену вољу. Они држаху да би чланови законодавне скупштине, кад би се њој уступило право да бира главу извршне власти, постали, много пре избора, предмет подмићивања и играчка сплетака; док би на против особени бирачи, подобно поротницима, остали непознати у томли до дана избора, и појавили би се једнога тренутка само да изреку своју пресуду.

По томе, установи се да свака држава наменује извршан број бирача¹ који ће опет изабрати председника. А будући се већ било приметило да скушштине које бираху главу владе у изборним земљама неизбежно постајашу огњишта страсти и сплетака; да по кадшто присвојавашу власти које им не припадаху, и да се њихове сплетке, и неизвесност која им беше последица, често продужавашу толико да би могле довести државу у опасност, то се одреди да сви бирачи гласају једног одређеног дана, али да се не скупљају на једно исто место.²

По том двоступном начину бирања беше вероватно али не извесно да се добије већина, јер бирачи могу случајно да буду разних мњења онако исто као и они који су њих изабрали.

У томе би се случају неизбежно морала употребити једна од ових трију мера: или би требало наименовати нове бираче, или захтевати од оних који су већ

¹ Тај је број раван броју чланова које свака држава шаље у конгрес. Године 1833 било је на избору 288 бирача (The national calendar).

² Бирачи једне исте државе скупљају се; али они шаљу у место становања централне владе списак индивидуалних гласова, а не производ гласања већине.

наименовани да на ново гласају, или, на послетку, предати избор некој новој власти.

Прва два начина, осем тога што су мало сигурни, захтевају много времена, и продужују узбуђеност која је увек опасна.

За то дакле усвојише трећи начин, и уговореше да се гласови бирача шаљу под печатом председнику сената: да их он у одређени дан, и у присуству оба дома, пребраја. Ако ни један од кандидата не би добио већину, онда сам представнички дом одмах да приступи избору. Али и његово право ограничише, јер му дозволише да може изабрати једнога само од она три кандидата који су добили највише гласова.³

Као што се види, избор председника поверен је обичним народним представницима само у ретком случају и који се тешко може предвидети, па и тада могу они изабрати само онога грађанина који је већ означен јаком мањином специјалних бирача: срећна комбинација, која доводи у сагласност поштовање које се дугује народној вољи с брзином извршења, и гаранцијама реда који захтева државни интерес. Али с тим што је представничком дому дато право да, у случају поделе гласова, реши питање, још се не беху уклониле све тегобе: јер се могаше десити да већина и у пред-

³ У том случају, питање решава већина држава, а не већина чланова. На тај начин држава Њујорк нема већег утицаја при договарању од Радисланда. Тако дакле најпре се питају грађани Савеза сматрани као чланови једног и истог народа; па кад они не могу да се сагласе, онда се износи на среду подела по државама, и свакој се од њих да оделити и независан глас.

То је такође једна од чудноватости савезнога устава и која се даје протумачити само сударом противних интереса.

ставничком дому буде сумњива, а за тај случај устав не даваше лека. Али установив обавезне кандидатуре, ограничав њихов број на три, и предав избор председника неколицини просвећених људи, он је отклонно све препреке¹ над којима је могао имати неке власти; друге леже у самом изборном систему.

За четрдесет и четири године од кад федерални устав постоји, Савезне Државе већ су дванаест пута бирале свога председника.

Десет су се избора свршили магновено, и то једновременим гласањем специјалних бирача у разним деловима државног земљишта.

Представнички је дом само два пут употребно изузетно право које му је дато за случај поделе гласова. Први пут, 1801. год., у време избора Џеферсоновог; а други пут, 1825, кад је изабран Кенси Адам.

Изборна криза.

Време председничког избора може се сматрати за време народне кризе. — За што. — Народне страсти. — Председник је забринут о свом избору. — Тишина која наступа после узрујаности око избора.

Ја сам казао у каквим се повољним околностима налажаху Савезне Државе за усвојење изборног система, и показао сам мере које су законодавци употребили да би смањили опасности. Американци су навикнути да се слуша изборним правом. Искуство их је научило до кога степена узбуђености могу доћи, и на коме треба да се задрже. Велика просторија њиховога земљишта и расејаност становника чини да је судар

¹ Међутим Џеферсон је изабран, 1801. год., тек тридесет шестим гласањем.

међу разним странкама мање вероватан и мање опасан него игде на другом месту. Политичке околности у којима се народ налазио у време избора нису до сада биле ни од какве стварне опасности.

Међутим време избора председника Савезних Држава још се може сматрати за епоху народне кризе.

Утицање председничко на ток послова без сумње је слабо и посредно, али се простире на цео народ; његов се избор мало тиче свакога грађанина по на особ, али се тиче свију грађана. А интерес, ма колико био мали, постаје важан, чим постане општи.

Упоређен с каквим јевропским краљем, председник има без сумње мало средстава да добије приврженике; при свем том, места с којима он располаже довољно су многобројна да се више хиљада бирача посредно или непосредно интересују у његовој ствари.

Осем тога у Савезним Државама, као и по другим земљама, странке осећају потребу да се прикупе око једнога човека те да лакше дођу до споразумљења с гомилиом. Оне се дакле, у опште, служе именом кандидата за председништво као симолом, и оличавају у њему своје теорије. По томе, политичке странке имају велики интерес да обрну избор у своју корист, не толико да би њихова начела добила победу помоћу изабраног председника, колико да би његовим избором, показале да су та начела добила већину.

Много пре но што одређени тренутак дође, избор постане највећи, и тако рећи једини посао који занима духове. Странке тада удвоје ревност; све художне страсти које уображење може да створи, у срећној и мирној земљи, бесне јавно у то доба.

Председник, са своје стране, само се брине о томе како да се брани од напада. Он више не управља у интересу државе него у интересу свога навога избора; он ласка и клања се већини, и уместо да се одушире

незанимљивим страстима, као што му је дужност, он често предњачи њезиним ђудима.

Што се избор више приближује, сплетке бивају све веће, узбуђење живље и распрострањеније. Грађани се поделе на више станова, од којих сваки узима име свога кандидата. Цео народ падне у неко грозничаво стање, избор је тада свагдашњи текст јавних листова, узрок приватнога говора, циљ свију поступака, предмет свију мисли, једини интерес садашњости.

Истина, чим срећа изрекче свој суд, та се јарост растури, све се стива, и река, прелив се за једно магновење преко обала, улази мирно у своје корито. Али не треба а се чудити да се бора могла подићи?

О другом председниковом избору.

Кад се глава извршне власти може и по други пут изабрати, онда сама држава сплетњари и подмићује. — Жеља председника Савезних Држава да буде по други пут изабран влада свима његовим мислима. — Незгоде другог избора, специјалне Америке. — Природни недостатак демократије јесте постојно потчињење свију власти и најмањим жељама већине. — Нов избор председника увеличава тај недостатак.

Јесу ли законодавци Савезних Држава имали право или неправу што су дозволили да се председник може и по други пут изабрати?

Спречити да се глава извршне власти не може по други пут изабрати чини се, на први поглед, да је противно разуму. Зна се како таленат или карактер једнога јединог човека утичу на судбу целога једнога народа, нарочито у тешким околностима и у време кризе. Закони који би забрањивали грађанима да по други

пут изберу свога првога званичника, одузели би им најбоље средство да унапреде државу или да је спасу. Тим би се, у осталом, дошло до чудноватог и противразумног резултата да би човек био искључен из управе баш у оно време кад би доказао да је способан да добро управља.

Ти су узроци, без сумње, јаки; међутим, да а им се не би могли противставити још јачи?

Сплетке и подмићивање природни су недостатци изборних влада. Али кад државни старешина може бити изабран више пута, ти се недостатци безгранично распростиру и доводе у опасност и сам опстанак земље. Кад прост кандидат хоће да дође до целих сплеткарењем, он може интриговати само у ограниченом простору. На против, кад сам државни старешина зажели да дође до нечега, он употреби за свој сопствени рачун силу владе.

У првом случају, само један човек интригује и подмићује са својим слабим средствима; у другом то чини сама држава са својим неизмерним средствима.

Прост грађанин који употребљује осудљиве сплетке да дође до власти, може шкодити јавном благостању само посредним начином; али кад представник извршне власти сиђе у борбиште, онда брига о управи постаје за њ споредна, а његов избор главна ствар. Договарања и закони за њега више нису ништа друго него комбинације тичуће се избора; звања постају награда за учинене услуге, не народу, већ његовом старешини. Ако влада баш и не ради увек против земаљског интереса она му бар не служи више. Међутим она постоји само за то да служи том интересу.

Немогуће је да човек посматра обични тоје послова у Савезним Државама, а да не примети да жеља за новим избором влада мислима председниковим; да сва политика његове управе тежи тој тачци; да се нај-

мањи његови поступци удешавају према томе предмету; и да, нарочито, лични интерес заузима у његовом духу све више и више место општег интереса што се трепутаком кризе више приближава.

Начело по коме се иста особа може више пута једно на другим изабрати чини дакле да се подмитљиви уплив изабраних влада више распростире и постаје опаснији. Ово тежи да поквари политички морал народа, и да замени патриотизам вештином.

У Америци, оно још више шкоди изворима народнога живота.

Свака влада носи у себи по један природни недостатак који је скончан са самим начелом њезинога живота, и законодавчева способност састоји се у томе да га добро позна. Држава може победити многе рђаве законе, и често се претерује зло које они чине. Али сваки закон кога се дејство састоји у развијању те смртне клице мора, с временом, постати убитачан, ма да се његова рђава дејства не оважају одмах.

Упропашћујуће начело у апсолутним (неограниченим) монархијама јесте безгранично и противразумно раширење краљевске власти. Мера којом би се укинуле претеге које је устав поставио тој власти била би дакле радикално рђава, и ако се њезина дејства не би за дуго осетила.

Тако исто, у земљама где демократија влада и где народ непрестано привлачи себи све, закони који чине његово делање све бржим и неоспорнијим управљени су непосредно против владиног живота.

Највећа заслуга американских законодаваца у томе је што су јасно увидели ту истину и што су имали храбрости да је уведу у живот.

Они појмише да осем народа ваљаше да постоје извесне власти које не треба да буду са свим независне од њега, али које би у своме кругу биле толико

слободне да би се, при свем том што би морале да се покоравају непрестаноме руковођењу већине, могле борити против њезиних ђуди и не пристати на њезина опасна захтевања.

У тој цели, они скупивше сву извршну народну власт само у једну руку; дадоше председнику велика привилегија, и наоружаше га *вето-м*, да би се могао одупрети законодавној скупштини кад би покушала да прекорачи круг својих права.

Али увођењем начела да се председник може и по други пут изабрати, они су у неколико поништили своје дело. Они су дали председнику велику власт, а одузели су му вољу да је употреби.

Кад председник не могаше да буде изабран више од један пут, он не беше независан од народа, јер не престајаше бити одговоран према њему; али му наклоност народа не беше тако нужна да би се морао у свему покоравати његовој вољи.

Сад пак кад може да буде изабран више пута, председник Савезних Држава није ништа друго него згодно оруђе у рукама већине (и то је истина нарочито у наше доба кад политички морал слаби и кад велики карактери ишчезавају). Он воли оно што она вољи и мрзи оно што она мрзи; он је на услузи њезине воље; он предусрећује њезине жалбе, и покорав се и најмањим њезиним жељама: законодавци су хтели да јој он предважи а он је прати.

И тако, да не би лишили државу талената једнога човека, они су учинили те таленте готово неполезним; а да би себи осигурали помоћ за изванредне прилике, изложили су земљу свагдашњим опасностима.

О савезним судовима.¹

Политичка важност судске власти у Савезним Државама. — Тегоба излагања тога предмета. — Полза правосуђа у савезним државама. — Каким се судовима Савез могаше послужити. — Нужда да се уведу федерални или савезни судови. — Уређење савезног правосуђа. — Највећи суд. — у чему се он разликује од свију судова које познајемо.

Испитао сам законодавну и извршну власт у Савезу. Још ми остаје да испитам судску.

Овде морам казати читаоцима да ме вата страх.

Судске установе чине велики утицај на судбу Англо-Американаца; оне заузимају врло важно место међу политичким установама у правом смислу. У томе погледу, оне нарочито заслужују напуну.

Али како је могућно показати политичко дејство американских судова, а не ући у неке техничке подробности о њиховом уређењу и њиховим формама; и како је могућно говорити о подробностима, а не ослабити читаочево љубопитство, природном сувопарно-

¹ Види гл. VI, под називом: о судској власти у Савезним Државама. Та глава показује општа начела која се тичу правосуђа у Американаца. Види такође савезни устав, гл. 3.

Види Федералист, № 78-83 закључно. Constitutional law, being a view of the practice and jurisdiction of the courts of the United States, by Thomas Lergent.

Види Story, стр. 134—162—489—511—581.—668. Види основни закон од 24 Септембра 1789, у збирки наведеној: Laws of the United States, од Story, св. I, стр. 55.

шћу такога предмета? Како је могућно представити ствар јасно, а у кратко говорити?

Ја не ласкам себи да сам избегао те разне опасности.

Обични ће људи наћи да су моја разлагања и сувише дугачка; закопозналци ће мислити да су сувише кратка. Али у томе баш и јесте негода која је скопчана с мојим предметом у опште, и са специјалним предметом о коме сад говорим.

Мајвећа тегоба не беше у томе да се сазна како би се образовала савезна влада, него како би се изнудила покорност њезиним законима.

Владе, у опште, имају само два средства којима могу да савладају отиоре које им чине држављани: материјалну силу коју налазе у себи самима, и моралну силу коју им дају судске пресуде.

Влада која би само ратом изнуђавала покорност својим законима била би врло близу своје пропасти. Вероватно је да би јој се догодило једно од овога двога: ако би била слаба и умерена, она би употређавала силу само у крајњем случају, и пропштала би гомлае појединих непокорности; тада би држава мало по мало пала у анархију.

Ако би била дрска и силна, она би сваки дан чинила насиља, и за кратко би се време изродила у чист војнички деспотизам. Њезин рад и ъезин нерад били би једнако шткодљиви по грађане.

Главна цел правосуђа јесте да идеју насиља замени идејом права; да постави посреднике из међу владе и употребе материјалне силе.

Сила мњења коју су људи у опште дали посредовању судова, чудновата је ствар. Та је сила тако велика да се још и онда придаје судској форми кад ствар више не постоји; она даје сенки тело.

Морална сила коју имају судови чини употребу

материјалне силе бескрајно ређом, заузимајући њезино место у већини случајева; а кад на послетку затреба да она последња ради, онда морална сила удвојава своју моћ, кад се с њом удружи.

Савезна влада мора желети више него свака друга да добије помоћ правосуђа, јер је она, по својој природи, слабија, и отпори се могу лакше против ње образовати.¹ Кад би она увек морала да употребљује силу, онда не би била довољна за своју задаћу.

Да би принудно грађане да се покоравују његовим законима, или одбио нападе којима би они били изложени, Савез дакле имађаше особиту потребу судова.

Али каквим судовима требаше он да се послужи? Свака држава већ имађаше организовану судску власт. Требаше ли прибећи њезиним судовима, или требаше образовати савезну судску власт? Лако је доказати да Савез не могаше употребити за своје послове судску власт која постојаше у државама.

Нема сумње да је важно како за сигурност свакога тако и за слободу свију да судска власт буде одвојена од свију других; али је тако исто нужно за народни опстанак да разне државне власти имају један исти извор, да се управљају по истим начелима, и да раде у истом кругу, једном речи, да буду *саодносне* и *равнообразне*. Нико, држим, никад није мислио да позива стране судове да суде преступе учињене у

¹ Савезни закони највише потребују судове, а међу тим они су их најмање допуштали. Томе је узрок што је већина конфедерација образована независним државама, које немађаху стварне намере да се покоравују централној влади, и које брижљиво задржаваху својство не покоравати јој се, ма да јој дадеше право да заповеда.

Француској, из узрока да би био сигурнији о непристрасности судија.

Американци образују један народ, односно своје савезне владе; али у том су народу остављена жива политичка тела која у неколико тачака зависе од народне власти а у свима другим не зависе; која имају своје особено порекло, своја сопствена правна мњења и своја специјална средства за рад. Поверити извршење савезних закона судовима установљеним тим политичким телима, значило би предати народ страним суђајама.

Осем тога, свака држава није само странац у односу на Савез, него још и свагдашњи противник, по чему се савезно суверенство може смањити само на корист суверенства појединих држава.

Уступањем примене савезних закона судовима појединих држава, народ би се дакле предао не само страним него још и пристрасним судијама.

У осталом неспособност судова појединих држава да служе народној цели не долажаше само од њихова карактера, него нарочито од њиховога броја.

У време кад је направљен савезни устав, у Савезним Државама постојаху већ тринаест судова који суђаху у највишем степену. Данас их има двадесет и четири. Како је могућно замислити да би држава могла постојати кад би њезини основни закони били у једно исто време тумачени и примењивани на двадесет и четири разна начина. Такав је систем противан и разуму и лекцијама искуства.

Због тога се амеркански законодавци сагласише да образују савезну судску власт, за примењивање савезних закона и решавање извесних питања општег интереса, која се у на пред ближљиво определише.

Сва се судска власт Савеза усредреди у један једини суд, назван највећи суд Савезних Држава. Али да

би се олакшало отправљање послова, дадоше му се нижи судови, с правом да суверено суде у парницама од мале важности, а у важнијим споровима да имају власт првостепених судова. Чланове највећег суда не изабраи народ ни законодавна скупштина, него их мораде изабрати председник Савезних Држава пошто је саслушао миљење сената.

Да би их учинили независним од других власти, узаконише да се не могу збацивати са звања, и решише да њихова плата, једном одређена, не ће потпадати контроли законодавне скупштине.¹

¹ Савез се подели на срезове; у сваки се срез намести стално по један савезни судија. Суд који тај судија председаваше назва се срески суд (district-court).

Осем тога, сваки судија највећег суда мораде сваке године пропутovati један део републикног земљишта, да би могао на лицу места пресудити извесне важније парнице: суд који тај судија председаваше назва се окружни суд (circuit-court).

На послетку, најважнији послови морадоше доћи, било непосредно, било средством апеловања, пред највећи суд, у кога се седингу све окружне судије свупњају једанпут преко године, да држе свечану седницу.

Поретни се систем уведе у савезне судове на исти начин на који је уведен у судове појединих држава, и за подобне случајеве.

Као што се види, међу највећим судом Савезних Држава и француским касационим судом, нема скоро никакве подобности. Највећи суд може да суди у првом степену, а касациони само у другом или трећем. Највећи суд истина образује, као и касациони, једини суд коме је задаћа да уведе јединообразно правосуђе, али он суди и о делу и о праву, и изриче

Прогласити у начеду установљење савезнога правосуђа, беше доста лак посао; али кад дође време да јој се одреде права и одреде круг делања, онда се појави мноштво тегоба.

Како се одређује надлежност савезних судова.

Тегоба да се одреди надлежност разних судова у конфедерацијама. — Савезни судови добише право да одреде своју надлежност. — Зашто је то правило прогнито ономе делу суверенства које су поједине државе задржале за се. — Суверенство тих држава ограничено законима и њиховим тумачењем. — Појединим државама прети више привидна него стварна опасност.

Због двострукога суверенства Савезних држава, представљеног односно правосуђа двома редовима разних судова, беше немогућно спречити, поред све брине да се одреди круг делања сваком од та два реда судова, да се међу њима не догађају чести судари; и за то се мораде решити коме, у таком случају, треба да припадне право одређивања надлежности.

У народа који образују једно и исто политичко друштво, кад се из међу два суда породи питање о надлежности, оно се обично даје на решење неком трећем изборном суду.

То је лак посао, јер, у тих народа, питања о судској надлежности немају никаквог одношаја с питањима народнога суверенства.

сам пресуду, невраћајући је другом каквом суду; две ствари које касациони суд не може да ради.

Види основни закон од 25. Септембра 1789. год. Laws of the United-States, од Story, св. I. стр. 53.

Али, поставити над највећим судом једне засебне државе и над највећим судом Савезних Држава ма каква суд који не би био ни једно ни друго, беше немогућно.

По томе дакле мораде се дати једном од тих двају судова право да суди у својој сопственој свари и да решава о предмету на који му се одрицаше право суђења. Та се привилегија не могла дати разним судовима појединих држава; то би значило уништити суверенство Савеза у делу, пошто му је дато у праву; јер би тумачење устава за кратко време повратило појединим државама онај део независности који им је устав био одузео.

У станољењем савезног суда хтело се да се судовима појединих држава одузме право да решавају, сваки по своме начину, питања народнога интереса, и тако да се дође до тога да се образује једно равнообразно правосудно тело за тумачење савезних закона. Циљ не би била постигнута кад би судови појединих држава, при свем том што би се уздржавали да суде парнице као савезне, могли исте судити под изговором да нису савезне.

Највећем суду Савезних Држава даде се дакле право да решава сва питања о надлежности.¹

То би најоштрији удар за суверенство појединих држава. Оно се тим начином најоштрије ограничено не само

¹ У осталом, да би се парнице о надлежности учиниле ређај, реши се да, у врло многим савезним парницама, и судови појединих држава имају право решавати; али у том случају осуђена страна има право да апелује на највећи суд Савезних Држава. Највећи вирџински суд одрицаше највећем суду Савезних Држава право да прима апелате против његових пресуда; али то би у залуд.

законима, него и њиховим тумачењем; једном познатом и другом непознатом међом; једним сталним и једним произвољним правилом. Устав је до уста положио тачне границе савезном суверенству; али кад год је то суверенство у судару са суверенством држава, онда савезни суд треба да пресуди.

У осталом, тај начин поступања не беше у ствари тако опасан по суверенство појединих држава као што то изгледаше.

Доцније ћемо видети да у Америци стварна сила лежи у обласним владама више него у савезној влади. Федералне суђаје осећају односно слабост власти у име које раде, и оне су склоњеније да се одреку права правосудства у случајевима где им та закон даје, него да га противзаконно присвајају.

Разни правосудни случајеви.

Предмет и особа јесу основа савезнога правосуђа. — Парнице против дипломатских посланика првога реда, — против Савеза, — против поједине државе. — Ко их пресуђује. — Парнице које се порађају из савезних закона. — Зашто их пресуђују савезни судови. — Парнице због неизвршења уговора пресуђују савезни судови. — Последње тога.

Пошто су изнашли средство за одређење савезне надлежности, законодавци Савеза определише правосудне случајеве на које она треба да се распростире.

Види Kent's commentaries, св. I, стр. 300, 370 и следеће. Види Story's comm. стр. 646, и основни закон од 1789; Laws of the United States, св. I, стр. 58.

Усвоји се да извесне парничаре могу судити само федерални судови, ма какав био предмет парнице.

За тим се установи да извесне парнице могу пресуђивати само ти исти судови, ма ма ко био парничар.

Особа и предмет посташе дакле две основе федералне надлежности.

Амбасадери или дипломатски посланици првога реда представљају пријатељске народе Савеза; све што се тиче амбасадера тиче се, на неки начин, и целога Савеза. Кад је неки амбасадер странка у парници, она постаје ствар која задира у народно благостање, због тога је нужно да таке спорове пресуђује федерални суд.

И сам Савез може имати парнице: у томе случају, противно би било разуму, као и владајућем обичају у народа, обраћати се судовима који представљају туђе суверенство. Федерални су судови једини надлежни за изрицање пресуде у томе случају.

Кад две особе које припадају двома различитим државама воде парницу, оне се не могу без незгоде предати на суђење судовима једне или друге од тих двеју држава. У таквом случају, сигурније је да се избере суд који не може ни једној странки дати повода сумњама, а суд који се појављује као са свим природан за то, јесте савезни суд.

Кад парничари нису поједине особе, него државе, онда се истом узроку правичности придружује и један политички узрок првога реда. Овде каквоћа парничара даје народну важност свима парницама; најмање спорно питање међу двома државама тиче се мира целога Савеза.¹

¹ Устав такође вели да ће парнице које се буду догодиле из међу једне државе и грађана друге државе снадати у делокруг федералних судова. По кратком времену покриву се питање о томе да ли је устав разумевао све парнице које се могу породити међу

Често и сама природа парница мораде послужити за правило надлежности. Тако, сва питања тичућа се морске трговине морадохе савезни судови пресуђивати.¹

Узрок томе лако је показати: скоро сва та питања припадају оцени међународнога права. У том односу, она поглавито интересирају цео Савез на спрам странаца. У осталом, будући да море не спада у делокруг једнога суда више него другога, то само народно правосудство може имати право судити парнице морскога порекла.

Устав је ставио у једну врсту скоро све парнице које, по својој природи, треба да спадају у делокруг федералних судова.

Правило које он у томе смотрењу полаже просто је, али оно садржи у себи много идеја и гомилу дела.

Савезни судови, вели он, судиће све парнице које буду *проишле из закона Савезних Држава*.

Два примера савршено ће објаснити законодавчеву мисао.

Устав закраћује државама право издавати законе о течају новца. Али нека држава изда такав закон и поред те забране. Дотичне стране одреку му покорност, за то што је противан уставу. У том случају

једном државом и грађанима друге које државе, без прирепа на то да ли је тужилац држава, или поједина лица. Највећи суд изрази се у положном смислу; али то решење узбуни поједине државе које се побојаше да не буду, против своје воље, позиване сваки час пред савезни суд. За то се у уставу учини измена по којој се савезна судска власт не може распростирати и на парнице које би грађани једне државе подигли против ма које државе из Савеза. — Види Story's commentaries, стр. 624.

¹ На прилику: сва морска разбојништва.

треба савезни суд да пресуди ствар, јер је средство за напад узето из закона Савезних Држава.

Конгрес установи увозну таксу. Тегобе се подигну о примању те таксе. И у овоме случају требаћи савезним судовима, јер је узрок парнице у тумачењу једног закона Савезних Држава.

То се правило савршено слаже са основама које је савезни устав усвојио.

Савез, онакав као што је устројен 1789 год., има, истина, ограничено суверенство, али се хтело да он у томе кругу образује један и исти народ.¹ Он је суверен у томе кругу. Кад се то постави и одобри, онда све друго постаје лако; јер ако признате да Савезне Државе, у границама које им је њихов устав поставио, образују један народ, онда им се морају одобрити права која припадају свима народима.

Од постанка друштва влада општа сагласност у томе: да сваки народ има право пресуђивати својим судовима питања која се односе на извршење својих сопствених закона. Али на то се одговара: Савез је у тако чудноватом положају да образује један народ само у односу на извесне предмете; за све друге он није ништа. Шта отуда излази? То, да он, бар што се тиче свију оних закона који се односе на те предмете, има права потпуног суверенства. Права је тегоба у томе да се сазна који су то предмети. Кад се то реши (а мисмо, говорећи о надлежности, видели како је решено), онда, управо рећи, више нема питања; јер чим

¹ То је начело у неколико ограничено тим што су поједине државе уведене у сенат као независна сила, и што им је дато право засебног гласања у представничком дому у случају председничког избора; али то су само изузетци владајућег начела савезног суверенства.

је доказано да је нека парница федерална, то јест да спада у онај део суверенства који је устав задржао Савезу, следеће са свим природно да је само федерални суд надлежан за решавање.

Кад год ко хоће дакле да нападе законе Савезних Држава, или да их позива у одбрану, треба да се обрати федералним судовима.

По томе, власт се савезних судова шири или стешњава према ширењу и стешњавању савезног суверенства.

Ми смо видели да је главна цел законодаваца од 1789 год. била да раздели суверенство на два разна дела. У један од тих делова ставише они управу свију општих савезних интереса; у други, управу свију интереса специјалних неким частима Савеза.

Њихова главна брига беше да наоружају федералну владу довољним властима да би могла одбити пачање појединих држава у њезина права.

Што се тиче појединих држава, усвоји се као опште начело да се оставе слободне у своме кругу делања. У њему их централна влада не може ни руководити, ни надзиравати њихово поступање.

У глави о подели власти, казао сам да ово последње начело није било увек поштовано. Има извесних закона које поједина држава не може издати, ма да се они привидно тичу само ње.

Кад нека савезна држава изда закон те природе, грађани који су повређени његовим извршењем могу апеловати на савезне судове.

По томе, власт се федералних судова простире не само на парнице које се порађају из савезних закона, него и на све оне којима су извор закони које су поједине државе начиниле противно уставу.

Државама је забрањено издавати законе с повратном силом у кривичним предметима; човек који се осуди законом тога рода може апеловати на савезну власт.

Устав је такође забрањено државама правити законе који могу поништити или променити права задобивена уговором (*impairing the obligation of contracts*).¹

Чим се коме учини да закон његове државе вређа неко право тога рода, он може одрећи покорност и апеловати на савезну власт.²

¹ Са свим је јасно, вели Story, стр. 503, да сваки закон који шири, ограничава или мења ма којим начином намеру уговарајућих страна изражену у уговору, нарушава тај уговор. Исти писац брижљиво опредељује на истом месту шта савезно правосудство разуме под уговором. Опредељење је врло пространо. Уступка учињена од стране државе неком приватном човеку и примљена од овога јесте уговор, и не може се поништити дејством новог закона. Али којим држава уступа права неком друштву јесте уговор, и законом обвезује државу онако исто као и онога коме је уступка учињена. Члан устава о коме говоримо осигурава дакле велики део задобивених права, али не сва. Ја могу са свим законом притежавати неку сопственост и ако је нисам уговором задобио. То је притежање за ме добивено право, а при том савезни устав не гарантује ми га.

² Ево један врло важан пример који је Story навео, стр. 508. Дармутски колеж, у Њухампширу, основао је државном повељом која је уступљена извесним лицима пре америкашке револуције. Његови управници образоваху, по тој повељи, организовано тело, или, по америкашком изразу, корпорацију. Законодавна скупштина у Њухампширу напусти да измени првобитни текст повеље, и пренесе на нове управнике сва права, привилегије и слободе које следоваху из њега. Стари се управници успротивише и апеловаше на савезни суд који им досуди право, на основу тога што прво-

Ова ми се наредба чини противна више него све друго суверенству држава.

Права уступљена савезној влади, у целима чисто народним, опредељена су и лако их је разумети. Она пак која јој посредно даје члан који мало час наведох нејасна су, и њихове границе нису тачно обележене. Има, доиста, читава гомила политичких закона који су противни останку уговора, и који би по томе могли дати повода централној власти да прекорачи круг свих права.

Поступак савезних судова.

Природна слабост правосудства у конфедерацијама. — Законодавци треба да се старају да удесе савезне судове тако да они, колико је год могућно више, долазе у додир само с појединим особама а не државама. — Како су Американци до тога дошли. — Непосредно дејство савезних судова на особе. — Посредни напад на државе које нарушавају савезне законе. — Пресуда савезнога суда не поништава обласни закон, она га ослабљава.

Ја сам показао читаоцу права савезних судова; али је исто тако важно знати како их они врше.

Неодолима сила судске власти, у земљама где суверенство није подељено, долази отуда што судови, у тим земљама, представљају цео народ у борби с једном особом против које је пресуда изречена. Идеји права придружује се идеја силе која подупиरे право.

битна повеља беше прави уговор међу њима и државом, који по томе нов закон не могаше изменити, а да не повреди уговором задобивена права, и тако наруши чл. I. одељак X, устава Савезних Држава.

Али, у земљама где је суверенство подељено, није увек тако. Ту судска власт врло често има против себе не само једну особу, већ један одломак народа. С тога њезина морална снага и њезина материјална сила постају слабије.

У федералним државама, судска је дакле власт природно слабија а њени потчињени јачи.

Законодавац, у конфедерацијама, треба непрестано да ради на томе да да судовима место подобно ономе које они заузимају у народа који нису поделили суверенство; другим речма, сва његова усилјавања треба да теже к томе да савезна судска власт представља народ, а онај који јој је потчињен приватни интерес.

Влада, на ма каке она била природе, има потребу да дејствује на држављане, да би их принудила да јој даду што јој се дугује; она има потребу да дејствује против њих да би се бранила од њихових напада.

Што се тиче непосредног владиног утицања на држављане, да би их принудила да се покоравају законима, устав Савезних Држава нареди тако (и то би његово најлепше дело) да федерални судови, радећи у име тих закона, имају увек посао само с особама. И за иста, како беше проглашено да конфедерација образује један и исти народ у кругу означеном уставом, то отуда следоваше да влада створена тим уставом и радећи у својим границама, имађаше сва права народне владе, којој је главно да своје заповести може без посредника издавати и самим простим грађанима. Кад н. пр. Савез издаде налог да се скупи данак, он се не мораде за то обраћати државама, него сваком америкаанском грађанину, за део који спадаше на њ. Федерално пак правосудство, коме је дужност да изврши тај савезни закон, имаде да осуђује не упорну државу, него платажну главу. Као и правосудство других народа, оно имаде посла само с особом.

Приметите само да је овде Савез сам изабрао свога противника. Избрао га је слаба, и по томе са свим је природно да као такав подлегне.

Али кад Савез, место да напада, мора сам да се брани, онда се тегиба увећава. Устав признаје државама право да издају законе. Ти закони могу повредити савезна права. Тада се неизбежно порађа борба Савеза са суверенством државе која је издала закон, и Савезу не остаје ништа више него да из међу свију средстава за рад избере оно које је најмање опасно. То је средство било у ва пред означено општим начелима која сам већ показао.¹

Разуме се да би Савез, у случају који претпоставих, могао позвати државу пред федерални суд, који би прогласио закон за неважећи; то би био најприроднији ток идеја. Али тим начином, федерално би правосудство дошло у непосредни додир с државом, што се хтело, колико је могуће више, избећи.

Американци су мислили да је готово немогуће да нов закон не повреди у своме извршењу неки приватни интерес.

На тај се приватни интерес ослањају творци савезнога устава за напад законодавне мере на коју би Савез имао узрока жалити се. Они њега заштићавају.

На прилику, једна држава прода неке земље неком друштву. Годину дана доцније, изађе нов закон који учини други распоред с том земљом, и тако наруши овај део устава који забрањује мењати уговором добивена права. Кад овај који је купио по новом закону захте да му се купљена земља да у притежање, онда га притежалац, који је добио права по старом закону, тужи савезном суду, и овај прогласи његово

¹ Види главу: о судској власти у Америци.

право за неважеће.¹ И тако, савезно се правосудство, у ствари, нађе у коштацу са суверенством државе; али га оно напада само посредно и због примене у подробности. По томе оно напада закон у својим последицама, а не у своме начеду; оно га не уништава, него га слаби.

Још остаде последња претпоставка.

Свака држава образоваше друштво које имађаше особени живот и особена грађанска права; по томе, она могаше тужити или бити тужена. Једна држава могаше, на прилику, подићи парницу против друге државе.

У том случају, Савез немађаше да напада обласни закон, него да пресуђује парницу у којој држава беше странка. То беше парница као и свака друга; само својство парничара беше различно. Опасност означена у почетку ове главе овде још постоји; али се сад не може избећи; она је у самој суштини федералних устава, којих ће последица увек бити та, да произведе у народу тако јаке приватне особе да се правосуђе с муком може против њих вршити.

Узвишено место које највећи суд заузима међу великим државним властима.

Ни један народ није установио тако велику судску власт као Американци. — Пространство њезиног делокруга. — Њезино политичко утицање. — Мир, па и сам опстанак Савеза зависе од мудрости седам савезних судија.

Кад се потанко испита уређење највећег суда, па се за тим приступи укупном разматрању права која су му дата, онда се лако увиђа да до сада ни у једнога народа није установљена већа судска власт.

¹ Види Kents commentaries, св. I, стр. 387.

Највећи суд заузима више место него икоји познати суд, и по природи својих права и по роду оних који су потчињени његовој власти.

У свију образованих јевропских народа, влада је увек показивала велику одвратност према томе да се обичној судској власти дозволи да решава питања која се типаху ње. Та је одвратност изравно већа што је влада неограниченија. На против, што се слобода више увећава, то се и круг судских права све више шири; али још ни један од јевропских народа није мислио да се свако судско питање, па ма каквог оно било порекла, може оставити судијама општега права.

У Америци је та теорија приведена у практиву. Највећи суд Савезних Држава јесте једини народни суд.

Он има право тумачити законе и уговоре; питања која се односе на морску трговину, и у опште сва питања међународнога права спадају искључно у његов делокруг. Шта више, може се рећи да су његова права са свим политичка, ма да му је уређење са свим судско. Његова је једина целъ да извршује савезне законе, а Савез само уређује одношаје владе с грађанима, и народа са странцима; међусобни одношаји грађана зависе скоро сви од суверенства држава.

Овом првом важном узроку треба додати још један већи. У јевропских народа, судови суде само приватне особе; али може се рећи да највећи суд Савезних Држава позива преда се суверене. Кад пријавник, ступајући на судске степене, изрече ово мало речн: „држава Њујорк против државе Охијо, човек осећа да није у обичном суду. И кад замислимо да један од тих парничара представља милион људи, а други два милиона, онда нас удивљава одговорност која пада на седам судија којих ће пресуда обрадовати или ожалостити тако велики број својих суграђана.

Мир, благостање, па и сам опстанак Савеза, непре-

стано су у рукама седморице савезних судија. Без њих, устав је мртва ствар. Извршна власт апелује на њих да би се могла одупрети началу законодавног тела у њезина права; законодавна скупштина, да би се одбранила од предузећа извршне власти; Савез, да би принудио државе да му се покорavaju; државе, да би одбиле претерана захтевања Савеза; јавни интерес против приватног; дух одржања против демократске нестабилности. Њихова је власт огромна; али то је власт мњења. Они су свемогући докле народ пристаје да се покорави закону; а чим га презре, они више не могу ништа. А, власт мњења најтеже је употребити, јер је немогућно одредити јој тачне границе. Често је тако исто опасно остати у њима као и прекорачити их.

Савезне судије не треба дакле да буду само добри грађани, научени и поштени људи, својства нужна свима судијама, они још треба да буду и државници: они треба да уреду познати дух свога времена, отклонити препреке које се могу савладати, и склонити се испред бујице која прети да однесе с њима заједно суверенство Савеза и покорност која се дугује његовим законима.

Председник се може преварити а да држава због тога ништа не претрпи, јер је његова власт ограничена. Конгрес може грешити а да Савез не пропадне, јер се над њим налази бирачко тело које му може променити дух, променив му чланове.

Али ако би у највећи суд икад дошли неразборити или покварени људи, конфедерација би се изложила опасности анархије или грађанског рата.

У осталом, нек се у томе нико не вара, првобитни узрок опасности није у устројству суда, него у самој природи савезних влада. Мисмо видели да јавна и тврда организација судске власти нигде није нужнија него у савезних народа, јер индивидуална бића, која се могу

борити против друштвеног тела, нигде нису већа ни у бољем стању да се одупру употреби материјалне владине силе.

А, што је већа нужда да нека власт буде јавна, то јој треба дати више пространства и независности. Што је власт пространија и независнија, то је и злоупотреба која се од ње може учинити већа и опаснија. Извор зла није дакле у устројству те власти, него у самој уставу државе којој је нужна така власт.

У чему је савезни устав бољи од устава појединих држава.

Како се савезни устав може упоредити с уставом појединих држава. — Превагу савезног устава треба нарочито приписати мудрости савезних законодаваца. — Законодавна скупштина Савеза мање је зависна од законодавне скупштине држава. — Извршна власт слободнија у своме кругу. — Судска власт мање потчињена вољи већине. — Практичне последице тога. — Савезни су законодавци смањили опасности које леже у природи демократске владе; законодавци држава увећали су их.

Савезни се устав суштствено разликује од устава појединих држава по цели коју себи поставља, али што се тиче средстава за постизање те цели, он му је у многоме подобан. Предмет владе различан је, али форме су јој једне исте. У томе специјалном погледу, можемо их с подзом упоредити.

Ја држим да је савезни устав бољи од свију устава појединих држава. То долази из више узрока.

Садашњи савезни устав начињен је доцније него већина устава појединих држава; могло се је дакле користити добивеним искуством.

Међутим уверићемо се да је то споредни узрок, кад помислимо да се америкашки савез умножио с једанаест нових држава после издања савезнога устава, и да су те државе скоро увек увећавале а не смањивале постојеће недостатке у уставима својих претходника.

Највећи узрок преваге савезнога устава лежи у самоме карактеру законодаваца.

У време кад он би начињен, пропаст савеза беше на прагу; она тако рећи беше пред очима свију. У тој крајњости народ избра људе, може бити не које највише вољаше, него које највише уважаваше.

Ја сам већ наговестиво да су савезни законодавци били скоро сви знатни и одликовали се својом научношћу, а још више својим патриотизмом.

Они су сви одрасли у друштвеној кризи, за време које дух слободе морао је непрестано да се бори против јаке и господареће власти. Кад се борба свршила, а распаљење страсти гомиле продужаваху, по обичају, и даље борити се против опасности којих већ одавно не беше, они су се задржали и смирили; они су мирније и дубље загледали у своју отаџбину; они су видели да ковачна револуција беше свршена, и да се опасности које пређаху народу могаху у будуће изродити само из злоупотребе слободе. Они имадоше храбрости да исказу оно што мишљаху, јер осећаху у своме срцу искрену и врелу љубав за ту исту слободу; они се усудише говорити о њезином ограничењу, јер беху уверени да је нису хтели уништити.¹

¹ У то доба, чувени Александар Хамилтон, један од уредника који највише утицалиху при прављењу устава, не побоја се да публицира у федералисту, № 71, ово што следује:

„Ја знам, говораше он, да има људи у очима којих

Већина устава појединих држава дају представничком дому пуномоћје само на годину дана, а сенату на две. Тако да чланови законодавног тела непрестано зависе, и то врло јако, од најмањих жеља својих постављача.

Савезни законодавци мислише да та крајња зависност законодавне скупштине изопачаваше најглавнија дејства представничког система, јер је народ због ње не само извор власти, него и владе.

Они продужише трајање изборнога пуномоћја, да би тако посланик могао чинити дужу употребу своје слободне воље.

Савезни устав, као и разни уставы појединих држава, подели законодавно тело на две гране.

извршна власт не би се никако могла боље препоручити него кад би се ролски поклонила жељама народа или законодавне скупштине; али ти људи чини ми се да имају врло грубе појмове о цели сваке владе, као и о правим средствима за производње народнога благостања.

„Из установљења републиканског устава следује да овај коме народ поверава своје послове треба да се управља по народном миљењу, кад је оно зрело и смињено; али републиканска начела не захтевају да се дамо занети најмањим ветром страсти простога народа, нити да смо увек готови покорити се магновеним напонима које гомила може добити од вештачке руке људи који ласкају њезиним страстима да би издали њезине интересе.

„Народ већивом жели само опште добро, то је истина; али тражећи то, он се често vara. Кад би му се казало да он увек здраво суди о средствима за производње народнога благостања, његов би га здрави разум натерао да презре така ласкања, јер

Али, у појединим државама, та су два дела законодавне скупштине састављена из истих елемената и и по истом изборном начину. Отуда изађе да се страсти и воља већине појавише с истом лакошћу, и нађоше онако исто брзо орган и оруђе у једном као и у другом дому. То даде насилни и пренагљени карактер стварању закона.

Савезни устав такође изведе оба дома из народних гласова; али он измени услове изборности и начин бирања, да би тако једна од две гране законодавне скупштине представљала бар већу мудрост ако, као у извесних народа, не би представљала различите интересе од друге.

За сенатора могаше бити изабран онај који већ беше

му је искуство показало да се по кадито варао; и кад узмемо у призрење да га лукавства муктација и варалица никад не остављају на миру; да је непрестано окружен замкама које му међу толики лакоји и без икаквих средстава људи; да га сваки дан обмањују својим вештинама они који уживају његово поверење и ако га не заслужују, или који пре траже да га уживају него да га се покажу достојни, онда се морамо чудити како се још чешће не вара.

Кад су прави интереси народа противни његовим жељама, онда је дужност оних које је он поставио да му чувају интересе да исправљају погрешку које је он за неко време жртва, да би му дали времена да дође к себи и да посмотри ствари ладнокрвно. Више се пута догађало да је народ, свасен тим начином од неизбежних последица својих сопствених погрешака, налазио задовољство да подигне призвателне споменике људма који су имали великодушну храброст изложити се његовој замери само да би га послужили.

у зрелим годинама; а право бирати сенаторе даде се скупштини која и сама беше изабрана и која бројаше мало чланова.

Демократије су наклоњене да концентришу друштвену силу у руке законодавног тела. Оно је власт која долази најнепосредније од народа, па за то и има највише својстава његовог свемогућства.

У њему се дакле опажа непрестана тежња да приграби све власти.

То концентрисање власти јако шкоди добром вршењу послова и оснива деспотизам већине.

Законодавци појединих држава често су се предавали тим демократским нагонима; законодавци Савеза увек су се против њих храбро борили.

У појединим државама, извршна је власт предана једном званичнику који је, привидно, постављен поред законодавног тела, али који у ствари, није ништа друго него слепи агенат и пасивно оруђе његових воља. Од куда би он могао присти своју силу? Да ли из трајања свога звања? он се, у опште, бира само на једну годину. Да ли из својих права? Он их тако рећи и нема. Законодавна скупштина може му одузети сву моћ, уступив право извршења својих закона специјалним комисијама образованим из своје средине. Кад би хтела, она би га тако рећи могла уништити, одузев му плату.

Савезни је устав скупио сва права извршне власти, као и сву њезину одговорност, само у једнога човека. Он је дао председнику право на председништво за четири године; осигурао му је за цело то време уживање плате; потчинио му гомилу чиновника, и наоружао га одлажућим *вето*. Једном речи, пошто је брижљиво обједињено круг извршне власти, постарао се да је у томе кругу учини колико је могуће јачом и слободнијом.

Од свију власти, судска је власт, по уставима по-

јединих држава, остала најмање зависна од законодавне власти.

Међутим, законодавца је скупштина, у свима државама, задржала право одређивати плату судијама, што их неизбежно потчињава њезином непосредном утицају.

У неким државама, судије се постављају само за извесно време, што им такође одузима велики део силе и слободе.

У другима, законодавна и судска власт са свим су спојене. Тако на прилику њујоршки сенат образује за извесне парнице највећи државни суд.

Савезни устав, на против, постарао се да одели судску власт од свију других. Он је, осем тога, учинио судје независним, одредио им сталну плату и прогласио их за незабављиве.

Практичне последице тих разлика лако је увидети. Очеvidно је, за свакога пажљивог посматрача, да се послови Савеза врше много боље него засебни послови ма које државе.

Савезна је влада праведнија и у своме току умеренија од владе држава. У њезиним намерама има више мудрости, у њезиним предузећима више трајања и научног прорачунавања, у извршењу њезиних мера више вештине, следствености и сталности.

Све што је у овој глави речено може се с мало речи изразити.

Две главне опасности грозе опстанку демократија: Потпуно потчињење законодавне власти вољи изборнога тела; и

Сједињење свију других власти које припадају влади у законодавну власт.

Законодавци појединих држава потпомогли су развиће тих опасности. Законодавци Савеза учинили су шта су могли да их смање.

Шта разликује федерални устав Савезних Американских држава од свију других савезних устава.

Американска конфедерација наличи привидно на све конфедерације. — међутим њене су последице различне. — Од куда то долази! — У чему се та конфедерација удаљава од свију других. — Американска влада није савезна, него неотпична народна влада.

Савезне Американске државе нису даде први и једини пример савеза. И да не говорим о древности, садања Јеврова дала је више таквих примера. Швајцарска, Ђерманско царство, холандска република, били су или су и сад конфедерације.

Кад проучимо уставе тих земаља, с удивљењем примећавамо да су власти које су они дали савезној влади од прилике оне исте које је американски устав дао влади Савезних Држава. Као и овај последњи, они дају централној власти право закључавати мир и оглашавати рат, право узимати људе у војску и ударати данак, право подмиривати опште потребе и уређивати опште народне интересе.

Међутим савезна влада, у свију тих разних народа, готово је увек била слаба и немоћна, а влада американског Савеза врши своје послове живо и лако.

Шта више, први американски Савез није могао опстати због прекомерне слабости своје владе, а међу тим та тако слаба влада беше добила тако исто пространа права као и савезна влада нашега доба, а у извесним случајевима готово је имала и већа права.

Тај устав, који би човек на први поглед могао упоредити са савезним уставима који су му претходили, оснива се, у ствари, на са свим новој теорији која показује велики пронадазак у политичкој науци нашега доба.

У свима савезима који су претходили американској конфедерацији од 1789 год., народи, који се удружавају у општој цели, пристајаху да се поковавају заповестима федералне или савезне владе; али задржаваху право да сваки у себе наређује и надзирава извршење савезних закона.

Американске државе које се удружише 1789 године дозволиле су не само да им савезна влада прописује законе, него још и да их она сама извршава.

У оба та случаја право је једно исто, а само је вршење истога различно. Али та једина разлика производи грде последице.

У свима савезима који су постојали пре американскога Савеза нашега доба, савезна влада, да би могла подмиривати своје потребе, обраћаше се појединим владама. У случају кад се прописана мера не допадале некој од њих, она моглаше увек избећи покорност. Ако беше јака, лађаше се оружја; ако беше слаба, трпљаше отпор законима Савеза који беху постали њезини, изговараше се на немоћ, и прибегаваше сили неделателности.

И за то се увек догађала једна од ове две ствари: најсилнији од свију удружених народа, узевши у своје руке права савезне власти, господарно је у њезино име свима другима;¹ или је савезна влада остављана својим соп-

¹ То се догодило у Грци под Филипом, кад тај владалац узе на се дужност да извршује Амфикионске декрете. То се десило и у Нидерландској републици, где је холандска област увек правила законе. То се исто збива још и данас у њерманској конфедерацији. Аустрија и Прајска агенти су дијете (народне скупштине), и господаре целом конфедерацијом у њезино име.

ственим силама и тада је међу удруженима овлађивала анархија и Савез је постајао немоћан за рад.¹

У Америци, Савез влада простим грађанима, а не државама. Кад хоће да удари неки данак, он се не обраћа масахусецској влади, него сваком становнику Масахусета. Старе савезне владе имађаху према себи народе, влада Савеза има особе. Она не узјамљује своју силу, него је прии из саме себе. Она има своју сопствену управу и управнике, своје судове, своје судске званичнике и своју војску.

Народни дух, скупне страсти, објасне предрасуде сваке државе, теже, без сумње, још врло јако да смање пространство тако установљење савезне власти, и да створе средсреде за одунирање њезиној вољи. Ограничена у своме суверенству, она не може да буде тако јака као она која га има потпуно: али то зло лежи у самој савезној систему.

У Америци, свака држава има много мање привилегија и жеље да противстаје; и ако јој та мисао дође, она је може извршити само једном повредом савезних закона, обуставом обичнога тока правосудства, подизањем бунтовничког барјака; једном речју, треба од једанпут да се лати крајности, што се људи дуго устежу да учине.

У старим конфедерацијама, права уступљена Савезу беху за његова узроци ратова а не силе, јер та права умножаваху његова захтевања а не умножаваху у исто време и његова средства за изнуђење покорности. И за то је скоро увек стварна слабост савезних влада расла у непосредној сразмери њихове привидне власти. Тако није у американском Савезу; савезна влада

¹ Тако је увек било у швајцарској конфедерацији. — Швајцарске би не стало још пре неколико векова, да није суревљивости њезиних суседа.

може, као и већина обичних влада, учинити све што је овлашћена да изврши.

Људски дух лакше измишља ствари него речи: отуда долази употреба толико несвојствених речи и непотпуних израза.

Неколико народа начине сталан савез и установе највишу власт која, не дејствујући на просте грађане, као што би то могла чинити народна влада, дејствује међутим на сваки од удружених народа, узет као једно цело.

Та влада, која је тако различна од свију других, зове се савезна влада.

За тим се налази једна форма друштва у коме се више народа доиста споје у један односно извесних општих интереса, а остану одвојени и само удружени за све друге.

Ту централна власт дејствује без посредника на владане, управља их и суди сама собом, као што чине народне владе, али она тако ради само у ограниченом кругу. Очеvidно је да то није савезна, него непотпуна народна влада. Тако дакле, нађена је форма владе која управо не беше ни народна ни савезна; али људи су се ту задржали, и нова реч која треба да изрази нову ствар још не постоји.

Сви су Савези долазили до грађанског рата, подјармљења, или мртвила, за то што нису познавали тај нови род конфедерације. Народи који их сачињаваху никад нису имали довољнога знања да увиде лек за своја зла, или храбрости да га употребе.

Први американски Савез био је такође пао у исте погрешке.

Али у Америци, удружене државе, пре него су дошле до независности, за дуго су биле саставни делови једнога истога царства; њима дакле још не беше прешло у обичај да потпуно управљају саме собом, и народне

предрасуде нису се могле дубоко у коренити. Просвећеније од осталог света, оне беху међу собом равне у просвети, оне слабо осећаху страсти које, обично, противстају у народа раширењу савезне власти, и те страсти побијаху највећи грађани. Американци се одмах потешу бринути о леку чим опаснише зло. Они поправише своје законе и спасоше земљу.

О користима савезнога система у опште, и његовој шпецијалној ползи за Америку.

Срећа и слобода које уживају мали народи. — Сила великих народа. — Велике царевине припомажу развијања цивилизације. — Сила је често први елемент за благостање народа. — Савезном је систему циљ да уједини користи које народи вуку од величине и мајушности свога земљишта. — Користи које Савезне Државе имају од тога система. — Закон подлеже потребама људства, а људство не подлеже нуждама закона. — Делателност напредак, укус и употреба слободе међу американским народима. — Јавни дух савеза само је језгра обласног патриотизма. — Ствари и идеје слободно се крећу по земљишту Савезних Држава. — Савез је слободан и срећан као какав мали народ, а уважен као велики.

У малих народа, друштвено око продира свуда; дух побољшања силази до најмањих подробности: честољубље народа врло је умерено његовом слабшћу, па за то се његове силе и његова богатства троше скоро са свим на његово унутрашње благостање, а не расипљу се у таштим химерама за славом. Осем тога, имовине су грађања већином ограничене, па за то су и жеље ограничене. Умереност имања изједначава више или мање стања у тих народа. Њихове су нарави просте и тихе. И тако, кад све узмемо у призрење, налазимо

обично у малих народа, при неједнаком ступњу моралности и знања, нише благостања, људства и снокојства него у великих.

Тиранија је у малом народу досаднија него игде, јер дејствујући у ужем кругу, она се распростире на све што је у њему. Како нема никаког великог предмета који би је привукао на се, она се занима гомплом малих; она је у исто време насилна и узнемрљива. Из политичког света, који је, у правом смислу, њезино земљиште, она продире у приватни живот. Пошто је овладава укусима, пошто је заузела државну управу, она хоће да управља фамилијама. Али то се ретко догађа; слобода је, управо рећи, природно стање малих друштава. Влада је у њих врло мали мамац, богатства појединих врло су ограничена, да би се суверена власт могла лако концентрисати у руке само једнога човека. Кад се пак то догоди, владанима је лако да се сједине и да, једним општим махом, сруше и тиранија и тиранију.

Мали су дакле народи били од вајкада колевка политичке слободе. Већина њих изгубили су ту слободу кад посташе велики, то јасно доказује да она зависаше од мајуности народа а не од самога народа.

Историја света не даје примера да је какав велики народ остао за дуго у републици¹, и то је дало повода те се казало да је ствар немогућа. Што се мене тиче, ја држим да је врло непаметно да човек хоће да ограничи могућност и да суди о будућности, он, коме се стварност и садашњост сваки дан сакривају, и кога непрестано изненађују ствари које најбоље познаје. Али се поуздано може рећи да ће опстанак велике републике увек бити изложен опасности безкрајно више него мале.

¹ Ја овде не говорим о савезу малих република, него о великој утврђеној републици.

Све страсти несрећне по републике расту с распрострањењем земље, а добродетељи које им служе за ослонац не увећавају се у истој сразмери.

Честољубље појединаца увећава се са силом државе; сила партија, с важношћу целих коју себи постављају; али љубав к отаџбини, која треба да се бори против тих разрушавајућих страсти, није јача у пространој републици него у малој. Шта више лако би било доказати да је она у њима неразвијенија и слабија. Велика богатства и дубоке беде, велике и главне вароши, поквареност нарави, индивидуално самољубље, замршеност интереса, све су то опасности које скоро увек долазе од државне величине. Многе од тих ствари не шкоде опстанку монархије, неке још могу бити корисне њеном трајању. У осталом, у великим монархијама, влада има силу која јој је својствена; она се служи народом а не зависи од њега; што је народ већи, тим је владалац јачи. Али републиканска влада може противстати тим опасностима само помоћу већине. А тај елемент силе није сразмерно јачи у великој републици него у малој. И тако, док се средства за нападање непрестано умножавају у броју и у сили, дотле сила за отпор остаје једна иста. Може се, шта више, рећи да се она смањује, јер што је народ многобројнији то се и природа духова и интереса све више мења, и по томе све је теже образовати чврсту већину.

У осталом могло се приметити да људске страсти постају јаче, не само по величини целих коју хоћеју да постигну, него још и по множини особа које их у исто време осећају. Сваки се осећа узбуђенији кад се налази у узрујаној гомпли која је као и он у узбуђеном стању него кад је сам па је узбуђен. У великој републици, политичке страсти постају неодолиме, не само за то што је предмет за којим теже грдно велики, него још

и за то што их милиони људи осећају на исти начин и у исто време.

Може се дакле у опште рећи да ништа није тако противно благостању и слободи људи као велике државе.

Међу тим и велике државе имају користи које су им својствене и које треба признати.

Као год што је тежња простих људи за влашћу у њима ватренија него у другим државама, тако је исто љубав к слави развијенија у извесних душа које у одобравању једнога великога народа налазе предмет достојан да их на неки начин узвиси над самима собом. У њима је мисао у свему бржа и јача, идеје циркулирају слободније, главне су вароши као пространа умна средишта у која се стичу сви зраци људскога духа: та нам чињеница објашњава за што просвета и цивилизација брже напредују у великих него у малих народа. Још треба додати да важни извласци често захтевају развитак народне силе за који је влада малог народа неспособна. У великих народа, влада има више општих идеја, она се потпуније ослобођава навике и месног самољубља. Безини су планови женијалнији, безини постоји дрскији.

Унутрашње благостање потпуније је и распрострањеније у малих народа, док су у миру; али ратно им је стање шкодљивије него великим. У великих народа, удаљеност од граница дозвољава по кадшто маси народа да остане кроз векове удаљена од опасности. За њу је рат узрок незгоде а не пронасти.

У осталом, у овоме, као и у многоме другом које чему, има нешто што је претежније од свега осталог: то је нужда.

Кад би било само малих народа, а великих никако, људски би род доста био слободнији и срећнији, али се не може учинити да нема великих народа.

То уводи у свет један нов елемент народнога

напретка, силу. На што да народ буде богат и слободан, ако увек може бити опљачкан или освојен? на што му је да буде рукоделан и тргован, ако други влада морима и одређује цене свима пијацама? Мали народи често су бедни, не за то што су мали, већ за то што су слаби; велики напредују, не с тога што су велики, већ за то што су јаки. Сила је дакле често за народе један од првих услова среће, па и самога опстанка. Отуда долази да мали народи буду на послетку увек, осем особитих околности, силом придружени великим, или да се с истима својевољно сједине. Ја не познајем жалоснијег стања од онога у коме би се налазио народ који није кадар да брани самога себе и који није довољан сам себи.

Савезни је систем створен за то да би се сјединиле разне користи које величина и мајуности народа дају.

Довољно ће бити да само бацимо поглед на америкашке Савезне Државе те да увидимо сва добра која оне уживају од тога система.

У великих централизованих народа, законодавац је принуђен да даје законима једнообразан карактер који различност места и нарави не поднесе. Он никад није извештен о појединим случајевима, и за то може радити само по општим правилима. Људи тада морају да подлежу нуждама законодавства, јер оно незна да се подеси са њиховим потребама и наравима, што производи велике смутње и невоље.

Те незгоде нема у конфедерацијама: конгрес уређује главне чињенице друштвенога живота; све су подробности остављене обласним законодавствима.

Немогућно је представити себи колико та подела суверенства служи благостању свију држава из којих се Савез састоји. У тим малим друштвима које не занима брига о одбрани или увеличању, сва јанна снага и сва

индивидуална енергија управљене су на унутрашња побољшања. Централна је влада сваке државе близу владиних, и за то увек сазна потребе које се осете: отуда долази што видимо да се сваке године подносе нови планови који, претресани у општинским скупштинама или у законодавној скупштини државе, а за тим предани штампом јавности, пробуђују општи интерес и ревност грађана. Та потреба побољшања непрестано узбуђује американке републике, а не доводи их у неред; у њима тежња за влашћу уступа место љубави и благостању, страст простија, али мање опасна. У Америци је у опште распрострањено мишљење да опстанак и трајање републиканских форми у новоме свету зависе од опстанка и трајања савезнога система. Велики део беда и невоља у којима су огрезале нове државе Јужне Америке приписује се томе што се хтело да се установе велике републике, уместо да се суверенство раскомада.

Не може се порећи да су укусу и употреба републиканске владе у Савезним државама поникли у општинама и обласним скупштинама. У једноме малом народу, као што је н. пр. Конектикут, где је отварање некога канала или просецање некога пута велики политички посао, где држава нема да плаћа војску ни да води рат, и не може да да својим управницима ни много богатства ни много славе, не може се замислити ништа природније ни што боље одговора природи ствари од републике. А, тај исти републикански дух, те нарави и обичаји слободнога народа, пошто су постали и развили се у разним државама, лако се за тим примењују на цео земљу. И сам јавни дух Савеза није тако рећи ништа друго него језгра обласнога патриотизма. Сваки грађанин Савезних Држава пренаша тако рећи интерес који му улива своја мала република у љубав к општој отаџбини. Бранићи Савез, он брани растеће благостање свога кантона, право да рукује његовим пословима, и надежду да

протура планове за побољшање, који ће и њега самога обогатити: ствари које обично више интересују људе него општи интереси земље и слава народа.

С друге стране, ако дух и нарави чине становнике способнијим од других да унапреде велику републику, савезни је систем у многоме веома олакшао посао. Конфедерација свију американских држава нема оних обичних незгода које долазе од многобројних људских нагомлања. Савез је односно простора велика република; али због малог броја предмета с којима се занима његова влада, могли би смо га готово уподобити с малом. Његова су дела важна, али ретка. Будући је суверенство Савеза скупљено и неоптупно, то и употреба тога суверенства није опасна по слободу. Исто тако нема ни оних неумерених грамжења за влашћу и именом која су тако штетна по велике републике. Будући се у Савезу не мора све стицати у једно опште средиште, то у њему нема ни пространих вароша, ни грдних богатстава, ни великих беда, ни напрасних револуција. Политичке страсти, уместо да се у тренутку распростру, као какав ватрени застирач, по целој површини земље, скупљају се о интересе и индивидуалне страсти сваке државе.

Међутим у Савезу, као у једном и истом народу, ствари и идеје слободно циркулирају. У њему ништа не задржава полет предузимачкога духа. Његова влада призива к себи таленте и научност. У границама Савеза влада дубоки мир, као у унутрашњости земље потчињене једној истој власти; изван граница, он заузима место међу најсилнијим народима на земљи: он даје страниј трговини више од осам стотина мљва приморја; и држећи у својим рукама кључ целог једнога света, он прибавља својој застави поштовање чак и у најдаљим морима.

Савез је слободан и срећан као какав мали народ а славан и јак као велики.

Шта је узрок што савезни систем не могу да усвоје сви народи, и шта је дозволило Англо-Американцима да га усвоје.

Сваки савезни систем има природних недостатака које законодавац не може да поправи. — Заплетеност свакога савезнога система. — Он захтева од владавих посведневу употребу разума. — Политичка наука Американца у смотрењу владе. Односна слабост владе Савеза јесте други природни недостатак савезнога система. — Американци су га учинили мање опасним, али га нису могли уништити. — Суверенство појединих држава привидно слабије, а у ствари јаче од савезнога. — За што. — Осем закона, у удружених народа треба да постоје и природни узроци удружења. Који су ти узроци међу Англо-Американцима. — Мен и Ђурђијана, удаљене једна од друге 400 миља, природније су здружене него Нормандија и Бретањска. — Рат је главна стена о коју се разбијају конфедерације. — То је доказано примером самих Савезних Држава. — Савез нема да се боји великих ратова. — За што. — Опасности које би претиле јевропским народима кад би усвојиле савезни систем Американца.

Законодавац усне по кадшто, после дугих усилјавања, да посредно утиче на намену народа, и тада славе његов Тени; а често географски положај земље, против кога он не може ништа, друштвено стање које се створило без његова суделања, нарави и идеје које он непознаје, дају друштву необуставне покрете против којих се он у залудно бори, и који на послетку одвуку за собом и самога њега.

Законодавац је налик на морепловца. И он може да управља лађом која га носи, али не може да јој измени строј, ни да створи ветрове, ни да спречи Океан да се не подиже под његовим ногама.

Ја сам казао какве користи Американци имају од

савезнога система. Још ми остаје да покажем шта им је дозволило да усвоје тај систем; јер свима народима није дато да уживају његове благодати.

У савезном систему има случајних недостатака који произлазе из закона; те недостатке могу законодавци да поправе. Има опет других који леже у самој природи система, и које народи који га усвоје не могу да пониште. Ти народи морају дакле да вађу у самим себи нужну силу да би могли подносити природна несавршенства своје владе.

Из међу природних недостатака свакога савезнога система, највиднији од свију јесте заплетеност система која употребљује. Тај систем ставља два суверенства једно према другом. Законодавац може, колико је могућно, да изједначи покрете та два суверенства и да их учини простим, а тако исто може оба да ограничи на тачно означене делокруге; али он не може да учини да буде само једно, ни да спречи да се она на неким местима не додирују.

Савезни систем оснива се дакле, ма шта се чинило, на сложеној теорији, које времена захтева, од стране владавих, свагдашњу употребу свести и увиђавности њиховога разума.

Дух народа, у опште, појма само просте ствари. Погрешна, али јасна и тачна идеја, имаће у свету увек више силе, него истинита, али сложена. Отуда долази да се странке, које су као мали народи у великом, увек грабе да усвоје за символ оно име или начело које, често, представља врло непотпуно целу коју оне себи постављају и средства која употребљују, али без којег оне не би могле постојати ни кретати се. Владе које се оснивају само на једној идеји или само на једном чувству које се лако даје одредити нису можда најбоље, али јамачно су најјаче и најстрајашније.

Кад испитамо устав Савезних Држава, најсаврше-

нији od свију познатих савезних устава, ужасавамо се, на против, od множинe разних знања и моћи судилице коју он претпоставља у оних којима треба да влада. Савезна се влада скоро сва оснива на законим претпоставкама. Савез је идеални народ који тако рећи постоји само у духовима, и кога простор и границе само ум увиђа.

Кад се општа теорија добро схвати, онда још остају тегобе примењивања; оне су безбројне; јер је савезно суверенство тако заплетено с државним суверенством, да је немогућно, на први поглед, увидети њихове границе. У такој влади све је уговорно и вештачко, и она може годити само ономе народу који је од давњашњих времена навикнут да сам собом врши своје послове, и у кога је политичка наука продрла до у последње друштвене сталеже. Ја се ни у чему нисам више дивно здравом разуму и практичном појимању Американаца него у начину којим они избегавају безбројне тегобе које произлазе из њиховога савезнога устава. Ја готово никад нисам нашао престога човека у Америци који не би знао да распозна с неком удивљавајућом лакошћу обавезности које произлазе из конгреских закона, од оних којих је извор у законима његове државе, и који пошто је учинио разлику из међу предмета стављених у општи делокруг Савеза и оних које треба да уређује месна законодавна скупштина, не би могао показати тачку где почиње надлежност савезних судова, и границу где се свршава надлежност судова појединих држава.

Устав Савезних Држава налици на оне лепе производе људске индустрије који обасипљу славом и добрима оне који их изналазе, али који остају бесплодни у другим рукама.

То смо видели у Мексици у наше доба.

Становници Мексике, хотећи увести савезни систем,

узеше за образац и готово са свим преписаше савезни устав својих суседа Англо-Американаца.¹ Али превенивши своју земљу писани закон, они не могаху у исто време да пренесу и дух који га оживљава. Машинерије њихове двогубе владе непрестано их дакле збуњиваху. Суверенство држава и суверенство Савеза, изишав из круга означеног уставом, предажаху сваки дан једно у друго. Мексика још и дан данашњи непрестано прелази из анархије у војни деспотизам, а из војног деспотизма у анархију.

Други и најшкодљивији од свију недостака, који ја сматрам да лежи у самом савезном систему, јесте односна слабост савезне владе.

Начело на коме почивају сви савези јесте раздјељење суверенства. Законодавци учине те се то раздјељење слабо оважа; они га шта више сакрију погледима за неко време, али не могу да учине да га нема. А, поцепано суверенство биће увек слабије од потпунога.

У прегледању устава Савезних Држава, видели смо како су Американци вештачки успели, при свем том што су власт Савеза ограничили на круг савезних влада, да јој даду изглед и, до извесног степена, силу народне владе.

Учинив то, законодавци савеза смањили су природну опасност конфедерација; али нису могли учинити да је са свим не стане.

Американска влада, кажу, никад се не обраћа државама: она доставља непосредно своје налоге грађанима, и потчињава их сваког за се општој вољи.

Али кад би савезни закон жестоко повредио интересе и предрасуде неке државе, не треба а се бојати да се сваки грађанин те државе не осети интересираи у ствари онога човека који одриче покорност? И кад би

¹ Види мексикански устав од 1824 године.

се тако сви грађани те државе осетили повређени у једно исто време и на исти начин савезном влашћу, онда би се савезна влада узалудно мучила да их усами те да би их савладала: они би по нагону осетили да треба да се сједине ради узајамне одбране, и нашли би са свим спремљену организацију у ономе делу суверенства који је остављен њиховој држави. Тада би претпоставка уступила место стварности, и организована власт једнога дела земљишта дошла би у борбу с централном влашћу.

То ћу исто рећи и о савезном правосудству. Кад би савезни судови, у приватној парници, повредили неки важан закон извесне државе, онда би се породила ако не јавна, а оно стварна борба из међу повређене државе представљене једним грађанином, и Савеза представљеног својим судовима.¹

Дати људским страстима средство да се задовољавају, на уобразити да ће увек бити могућно спречити их, помоћу законих претпоставака, да га увиде и њиме се послуже, значило би имати врло мало искуства у стварима овога света.

¹ Пример: Устав је дао Савезу право да продаје за свој рачун незаузете земље. Да претпоставим да Охијо заштите то исто право за оне земље које се налазе у његовим границама, под изговором да је устав имао у виду само оно земљиште које још није потчињено никаквом државном правосудју, и да по томе хоће он сам да их продаје. Парница би се истина довела међу купцима који су добили право од Савеза и оних који су га добили од државе, а не између Савеза и Охијо. Али ако би суд Савезних Држава наредио да се савезни купац стави у притежање, и ако би судови државе Охијо одржали свога купца у својим добрима, шта би тада било са законом претпоставком?

Учинив борбу из међу два суверенства мање вероватном, америкашки законодавци нису дакле уништили њезине узроке.

Може се још и даље рећи, и рећи да они нису могли, у случају борбе, обезбедити превагу савезној власти.

Они дадоше Савезу полица и војника, али државе задржаше љубав и предрасуде народа.

Савезно је суверенство апстрактно биће које је скопчано с врло малим бројем спољашњих предмета. Државно се суверенство даје осетити свима чулима; њега је лако разумети; сваки час га видимо на делу. Једно је ново, друго је рођено са самим народом.

Савезно је суверенство вештачко дело. Суверенство појединих држава природно је: оно постоји само од себе, без усљављања, као и власт породичног старешине.

Савезно се суверенство тиче људи само у неким великим интересима; оно претпоставља неку грдно велику и удаљену отаџбину, неку нејасно и неодређено чувство. Суверенство појединих држава обмотава, тако рећи, свакога грађанина, и вата га сваки дан при додиру са својим суграђанима. Оно му осигурава сопственост, слободу, живот; оно свакога тренутка утиче на његово благостање или на његову беду и невољу. Државно се суверенство ослања на успомене, обичаје, месне предрасуде, обласно и фамилијарно самољубље; једном речи, на све ствари које чине нагон к отаџбини тако силним у човековом срцу. Како би се могло посумњати о његовим користима?

Будући да законодавци не могу да спрече да се из међу два суверенства, које савезни систем ставља једно према другом, не догоде опасни судари, то дакле треба да се усљављањима, која они чине да одврате удружене народе од рата, придруже и особите наклоности тих народа к миру.

Отуда излази да савезни уговор не може онстати

за дуго ако не вађе, у народа на које се примењује, известан број услова за удружење који би им тај општи живот учинили угодним, и олакшали владину задаћу.

По томе да би савезни систем успео, потребни су му не само добри закони, него још треба и околности да га потпомогну.

Сви народи који су ступали у савез имаћу известан број општих интереса, који сачињаваху као неке умне везе савеза.

Али осем материјалних интереса, човек још има идеје и чувства. Да би конфедерација дуго остала, нужна јој је једнакост у цивилизацији онако исто као и у потребама разних народа који је сачињавају. Из међу цивилизације кантона Во (Vaud) и цивилизације кантона Ури, разлика је као из међу деветнаестог и петнаестог века: за то Швајцарска, управо рећи, никад није имала савезну владу. Савез из међу њезиних разних кантона постоји само на карти; и то би се живо осетило, кад би централна власт хтела да примени једне исте законе на цело земљиште.

Има једна чињеница која дивно олакшава останака федералне владе у Савезним Државама. Разне државе имају не само скоро једне исте интересе, исто порекло и исти језик, него још и исти ступањ цивилизације; што чини да се оне скоро увек лако саглашавају. Ја не знам да ли у Јевропи има неки народ, на ма колико он био мали, који није разнообразнији у својим деловима од америкинскога народа, кога је земљиште велико за половину Јевропе. Од државе Мена до Ђурђијане рачуна се од прилике четири стотине миља. Међутим, из међу цивилизације Мена и цивилизације Ђурђијане мања је разлика него из међу цивилизације у Нормандији и у Бретањској. Мена и Ђурђијана, које се налазе на двома противположеним крајевима, имају дакле природно нише стварне лавости да образују конфедерацију него

Нормандија и Бретањска, које раздваја само један поток.

Тој лакости, коју народни обичаји и парави даваху америкинским законодавцима, придружаваху се још и друге које долажаху од ђеографског положаја земље. Овима последњима треба поглавито приписивати усвојење и одржање савезнога система.

Најважније дело у коме се огледа народни живот јесте рат. У рату, народ ради као једна особа према страним народима: он се бори за сам свој останака.

Док се ради само да се одржи мир у унутрашњости земље и да се унапреди ђезино благостање, дотле вештина у владе, разум у владаних, и нека извесна природна оданост коју ђуди имају скоро увек к својој отађбини, могу стађити; али да би народ могао водити велики рат, грађани треба да намећу себи многобројне и тешке жртве. Веровати да ће многи ђуди бити способни да се сами потчине таквим друштвеним нуждама, значило би познавати врло рђаво ђудски род.

Отуда долази да су сви народи који су имали да воде велике ратове били наведени, готово против своје воље, да увеличају силе своје владе. Они који у томе нису могли успети, покорени су. Дугачак рат доводи народе скоро увек у жалосно стање да изберу једно од овога двога: или да буду побеђени па да пропадну, или да победе па да побију деспотизам.

У рату се дакле, уопште, показује, на виднији и опаснији начин, слабост владе; а ја сам доказао да је природни недостатак савезних влада у томе што су врло слабе.

У савезном систему не само да нема администрације ни ичега што би јој било подобно, него је и сама централизација владе непотпуна, што је увек велики узрок слабости кад се ваља бранити против народа у којих је она потпуна.

У федералном уставу Савезних Држава, уставу који је од свију до сада познатих дао највише стварне силе централној влади, то се збо још живо осећа.

Један само пример довољан ће бити читаоцу да се о томе увери.

Устав даје конгресу право да сазове под барјак народну војску разних држава, кад треба да се угуши побуна или да се одбије страна поплава; други један члан гласи да је у томе случају председник Савезних Држава главни заповедник народне војске.

У време рата који се догоди 1812 год., председник издаде заповест народним војскама са Севера да иду на границе; Канектикут и Масахусет, којих интересе вређаше рат, одрекоше да пошљу своју војску.

Устав, одговоривши они, овлашћује савезну владу да се послужи народним војскама у случају *побуне* или непријатељске *поплаве*; а за сад нема ни побуне ни стране поплаве. Они додадоше да исти устав који даје Савезу право да позове народне војске у дејствителну службу, даје државама право да постављају официре; отуда следоваше, по њиховом мњењу, да, и у самом рату, никакав савезни официр нема право да заповеда народним војскама, осем јединога председника, и то лично. А међутим захтеваше се да се служи у војсци којом заповедаше други а не он.

Та будаласта и шкодљива тврђења одобрише не само владе и законодавна скупштина, него још и судови тих двеју држава; и савезна влада би принуђена да тражи на другом месту¹ војску која јој недостајаше.

¹ Kents commentaries, св. 1 стр. 244. Ја сам изабрао пример из времена кад је садашњи устав већ био ступио у живот. А да сам се хтео вратити на време прве конфедерације, могао бих навести примера који би много јасније доказивали то што тврдим. У то вре-

Од куда дакле долази да се Американски Савез, заштићен односним савршенством својих закона, не распадне у великом рату? отуда што он нема да се боји великих ратова.

Налазећи се у средини грдно великога копна, где се људска индустрија може безгранично ширити, Савез је готово тако исто усамљен од света као кад би га Океан са свију страна окружавао.

Канада има само један милион становника; њезино је људство подељено на два непријатељска народа. Суровости поднебија огранччавају протезање њезиног земљишта и затварају њезина пристаништа за шест месеци.

Од Канаде до Мексиканскога залива још се налазе по гдекоја дивљачка племена у пола сатрвена, која шест хиљада војника гоне пред собом.

На југу, Савез додирује на једном месту мексиканско царство; отуда ће по свој прилици доћи некад велики ратови. Али слаба цивилизација, поквареност нарави и сиромаштво, још ће за дугу спречавати Мексику да заузме високо место међу народима. Што се тиче јевропских свла, оне због своје удаљености нису опасне. (Н)

Велика срећа Савезних Држава не састоји се дакле у томе што су извашле савезни устав који им дозвољава да могу издржати велике ратове, него у томе што су тако положене да се немају бојати таквих ратова.

ме владаше право одушевљење у народу; револуција беше представљена најпопуларнијим човеком, а при том конгресу у то доба не располагаше, управо рећи, ни чим. Новац и људи не достајаху му сваки час; најбољи планови које он смислише не испаднуху за руком при извршењу, и Савез, увек на прагу пропасти, би спасен много више слабомњу својих непријатеља него својом сопственом силом.

Нико не може оценити користи савезнога система боље него ја. Ја у њему видим једну од најачких комбинација за људско благостање и слободу. Ја завидим судби оних народа којима је дато да га усвоје. Али при свем том не могу да верујем да се сједињени народи могу за дуго борити, с једнаком силом, против народа у кога је власт која припада влади централизирана.

Народ, који би разделио своје суверенство док још постоје овако велике војне монархије у Јевропи, одреко би се, чини ми се, самим тим делом, своје власти, а можда и свога опстанка и имена.

Дирни положај новог света, који чини да човек у њему још нема других непријатеља осем самога себе! Да би био срећан и слободан, довољно му је само да то хоће.

ПРИМЕДБЕ.

(А) Страна 23.

О свима земљама на западу где су Јевропци продрли, види два путовања мајора Лонга која је учинио о трошку конгреса.

Г. Лонг каже нарочито, односно велике американске пустиње, да треба повући једну скоро паралелну пругу са двадесетим степеном ширине (вашингтонски меридијан¹), почев од Првене реке па до реке Плате. Од те замишљене пруге па до Каменитих Брегова, који са западне стране окружују мисисипску долину, протежу се граве равнице, покривене у опште бесплодним песком, или посуте гранитским камењем. Те равнице немају воде преко лета. У њима се само налазе велики чопорови бивола и дивљих коња. Виђају се такође и по неке чете Индијанаца, али их има мало.

Мајору су Лонгу причали да се на исту пустињу налази и више реке Плате, и то на левој страни, кад се и даље продужи у правцу њезинога тока; али се он није могао сам собом уверити о тачности тога извешћа. Long's Expedition, св. II, стр. 361.

Ма колико поверење да заслужује причање мајора Лонга, опет па то не треба заборавити да је он само прешао преко земље о којој говори, и да није свраћао на једну и на другу страну с пруге којом је ишао.

¹ Двадесети степен ширине, по вашингтонског меридијану, одговара од прилике деведесет деветом степену париског меридијана.

(B) Страна 24.

Јужна Америка производи, у својим тропским пределима, невероватно много тога пузећег биља познатог под именом *Piave*. У самој антилској флори има га више од четрдесет разних сорти.

Једно од најлепших јесте *grenadille*. Та красна биљка, названа *Дескуртија* у опису биљног царства у Антилима, прилепљује се за дрва и прави покретне сводове, коловаде богате и елегантне лепотом црвених и плавих цветова који их украшавају, и који задовољавају чуло мириса својим пријатним мирисима св. I. стр. 265.

Акација с великим маунама јесте врло велика *Piave* која се брзо развија, и, прелазећи с дрвета на дрво, покрива некад више од по миље; св. III. стр. 227.

(B) Страна 26.

О американским језицима.

Језици којима говоре американски Индијанци, од северног пола до предгорја Хорн, сви су, каже се, образовани по истом обрасцу и подвргнути истим граматичким правилима; од куда се може извести, с великом вероватношћу, да су сви индијски народи једнога порекла.

Сваки народић американскога копна говори разним наречијем; али језика у правом смислу речи има врло мало, што такође доказује да народи Новог Света нису врло старог порекла.

На послетку, американски су језици прекомерно правилни; вероватно је дакле да народи који се њима слажу нису претрпели велике револуције, и да се нису, било силом или вољно, помешали са страним народима; јер граматичне неправилности у опште производи својење више језика у један.

Американски језици, а нарочито језици Северне Америке, недавно су привукли на се озбиљну пажњу филолога. И тада се први пут пронашло да то наречије једнога варварскога народа беше проказод система врло замлетених идеја и врло научних комбинација. Приметило се да ти језици беху врло богати, и да су се они који су их образовали постарали да их удесе тако како не би вређали деликатност уха.

Грамматични систем Америкаваца разликује се од свију других у многосте, али нарочито у томе што сад рекох.

Неки јевронски народи, из међу осталих Немаци, имају то својство да по потреби спајају разне изразе, и на тај начин дају извесним речима сложен смисао. Индијанци су најчудноватијим начином развили то исто својство, и довели су до тога да с једним предметом склопачају врло много идеја. То ће се лако разумети из примера који је навео г. Дивонсо, у мемоарима философског американског друштва.

Кад се нека жена из Делаваара игра с мачком или кучетом, вели он, она некад изговара реч *kuligatschis*. Та је реч овако сложена: *k* је знак другог лица, и значи ти или твој; *uli*, што се изговора у *ли*, јесте одломак речи *wulit*, која значи леп, красан; *gat* је други одломак речи *vichgat*, која значи шапа; на послетку *schis*, што се изговара *шиз*, јесте умалителни завршетак који доноси собом идеју мајуности. И тако, Индијанка је само једном речју казала: твоја лепа мала шапа.

Ево једног другог примера који показује како су американски дивљаци знали срећно сложити своје речи.

Млађи се делаварски каже *pilaré*. Та је реч образована од *pilsit*, певња, целомудрен, и *léparé*, човек; то јест човек у својој чистоти и невиности.

То својство састављава речи нарочито је чудновато код образовања глагола. Најзамлетенији рад често се изражава само једним гласом; тогово све fine разлике идеја дејствују на глагол и мењају му смисао.

Они који би хтели подробније да испитају тај предмет, који сам ја само површно додирнуо, треба да читају:

1. Преписку г. Диронсеаи с поштованим Несвелдер, односно индијских језика. Та се преписка налази у првој свески Мемоара филозофског америкашког друштва, изданих у Филаделфији 1819 год. код Abraham Small, стр. 356—464.

2. Граматичку делаварског или ленаиског језика, од Geibegger, и предговор те граматике, од г. Диронсеаи. Све се налази у истим збиркама, св. III.

3. Кратки извод тих послова, који је врло добро израђен и налази се на крају VI. св. америкашке енциклопедије.

(Г) Страна 28.

У Charlevoix, св. I, стр. 235, налази се историја првога рата који Французи из Канаде имадоше да издрже, 1610 год. против Ирокоаза. Ови последњи, и ако беху наоружани стрелцима и стрелама, борили се очајнички против Француза и њихових савезника. Шарлевоа, који у осталом није велики живописац, показује врло лепо у тој комаду противност нарави Јевропаца и тих дивљака, као и разлике појмова тих двеју раса о чисти.

Французи, вели он, поузямаше касторске коже којима беху покривени Ирокоази, који лежаху мртви на бојништу. Тај поступак наљути Хироне, њихове савезника. Ови последњи опет почеше да чине над заробљеницима свирепости које им беху обичне, и поједоше једног убијеног непријатеља, што произведе гнушање у Французима. Тако, додаје он, ти дивљаци показиваху највећу равнодушност и дивљаху се што исту не налажаху и у француском народу. Они не могаше да разуму да би било мање зло онлачкати мртваца него појести их, као што раде дивљи зверови.

На другом једном месту, св. I, стр. 280, исти Шар-

левоа овако описује прво мучење које је Champlain видео, и повратак Хирона у своје село.

Пошто су прешли осам миља, вели он, наши се савезници зауставише, и узев једнога од својих заробљеника, пребацише му све свирепости које је чинио ратницима њиховога народа који му беху пали у руке, и рекоше му да треба да се нада да ће се и с њим тако исто постунити, додавши да треба непањем да засведочи да има срца. Он одмах запев своју војничку песму, и све друге које знађаше, али врло жалосним гласом, вели Шамплеи, који још није имао времена да увиди да сва дивљачка музика има печета тужнога. Његове муке, праћене свима ужасима о којима ћемо доцније говорити, застрашише Французе, који се узалудно мучише да им учине крај. Идуће ноћи, један Хирон сино је да их непријатељ гони; кад се то дознаде, повлачење војске претвори се у право бегство, и дивљаци се више нигде не задржаше докле год не бише извап сваке опасности.

Чим угледаше колибе свога села, одсекосе дугачке штапове за које привезаше косе, које им беху пале у лево, и носили их као знаке победе. Угледавши то, жене дотрчаше, запливаше, и дошав до чамаца узеше из руку својих мужева те косе које беху са свим крваве, и метуше их себи о врат.

Ратници дадоше Шамплеу један од тих грозних победних знакова, и подложише му осем тога неколико стрела и стрелица, једине ствари које су хтели онлачкати од Ирокоаза, с молбом да их покаже француском краљу.

Шамплеи је преживео сам самнит целу једну зиму с тим дивљацима, без икакве опасности било за себе или своју сопственост.

(Д) Страна 47.

При свем тој што је претерано строги британски морал, који је био узрок постанка енглеских насеобина у Аме-

рици, vrlo ослабљен, опет се за то још налазе његови из-
напредни трагови у обичајима и законима.

Године 1792. баш у време кад антихришћанска фран-
цуска република завочише свој кратки живот, законодавно
тело у Масачусету обнародова закон који ће читалац мало
час имати пред очима, и коме једина цел беше да намора
грађане да светкују недељу. Ево увод и главне наредбе тога
закона који заслужује да привуче сву пажњу читаочеву:

„Будући, вели законодавац, да је празновање недеље од
општег интереса; да оно производи полезно прекидање по-
слова; да даје људма прилике да размисле о дужностима жи-
вота и погрешкама којима је род човечански потчињен; да
дозвољава указивати засебно и јавно част и поштовање Богу
створитељу и управитељу васног света, и одвати се оним
доброчиним делима која су украс и утеха хришћанских
друштава.

„Будући да перелићозне или лакомислене особе, за-
борављајући дужности које нам недеља налаже и користи
које друштво од ње добија, обешчашћавају њезину светост
предајући се својим задовољствима или својим пословима;
да је тај начин поступања противан њиховим сопственим
интересима: да је, осем тога, такве природе да узнемирује
оне који не следују њиховом примеру, и наноси стварну
штету целом друштву уводећи у њ укус расипања и раз-
вратне обичаје;

„Сенат и представнички дом наређују ово што следује:

„1. Нико неће моћи, у недељу, држати отворен дућан
или радионицу. Нико се неће моћи занимати ма каквим по-
словом, бити на концерту, балу или у позоришту ма каквога
рода, ни довати, ни играти се, ни увесељавати се. Пре-
ступници ће се казнити новчано. Новчана казна неће бити
мања од 10 ни већа од 20 шилинга за сваки преступ.

„2. Никакав путник, вођ, рабација, неће моћи, осем
случаја нужде, путовати недељом. У противном случају каз-
ниће се истом казном,

„3. Крчмари, ситничари, гостионичари, неће допустити
становнику своје општине да у њих проводи недељом време
у задовољствима или радовима. У случају преступа гостио-
ничар и његов гост платиће новчану казну. Осем тога, го-
стионичар ће моћи изгубити право на рад.

„4. Онај који за три месеца дана не укаже Богу јавну
почаст, а није спречен болешћу или другим каквим довољним
узроком, биће осуђен на 10 шилинга новчане казне.

„5. Онај који би се неористојно владао у храму, пла-
таће од 5 до 40 шилинга новчане казне.

„6. О извршењу овога закона стараће¹ се општински
tythingmen. Они имају право посетити недељом све гости-
онице и јавна места. Гостионичар који би им одрекао у-
ласак у своју кућу биће осуђен да плати само за то 40 ши-
линга новчане казне.

„7. Tythingmen-и мораће заустављати путнике и из-
вештавати се о узроку који их је патерао да ноћу на пут
у недељу. Онај који не буде хтео одговорити биће осуђен
на новчану казну која може бити од 5 фунти штерлинга.

„Ако узрок који путник наведе не би се учинио до-
вољан tythingman-у, овај ће га тужити примирителном
сулици свога среза. „Закон од 6 Марта 1792. General Laws
of Massachusetts, св. I, стр. 410.

Законом од 11 Марта 1797 год. увећане су новчане казне,
од којих половина мораде припадати гонивоцу кривца. Иста
збирка, св. I, стр. 325.

Закон од 16 Фебруара 1816 год. потврди те исте мере.
Иста збирка, св. I, стр. 405.

Подобне наредбе налазе се у законима државе Њујорка,
прерађеним 1827 и 1828 год. Види Revised Statutes, део I,
гл. XX, стр. 675.) У њима се каже да недељом нико неће

¹ То су званичници који се бирају сваке године и који се,
по својим задаћама, приближују пољаци и званичнику суд-
ске полиције у Француској.

моћи ловити ни животиње ни рибу, ни играти карте и по добне игре, ни посећивати куће где се даје пиће. Нико неће моћи путовати осим случаја нужде.

То није једини траг који су религиозни дух и строге нарави првих насељеника оставили у законима.

У прерађеним штатутима државе Њујорка, св. I. стр. 662, читамо следећи чланак.

„ Сваки који у двадесет и четири сахата добије или изгуби, играјући или кладећи се, суму од 25 долара (од прилике 132 fr.), сматраће се да је учинио преступ (misdemeanor) и кад се дело докаже, биће осуђен на новчану казну која ће бити најмање пет пута онолика колика је добивена или изгубљена сума; та ће се сума предати надзорнику сиротиње у општини.

„ Овај који изгуби 25 или више долара може их захтевати назад пред судом. Ако он то не учини, онда надзорник сиротиње може оптужити онога који је добио и принудити га да да, на корист сиротиње, добивену суму и још тринут толико.“

Закони које наведосмо са свим су скорешњи; али ко би их могао разумети пре но што загледа у сам почетак насеобина? Ја не сумњам ни најмање да се у наше доба кривични део тога законодавства врло ретко примењује, закони још задржавају своју укоченост, а нарави су већ попустиле покрету времена. Међутим празновање недеље у Америци још је ствар која највише пада странцу у очи.

Има нарочито једна велика американска варош у којој је од суботе у вече друштвени покрет као одгођен. Човек иде кроз њу у време које је најгодније за рад оних који су у зрелом добу и за задовољства и уживања младежи, и налази се у дубокој усамљености. Не само нико не ради, него се чини да нико не живи. Не чује се ни покрет индустрије, ни израз радости, па ни само оно потмуло жуборење које се непрестано подиже из сваке велике вароши. Около црква ланци су затегнути; капци на кућама пола затворени

једва пуштају по неки сунчани зрачак у обиталиште грађана. Једва се овде овде угледа по неки усамљен човек који у највећој тишини пролази кроз пуста раскршћа и дуж празних улица,

Сутрадан, у прозорје, трештање кола, лупање чекића, вика људи на ново се почињу чути; варош се разбуђује, неспокојна гомила нагли к огњиштима трговине и индустрије; све се миче, све се креће, све се жури око вас. Неком тако рећи заносном мртвилу слеђује грозничава живост и окретност; рекао би човек да сваки има само један дан на расположењу да се обогати и да ужива своје богатство.

(E) Страна 53.

Илиштво је говорити да у овој глави писам имао намеру да излажем американску историју. Моја је једина циљ била да поставим читаоца у стање да оцени утицање мишљења и нарави првих насељеника на судбу првих насеобина и Савса у опште. Ја сам се дакле морао ограничити на навод неколико одломака.

Ја не знам да ли се варах, али чини ми се да идући путем који ја овде само показујем, могле би се показати о првом добу американских република слике које не би биле недостојне да привуку на се погледе публике, и које би без сумње дале државницима материје за размисљање. Немогући се сам одати томе послу, хтео сам бар да га другима олакшам. По томе, држао сам да овде треба укратко да побројим и разложим дела која ми се чине да су најкориснија у том обзиру.

У број опшних докумената који би се могли с користићу читати, ставићу најпре дело названо: Historical collection of state papers and other authentic documents, intended as materials for on history of the United States of America; by Ebenezer Hazard.

Прва свеска те збирке, која би печатана у Филаделфији 1792 год. садржи прене текста свију устава које је енглеска круна давала насељеницима, као и прва акта насеобинских влада за прво време њиховога живота. На међу осталог ту се налази велики број достављених докумената о пословима Нове Енглеске и Вирџиније за време тога периода.

Друга је свеска посвећена скоро сва актима конфедерације од 1648 год. Тај федерални уговор, који закључише међу собом насеобине Нове Енглеске у цели одбране од Индијанаца, би први пример савеза који дадоше Англо-Американци. Још се неколико конфедерација те природе закључише до конфедерације од 1776 год. која донесе независност насеобина.

Историјска збирка Филаделфије налази се у краљевској библиотеци.

Осем тога свака насеобина има своје историјске споменике, од којих су многи врло драгоцени. Ја почињем које писаниваће с Вирџинијом која је најпре насељена.

Први од свију историјисана Вирџиније јесте њезин основач, капетан Јован Шмит. Капетан Шмит оставио нам је једну свеску у-4^о, названу: *The general history of Virginia and New-England, by Captain John Smith, some time governor in those countries and admiral of New-England*, печатану у Лондону 1627 год. (Та се свеска налази у Краљевској библиотеци.) Шмитово је дело украшено врло занимљивим картама и сликама из времена кад је оно печатано. Историјско се причање распростире на време од 1584 до 1626 год. Шмитова се књига уважава, и она дошта то заслужује. Писац је један од најславнијих авантураста који су се појавили у веку пуном чудноватих догађаја на крају којег је он живео; и сама је књига задахнута оном жестином за открићима и оним предузимачким духом који карактеризираху ондашње људе; у њој се налазе оне ритерске нарави које мешаху с трговином и којима се служаху за набавку богатстава.

Али што је нарочито приметно у делу капетана Шмита, јесте то што он меша с добродетељима својих савременика својства која су остала непозната већини од њих; његов је стил прост и чист, његова причања имају све знаке истине, његова описивања нису украшена.

Тај писац дивно осветљава стање Индијанаца у време открића Северне Америке.

Други историјисац кога треба читати јесте Beverley. Беверлеово дело, које сачињава једну свеску у-12, преведено је на француски, и печатано у Амстердаму 1707 год. Писац почиње своје причање с годином 1585 и савшава га с годином 1700. Први део његове књиге садржи историјске документе у правом смислу, односе се на постанак насеобине. Други садржи занимљив опис стања Индијанаца тога удаљеног доба. Трећи даје врло јасне идеје о наравима, друштвеном стању, законима и политичким обичајима Вирџинаца из времена пишчевог.

Беверле је родом из Вирџиније, и то му је дало повода те је рекао у почетку, „да моли читаоце да не испитују његово дело као строги критичари, јер рођен у Илијама, он признаје да незна чисто и добро свој језик.“ Поред све те учтивости насеобинца, писац засведочава, дуж целе своје књиге, да нестрпељиво сноси старешинство старе постојбине. У Беверлеовом делу налазе се такође безбројни трагови онога духа грађанске слободе који тада оживљаваше енглеске насеобине у Америци. Тако исто налази се траг поделаности које су тако дуго трајале међу њима, и које су закасниле њихову независност. Беверле мрзи своје католичке суседе из Мариланда још више него енглеску владу. Стил је тога писца прост; његова су приповедања често врло интересантна и уливају поверење. Француски превод беверлеове историје налази се у краљевској библиотеци.

Ја сам видео у Америци, али писам могао наћи у Француској, једно дело које би такође заслужило да се чита; оно је названо: *History of Virginia, by William Stith*.

Та књига има важних ситница; али мени се учинила дугачка и збркана.

Најстарији и најбољи докуменат о историји Каролине јесте једна књижница у-4^о, названа: *The history of Carolina by John Lawson*, печатана у Лондону 1718 год.

Лосовово дело садржи пре свега једно путовање на запад Каролине поради нових отирића. Тај је пут описан у форми повјеса; аукторове су приповетке збркане; његова су посматрања врло површина; једино што пада у очи у тој чести дела јесте опустошења која чинише богиње и ракија међу дивљацима те епохе, и једна занимљива слика развратности нарави која владала у њих, и коју присуство Јевропаца потпомагаше.

У другом делу Лосововог дела говори се о физичком стању Каролине и њеним производима.

У трећем делу, писац врло интересантно описује нарави, обичаје и владу Индијанаца тога доба.

У том делу књиге има често ориџиналности и врло великог устроумља.

Лосовова се историја свршује с уставом Каролине у време Карла II.

Општи тон тога дела површан је, често неумерен и неуредан, и са свим је противан врло озбиљном стилу дела изишаваним у то исто време у Новој Енглеској.

Та је историја врло редак докуменат у Америци, а у Јевропи се не може добити. Међутим има један екземпляр у краљевској библијотеци.

Из крајњег југа Савезних Држава прелазим непосредно у крајњи север. Посредни простор насељен је тек допније.

Пре свега треба да напоменем једну врло интересантну збирку названу: *Collection of the Massachusetts Historical Society*, печатану први пут у Бостону 1792 год., препечатану 1808 год. Тога дела нема у краљевској библијотеци, пити, чини ми се, у икојој другој.

Та збирка (која се продужава) садржи гомилу врло

драгоценних докумената односећих се на историју разних држава Нове Енглеске. У њој се налази неизданих кореспонденција и доставерних акта која беху затрвана по провинцијалним архивама. Цело Букиново дело које се односи на Индијанце у њој је печатано.

У глави на коју се односи ова примедба, више сам се пута позивао на дело Натаниела Мортонa названо: *New-Englands Memorial*. Што сам о њему рекао довољан је доказ да заслужује важњу оних који би хтели да позваду историју Нове Енглеске. Књига Натаниела Мортонa сачињава једну свеску у-8^о, препечатана је у Бостону 1826. У краљевској библијотеци нема је.

Најважнији докуменат који постоји о историји Нове Енглеске јесте дело Р. Котон-а Матер-а, названо: *Mag-nalia Christi Americana, or the Ecclesiastical History of New-England, 1620—1698*, 2 св. у-8^о, препечатано у Хартфорду 1820 год. Не верујем да га има у краљевској библијотеци.

Писац је разделио своје дело на седам књига.

Прва садржи историју онога што је спремиле и било узрок основања Нове Енглеске.

Друга садржи живог првих гувернера и главних управника те земље.

Трећа је посвећена живог и радовима евангеличких свештеника који су за то време руководили душе.

У четвртој, писац показује основање и развијање камбричког универзитета (у Масачусету).

У истој излаже начела и дисциплину цркве Нове Енглеске.

У шестој наводи извесна дела која показују, по Матеру, добродично дејствовање бољег провиђења на становнике Нове Енглеске.

На послетку у седмој, писац нам показује јеретичтва и нереде којима је излагана црква Нове Енглеске.

Котон Матер беше евангелички свештеник који се родио и провео свој живог у Бостону.

Сва жестива и све религиозне страсти које су биле узрок постанку Нове Енглеске одушевљавају и оживљају његова причања. У његовом начину писања често се налазе трагови рђавога укуса; али он привлачи, јер је пуи неког одушевљења које се на послетку саопшти читаоцу. Он често не трпи друге вере, а још чешће је лаковеран; али у њему се никад не опажа жеља за варањем; у његовом се делу по кадито налази лепих места и истинитих и дубоких идеја, као што су ове:

„Пре доласка ширитавца, вели он, св. I. гл. IV. стр. 61, Енглези су више пута покушавали да населе земљу коју ми обитавамо; али како они имађаху у виду само материјалне интересе, то беху увек спречавани да остваре своје намере; са свим је друго било с људима који дођоше у Америку, натарани и подржавани високом верозаконом идејом. И ако они последњи нађоше више непријатеља по што их никада нађоше основачи ма које насеобине, они овет за то осташе постојани у својој намери, и установа коју образоваше постоји још и данас.

Матер уноси по кадито у своја строга историјска излагања слике пуне благости и њежности: пошто је говорио о некој енглеској госпођи коју је верозаконна ревност довела са својим мужем у Америку, и која после кратког времена умре од умора и невоља, он додаје: „Што се тиче њезиног добротиног мужа, Исаака Џонсона, он покуша да живи без ње, на како му не беше могућно, умре и он (св. I. стр. 71.)

Матерова књига јавно показује време и земљу коју он описује.

Кад хоће да нам каже узроке који су навели ширитавце да траже прибежиште преко мора он вели:

„Небесни Бог позва из свога народа оне који обитаваху Енглеску. Говорећи у исто време многобројним људма који никад не беху видели један другога, он их испуни жељом да оставе угодности живота које налажаху у својој

отаџбини, да пређу страховити Океан и да иду да се настане у још ужаснијим пустинјама, у јединој цељи да се у истина без икакве сметње потчине његовим законима.“

„Пре но што даље пођем, додаје он, добро ће бити да покажем узроке тога предузећа, да би их потомство добро разумело; нарочито је важно да опоменем на њих људе нашега доба, бојећи се да, изгубив из вида предмет са којим тежаху њихови оцеви, не пренебрегну праве интересе Нове Енглеске. Ја ћу дакле овде да ставим оно што се налази у једном рукопису где неки од тих узрока бисмо онда изложени.

„Први узрок: пркви би се учинила врло велика услуга кад би се Јеванђеље пренело у тај део света (северну Америку), и подигао преобран који би могао заклањати верне од антихриста, на утврђењу чијега царства ради се у осталом свету.

„Други узрок: све су друге јевронске пркве ожалостивене, и ваља се бојати да Бог не досуди то исто и нашој. Ко зна да ли он није спремно то место (Нову Енглеску) за прибежиште оних које хоће да спасе од опште пропасти?

„Трећи узрок: земља у којој ми живимо изгледа као да су јој становници додијали: човек, који је најдрагоценије створење, има овде мање вредности него земља коју газди. Имати децу, комшије, пријатеље, сматра се за тешко бреме; сиромаха сваки избегава; људи одбацују оно што би требало да производи највећа уживања овога света, кад би ствари ишле природним током.

„Четврти узрок: наше су страсти дошле до тога да нема имања које би могло поставити човека у стање да одржи свој ред међу себи равнима. А међу тим онај који у томе не може да успе, изложен је презрењу; отуда излази да човек, ма којегга заната био, тражи да се обогати забрањеним средствима, и да праведним људма постаје тешко живети угодно а поштено.

„Пети узрок: школе у којима се предају науке и ве-

розакон тако су покварене да је већина деце, а често најбоља и најодличнија, и она која даваху највеће надежде, са свим изопачена множином рђавих примера који се збивају пред њиховим очима, и поквареношћу која их окружује.

„Шести узрок: није ли цела земља градина господа Бога? Зар њу Бог није предао Адамовим синовима да је обрађувају и улепшавају? Зашто дакле ми умиремо од глади из недостатка места, а међутим пространа предели који су тако исто годни за човечију употребу стоје необитани и необделани?”

„Седми узрок: подићи реформирану цркву и потпомоћи је у почетку: сјединити наше силе са силама једнога вернога народа да бисмо је утврдили, унапредили, и спасли од случајева, а можда и савршене беде којој би била изложена без те помоћи, има ли благороднијега и лепшега дела од тога, има ли какво предузеће које би било достојније хришћанина?”

„Осми узрок: кад би људи којих је побожност позната, и који живе овде (у Енглеској) у богатству и срећи, оставили те користи те да раде на утврђењу ове реформиране цркве, и пристаали да деле с њом мрачну и тешку судбу, то би био велики и користан пример који би пробудио веровање верних у молитве које управљају на Бога у корист насеобине, и који би навео још много људи да се њима придруже.“

Излажући даље начела цркве Нове Енглеске односно морала, Магер жестоко папада обичај навијања здравица при столу, што он назива безбожничким и гадним обичајем.

Он се с истом жестовом изражава против свију украса које жене могу метати у косе, немилостиво осуђује моду која се уводи, вели он, међу њима да откривају врат и руке.

У једној другој страни свога дела, он нам прича врло опширно више врачарички дела која су застрашивала Нову Енглеску. Види се да му видљиво ђаволово делање у пословима овога света изгледа као неоспорна и доказана истина.

На многим местима те исте књиге показује се дух грађанске слободе и политичке независности који карактеризираше пишчеве савременике. Њихова начела односно владе сваки час излазе на видик. Тако наприлику видимо да становници Масачусета дају, године 1630, десет година после основања Плимута, четири стотине фунта штерлинга да се отвори универзитет у Камбриџу.

Ако од општих докумената који се односе на историју Нове Енглеске пређем на оне који се тичу разних држава које се налазе у незанимљивим границама, ја бих пре свега имао да наведем дело названо: *The history of the colony of Massachusetts, by Hutchinson, lieutenant governor of the Massachusetts province*, 2 св. у—8°. У краљевској библијотеци налази се један примерак те књиге; то је друго издање печатано у Лондону 1765 год.

Хечинсонова историја, коју сам више пута наводио у глави на коју се ова примедба односи, пише се с годином 1628 и завршава се с годином 1750. У целом се делу види велика оланост к истини; стил је прост и без китње. Та је историја врло подробна.

Најбоља документ, односно Конектикута, јесте историја од Benjamin-а Trumbull-а, под насловом: *A complete History of Connecticut, civil and ecclesiastical, 1630—1764*, 2 св. у—8°, печатане 1818 у Њухавену. Не верујем да се то дело налази у краљевској библијотеци.

Та историја садржи јасно и хладно излагање свију догађаја збиваних се у Конектикуту за време периода означеног у називу дела. Писац се користно најбољим изворима, и његова причања задржавају карактер истине. Све што каже о првим временима Конектикута прекомере је интересно. Види нарочито у његовом делу устав од 1639 год. св. I. гл. VI. стр. 100; а тако исто и кривичне законе Конектикута, св. I. гл. VII. стр. 125.

С правом се уважава дело Јеремје Белкната названо: *History of New-Hampshire*, 2 св. у—8°, печатано у

Бостону 1792 год. Види нарочито, у Белкиатовом делу, трећу главу прве свеске. У тој глави писац даје изваденио драгоцене подробности о политичким и религиозним начелима пиританаца, о узроцима њиховог иселења и о њиховим законима. Ту се налази овај интересантни навод заклетве учињене 1663 год: „Нова Енглеска треба непрестано да се опомиње да је она основана у цели верозаконна а не трговине. На незнпом се челу чита да је завештала чистоту односно јеванђелске науке и дисциплине. Нек се трговци и сви они којих се занимање састоји у давању новца под интерес опомену да је предмет основања ових пасосбица била вера а не добит. Ако међу нама има неко који у оцењивању света и вере, сматра свет као 13 а веру узима само за 12, тај није задахнут чувствима правог сипа Нове Енглеске.“ Читаоци ће наћи у Белкиату више општих идеја и више силе у мислима него у свима дојаконшим американским историцима.

Ја не знам да ли се та књига налази у краљевској библијотеци.

Међу средсредним државама које већ одавно постоје, и које заслужују да се о њима занимамо, нарочито се одликују државе Њујорк и Пенсилванија. Најбоља историја коју имамо о држави Њујорку названа је: *History of New-York*, par William Smith, печатана у Лондону 1757. Од ње има превод на француском, печатан такође у Лондону 1767, 1. св. у—12. Шинт нам даје полезне подробности о ратовима Француза и Енглеза у Америци. Од свију американских историка овај нам најбоље показује чувену конфедерацију Ирокоаза.

Што се тиче Пенсилваније, не могу ништа боље упити него да наведем Праудово дело названо: *The history of Pennsylvania, from the original institution and settlement of that province, under the first proprietor and governor William Penn, in 1681 till*

after the year 1742, par Robert Proud, 2 св. у- 8°, печатане у Филадельфији 1797 год.

Ова књига нарочито заслужује читаоцима пажњу; она садржи гомилу врло интересантних докумената о Пен-у, науку Квакера, карактер, нарави, обичаје првих становника Пенсилваније. Ова се, чини ми се, не налази у краљевској библијотеци.

Није потребно да додајем да се међу најважнијим документима односењим се на Пенсилванију налазе дела самога Пен-а и Фравклинова дела. Та су дела позната многих читаоцима.

Већину књига које наведох, већ сам био прочитао за време мога бављења у Америци, али и краљевска ми је библијотека поверила неколико њих; друге ми је позајмио г. Варден, стари Ђенерални консул Савезних Држава у Паризу, писац једнога извапреднога дела о Америци. Ја не ћу да завршим ову примедбу а да не замолим г. Вардена да прими уверење моје признателности.

(Ж) Страна 62.

Ово што следује налази се у *Mémoires de Jefferson*: „Кад су се Енглези први пут настанили у Вирџинији и кад се земље добиваху по врло малу цену, или за бадава, неке предвиђајуће особе беху добиле велике уступке, на желећи да одрже сјајност своје фамилије, оне беху субституирале своја добра својим потомцима. Пренос тих имања с колена на колена, на људе који ношаху исто име, произвео је на послетку једну одличну класу фамилија које, добив новластицу да овековечавају своја богатства, образоваху тим начином неку фелу благородничког реда који се одликоваше величним и луксузом својих установа. Из тога реда краљ обично бираше своје државне саветнике.“ (*Jefferson's Mémoires.*)

Главне паредбе енглеског закона о наследству у опште су одбачене у Савезним Државама.

„Прво правило по коме се ми управљамо у смотрењу наследства, вели Кент, јесте ово: Кад неки човек умре без тестаментa, његово имање прелази на његове наследнике у непосредној линији; ако има само један наследник или једна наследница, он или она сама узима цело наследство. Ако има више наследника једнога истога степена, они подједнако деле међу собом наследство, без разлике рода.

То је правило прописано први пут у држави Њујорку штатутом од 23 Фебруара 1786 год. (види revised Statutes, св. III; Dodgell, стр. 48); доцније је усвојено у прерађеним штатутима исте државе. Оно сада влада у свима Савезним Државама с јединим изузетком државе Вермонта где мушки наследник добија дванут толико колико женски. Kent's Commentaries, св. IV, ст. 370.

У том истом делу, Кент нам излаже историју америкашког законодавства односно сунституција. Из те историје видимо да енглески закони о сунституцијама образоваху опште право у насеобинама пре америкашке револуције. Сунституције у правом смислу (Estates'tail) бивше укинуте у Вирџинији 1776 год. (то се укинуће учини на предлог Јеферсонов; види Jefferson's Memoires), у држави Њујорку 1786 год. За тим су укинуте у Северној Каролини, Кентуки, Тенеси, Ђурџији, Мисури. У Вермонту, Идијани, Илиноису, Јужној Каролини и Луизијани, сунституције ипсу никад употребљаване. Државе које су мислиле да треба задржати енглеско законодавство односно сунституција, измениле су га тако да су му укинуле главне аристократске знаке. „Наша општа начела у смотрену владе, вели Кент, теже да потпомогну циркулацију сопствености.“

Што највише вада у очи француском читаоцу који изучава америкашко законодавство односно наследства, јесте то што су француски закони о том истом предмету још неравнио демократскији од њихових.

Америкашки закони деле такође очева добра, али само у случају где његова воља није позната: „јер сваки човек, вели закон, у држави Њујорку (Revised Statutes, св. III. Appendix, стр. 51), има потпуну слободу, власт и право да тестаментом располаже са својим добрима, да завештава, да разделује, у корист ма кога лица, само ако не завештава у корист неког политичког тела или организованог друштва.“

По француском закону, једнака или скоро једнака подела правило је за завештатеља.

Већина америкашких република још дозвољавају сунституције, и само им ограничавају дејства.

Ако је друштвено стање Америкаца још демократскији од францускога, француски су опет закони демократије од њихових. То се објашњава боље но што се мисли; у Француској, демократија се још занима рушењем; у Америци, она влада мирно на развалинама.

(3) Страна 70

Кратки садржај изборних услова.

Све државе дају грађанима изборна права по завршеној двадесет првој години. У свима државама, бирач треба да је становао неко извесно време у дистрикту где гласа. То се време мења од три месеца до две године.

Што се тиче данка којим је условљено бирачко право: у Масачусету бирач треба да има три фунте штерлинга прихода, или 60 фунти капитала.

У Родисланду је вужна непокретна сопственост у вредности од 130 долара (704 fr.).

У Конектикуту, треба имати имање које доноси 17 долара прихода (од прилике 90 fr.)

У Њујерсеју, бирач треба да има имовине која вреди 50 фунти штерлинга.

У Луизијој Каролина и Маријанду, треба да има 60 југара земље.

У Тенесу, треба да има ма какву сопственост.

У државама: Мисисипи, Охијо, Ђурџија, Вирџинији, Пенсилванији, Делавару, Њујорку, да ко буде бирач, довољно је да плаћа порез; у већини тих држава, служба у народној војсци скопчана је с плаћањем пореза.

У Мену и Њухампширу, довољно је не бити зависан у списак сиромаша.

На послетку, у државама: Мисури, Алабама, Илиноису, Луизијани, Индијани, Кентуки, Вермонт, не захтева се никакав услов који се односи на имовину бирача.

Чини ми се да само Северна Каролина полаже за бираче сенатора друге услове а не оне који се захтевају од бирача представника. Први треба да имају 50 југара земље. Да би ко могао бирати представнике довољно је да плаћа давак.

(И) Страна 124

У Савезним Државама постоји забрањујући систем. Мали број ђумрукија и велика просторија обала чине те је криумчарење врло лако; међутим оно је ту много мање него у другим државама, јер сваки ради да му стане на пут.

Како у Савезним Државама нема предупређујуће полиције, то се у њима чешће догађају пожари него у Јевропи; али они се у опште брже гасе, јер околни становници сви до једног трче на место где је опасност.

(Ј) Страна 126

Није истина да је централизација проишла из француске револуције; француска ју је револуција усавршила али је није створила. Укус за централизацијом и манија за уре-

ђењем постоје, у Француској, од времена кад су законознаци ушли у управу; то јест од времена Филипа делог. Од тога доба, те су две ствари непрестано расле. Ево шта Малзерб рече краљу Лудвигу XVI, 1775 год., говорећи у име *conseil des aides*.

„Сваком телу, сваком друштву грађана беше остало право управљати својим сопственим пословима; право које није део првобитнога устава краљевства, јер је оно много старије од устава; то је природно право, право разума. Међу тим оно је одузето нашим грађанима, господару, и ми се не плашимо рећи да је администрација у том смотрењу пала у крајности које се могу назвати детњијастим.

„Од када су силни министри усвојили начело да никако не сазивају народну скупштину, дошло се од последице на пољудну дотле да се саветовања становника једнога села проглашују за неважећа ако нису одобрена надзорником; тако, ако општина има да учини неки издатак, она треба да то да добије дозвољење од надзорниковога заменика, да се управља по плану који је он дао, да употребајује раднике које он потицаје, да их плаћа по његовој ђули; и ако општина има да води неку парницу, треба такође да добије од надзорника дозвољење за то. Парница треба да пређе преко тога првог суда пре но што дође до земаљског правосуђа. А ако надзорник не мисли као становници, или ако њихов противник узива надзорничково поверење, онда општина не може добити овлашћење да брани своја права. Ето господару каква су се средства употребљавала да се у Француској угуши сваки општврски дух, да се угасе, ако би било могућно, и сама чувства грађана; неог је народ тако рећи проглашен за непунолетна, и постављени су му тутори.

Шта би се могло боље рећи данас, кад је француска револуција учинила оно што зову несавна освојења усмотрену централизације?

Године 1789, Џеферсон писао је из Париза једном од својих пријатеља: „нема земље где је жеља за прекомерном

управом дубље укорењена него у Француској и где она чини више вла.* (Писма Мадисону, 28 Августа 1789).

Истина је да је у Француској централна влада, од неколико векова, чинила све што је могла да рашири административну централизацију; она у томе послу није никад имала других граница осем својих сила.

Централна власт произишавши из француске револуције отишла је у томе даље од свију својих претходника, јер је била јача и наученија него ико од њих: Лудвик XIV потчињаваше свтнице општинскога живота вољи надзорника; Наполеон их је потчињено министарској вољи. Начело је увек једно исто са ближњим или удаљенијим последицама.

(Б) Страна 130

Та непроменљивост устава у Француској вужна је последица француских закона.

То се најпре може видети код најважнијег закона, онога који одређује ред наследства на престо. Шта је непроменљивије у своме начелу него политички ред основан на природном реду наследства од оца на сина? Године 1814, Лудвик XVIII захтевао је те се признала та вечност закона политичкога наследства у корист његове Фамилије. Они који су уређивали последице револуције од 1830 год. следовали су његовом примеру; они су само увели вечност закона у корист друге фамилије; они су у томе подражавали канцелара Малу који се, установив нов парламенат на развалинама старог, постара да прогласи у истој наредби да ће нове судије бити независне, као што су били њихови претходници.

Закони од 1830, као и од 1814 год. не показују никакво средство за мењање устава. А очевидно је да обична средства која законодавство има на руди нису довољна за то.

Од кога краљ добија своју власт? Од устава. Од кога

перови? од устава. Од кога посланици? Од устава. Како би дакле краљ, перови, и посланици могли, скунивши се уједно, изменити штогод у закону по чијој сили они једино владају? Ван устава они су ништа; на које би се дакле земљиште они поставили да промену устав? Од две ствари једна: или они не могу ништа да ураде уставу, који постоји против њихове воље, и тада продужују владати у његово име; или успеда да измену устав, и тада они нису ништа, јер закон средством кога они постојаху, не постоји више. Поништив устав, они су себе понинтили.

То се још боље види у законима од 1830 него ли у законима од 1814 год. По законима од 1814 год., краљевска власт беше на неки начин изван и више устава; а устав од 1830 год. створи краљевску власт, и она без њега не беше, по своме сопственом признању, апсолутно ништа.

Тако дакле један део францускога устава непроменљив је збо то што су га скончали са судбом једне фамилије; а целина му је тако исто непроменљива за то што нема законских средстава да би се могао променити.

Ништа се од тога не може применити на Енглеску. Енглеска нема писаног устава, па се за то не може ни рећи да се њезин устав мења.

(А) Страна 131.

Најважнији писци који су писали о енглеском уставу једногласно призивају то свепоуђење парламента.

Делом вели, гл. X, стр. 77: It is a fundamental principle with the English lawyers, that parliament can do every thing, except making a woman a man or a man a woman.

Блекстон се изражава још категоричније, ако не енергичније, од Делома; сво како:

„Власт и правосуђе парламента тако су пространи и тако апсолутни, во г. Едуарду Гоку, било односно лица било

односно послова, да му се никакве границе не могу поставити... О томе суду, додаје он, може се са истином рећи: *Si antiquitatem spectes, est vetustissima; si dignitatem, est honoratissima; si jurisdictionem, est capacissima.* Његова власт, суверена и без контроле, може потврђивати, раширивати, ограничавати, укидати, поништавати, обнављати и тучачити законе о предметима духовним, мирским, грађанским и кривичним. У тим краљевствима устав је поверио парламенту ту деспотску и апсолутну власт која, у свакој влади, мора да се налази негде. Тужбе, лекови против зала, противзакони поступци, све је потпуније томе изванредном суду. Он може уређивати или мењати наследство на престо, као што је учинио под владом Хенрика VIII и Едварда VI; он може мењати установљену народну веру, као што је чинио у разним приликама под владом Хенрика VIII и његове деце; он може променити и на ново начинити устав краљевства па и самих парламената, као што је учинио актом уједињења Енглеске са Шкотском, и разним статутима за трогодишње и седмогодишње изборе. Једном речју, он може чинити све што природно није немогуће; за то су и назвали његову власт, можда сувише дрско, свемогућност парламента."

(М) Страна 144.

Нема предмета о коме се америчански устав боље слажу него о политичком суђењу.

Сви уставни који се занимају тим предметом дају представничком дому искључно право оптужења, осем јединога устава Северне Каролине, који даје то право великим поротама (чл. 23).

Готово сви уставни дају искључно право суђења сенату, или скупштини која заузима његово место.

Једине казне које политички судови могу изрећи ово су: одузимање службе или забрана бити јавни званичник у

будуће. Само вирџински устав дозвољава да се изричу казне свакога рода.

Злочинства која могу дати повода политичким суђењима ово су: у савезном уставу (одељак IV, чл. 1), у уставу Индијане (чл. 3 стр. 23—14), Њујорка (чл. 5), Делавара (чл. 5), издајство против државе, мито, и друга велика злочинства или преступи:

У уставу Масачусетса (гл. I, од II), Северне Каролине (Чл. 23) и Вирџиније (стр. 252), рђаво владање и рђава администрација.

У уставу Њухамшира, мито, казниме сплетке и рђава администрација;

У Вермонту (гл. II, гл. 24), рђава администрација;

У Јужној Каролини (чл. 5), Кентуки (чл. 5), Тенеси (чл. 4), Охијо (чл. 1, 23, 24) Луизијани (чл. 5), Мисисипи (гл. 5), Алабами (чл. 6), Пенсилванији (чл. 4), преступи учињени у дужностима.

У државама: Илиноасу, Турџијани, Мену и Конектикуту никакво се злочинско не спомиње ипсцијално.

(Н) Страна 227

Истина је да јевропске силе могу водити са Савезом велике морске ратове; али увек је лакше и мање опасно издржати морски него сувоzemни рат. Морски рат захтева само један род успљавања. Трговни народ који пристаје да својој влади нуждан новац, увек је сигуран да има флоту. А много је лакше склонити народ на новчане него на човечије жртве и лична успљавања. Осем тога поразе на мору ретко су опасне по оцстатак или независност народа који их претрпе.

Што се тиче сувоzemних ратова, очевидно је да не могу бити опасни по америчански Савез од стране Јевропе.

Врло је тешко пренети и издржавати у Америци више од 25000 војника, што представља народ од прилике од 2,000.000 људи. На тај начин, кад би се највећи јевропски народ уништио у бој са Савезом, налазио би се у стању у коме би био народ од два милиона становника у рату против народа од 12,000.000. Додајте још к томе да Американца има на руци сва своја помоћна средства, а Јевропац да је удаљен од својих за 1500 миља, и да би сама тргна просторија земљишта Савезних Држава била неотклонима препона освојењу.

УСТАВ

САВЕЗНИХ ДРЖАВА.

Ми, народ Савезних Држава, да би образовали савршенији савез, да би поставили правду, да би обезбедили унутрашњи мир, да би се састарали о општој одбрани, да би увећали опште благостање и да би благодети слободе учинили трајаним како за нас тако и за наше потомство, издајемо, утврђујемо и објављујемо овај Устав за Савезне Државе.

ЧЛАН I.

ПРВИ ОДЕЉАК.

Конгрес Савезних Држава, састављен из сената и представничког дома, имаће сву законодавну власт коју буду определили народни представници.

ДРУГИ ОДЕЉАК.

1. Представнички дом састојаће се из чланова које ће народ разних држава бирати сваке две године, а бирачи сваке државе мораће имати сва она својства која се захтевају за бираче најмнобројније гране законодавне скупштине у држави.

2. Нико не може бити представник ако нема 25 година, ако није био грађанин Савезних Држава бар седам

година, и ако у време свога избора не станује у држави где је изабран.

3. Представници и непосредни данци разделиће се међу разним државама које ће моћи учествовати у Савезу, према броју својих становника, а тај ће се број одредити кад се целокупном броју слободних особа, разумевајући ту и оне који служе на извесно време, али не индијанце који не плаћају данак, додаду три петине свију других особа. Попис људства учиниће се за сад три године после првог састанка конгреса Савезних Држава, а дошће ће се чинити сваке десете године, начином који ће закон одредити. На тридесет хиљада становника бираће се само један посланик; али свака ће држава имати бар једног. Док се попис не учини, Њухампшир ће слати три посланика, Масачусетс осам, Род-исланд и насеобине Провиданса једног, Конектикут пет, Њујорк шест, Њужерсе четири, Пенсилванија осам, Делавар једног, Мериленд шест, Северна Каролина пет, Јужна Каролина пет, и Ђурђијана три.

4. Кад се у конгресу буду упразнила места у представничтву једне државе, онда ће извршна власт те државе сазвати бираче да их попуни.

5. Представнички ће дом бирати себи председника и остале званичнике; он ће једини имати власт да оптужује за политичке преступе.

ТРЕЋИ ОДЕЉАК.

1. Сенат Савезних Држава састојаће се из два сенатора сваке државе које ће бирати њезина законодавна скупштина и сваки ће имати по један глас.

2. Чим се буду састали услед првог избора, они ће се поделити на три, у колико је више могућно подједнаке, класе. Места сенатора прве класе упразниће се на крају друге године; оних друге класе, на свршетку четврте; а оних треће класе, на истеку шесте године, тако да се једна

трећина Сената обнови сваке две године. Ако се из међу једне и друге скупштине сваке државе упразне места услед оставака или другим којим начином, онда ће извршна власт те државе учинити привремене изборе, док се законодавна скупштина буде састала да попуни упразњена места.

3. Нико неће моћи бити Сенатор који нема тридесет година, који није био девет година грађанин Савезних Држава, и који у време свога избора не станује у држави која га бира.

Подпредседник Савезних Држава биће председник сената; али он неће имати право гласања, осем случаја кад гласови буду једвако подељени.

5. Сенат ће бирати своје друге званичнике, као и једног привременог председника (*pro tempore*), који ће председавати кад подпредседник буде одсутвао или вршио дужности председника Савезних Држава.

6. Сам ће сенат имати власт да изриче суд на тужбе представничког дома (*impeachments*). Кад буде вршио ту дужност, његови ће чланови полагати заклетву или завет. Ако је председник Савезних Држава оптужен, онда ће председавати председник највећег суда. Оптужени се може прогласити за крива само вишином две трећине присутних чланова.

7. Пресудама изреченим услед оптужења, тужени се може осудити само на губитак звања, и прогласити неспособним за ма какво звање, било почасно, или од поверења или плаћено, у Савезним Државама; али окривљени кога је кривица доказана, моћи ће бити узет под суд, суђен и казњен по законима (све ово врше редовни судови).

ЧЕТВРТИ ОДЕЉАК.

1. Време, место и начин поступања при изборима сенатора и посланика одредиће законодавна скупштина у свакој држави. Али конгрес може, законом, те одредбе преиничити или их новима заменити, осем оних које се тиху места избора сенаторског.

2. Конгрес ће се скупљати бар једанпут сваке године, и тај скуп биваће првога поцедеоника месеца Децембра, осем ако закон не одреди други дан.

ПЕТИ ОДЕЉАК.

1. Сваки ће дом судити о изборима, правима и документима својих чланова. За вршење послова довољна ће бити у сваком дому већина; али ако на састанак дође мањи број од већине, онда се дошавши чланови могу разлазити од дана до дана, но они имају право да применом казне, коју ће сваки дом одредити, принуђе одсуствујуће чланове да дођу у седницу.

2. Сваки ће дом правити себи пословник, казниће своје чланове за непристојно владање, и моћи ће искључити из своје средине некога члана, али за то је нужно две трећине гласова.

3. Сваки ће дом држати записник својих саветовања, који ће од времена на време објављивати, осем онога што буде нашао за добро да остане у тајности; а гласови за и против у свакоме дому, ма о ком питању, бележиће се у записник на захтевање једне петине присутних чланова.

4. Ни један дом не може, за време трајања конгреса и без саизвољења другог дома, одгодити своје седнице на више од три дана, нити променити место у коме су оба дома.

ШЕСТИ ОДЕЉАК.

1. Закон ће одредити плату која ће се, из касе Савезних Држава, давати сенаторима и представницима за њихове услуге. Осем случаја издаје, неверства, и шарушења јавнога мира, они се не могу ни у каквом другом случају уапсити ни за време седнице, ни долазећи у исту или враћајући се из ње својим кућама; они ни у каквом другом

месту не могу бити узнемиривани нити испитивани о беседама и мишљенима изреченим у домовима.

2. Ни једном сенатору или представнику не може се дати, у току времена за које је изабран, грађанска служба у Савезним Државама, ако је то звање отворено у томе времену или ако му је плата повишена. Ко год је у служби Савезних Држава, не може бити члан ни једнога од два дома док год је у истој.

СЕДМИ ОДЕЉАК.

1. Сви предлози за увођење данака треба да проиђаху од представничког дома; али сенат може при чињењу истих суделовати поднашањем измена, као и при свима другим предлозима.

2. Сваки предлог, који сенат и представнички дом одобре, поднеће се, пре него што постане закон, председнику Савезних Држава; ако га овај одобри, он ће га потписати, ако ли га пак не одобри, он ће га са својим примедбама вратити ономе дому који га је предложио; дом ће те примедбе завести у свој дневник па ће онда на ново приступити претресању предлога. Ако се после тога другог претреса две трећине дома изразе за предлог, онда ће се он заједно с председниковим примедбама послати другом дому, који ће га такође претресати; и ако га иста већина одобри, тада ће он постати закон; али у таквом случају гласови ће се у домовима давати са хоћу и нећу, а имена гласача за и против биће уведена у дневник онога дома кога су они чланови. Ако председник за десет дана (ту се не разумевају недељни дани) не врати предлог који му се поднесе, тај ће предлог добити силу закона, као да би га и потписао, осем ако би конгрес, одлагањем својих седница, спречио тај повратак; у том случају предлог неће постати закон.

3. Свака заповест, свака одлука или гласање за које је нужна сагласност оба дома (осем питања о одлагању)

треба да се подnese председнику Савезних Држава, и да га он одобри пре извршења; ако га одбаци, он треба на ново да буде усvojen од две трећине оба дома, по правилима прописаним за законске предлоге.

ОСМИ ОДЕЉАК.

Конгрес ће имати власт:

1. Да удара и купи таксе, приресе, посредне и непосредне данке; да ислађује јавне дугове и да се стара о општој одбрани и општем благостању Савезних Држава; али таксе, приреси, посредни и непосредни данци морају бити једини исти у свима савезним државама;

2. Да узајмљује новац на кредит Савезних Држава;

3. Да уређује трговне одношаје са страним народима, међу разним државама Савеза, и са индијским племенима;

4. Да поставља општа правила за прирађање и опште законе о банкрутству у Савезним државама;

5. Да кује новце, да одређује вредност како новцима Савезних Држава тако и страним, и да поставља основну мерама и тежинама;

6. Да одређује казну за лажно прављење текућег новца и јавних валура Савезних Држава;

7. Да отвара поштанске штације и поштанске путове;

8. Да побуђује на унапређење наука и полезних вештина осигуравајући, за ограничено време, писцима и изналазачима искључно право на њихове списе и изналаске;

9. Да установљава судове потчињене највишем суду;

10. Да опредељује и казни морска разбојништва, злочинства учињена на широком мору, и повреле међу народнога права;

11. Да оглашује рат, да даје гусарска писма, да одобрава репресалије, и да издаје наредбе о заузетим непријатељским добрима на мору и на суви;

12. Да диже и издржава војску; али новац се за ту цел може одобрити само за две године;

13. Да образује и издржава морску силу;

14. Да поставља правила за управу и уређење сувоzemне и морске силе;

15. Да се стара о сазивању народне војске за извршење закона целога Савеза, за угушене побуне и за одбијање непријатељских напада;

16. Да се стара да се народна војска образује, и дисциплинира, и да располаже са оним делом народне војске који се у даној прилици може употребити на услугу Савезних Држава, остављајући појединим државама право да постављају офицере и бригу да уведе у народној војсци дисциплину прописану конгресом;

17. Да врши искључно законодавство у свима случајевима у оној области (не сме бити већа од 10 четвороугаоних миља) која ће се уступити конгресу и коју ће он примити за седнице владе Савезних Држава; и да има таку исту власт у свима местима задобивеним куповинама, по одобрењу законодавне скупштине оне државе у којој се иста налазе, и која ће служити за подизање тврдиња, магазина, арсенала, лађарница и других општеполезних установа;

18. На послетку конгрес ће имати право да издаје све нужне и целесходне законе за извршење власти које су му дате и свију других власти које је овај устав дао влади Савезних држава или некој од њених грана.

ДЕВЕТИ ОДЕЉАК.

1. Усељавање или увоз особа којих примање може се учинити целесходно државама које сада постоје неће конгрес забранити пре 1808 године; али на тај се увоз може ударити такса која не сме бити већа од десет долара на особу.

2. Дејство повластице *habeas corpus* одлагаће се или обустављаће се само у случају побуне или непријатељске поплаве, и кад јавна безбедност буде захтевала.

3. Никакав *bill of attainder* (закон којим би се неком ван-

сила срамотај ни закон с повратном силом *ex post facto* ни сме се издати.

4. Никаква главница или други какав непосредни данак не сме се ударити другачије него сразмерно пошпеу прописаном у једном предидућем одељку.

5. Никаква се такса неће ударати на извозну трговину ма које државе; трговне или финансијске одредбе неће давати никакво првенство пристаништима једне државе над пристаништима друге које државе; лађе упућене некој држави или излазеће из њених пристаништа не ће се моћи приморати да уђу у пристаништа друге које државе или да у њима плате какву таксу.

6. Новац се може узети из благајнице само узлед законских наредба, и од времена на време предаваће се се јавности правилан преглед јавних прихода и расхода.

7. Савезне Државе неће давати никакве благородничке титуле, и у домањају њихове власти ни један плаћени званичник, или ако и није плаћен али заузима какво место од поверења, неће моћи, без конгресовог одобрења, примити ни поклон, ни плату, ни звање, или ма какву титулу од каквог краља, кнеза или стране државе.

ДЕСЕТИ ОДЕЉАК.

1. Ни једна држава не сме закључавати ни уговоре, ни савезе, ни конфедерације, ни издавати гусарска писма или одобравати репресалије, ни ковати новце, ни издавати папирне новце, ни огласити да се за исплату дуга може примити што друго осем златног и сребрног новца, ни издати *bill d'attainder* или закон с повратном силом *ex post facto*, ни поништити уговорне обавезности, ни давати ма какву благородничку титулу.

2. Ни једна држава не сме, без конгресовог одобрења, ударати таксе или ђумручину на увозну или извозну трговину, осем за суму која јој је апсолутно нужна за извршење

својих закона за надзор. Чист производ такса или ђумручина ударених неком државом на увозну и извозну трговину, биће на расположењу благајнице Савезних Држава, и сваки такав закон биће подвргнут прегледу и контроли конгреса. Ни једна држава не сме, без конгресовог одобрења, ударати таксе на товар лађи, издржавати војску или ратне лађе у време мира, закључити какав уговор или савез с другом неком државом или с неком страном силом, или повести рат, осем случаја непријатељске пољаве или опасности која не би трпела никаквог одгађања.

ЧЛАН II.

ПРВИ ОДЕЉАК.

1. Председник ће Савезних држава имати извршну власт; он се бира на четири године; његов избор, као и избор подпредседника који се бира за толико исто време, бива овако:

2. Свака ће држава наименовати, начином који буде прописала њена законодавна скупштина, један број бирача који ће бити раван целокупном броју сенатора и представника који она шаље у конгрес; али ни један сенатор или представник, ни једна особа која заузима какво плаћено место или место од поверења, не сме се наименовати за бирача.

3. Бирачи ће се скупити сваки у својој држави, и гласаће тајно за двојицу од којих ће бар један бити становник друге државе а не оне које су они. Они ће начинити списак лица за које се гласало, и броја гласова које су она добила; потписаће и одоверити тај списак и послаће га запечаћена у место пребивања владе Савезних Држава на адресу председника сената који ће у присуству сената и представничког дома, отворити сва писма и избројати гласове. Онај који буде добио највише гласова биће председник. Ако тај број сачињава већину бирача, ако су више њих добили ту већину, и ако двојица

или неколицина добију исти број гласова, онда ће представнички дом изабрати једног од њих за председника тајним начином гласања. Ако нико није добио ту већину, дом ће узети пет особа које су се истој највише приближиле и између њих ће изабрати председника истим начином. Али кад се тако бира председник, онда се гласови броје по државама, и представништво сваке државе има један глас. Један или више чланова две трећине држава морају присуствовати, и већина свију тих држава неизбежна је за важност избора. У свима случајевима, онај који после председника добије највише гласова постаје подпредседник. Ако су два или више кандидата добили једнаки броји гласова, сенат ће међу њима изабрати подпредседника путем тајнога гласања.

4. Конгрес може одредити време скупљања бирача и дан гласања, који ће бити један исти за све Савезне Државе.

5. Нико се не може изабрати за председника ако није рођени грађанин Савезних Држава или ако није њихов грађанин у време усвојења овога устава; ако нема тридесет и пет година и ако није становао четрнаест година у Савезним државама.

6. У случају кад се председнику одузме звање, или у случају смрти, оставке или неспособности за вршење задаћа и дужности тога звања, оно ће се поверити подпредседнику. Конгрес може законом означити јавног званичника који ће, у случају разрешења од дужности, смрти, оставке или неспособности како председника тако и подпредседника, вршити председничку дужност докле узрок неспособности не ишчезне или док се нов председник не избере.

7. Председник ће за своје услуге примати, у одређено време, плату која се у току времена за које је изабран не сме ни повисити ни смањити. За све то време он не може примати никакву другу плату од Савезних Држава ни од које поједине државе.

8. Пре него што ступи у дужност, полагаће следећу заклетву или завет:

9. „Закљичем се (или заветујем се) свечано да ћу дужности председника Савезних Држава верно вршити, и да ћу употребити све моје силе да устав Савезних Држава одржим, заштитим и одбраним“.

ДРУГИ ОДЕЉАК.

1. Председник ће бити врховни заповедник војске и флоте Савезних Држава и народне војске појединих држава, кад она буде позвана под барјас.

Он може захтевати писмено мишљење од првога званичника сваке гране извршне власти, о сваком предмету који спада у круг његова делања, и имаће власт да смањује и прашта казне за преступе против Савезних Држава, изузимајући случај где је тужилац сам представнички дом.

2. Он има власт да закључује уговоре, по саслушању мишљања и одобрењу сената, за које одобрење нужне су две трећине присуствујућих сенатора; он, по саслушању мишљања и одобрењу сената, наименовава дипломатске посланике свију класа и консуле, судије највиших судова и све друге званичнике Савезних Држава за којих наименовање овај устав не буде одредио други начин, и који ће се законом постављати. Али за постављање тих потчињених званичника, конгрес може законом овластити самога председника, судове или врховне старешине појединих управних грана.

3. Председник има власт да попуњава сва места упражњена из међу једног и другог састанка сената, али рок тих звања истецаће са свршетком прве сесије (време за које сенат ради).

ТРЕЋИ ОДЕЉАК.

1. Председник ће од времена на време давати конгресу извештаје о стању Савеза, и препоручиваће му мере које буде сматрао за нужне и полезне. Он може, у изванредним

приликама, сазвати оба дома или један од њих, и у случају њихове неслоге о томе докле да се одложе, он их може одгодити до времена које буде нашао за удесно. Он ће примати дипломатске посланике; мотриће на верно извршивање закона и издаваће декрете свима савезним званичницима.

ЧЕТВРТИ ОДЕЉАК.

1. Председник, подпредседник и сви званичници грађанског реда могу се збацили са звања ако се по оптужењу докаже да су учинили издајство, да су растурили државно благо или учинили друга велика злочинства, и на послетку ако се докаже да су рђавог владања.

ЧЛАН III.

ПРВИ ОДЕЉАК.

Судска власт Савезних Држава повериће се једном највишем суду и другим нижим судовима које конгрес може од времена на време образовати и уређивати. Судије, како виших тако и нижих судова, остаће у звању док год се буду добро владали, и добијаће за своје услуге, у одређено време, плату која се неће моћи смањити док год буду остали на својим местима.

ДРУГИ ОДЕЉАК.

1. Судска ће се власт простирати на све парнице, односно закона и правде, које се буду подигле под влашћу овога устава, закона Савезних Држава и уговора закључених или који се буду закључили под њиховом владом; на све парнице које се тичу дипломатских посланика свију класа или консула; на све спорове морског правосуђа или адмиралства; на спорове у којима Савезне Државе буду парнична

странка; на спорове из међу две или више држава, из међу једне државе и грађана друге државе, из међу грађана разних држава, из међу грађана једне исте државе који би захтевали земље по добивеним уступкама од разних држава, и из међу једне државе или њених грађана и страних држава, њихових грађана или поданика.

2. У парницама које се буду тикале дипломатских посланика или консула, и у којима би једна држава била странка, највиши ће суд судити првостепено. У свима другим случајевима мало час напоменутим, он ће бити апелациони суд, како у смотрењу закона тако и у смотрењу дела, са изузећима и наредбама које конгрес буде учинио.

3. Сва злочинства, осем случаја кад би сам представнички дом оптужио некога због каквог злочиног дела, судиће порота; то ће се суђење чинити у држави где се злочинство учини; али ако злочинство није учинено ни у једној од савезних држава, суђење ће се извршивати у месту које конгрес буде законом одредио за ту цел.

ТРЕЋИ ОДЕЉАК.

1. Издајство против Савезних Држава састојаће се једино у устанку на оружје против њих или у придружењу њиховим непријатељима као помагач. Да се ко прогласи за издајника, треба да његову издају засведоче два сведока или да он сам пред судом призна да је крив.

2. Конгрес има власт да одреди казну за издајство; али осуда за то злочинство може повући за собом губитак части и конфискацију добара само за живота кривца.

ЧЛАН IV.

ПРВИ ОДЕЉАК.

Јавним актима и судским поступцима једне државе даваће се потпуно поверење и важност у свакој другој др-

жави, и конгрес може, општим законима, одредити обавезну форму тих акта и поступака као и дејство које ће они производити.

ДРУГИ ОДЕЉАК.

1. Грађани сваке државе имаће право на све повластице и слободе грађана у другим државама.

2. Ко се у једној држави оптужи због издајства, неверства или другог каквог злочинства, на, да би избегао суђење, побегне у другу државу и у њој се увати, биће, на захтевање извршне власти оне државе из које је побегло, издан и одведен у њу на суђење.

3. Ко год је обавезан да издржи неку службу или да изврши неки посао у држави по законима своје државе, на би побего у другу, неће се моћи, услед закона или наредба оне државе у коју је побего, ослободити те службе или посла, него ће се издати на захтевање оне стране којој се та служба или посао дугује.

ТРЕЋИ ОДЕЉАК.

1. Конгрес ће моћи примати нове државе у Савез; али ни једна се нова држава неће образовати под правосуђем друге какве државе; исто се тако ни једна држава не ће моћи образовати сједињењем двеју или више држава, нити сједињењем државних делова, без пристанка законодавне скупштине дотичних држава и одобрења конгреса.

2. Конгрес ће имати власт да располаже земљиштем и другим имаоцима Савезних Држава, и да у том смотрењу употребљује све мере и издаје све наредбе које буде нашао за сходне; и у овом уставу ништа се неће прогучити у смислу шкодљивом по права Савезних Држава или неких појединих држава.

ЧЕТВРТИ ОДЕЉАК.

Савезне Државе гарантују свима државама Савеза републиканску форму владе, и браниће сваку од њих од какве непријатељске повлаве, а тако исто и од сваког унутрашњег насиља, на захтевање законодавне скупштине или извршне власти, ако се законодавна скупштина не би могла сазвати.

ЧЛАН V.

Кад год две трећине оба дома нађу за нужно, конгрес ће предлагати измене и допуне (amendments) у овом уставу; или ће, на захтевање две трећине законодавних скупшттина разних држава, сазвати конвенцију у цели да предложи измене и допуне које ће, у оба случаја, важити за саставни део овога устава када их буду потврдиле законодавне скупштине три четвртине разних држава, или три четвртине конвенција образованих у свакој од њих, како кад конгрес буде прописао један или други начин потврђења, само ако ни једна измена која се учини пре 1808 год. не повреди на којим начином прву и другу тачку деветог одеља првог члана, и не одузме ни једној држави, без њезинога пристанка, право гласања у сенату.

ЧЛАН VI.

1. Све обвезе и сви дугови учињени пре овога устава важиће, у смотрењу Савезних Држава, онако исто под овим уставом као и под конфедерацијом.

2. Овај устав и закони Савезних Држава који се услед њега буду издали, и уговори закључени или који се буду закључили под влашћу Савезних Држава, сматраваће највиши земаљски закон; судије сваке државе мораће се по њему управљати, не сматрајући на то што би каква наредба

устава или закона ма које државе била противна овоме највишем закону.

3. Сенатори, више означени посланици, чланови законодавних скупштина појединих држава и сви званичници извршне и судске власти, како Савезних тако и разних држава, обавезаће се, заклетвом или заветом, да бране овај устав; али никаква се верозаконна заклетва неће никад захтевати као услов вршења каквог знања или какве јавне дужности, под влашћу Савезних Држава.

ЧЛАН VII.

1. Ако овај устав потврде конвенције девет држава, онда ће он добити силу у државама које га буду потврдиле.

2. Рађено у конвенцији, и одобрено једногласно од свију присуствујућих држава, седамнаестог Септембра 1787 год. по рођењу Христову, а дванаесте по ослобођењу Савезних Држава; за доказ чега ми смо се потписали.

Потписао: Ђорџе Вашингтон.
Председник и посланик Вирџиније.

ИЗМЕНЕ И ДОПУНЕ.

ЧЛАН I.

Конгрес неће моћи да изда никакав закон који би се односно на увођење или забрану какве вере; он тако исто неће моћи да ограничи слободу говора или штампе, нити да окрви право које народ има да се мирно скупља и да поднаша влади молбе за накнаду учињених му оштета.

ЧЛАН II.

Будући је добро уређена народна војска нужна за безбедност слободне државе, то се право народа да има и да носи оружје неће моћи ограничити.

ЧЛАН III.

У време мира ни једном војнику не може се дати етап у каквој кући без дозвољења њезинога гавде; а у време рата то ће се чинити само на начин који закон пратише.

ЧЛАН IV.

Право које грађани имају на безбедност својих имовина и ствари, и на сигурност од истрага и неразумних узашћења не сме се поредити; нуномоћије да се учини каква домаћа истрага или да се изврши какво узашћење, даваће се само у случају основане претпоставке поткрепљене заклетвом; и у тим ће се нуномоћијама специјално означити место истраге и лица или ствари које се имају узаштити.

ЧЛАН V.

Нико неће бити обавезан да одговара на тужбу због злочинства које се казни смрћу или губитком грађанске части ако га није оптужила велика порота; од овога се правила чини изузетак у случају злочинства које би учиниле особе припадајуће морској или сувоземној војсци, или народној војсци, кад је ова под барјаком у време рата или оште опасности. Једна иста особа неће се моћи за једно исто дело два пут подвргавати поступку који би излагао опасности њезин живот или неки уд њезинога тела. Оптужени неће се моћи пригудити ни у каквом кривичном делу да сведочи против самога себе; он ће се моћи лишити живота, слободе или имовине само услед законног поступка. Без праведне накнаде никаква се приватна сопственост неће моћи употребити на оште цели.

ЧЛАН VI.

У свакој кривичној парници, оптужени има право да буде брзо и јавно суђен непристрасном поротом државе и дистрикта у коме је злочинство учињено, и кога ће се границе одредити претходним законом: он се мора извести о природи и узроку тужбе и бити суочен са сведоцима који сведоче против њега; мора му се дати право да се сведују и његови сведоци, а тако исто мора му се дати бранилац.

ЧЛАН VII.

Парнице које треба да се реше по општем закону (*in suits at common law*) пресуђиваће порота чим вредност спорних предмета пређе двадесет долара; једном пресуђено дело поротом, може се дати на следеће другој каквом суду у Савезним Државама само сходно општем закону.

ЧЛАН VIII.

Не могу се захтевати претеране кауције, ни ударати прекомерне новчане казне, ни досуђивати свирепе и необичне телесне казните.

ЧЛАН IX.

У овом уставу побројана извесна права неће се моћи тумачити тако како би се тиме поништила или ослабила друга права која је народ себи задржао.

ЧЛАН X.

Власти које нису уставом дате Савезним Државама, или које устав не забрањује појединим државама, задржане су дотичним државама или народу.

ЧЛАН XI.

Судска власт Савезних Држава уредиће се тако да се тумачењем неће моћи распростирати ни на какву парницу

коју би против неке државе подигао грађани друге које државе, или грађани или поданици неке стране државе.

ЧЛАН XII.

1. Бирачи ће се скупљати у својим дотичним државама и гласаће тајним начином за именовање председника и подпредседника, од којих бар један неће бити становник ове државе које су они; они ће на једној педуљци означити име онога кога желе да изберу за председника, а на другој засебној именовати лице које бирају за подпредседника; за тим ће направити особите спискове свију оних који су бирачи за председника и подпредседника и броја гласова које је сваки од њих добио; те ће спискове потписати, одоствоверити, запечатити и послати, под адресом председника сената, у место где ставује влада Савезних Држава. Председник ће сената отворити, у присуству оба дома, све записнике и гласови ће се пребројати. Она особа која буде добила највећи број гласова за председништво биће председник, ако тај број сачињава већину свију бирача; а ако нико немадне ту већину, онда ће представнички дом одмах избрати, тајним гласањем, председника из међу три кандидата који су добили највише гласова за председника. Али у том избору председника гласови ће се бројати по државама, а представништво сваке државе имаће само један глас; један члан или чланови две трећине држава треба да присуствују за тај предмет, а за избор ће бити нужна већина свију држава. А ако представнички дом не избере председника, кад избор падне на њега, пре четвртога дана идућег Марта, онда ће подпредседник бити председник, као и у случају смрти или друге уставне неспособности председника.

2. Особа која добије највише гласова за подпредседништво биће подпредседник, ако број добивених гласова сачињава већину целога броја скућених бирача; а ако нико није добио ту већину, онда ће сенат избрати за подпред-

седника једнога од два кандидата који имају највише гласова: за тај је избор нужно присуство две трећине сенатора и већина целокупнога броја.

3. Ко год по уставу не може да се избере за председника, неће моћи да се избере ни за подпредседника.

ЧЛАН XIII.

ПРВИ ОДЕЉАК.¹

У Савезним Државама, као и у сваком месту потчињеном њиховом правосуђу, неће имати ни роштва ни противвољот робовања осем случаја кад би то робовање било казна за злочинство због којег би дотична особа била достојно осуђена.

ДРУГИ ОДЕЉАК.

Конгрес се овлашћује да изврши овај члан помоћу нужних закона.

ЧЛАН XIV.

ПРВИ ОДЕЉАК.²

Све рођене или прирођене особе у Савезним Државама, и потчињене њеним правосуђу, јесу грађани Савезних Држава и државе у којој станују. Ни једна држава не може издати закон који би смањило повластице или слободити грађана Савезних држава. Ни једна држава неће ником моћи да одузме, без суђења, живот, слободу или имовину, нити ће моћи да одрече једнаку заштиту закона икакој особи која живи под њеним правосудством.

¹ Ову је довуку учинио конгрес 1865 год. (после смрти Авса) и народ ју је те исте године усвојио. (Преводилац).

² Ова је довука учињена год. 1866. (Преводилац).

ДРУГИ ОДЕЉАК.

Представници ће се разделити међу разним државама по броју људства, рачунајући све особе сваке државе осем индијанаца који не плаћају данак. Али ако се, при изборима бирача за наменовање председника и подпредседника Савезних Држава, или при избору представника за конгрес, извршних и судских званичника, као и чланова законодавне скупштине неке засебне државе, одрече право гласава неком од мушких становника државе, који има 21 годину, и који је грађанин Савезних Држава, или ако се то право на којим начином окрви, осем случаја где би се то учинило због учешћа у побуни или ма због каквог злочинства, онда ће се основа представничтва свести на размеру која буде постојала међу бројем укључених грађана и целокупног броја мушких грађана који имају 21 годину и станују у тој држави.

ТРЕЋИ ОДЕЉАК.

Неће моћи бити сенатор или представник у конгресу, или бирач председника и подпредседника, неће моћи вршити икако грађанско или војничко звање, ни у служби Савезних Држава, ни у служби неке засебне државе, овај који би се учествовао у побуни против Савезних Држава, или који би указао помоћ непријатељима Савезних Држава, пошто је положио заклетву да ће бранити устав Савезних Држава, било као члан конгреса, било као званичник Савезних Држава, било као члан законодавне скупштине неке засебне државе, било као извршни или судски званичник неке државе. Али конгрес може поништити и ту неспособност ако се две трећине свакога дома изразе против ње.

ЧЕТВРТИ ОДЕЉАК.

Важност јавног дуга Савезних Држава, одобреног законом, не може се порецати. Под јавним дугом разумевају се и они дугови који су учињени за плаћање пензија и за на-

граде (bounties), због учињених услуга за угушење побуне. Али ни Савезне државе, ни некоја од појединих држава неће признати ни платити никакав дуг учињен у корист побуне против Савезних Држава, нити ће признати ма какву обавезност учињену у тој цељи, ни икакву грађбину накнаде за губитак или ослобођење икаква роба. Сви ти дугови, све те обавезности, све те грађбине сматраће се за немалне и неважеће.

ПЕТИ ОДЕЉАК.

Конгрес се овлашћује да осигура (to enforce) наредбе овога члана, сходним законом.

УСТАВ.

ДРЖАВЕ ЊУЈОРКА.

Благодарећи божјој доброты што нам је дозволила да изберемо форму наше владе, ми, народ државе Њујорка, издали смо следећи устав:

ЧЛАН I.

1. Законодавна власт државе биће поверена сенату и представничком дому.

2. Сенат ће се састојати из тридесет и два члана.

Сенатори ће се бирати међу сопственицима непокретних добара и наименоваће се на четири године.

Представнички ће дом имати сто двадесет и осам чланова, који ће се сваке године потчињавати цовом избору.

3. И у једном и у другом дому решаваће апсолутна већина.

Сваки ће издавати своје унутарње уредбе, и одостоверавати пуномоћја својих чланова.

Сваки ће наименовавати своје званичнике.

Сенат ће изирати себи привременога председника, кад подгвернер не буде председавао или кад буде вршио дужности гувернера.

4. Сваки ће дом водити занисне својих седница. Ти ће се занисници предавати јавности потпуно, осем случаја где би било нужно да се један део истих задржи у тајности.

Седнице ће бити јавне; међу тим ако оштити интерес захтева, могу бити и тајне.

Један дом неће моћи, без сазвољева другог, одгодити своје седнице на више од два дана.

5. Држава ће се поделити на осам дистрикта, који ће се звати сенаторска дистрикти. У сваком од њих изираће се по четири посланика.

Сенат ће се разделити на четири класе чим се буде скупило после првих избора који се буду учинили у след овога устава. Свака ће се од тих класа састојати из осам сенатора, тако да, у свакој класи, има по један сенатор из сваког дистрикта. Те ће се класе назвати прва, друга, трећа и четврта.

Места прве класе уписатиће се на свршетку прве године, места друге на крају друге, места треће на свршетку треће а места четврте на крају четврте године. На тај начин, сваке године наименоваће се по један сенатор у сваком сенаторском дистрикту.

6. Попис државних становника учиниће се 1825 год. под управом законодавне власти; а за тим ће се чинити сваких десет година.

У свакој првој сесји после пописа, законодавна ће скупштина на ново одређивати границе дистрикта, да би се, ако је могуће, увек налазио једнаки број становника у сваком од њих. Странци, урођеници и приди који не плаћају данак не ће се бројати при том рачунању. Границе дистрикта

моћи ће се мењати само у више означеним епохама. Сваки сенаторски дистрикт имаће нераздвојно земљиште; а да се он образује, срезови се неће раздвајати.

7. Представнике ће бирати срезови, и то тако да сваки срез намењује број посланика сразмеран броју својих становника. Странци, сиромаси и кривци који не плаћају данак неће се узимати у призрење при томе рачунању. У сесiji која ће се држати после пописа, законодавна ће скупштина одредити број посланика које треба да пошље сваки срез, и тај ће број остати непроменљив до следећег пописа.

Сваки стари засебно организован срез слаће представничкој скупштини по једног посланика. Нови срезови неће се правити док год им њихово људство не да право да изберу бар једнога представника.

8. Оба дома имају једнако право на поднашање свију предлога.

Предлог усвојен једним домом може бити измењен другим.

9. Члановима законодавне скупштине даће се, у изне накнаде, извесна сума која ће се одредити законом и плаћати из државне благајнице.

Закон којим би се повисила та накнада моћи ће се извршити тек оне године која буде следовала за оном у којој је издан. Накнада дана члановима законодавног тела моћи ће се повисити само до 3 долара (16 франака и 5 сантима).

10. Ни сенат, ни законодавна скупштина, ни гувернер неће моћи наименовати ни једнога члана ма кога доба, докле год траје његово пуномоћаје, за званичника грађанског реда.

11. У дозовима неће моћи имати места ни један члан конгреса, нити какав судски или војни званичник Савезних Држава.

Ако би неки члан законодавне скупштине био позван у конгрес, или наименован на какво грађанско или војно звање за службу Савезних Држава, његов ће избор за та нова звања упутирати његово место.

12. Сваки предлог који буде одобрен сенатом и представничким домом, мора се поднети гувернеру пре него што постане државни закон.

Ако га гувернер одобри, он ће га потписати; на против, ако га не одобри, он ће га повратити, објаснивши узроке свога непримања, доњу који га је при предложио. Дом ће све гувернерове побуде увести потпуно у седнични записник, па ће приступити новом испитивању. Ако се, после другог претреса, две трећине присутних чланова на ново изразе за предлог, онда ће се послати, заједно с гувернеровим примедбама, другом доњу; Овај ће га на ново испитати; и ако га две трећине присутних чланова одобре, онда ће он добити силу закона; али у овим последњим случајевима, гласови ће се давати са хоћу и нећу, и глас свакога члана увешће се у записник.

Сваки предлог који не буде враћен за десет дана (изузимајући недељу) од кад је поднесен гувернеру, добиће силу закона као да га је гувернер потписао, осем случаја кад би законодавно тело одгодило своје седнице у току тих десет дана. У том случају сматраће се као да предлог није ни поднесен.

13. И сами они званичници којих звања нису привремена (*holding their offices during good behaviour*) могу се абанити ако се оба дома за то изразе. Али у том случају пукино је одобрење двеју трећина изабраних представника и већине чланова сената.

14. Политичка ће се година почињати првог Јануара, законодавно тело треба да се скупља сваке године првог уторника месеца Јануара, осем ако би закон одредио други дан.

15. Избори за наименовање гувернера, подгувернера, сенатора и представника, почеће се првога понедељника месеца Новембра 1822 год.

Сви доцнији изборни држаће се увек од прилике у исто време, то јест у месецу Октобру или Новембру, као што законодавна скупштина буде законом уредила.

16. Гувернер, подгувернер, сенатори и представници који буду први избрани по овоме уставу ступиће у дужности првога Јануара 1823 год.

Гувернер, подгувернер сенатори и чланови представничког дома који су сада у дужности остаће у истој до првога Јануара 1823 год.

ЧЛАН II.

1. Имаће право да гласа у вароши или кварту где станује, а не на другом месту, за наименовање свију званичника који ће сада или или у будуће бити избрани народом, сваки грађанин који има двадесет и једну годину и који буде становао у овој држави једну годину пре избора у коме хоће да учествује, који осем тога буде пребивао шест последњих месеци у вароши или срезу где може гласати, и који угодни која претходи изборе, буде плаћао држави или округу данак на непокретност или на личност; или који, наоружан и спреман, буде вршио за годину дана војну службу у народној војсци. Ови последњи услови неће се захтевати од оних које закон ослобођава свакога данка, или који нису у народној војсци за то што служе у пожарној чети.

Исто ће тако имати право гласања грађани од двадесет и једне године који буду становали у држави за три године које претходе избор, а последње године у вароши или срезу где могу дати свој глас, и који осем тога буду, у току исте године, лично приносили поправљању путова, или платили свој рад повцем, по наређењу закона.

Ни један црнац неће имати право гласања, осем ако би за три године уживао грађанска права, ако годину дана пре избора притежава непокретну сопственост у вредности од 250 долара (1337 фран. и 50 сант.), слободну од свакога дуга и пнтабулације. Црнац који буде плаћао данак на ту сопственост, а тако исто и таксу, имаће право гласања у сваком избору.

Ако црнци не притежавају непокретно добро које је мало час споменуто, они неће плаћати никакав непосредни данак.

2. Потоњим законима моћи ће се лишити права гласања свако лице које је или које би било осуђено на срамну казну.

3. Закон ће одредити начин којим грађани треба да докажу своје изборно право кога су услови мало пре постављени.

4. Сви ће се избори вршити средством писаних педундига, осим оних који се односе на општинске званичнике. Начин којим ће се ови последњи вршити одредиће се законом.

ЧЛАН III.

1. Извршна ће се власт поверити гувернеру на две године.

У исто време и за исти период изабраће се један подгувернер.

2. Да ко може бити изабран за гувернера треба да буде рођени грађанин Савезних Држава, да буде слободан закупца, да има тридесет година, и да је становао пет година у држави, осем ако, за то време, није одсуствовао из општег интереса државе или Савезних Држава.

3. Гувернер и подгувернер бираће се у исто време и у истим местима где и чланови законодавне скупштине, и већином гласова. У случају једнаке поделе гласова из међу два или више кандидата за гувернера и подгувернера, домови законодавног тела изабраће из међу тих кандидата, путем балотирања и вишином гласова, гувернера и подгувернера.

4. Гувернер ће бити врховни заповедник народне војске и адмирал државне морине; он ће моћи, у изванредним околностима, сазивати законодавну скупштину или само сенат. Он ће морати, при отварању сваке сесије, да саопшти законодавној скупштини стање државе и да јој препоручи мере

које буде сматрао за нужне: он ће руковати административним, грађанским или војним пословима са владиним званичницима, обаводоваће решења законодавне скупштине, и брижљиво ће се старати о верној извршењу закона.

У накнаду за своје услуге, он ће примати, у одређено време, извесну суму новца која се неће моћи ни повисити ни смањити у ономе времену за које буде изабран.

5. Гуверниер ће имати право да чини јалост, или да одлаже извршење после осуде, осем случаја издајства или оптужења од стране представника. У овом последњем случају одлагање се може продужити само до првог састанка законодавне скупштине, која може или учинити јалост, или наредити извршење пресуде, или продужити рок.

6. У случају кад се гуверниер оптужи, или кад се збаци са звања, или кад да оставку, или кад умре, или кад се удали из земље, његова права и дужности предаће се подгуверниеру, који ће их задржати до истега одређенога времена, или ако је изражјење места проузроковано оптужењем или одсуством, до ослобођења или повратка гуверниеровог. Међутим гуверниер ће остати главни заповедник свију војни сила државе кад његово одсуство буде проузроковано ратом и одобрено законодавном скупштином.

7. Подгуверниер ће бити председник сената, али он ће имати решавајући глас само у случају једнаке поделе гласова. Ако, за време гуверниеровог одсуства, подгуверниер оде из државе, да оставку, умре, или ако буде оптужен, или збачен, председник ће сената¹ вршити гуверниерове дужности док се гуверниер не замени другим или док његова неспособност не преставе.

ЧЛАН IV.

1. Официри народне војске бираће се и постављати овим начином:

¹ Привремени председник наименован сходно § 3. члан I. устава.

Под официри или официри до капетана закључно, гласовима датим на писмено од чланова њихових узајамних компанија.

Баталјони командири и виши региментски официри, писменим гласовима официра својих баталјона и регимената.

Ђенерални бригадири, писменим официрима својих узајамних бригада.

На послетку ђенерални мајори, ђенерални бригадири и региментски пуковници или баталјони командири, наименоваће штабне официре својих дивизија, бригада, регимената или баталјона.

2. Гуверниер ће наименовати, и са одобрењем сената, постављати ђенералне мајоре, бригадне инспекторе, и штабне начелнике, изузимајући ђенералног комисара и ђенералног ађутанта. Овога последњег постављаће сам гуверниер.

3. Законодавна ће скупштина законом определити време и начин избора официра народне војске и начин којих ће се њихов избор достављати гуверниеру.

4. Официри ће примати своје дипломе од гуверниера.

Дипломисане официре моћи ће лишити звања само сенат на захтевање гуверниера, наводећи побуде из којих се захтева одузимање звања, или војни суд решењем, сходно закону.

Садашњи официри народне војске задржаће своје дипломе и своја права под више наведеним условима.

5. У случају кад више означени начин избора и наименовања не би произвео побољшање у народној војсци, законодавна ће га скупштина моћи укинути и заменити другим, средством закона, или само с престанком две трећине присутних чланова у сваком дому.

6. Државни секретар, контролор, благајник, државни адвокат, ђенерални инспектор и ђенерални комисар постављаће сеовим начином:

Сенат и скупштина представље сваки по једнога кандидата за свако од тих звања, за тим ће се скупити. Ако

ти избори иадну на исте кандидате, лица тако изабрана постављаће се у звања за која буду наименована. Ако пак буду представљена разна лица, избор ће се учинити општим гласањем, и већином гласова сената и скупштинне састављених уједно.

Благајник ће се бирати сваке године. Државни секретар, контролор, државни адвокат, ђенерални инспектор и ђенерални комисар задржаваће своја звања за три године, осем ако би били збачени општим решењем сената и скупштинне.

7. Гувернер ће наименовати писменим актом, и са одобрењем сената, постављати све судске званичнике, осем примирителних судија, који ће бити наименовани овако:

Комисија састављена из надзорника¹ (supervitors) свакога среза у држави састаће се законодавном скупштинном одређенога дана, и озвачиће, вишином гласова, број лица који ће бити равни броју примирителних судија који се имају поставити у варошима среза: судије среских судова такође ће се састати и наименовати исто толики број кандидата; за тим, у време и место означено законодавном скупштинном, надзорници и среске примирителне судије скупе се и извршују своје изборе. Кад се извесна лица једногласно изберу, они ту једногласност потврде сертификатом који оставе у архиву срескога секретара, и лице или лица наименована у тим сертификатима постају примирителне судије.

Ако избори комисије и среских судија буду са свим неслагасни, или ако се буду само од чести саглашавали, онда ће они морати послати своје разне изборе гувернеру, који ће из тих кандидата узети и поставити онолико примирителних судија колико буде било потребно за понушење управљених места.

Примирителне ће судије остати на своме месту за че-

¹ Надзорници су званичници који од чести врше општинеку администрацију, и који, осем тога, образују, кад се скупе, законодавну власт свакога среза.

тири године, ако их срески судови не би пре збацили, али у том случају судови морају изречно да наведу побуде збацивања: но они се не могу збацити ако им претходно није казано судским путем да су учинили дела која им се урачунавају, и ако ишеу могли поднети одбрану.

8. Шерифи¹, срески писари и архивари, као и писар среске вароши Њујорка, бираће се сваке три године, или кад се које место буде упразнило, и те ће изборе чинити бирачи тих дотичних срезова. Шерифи не могу вршити никакво друго звање, и могу на ново бити изабрани тек после три године пошто су изашли из службе. Од њих се може захтевати да од времена на време обављају своје кауције, и ако их не би дали, њихово ће се звање сматрати као упразњено.

Срез неће никад одговарати за шерифова дела. Гувернер може збацити тога званичника тако исто као и писаре и среске архиваре, али никад пре не што им је саопштинно тужбе подигнуте против њих, и дао им прилику да се бране.

9. Судске писаре, осем оних о којима је говор у предидућем одељку, постављаће судови у којих буду вршили своје дужности, а дистриктне адвокате срески судови. Ти писари и адвокати остајаће на својим местима за три године, ако их не би пре збацили они судови који су их поставили.

10. Мерове свију вароша ове државе постављаће општински савети њихових општина.

11. Коронери ће се бирати истим начином којим и шерифи, и за исто време; њихово ће се збацивање вршити по истим формама. Законодавна ће скупштина одредити колико ће их бити; но свакојако не може их бити више од четири на округ.

12. Гувернер ће наименовати, и са одобрењем сената, постављати мџтре (maitres) и канцеларијске аудиторе, који ће остати у звању три године, ако их сенат, на предлог гу-

¹ Извршници судских пресуда.

вернера, не би пре збацио писаре и подписаре канцелар ће по својој вољи постављати и замесивати.

13. Писара суда оуег и терминиер (суд где се спорови пресуђују по саслушању странака) и писара општих судница примирителних судова за варош и срез Њујорк, наименоваће општи примирителни суд вароши, и они ће остати у дужности докле год их суд буде триео. Друге судске званичнике, којих наименовање није овде одређено, бираће разни судови, или гувернер, са одобрењем сената, као што закон буде наредио.

14. Специјалне судије и њихове помоћнике, као и њихове писаре у вароши Њујорку, наименоваће општински савет те вароши. Њихове ће дужности трајати онолико исто колико и дужности примирителних судија других срезова, и они ће се моћи збацили само на овај исти начин.

15. Народ ће и у будуће наименовати све оне чиновнике које данас наименовава. Звања за која овај устав није одредио начин наименовања, или која се у будуће буду увести, такође ће народ попуњавати, осем ако би закон другичије наредио.

16. Трајање звања које није одређено овим уставом, моћи ће се одредити законом, а ако то не буде учињено, онда ће оно зависити од воље оне власти која буде наименовала на та звања.

ЧЛАН V.

1. Суд коме ће се поднати тужбе политичке природе (trials by impeachment)¹ и код кога ће се подизати нарекци о поправки погрешака (correction of errors), састојаће се из председника сената, сенатора, канцелара, судија највећег суда или већине њих. Кад така тужба буде поднесена против канцелара или некога судије највећег суда, онда ће се оптуженоме забранити вршење звања до ослобођења.

¹ Овде је реч о случају кад представнички дом оптужи сенату неког јавног званичника.

У случају апелата против пресуда канцеларије, канцелар ће извештавати суд о побудама своје прве пресуде, али при саветовању неће имати гласа; а ако се апелује због погрешке у суђењу највећег суда, судије тога суда такође ће излагати побуде своје пресуде, али неће учествовати у саветовању за прегледање пресуде.

2. Представнички дом има право оптуживати све цивилне државне званичнике за мито или утају, за злочинства или преступе; али за то је нуждан пристанак већине свију изабраних чланова.

Чланови суда којима је дужност да нареку пресуду услед тога оптужења, обвезаће се заклетвом или заветом, у почетку нарекци, да ће судити и изрећи пресуду по доказима. Осуду могу изрећи само две трећине гласова присутних чланова. Базна која се има досудити може се састојати само у одузимању звања и проглашењу да је осуђени неспособан за вршење ма каквога звања и за уживање на какве почести или користи у држави; али осуђени може тада бити на ново оптужен, по обичним формама, и кажњен сходно закону.

3. Канцелар и судије највећег суда остаће у својим звањима док год их буду добро примали (during good behavior),¹ по они губе права на уста с навршеном шездесетом годином свога живота.

4. Највећи суд састојаће се из једнога председника и две суђаје, али сваки од њих тројице може и сам за себе држати седнице.

5. Држава ће се законом разделити на сразмерни број округа, којих неће бити мање од четири ни више од осам. Законодавна ће скупштина моћи од времена на време, по потреби мењати ту поделу. Сваки округ имаће по једног судију, који ће се постављати истим начином и за исто време као и судије највећег суда. Те окружне судије имаће пету

¹ Том се формом обично служи да се изрази да су судије независне, и да своја места могу изгубити само услед пресуде.

власт, да изричу сами своје пресуде, коју имају судије највећег суда у првостепеним пресудама, коју има суд оуб и терминет и кривични поротни суд. У осталом, законодавна скупштина може, по потреби, да да тим судијама, или средним судовима, или нижим судовима, судоводство правичности (equity powers), но тако да се против истог увек може апеловати на канцелара.

6. Судије средних судова, и варошки рекордери постављаће се за пет година; али их сенат може аболити услед гуверниеровог захтевања потврешеног побудам.

7. Канцелар, судије највећег суда и окупне судије неће моћи вршити никакво друго јавно звање; ако би их законодавна скупштина, или народ изабрао ма за какво звање, тај избор неће важити.

ЧЛАН VI.

1. Чланови законодавне скупштине и сви административни или судски чиновници, изузимајући ниже званичнике које закон ослобођава, мораће, пре по што ступе у дужност изговорити или потписати следећу формулу заклетве или завета:

„Закљњем се свечано (или, по потреби, обећавам) да ћу остати веран уставу Савезних Држава и уставу државе Њујорка, и да ћу дужност... вршити верно и колико ми буде могућно добро.“

Никаква друга заклетва, изјава или искушење, не ће се моћи захтевати ни за какво звање или јавну службу.

ЧЛАН VII.

1. Ни један члан државе Њујорка неће се моћи лишити права и повластица осигураних свима грађанима државе, другим којим начином осем путем земаљских закона и пресудама својих перова.

2. Поротно суђење задржаће се неповредно и за свагда у свима предметима на које се до данас примењивало. Сваки

новоустановљени суд мораће се управљати по општем закону, изузимајући судове правичности, које законодавна скупштина може установити по овом уставу.

3. Исповедање и слободно вршење свију вера и свију богослужења, без икаквог прверства, дозвољено је свакоме, и биће увек; али слобода свести ујамчена овим чланом не може се раширити толико да би могла извинити развратна дела и поступке несагласне с миром и безбедношћу државе.

4. Будући да су еванђелски свештеници, по својој занимању, посвећени служби божјој и старању о душама, и да не треба да буду узнемиравани у великим дужностима својега стања, то никакав еванђелски свештеник или пон ма кога наменовања неће се моћи позвати, ма у каквим околностима и ма из каквог узрока, ни на какво цивилно или војно звање.

5. Државна војска треба увек да буде наоружана, дисциплинирана и готова за службу; али сваки државни становник који би припадао ма којој вери у којој свест осуђује употребу оружја, биће ослобођен, плативши у новцу наплату коју ће скупштина законом одредити, и која ће се оценити према дужини времена и новчаном трошку који потребује добар војник.

6. Дејство привилегије habeas corpus моћи ће се привремено обуставити само у случају побуне или непријатељског напада, кад опште спасење захтева ту обуставу.

7. Нико неће моћи бити суђен на тужбе којима одговара највећа или срамна казна, ако није оптужен великом поротом. Од овога начела има више изузетака: први је изузетак кад сами представници оптужују; други, кад се топи народни војник у активној служби или војник стајаће војске у време рата (или у време мира, ако је конгрес дозволио држави да држи војску); трећи, кад се тиче малих крађа (little larceny); законодавна ће скупштина одредити те крађе.

При сваком суђењу које се чини по тужби представника или велике пороте, оптужени може имати браноца, као и у грађанским парницама.

Нико се не може судити два пут за једно исто дело услед тужбе којом захтева највећа казна, ни бити приморан да сведочи против самога себе у неком кривичном предмету, нити му се може одузети слобода, сопственост или живот противно законим наредбама.

Одузимање добара из општег интереса може се чинити само за праведну накнаду.

8. Сваки грађанин може слободно изразити, написати и публицирати своје мишљење о свачему, а одговоран је за злоупотребу тога права. За ограничење слободе говора или штампе не може се издати никакав закон. У свима тербама због списова којима се неко смејава или опада, дозволиће се доказ дела; и ако порота мисли да су дела истинита, да су предана јавности из добрих побуда и у корисној цели, оптужени ће се ослободити. У тим споровима, порота ће судити и о праву и о делу.

9. За употребу прихода и располагање с имовинама државе, за законе приватног или месног интереса, са образовање, продужење, обнављање или предугојачење политичких и приватних друштава, нуждан је пристанак две трећине изабраних чланова сваке законодавне скупштине.

10. Доходак од продаје или уступања свију земаља припадатељских држави, осем оних које су задржане за јавну употребу, или испуњене Савезним Државама, и тако зван фонд општинских школа, сачињаваће и остаће вечно капитал, од кога ће се интерес неповредно употребљавати на издржавање општинских школа у држави.

На свима бродовима начиненим, или који би се доцније начинили, у свима бродобловним деловима канала између велика језера на западу и северу Атланског океана наплаћиваће се бродарина. Та бродарина неће бити мања од оне коју су одобрили комисари канала, и специфицирали

у своје извештају законодавној скупштини од 12 Марта 1831 године.

Та бродарина као и такса на све солане мајдане, установљена законом од 15. Априла 1817 год., и таксе од лиценцијоних продаја (осем једне суме од 33.500 долара коју је тај исти закон расположио), и на послетку износ прихода установљеног решењем законодавне скупштине од 13 Марта 1820 год. (на место таксе наплаћиване од путника на парних лађама), употребљују се и употребљаваће се на довршење водених саобраћаја, на плаћање интереса и отплату већ узајмљенога капитала, или који би се доцније узајмно, за довршење тих послова.

Та бродарина, те таксе од соланих мајдана, од лиценцијоних продаја, установљене законом од 15 Априла 1817 год., као ни износ прихода одређеног законом од 13 Марта 1820 год., неће се моћи смањити или другачије употребити до потпуног и савршеног исплате интереса и узајмљеног капитала или који би се још узајмно за те послове.

Законодавна скупштина неће никад моћи продати ни отуђити солане изворе који припадају држави, ни околне земље које могу бити нужне за њихово употребљавање, а тако исто ни водене путове, нити са свим нити од чести, јер то све јесте и треба увек да остане државна сопственост.

11. Никаква лутрија неће се у будуће одобрити; и законодавна ће скупштина законом забранити у овој држави продају билета других лутрија осем оних које је закон већ одобрио.

12. Уговор са Индијанцима о набавки земље, који би био закључен или би се закључио у држави после 14 Октобра 1775 год. важиће само ако законодавна скупштина пристане на њ и одобри га.

13. Делови обичајнога права (common law), и акта законодавне скупштине насеобине државе Њујорка, који сачињаваху закон те насеобине 19 Априла 1775 год., и закључења конгреса те насеобине и конвенције државе Њујорка, која су

имала силу закона 20. Априла 1777 год., и која нису заста-рела, или која нису укинута или измењена, као и декрети законодавне скупштине ове државе, који су данас у сили и важности, остаће и даље државни закони, са изменама које законодавне скупштина буде нашла за добро да учини; али сви делови тога обичајнога права и више именованих акта која се не слажу са садашњим уставом, укидају се.

14. Свака уступка земље коју је учинио у овој држави краљ Велике Британске, или лица вршећа његову власт, после 14 Октобра 1775 год., не важи и сматра се као да није ни учињена; али ништа, у овоме уставу, неће ослабити важност уступкама земље које је пре тога доба учинио краљ и његови претходници, или неће поништити повеље (chartes) које је пре тога дао он или они, нити уступке или повеље које је доцније дала држава или лица вршећа њезину власт, нити ће нарушити обавезности или укинута дугове учињене државом, особама и друштвима, нити права сопствености, службена права, трговине или ма какав судски поступак.

ЧЛАН VIII.

1. Сенату или представничком дому дозвољено је поднети једну или више измена у овом уставу. Ако је предлог за измену потпомогнут већином изабраних чланова оба дома, предложена измена или измене увешће се у њихове записнике, са гласовима за и против, и предаће се идућој законодавној скупштини на решење.

Те ће се измене предати јавности на три месеца пре избора те законодавне скупштине; ако, по уласку те скупштине у дужност, две трећине свију изабраних чланова у сваком дому усвоје предложене измене, онда ће их законодавна скупштина морати да поднесе народу, у време и на начин који она буде прописала.

Ако народ, то јест ако већина свију грађана који имају право гласати за избор чланова законодавне скупштине, одо-

бри и потврди те измене, онда ће они постати саставни део устава.

ЧЛАН IX.

1. Овај ће устав постати извршан од 31. Децембра 1822 год. Све што се у њему односи на право гласања, на подељење државе на сенаторске дистрикте, на број чланова који се имају изабрати за представнички дом, на сазивање бирача за први понедељак месеца Новембра 1822 год., на продужење дужности садање законодавне скупштине до првога Јануара 1823 год., на забрану лутрија и употребу јавних добара и прихода, на месце и приватне интересе, на издавање, прена-чаванье, обнављање или на одгађање устава политичких друштава, биће извршно од последњег дана идућег Фебруара.

Првога понедељника идућег Марта, чланови садање законодавне скупштине положиће и потписати заклетву или обавезност да ће бранити устав који ће тада бити у животу.

Шерифи, ерески писари, и коронери изабраће се у изборима одређеним садашњим уставом за први понедељак месеца Новембра 1822 год.; али ће ступити у дужност тек првога идућег Јануара. Декрети свију лица која се буду ватекла у грађанским звањима 31. Децембра 1822 год., престаће важити; али та ће лица моћи да продуже вршење својих звања док се не учине нова наименовања или избори прописани овим уставом.

2. Закони сада постојећи о сазивању за изборе, о њиховом реду, начину гласања, скупљању гласова и објављивању резултата, вршиће се о изборима одређеним садашњим уставом за први понедељак месеца Новембра 1822 год., у свему што буде примењљиво, и садања законодавна скупштина издаће законе који би још могли бити нужни за те изборе, сходно садашњем уставу.

Рађено у Конвенцији, у капиталуму вароши Албани,
десетог Новембра хиљаду осам стотина двадесет прве, а
четрдесет шесте године независности Савезних Америчких
Држава.

За доказ чета потписали смо

Данило Д. Томпкинс, председник.
Џон Ф. Вагон, } секретари
Самуило С. Гарднер. }

СЕКРЕТАТ СРПСКЕ СВЕЦИКЕ

бр. 37170

ПОЈИСТЕНО
1081